



Maanpuolustus-  
korkeakoulu

Strategian  
laitos

Maavoimien taistelun  
kuvat 2020

VENÄJÄ VUONNA 2020:  
ARVIOITA SOTILASPOLITIIKASTA  
JA SEN PERUSTEISTA

Pentti Forsström

Julkaisusarja 2 N:o 15



**JULKAISUSARJA 2 – SERIES 2**  
**TUTKIMUSSELOSTEITA No. 15 – RESEARCH REPORTS No. 15**

**Maavoimien taistelun kuvat 2020 – Ensimmäisen vaiheen taustatutkimus**

**VENÄJÄ VUONNA 2020:  
ARVIOITA SOTILASPOLITIIKASTA  
JA SEN PERUSTEISTA**

**PENTTI FORSSTRÖM**

**MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU – NATIONAL DEFENCE COLLEGE**  
**Strategian laitos – Department of Strategic and Defence Studies**  
**HELSINKI 2002**

**ISBN 951-25-1358-7**  
**ISSN 1455-2108**  
**Maanpuolustuskorkeakoulu**  
**National Defence College**

**Edita Prima Oy**  
**Helsinki 2002**



<b>SISÄLLYS</b>	<b>i</b>
<b>Esipuhe</b>	<b>v</b>
<b>1 JOHDANTO</b>	<b>1</b>
<i>Tutkimuksen päämäärä</i>	1
<i>Aiemmasta tutkimuksesta</i>	2
<i>Tutkimuskysymykset ja –menetelmät</i>	5
<b>2 VAIHTOEHTOJA VENÄJÄN TULEVAISUUDELLE</b>	<b>7</b>
<i>Lähtökohtia Venäjä-skenaarioille 2000-luvun alussa</i>	7
<i>Skenaario I: Eristetty Venäjä</i>	10
<i>Skenaario II: Kehittynyt Venäjä</i>	17
<i>Skenaario III: Rappeutunut Venäjä</i>	22
<b>3 ASEVOIMIEN KEHITTÄMISEN PERUSTA</b>	<b>27</b>
<b>3.1 Venäjän demografinen kehitys ja sen merkitys</b>	<b>27</b>
<i>Uuden Venäjän ongelma</i>	27
<i>Ennusteita väestöllisestä kehityksestä</i>	31
<i>Arvioita 20 – 30 -vuotiaiden miesten määrästä</i>	32
<i>Väestön palveluskelpoisuudesta</i>	34
<i>Nykypäivän alokkaasta</i>	34
<i>Merkityksestä asevoimien kannalta</i>	37
<b>3.2 Täydennysjärjestelmän muutos</b>	<b>39</b>
<i>Vaiheistus</i>	42
<i>Näkemyksiä kustannuksista</i>	43
<i>Arvioita asevoimien kannalta</i>	45
<b>4 SOTILASPOLITIikka OHJAA ASEVOIMIA</b>	<b>47</b>
<b>4.1 Sotilaspoliittiset perusteet</b>	<b>47</b>
<i>Sotilaspolitiikan olemuksesta</i>	47
<i>Kansallisen turvallisuuden konsepti – suoritevaatimuksia asevoimille</i>	49
<i>Sotilasdoktriini tarkentaa vaatimuksia</i>	50
<i>Näkemyksistä tulevaisuuden uhkiin</i>	52
<b>4.2 Puolustusbudjetti</b>	<b>55</b>
<i>Puolustusmäärärahat 1990-luvulla</i>	55
<i>Puolustusbudjetti ja todellisuus</i>	56
<i>Puolustusbudjetti 2002 ja sen jälkeen</i>	58

<b>5</b>	<b>NEUVOSTOLIITON ASEVOIMISTA VENÄJÄN PUOLUSTUSVOIMIKSI</b>	<b>63</b>
<b>5.1</b>	<b>Asevoimien reformi: vaikeuksien kautta voittoon?</b>	<b>63</b>
	<i>Murros alkaa</i>	63
	<i>Ylhäältä ja ylhäällä tuulee</i>	64
	<i>"Pasha" Gratshovin aika</i>	66
	<i>Baturin vie voiton Rodionovista: reformi alkaa</i>	69
	<i>"Rodionov – ette ole tehnyt mitään" - Sergejev ja Kvashnin jatkavat</i>	71
	<i>Ratkaisevat päätökset: turvallisuusneuvoston kokoukset 11.8. ja 9.11.2000</i>	77
	<i>Asevoimien kehittämissuunnitelma vuosille 2001 – 2005 ja arvioita saavutetusta</i>	81
<b>5.2</b>	<b>Arvioita asevoimien reformista</b>	<b>85</b>
	<i>Valtion sotilaspoliittinen johto: tehtävät määritetty</i>	88
	<i>Asevoimien johtaminen: keskitettyä</i>	89
	<i>Asevoimat: suunnittelusta toteutukseen, reformoinnista kehittämiseen</i>	90
	<i>Vahvuus: määrästä laatuun</i>	92
<b>5.3</b>	<b>Katsaus tulevaisuuteen</b>	<b>93</b>
	<i>Valtiollisen politiikan perusteet</i>	
	<i>sotilaalliselle kehittämiselle</i>	93
	<i>Asevoimien tavoitetilä vuonna 2010</i>	94
<b>6</b>	<b>MAAVOIMAT OSANA ASEVOIMIA</b>	<b>99</b>
<b>6.1</b>	<b>Tämänhetkinen tilanne</b>	<b>99</b>
	<i>Ylin johto ja sen tehtävät</i>	99
	<i>Henkilövahvuus</i>	102
	<i>Kokoonpano</i>	104
<b>6.2</b>	<b>Rakenne</b>	<b>106</b>
	<i>Jatkuvan valmiuden joukot</i>	106
	<i>Säädeltävän valmiuden joukot</i>	107
	<i>Strategiset reservit</i>	107
	<i>Kalusto</i>	108

<b>6.3</b>	<b>Katsaus tulevaisuuteen</b>	<b>111</b>
	<i>Nykyisestä osa tulevaisuutta</i>	111
	<i>Arvioita jatkosta</i>	113
<b>7</b>	<b>VENÄJÄN SOTILASPOLITIikka VUONNA 2020</b>	<b>119</b>
<b>7.1</b>	<b>Eristetty Venäjä</b>	<b>119</b>
	<i>Turvallisuuspolitiikka</i>	119
	<i>Sotilaspolitiikka</i>	120
	<i>Asevoimat</i>	122
	<i>Maavoimat</i>	124
<b>7.2</b>	<b>Kehittynyt Venäjä</b>	<b>125</b>
	<i>Turvallisuuspolitiikka</i>	125
	<i>Sotilaspolitiikka</i>	127
	<i>Asevoimat</i>	128
	<i>Maavoimat</i>	130
<b>7.3</b>	<b>Rappeutunut Venäjä</b>	<b>131</b>
	<i>Turvallisuuspolitiikka</i>	131
	<i>Sotilaspolitiikka</i>	132
	<i>Asevoimat</i>	133
	<i>Maavoimat</i>	135
	<b>Lopuksi</b>	<b>136</b>
	<b>Lähteet</b>	<b>139</b>
	<b>Liitteet</b>	



## Esipuhe

Tulevaisuuden tutkimukseen tieteenalana kohdistuu filosofinen kiistanalaisuus siitä, voidaanko tulevaisuutta yleensäkin tutkia, koska tulosten todentaminen on enemmän tai vähemmän olettamusten ja subjektiivisten arvioiden varassa – tulokset jäävät odottamaan ajankohtaa, johon ne ulotettiin. Toisaalta kuitenkin tiedostetaan ja tunnustetaan tarve siihen, että nykypäivänä tehtävien, huomista koskevien päätösten olisi perustuttava muuhunkin kuin intuitiivisiin näkemyksiin, joskin itse lopputulokseen pääseminen on tietynlainen tutkimuksellinen prosessi, ajattelun tulosta.

Voitaneen pitää kuitenkin yhtenä lähtökohtana sitä, että päätöksen sekä perusteet että perustelut ovat edes jossain määrin objektiivisesti hyväksyttävissä ja todennettavissa. Nyky-yhteiskunnassa voitaneen pitää lähtökohtana, että rationaalisuus edellyttää tutkimuksellista tietoa, jota arvioidaan ja täydennetään subjektiivisella osuudella. Kummallisinta olisi, jos vasta päätöksen teon jälkeen pyritään selvittämään tekijät, joiden perusteella se tehtiin. Tähän liittyy tulevaisuuden tutkimuksen haaste tulosten hyväksyttävyydestä, usein ei ole muuta perustetta arvioida niitä kuin vertaaminen subjektiivisiin näkemyksiin ja odotuksiin.

Toinen kysymys sisältyy mahdolliseen ja mahdottomaan liittyvään ongelmaan. Inhimillisen elämän ilmiöiden mahdollisuuden ja varsinkin todennäköisyyden määrittäminen on äärimmäisen haastavaa – jollei mahdotonta. Tämä on tutkimuksen yksi peruslähtökohta: olen pyrkinyt tarkastelemaan mahdollisuuksien rajoissa pitämiäni Venäjään ja sen kehittymiseen liittyviä tapahtumia, muutoksia ja suuntia. Tiedän, että havaintopohjani on enemmän tai vähemmän rajallinen. Tarkoitukseni ei ole millään tavalla yrittää arvioida ilmiöiden toteutumisen todennäköisyyksiä. Todennäköisyyden osalta riittääköön maininta, että 20 vuoden päähän ulottamieni ilmiöiden kuvaukset eivät mitä suurimmalla todennäköisyydellä ole puhtaasti sellaisenaan tapahtuneet. Toivon kuitenkin, että esittämiäni asioita ei kuitenkaan luokitella sinällään mahdottomiksi.

Kymmenisen vuotta sitten koettiin kansainvälisessä politiikassa jotain, mitä ei osattu tai edes uskallettu ennustaa. Perästäpäin puhujia sittemmin kyllä ilmaantui. Usein – aina syksyyn 2001 asti – on puhuttu kylmän sodan päättymisestä, joskin siitäkin voidaan olla eri mieltä. Tarkoittiko se

ainoastaan totutun sotilaallisen jännitystilan poistumista vai korvautuiko pitkään jatkunut kilpailuasetelma muilla keinoilla? Yhtä kaikki - talouden alaa tarkasteltaessa puhuttiin Neuvostoliiton johtaman talousyhteisön murenemisesta ja sotilaallisesti tapahtunut tosiasia oli Varsovan liiton lakkauttaminen.

Näiden liittoumien purkamista seurasi Neuvostoliiton valtiollinen hajoaminen. Se ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, että kyseisellä maantieteellisellä alueella olevien toimijoiden kaikki poliittiset, taloudelliset, sotilaalliset ja sosiaaliset yhteydet olisivat täydellisesti katkenneet. Euroopassa samaan aikaan Saksat yhdistettiin ja talouselämässä alkoi kiihtyvä integroituminen. Euroopan unioni koki tavallaan uudelleen syntymänsä 1990-luvun alussa, mitä ilmensi konkreettisesti nopeatempoinen poliittinen ja taloudellinen yhdentyminen. Täten Euroopassa on viimeisten kymmenen vuoden ajan ollut käynnissä kaksi vastakkaissuuntaista prosessia. Itäisessä Euroopassa hajaantuminen ja Euroopan ytimessä kiinteytyminen.

Yleisesti tunnustetaan, että kansainvälisissäkin suhteissa vaikuttaa laajalaisia kehitystreendejä, joita kokonaisuutena nimitetään globalisaatioksi. Se voi olla tietoista tai tapahtua ilman näkyvää syytä. Sen on todettu ilmenevän erityisesti talouselämässä ja siihen olennaisesti liittyvissä tekijöissä. Euroopan puitteissa yhdentyminen on ilmennyt myös valtioiden poliittisen ja taloudellisen liittoutumisen voimistumisena sekä selkeinä pyrkimyksinä kiinteyttää yhteistyötä myös turvallisuuspolitiikan alalla. Tämä kehitys voi johtaa suuntaan, jossa kansallisvaltio -käsite ja sen perinteiset tunnusmerkit joutuvat uudelleenarvioinnin kohteeksi. Tapahtuuko käytännössä ikään kuin Neuvostoliiton hajoaminen, mutta päinvastaiseen suuntaan? Neuvostoliitto purkautui 15 erilliseksi toimijaksi, kun taas Euroopan unioni käsittää tällä hetkellä 15 valtiota ja lukumäärä kasvanee lähitulevaisuudessa. Unionin jäsenet eivät kuitenkaan ole kaikki samanlaisia ominaispainoltaan. Näin ei myöskään ole entisen Neuvostoliiton perillisten osalta: Venäjä on monessa suhteessa vaikuttavin muihin verrattuna.

Yhteistä molemmille ”osapuolille” on joka tapauksessa se, että niin Euroopan unionin kuin myös Venäjän olemus tällä nimenomaisella historian hetkellä näyttää enemmän tai vähemmän selkeältä ja ennustettavalta. Aika ja sen kuluessa tapahtuvat tarkoitukselliset tai tahattomat ilmiöt, teot ja sanat, niiden vaikutukset, niiden seurannais- ja vastavaikutukset tekevät tulevaisuuden arvioinnin vuosien tai vuosikymmenten päähän, puhumattakaan kehityksen ”lopullisesta lopputuloksesta”, erittäin hankalaksi. Tätä vaikeutta lisää ilmiöiden kompleksisuus ja erilainen alttius vaikutteille, vaikutussuhteiden monimutkaisuus ja erityisesti se, että ajan saatossa tapahtuu kuitenkin jotain, mitä tai minkä vaikutuksia ei – todennäköisesti - pystytty ennakoimaan.

Ehkä suurin kysymysmerkki on ihminen itsessään. Menneisyyden ja nykyajan arviointi sekä lähiajan ennakointi ovat tulevaisuuden tutkimuksen perustekijöitä. Huomisen osalta tehtävillä päätöksillä voi olla strategisia, pitkän ajan vaikutuksia.

Maurinkadulla maaliskuussa 2001, vaimoni Sarin syntymäpäivän aattona

Pentti Forsström





# 1 JOHDANTO

## *Tutkimuksen päämäärä*

Tutkimuksen päämääränä on arvioida Venäjän sotilaspolitiikan mahdollisia vaihtoehtoja kolmessa kansainvälisen järjestelmän rakenteen skenaariossa ja sitä, miten niissä sotilaallinen voima voi olla kehittynyt 20 vuoden aikaulottuvuudessa. Skenaarioiden kuvaukset on laadittu pääosin Venäjän näkökulmasta, missä perusajatuksina ovat olleet positiivinen ja negatiivinen kehitys, tavoite ja sen saavuttaminen sekä mahdollinen epäonnistuminen. Tutkimuksen kohteena on Venäjän sotilaallisen mahdin yksi osatekijä, sotilaallinen voima ja erityisesti maavoima (maaelementti) ja sen mahdolliset, vuoteen 2020 ajoittuvien kehitysvaihtoehdot. Tämä osaltaan selittää sitä, että skenaarioissa painottuu Venäjän sisäinen yhteiskunnallinen kehitys.

Skenaariot ovat voimakkaasti pelkistettyjä ja niissä huomioon otettujen vaikuttavien tekijöiden määrä melko suppea. Tämä nimenomaan siitä syystä, että tutkimuksen päämääränä ei ollut mahdollisten maailmanjärjestyksen rakennevaihtoehtojen selvittäminen. Luonnollisesti ne olisi ollut rakennettavissa vieläkin perusteellisemmalla skenaariotekniikalla, jolloin niiden monimuotoisuus ja kattavuus olisivat lisääntyneet ja jolloin ne olisivat ehkä paremmin vastanneet niihin kohdistuviin odotuksiin. Tietty yksinkertaisuus mahdollistaa kuitenkin helpommin skenaarioiden kehityksen seurannan.

Maailmanjärjestyksen rakenteen kehitykseen liittyy lisäksi lukuisia epävarmuustekijöitä, joita allekirjoittanut ei ole ottanut huomioon tai ei ehkä edes osaa kuvitella tapahtuvaksi. Täten lienee jokseenkin itsestäänselvää, että kyseisen mittakaavan asioista laadittavat skenaariot ovat joka tapauksessa enemmän tai vähemmän yksinkertaistettuja. Olen siis tarkoituksella asettanut kyseenalaiseksi sen, että olisi olemassa vain yksi kehityssuunta, joka myös toteutuisi ajan myötä. Näin ei valitettavasti ole. On vaikea uskoa, että maailmanpolitiikassa toimittaisiin aina rationaalisesti sekä yleisesti hyväksyttyjen arvojen ja tavoitteiden edistämiseksi. Näinkään ei valitettavasti ole. On olemassa lukuisia esimerkkejä eri valtioiden politiikasta, missä kansalliset pyrkimykset painottuvat enemmän kuin ”yhteinen hyvä”, vaikka tätä yhteistä arvoa ei sinällään ole kielletty. Kansallisvaltio-lähtökohtaan perustuva ajattelu, identiteetti ja politiikka vaikuttavat edelleen olevan lujassa.

Toivon, että tutkimus antaisi ajattelemisen aihetta. Tässä taustalla vaikuttaa tutkimuksellinen lähtökohta siitä, että ihminen on kehittynyt ja rationaalinen, ehkä oppinut virheistään sekä pidättyväisyyttä tavoitteisiinsa pyrkimisessä siinä määrin, että sota ja aseellinen voimankäyttö ovat selkeästi taka-alalla politiikan keinovalikoimassa. Tutkimus lähtee siis siitä, että Venäjä ei joudu sotaan sen perinteisessä merkityksessä. Sinä hetkenä,

jolloin sodan pilvet ilmestyvät taivaalle, tämä tutkimus muuttuu palaksi historiaa ja siinä esitetyt asiat eivät ole päteviä, joskin tilannekehityksen lopputulos voi sisältää niitä piirteitä, joita skenaarioissa on käsitelty.

Tutkimusta ei sinällään pidä yhdistää nykyisen tai tulevan kansainvälisen tai kahdenvälisen politiikan orientaatioihin. Tämä erityisesti siitä syystä, että tutkimuksessa käsitellään tutkimuskohteen mahdollisia vaihtoehtoja, joiden toteutumisen todennäköisyyksiä ei arvioida. Toiseksi on mitä todennäköisintä, että tutkimuksessa esitettävistä asioista tuskin mikään toteutuu sellaisenaan kuvatulla tavalla. Kyseessä on teoreettinen tutkimus, jossa tarkoituksena on tarkastella ilmiön kehitystä tiettyjen reunaehtojen vallitessa. Käytännössä intressini on syntynyt siitä, että Venäjällä tehdyt päätökset näyttävät johtavan tavanomaisen aseellisen voiman painottumiseen.

### *Aiemmasta tutkimuksesta*

Tässä yhteydessä on todettava, että tulevaisuuden tutkimus on yleensäkin tieteenalana asetettu kyseenalaiseksi. On jopa todettu, että näitä sanoja ei voi käyttää samassa yhteydessä, mikäli halutaan pysyttäytyä tieteellisessä tutkimuksessa. Usein tätä on perusteltu sillä, että futurologian menetelmin muodostettua tietoa ei itse asiassa voi olla olemassa ja siten empiirisesti todennettavissa.

Eräs suomalainen tutkija on todennut: ”kukaan itseään kunnioittava tutkija ei uskottavuutensa menettämisen uhalla edes yritä arvioida politiikan ilmiöiden kehittymistä muutamaa vuotta pidemmälle”. Tosin Suomessakin on kuitenkin joukko tutkijoita, jotka viimeisten 18 vuoden aikana ovat keskittyneet futurologian metodologian rakentamiseen sen ohella, että ovat yleensäkin pyrkineet perustelemaan tutkimusalan oikeutusta<sup>1</sup>.

Tulevaisuuden tutkimus kohdistettuna kansainvälisen politiikan ja suhteiden ilmiöihin on keskittynyt yleisesti ottaen kansainvälisen järjestelmän kehitysvaihtoehtojen arviointiin. Nämä tutkimukset ja niistä tehdyt yhdistelmät muodostavat ne puitteet, jossa Venäjää tässä tutkimuksessa käsitellään. Venäjän kehitys on siten osa suurempaa kansainvälistä kokonaisuutta sekä siinä tapahtuvaa kehitystä ja vuorovaikutusta. Kansainvälisen politiikan ja sen toimijoiden yhteen uskottavuuden peruskiveen kohdistuva tutkimus luonnollisesti aiheuttaa sen, ettei julkisuudessa juurikaan ole esitetty pitkän aikavälin raportteja. Täten voi yleisesti todeta, että tutkimusaihe on varsin haastava.

Kärjistetysti voi tietysti sanoa, että yhteistyö ja erityisesti sen syvyys on kokonaisuutena yksi Venäjän kehityksen vaihtoehtoista. Pitkän aikavälin

<sup>1</sup> Vapaavuori, Matti (toim.): Miten tutkimme tulevaisuutta? Kommunikatiivinen tulevaisuudentutkimus Suomessa. Painatuskeskus OY, Helsinki 1993, s. 5–6.

tutkimusta Venäjää koskien on tiedossani kuitenkin sangen vähän. Suomessa Venäjää koskeva tulevaisuudentutkimus on painottunut joko lyhyen, keskipitkän tähtäyksen tai tietyn alan tarpeita palvelevaksi. Usein korostuneessa asemassa ovat olleet lähinnä ulkopoliittikka ja sen tekijät, sekä talous ja energia.

Dosentti Pekka Sivonen on laatinut tutkimuksen tulevaisuuden ennakkoinnista kansainvälisen turvallisuuden tutkimuksen kohteena<sup>2</sup>. Julkaisussa on seikkaperäisesti kartoitettu länsimaissa ilmestyneet tutkimukset tulevaisuuden vaihtoehtojen ja erityisesti kansainvälisen politiikan ilmiöiden ennakkoinnista. Tämän lisäksi Sivonen on tarkastellut julkaisujen sisällön teoreettista perustaa, siihen liittyvää problematiikkaa ja metodologiaa, tutkimuskohteita sekä miten Euroopassa 1990-luvun alussa tapahtuneita muutosten seurauksia pyrittiin lähinnä tilanteen pakosta ennakoimaan<sup>3</sup>. Sivosen tutkimuksessa on täten aineistoa lähtökohdiksi tulevaisuuden ennakkoinnille.

Venäjän tulevaisuutta koskeva ensimmäinen julkaisu Suomessa laadittiin lähes kymmenen vuotta sitten Ulkopoliittisessa instituutissa<sup>4</sup>. Raportti onkin nähtävä yhtenä ”lähtölaukauksena” Venäjän tulevaisuutta koskevalle tutkimukselle Suomessa. Toisekseen sen tarkoituksena oli antaa joitakin näkemyksiä, koska syntyneessä tilanteessa ei ollut mitään tutkimusta käytettävissä. Kolmanneksi selkeänä tarkoituksena oli tuoda esille perustellusti se, että Venäjän kehityksessä voi olla myös positiivisia kehittymismahdollisuuksia. Raportista ei ole tietääkseni laadittu päivitettyä versiota, jossa olisi arvioitu aikanaan ennakoitujen kehitysvaihtoehtojen toteutumista.

Kyseinen raportti Venäjän tulevaisuudesta käsitti todennäköisesti nopealla aikataululla aivoriin tuloksia Venäjän kehityksen vaihtoehtoista. Nämä skenaariot on yhdistetty kahdeksi päätyypiksi periaatteella: positiivinen – negatiivinen (hallittu kehitys – jatkuva kaaos). Täten kehittymismahdollisuudet ja erityisesti ääri vaihtoehdot on jokseenkin varmasti esitetty raportissa, mikä jättää valitettavan paljon yhdisteltävän varaa. Raportissa skenaarioiden sisältöä kuvattiin vallankäytön, politiikan jatkuvuuden ja valtiollisen pysyvyyden näkökulmista. Metodologisesti tutkimus perustui asiantuntijaraatiin, jonka työn tuloksena kahdeksan suomalaista tutkijaa pääsivät konsensukseen ilmiön kehityksen olemuksesta.

<sup>2</sup> Sivonen, Pekka: Tulevaisuuden ennakointi kansainvälisen turvallisuuden tutkimuksen kohteena. MpKK, Strategian laitos, Julkaisusarja 1, n:o 11, Helsinki 1998.

<sup>3</sup> Tarkasteltuja ilmiöitä olivat muun muassa: Neuvostoliiton hajoaminen, kylmän sodan päättymisen ja Euroopan turvallisuus.

<sup>4</sup> Raportti Venäjän eri kehitysvaihtoehtoista ja niiden vaikutuksesta Suomen ja Venäjän välisiin suhteisiin 1990-luvulla. Ulkopoliittinen instituutti, Helsinki 1992.

Toinen Venäjän tulevaisuutta käsittelevä raportti keskittyi sen kehityksen vaikutuksiin Euroopan unionille ja sen Pohjoiselle ulottuvuudelle<sup>5</sup>. Raportissa tarkastellaan Venäjän sisäpolitiikan mahdollisia vaikutuksia ulkopoliittikkaan, erityisesti keskittyen Baltian ja Pohjolan suuntaan lyhyellä aikavälillä (3–5 vuotta). Raportissa on pyritty määrittelemään todennäköisyyksiä eri muutos- ja kehitystekijöille (matala, joltinenkin ja korkea todennäköisyys), joiden määrittämisen perusteita ei kuitenkaan esitetty. Näin niiden on katsottava olevan tutkijan omaan arvioon perustuvia. Muutos- ja kehitystekijöiden perusteella tutkija päätyi siihen, että jonkinlainen asteittainen suhteiden verkottuminen tapahtuu, mitä Baltian maiden liittyminen Euroopan unioniin ja ”Pohjoisen ulottuvuuden” mahdollinen realisoituminen voivat edesauttaa. Raportti on hyvänä referenssinä Venäjän sisäpoliittisiin ilmiöihin lyhyellä aikavälillä.

Ulkomaisista Venäjän tulevaisuutta koskevista, haltuuni saamista tutkimuksista on mainittava CERA:n raportti<sup>6</sup>. Raportiksi kutsuttu, novellin muotoon kirjoitettu kirja on suunnattu laajalle lukijakunnalle, mikä vähentää sen käyttökelpoisuutta tieteellisessä tutkimuksessa. Kirjassa on kuitenkin esitetty lukemattomia yksityiskohtia, joiden perusteella on pyritty hahmottamaan Venäjän kehityksen tulevaisuutta ja joita on pyritty varmentamaan historiallisilla tosiasioilla.

Rakenteeltaan kirja on mielenkiintoinen, mutta sen sisällön kantavuutta olisi voinut parantaa venäläisellä (neuvostoliittolaisella) lähdeaineistolla, jota kirjassa on käytetty huomattavan vähän. Tämä sitäkin suuremmalla syyllä, kun tekijät sanovat seuranneensa Neuvostoliiton kehitystä vuodesta 1985. Pääosan venäläisistä (neuvostoliittolaisista) lähteistä muodostavat lehtiartikkelit. Eräs piirre kerronnassa on se, että usein kirjoittajat jättävät lauseen avoimeksi, ts. esittävät sen lopuksi kysymyksen, jolla kyseenalaistetaan kaikki edellä sanottu. Kirja toimii varauksella referenssinä<sup>7</sup>.

Venäjällä on julkaistu arvioita (ennustuksia), jotka ajalliselta ulottuvuudeltaan kattavat käsillä olevan tutkimuksen aikaperspektiivin. Niissä yleensä ilmiön kehittymisen sijasta ovat neuvonkaltaiset ohjeet voimakkaasti korostuneet, joiden noudattamisella esitetyt tavoitteet ja toiveet voitaisiin saavuttaa<sup>8</sup>. Näissä kirjoituksissa ilmoitettu lähteistö on

<sup>5</sup> Medvedev, Sergei: Russia's Futures. Implication for the EU, the North and the Baltic Region. Ulkopoliittinen instituutti ja Institut für Europäische Sicherheit, Kauhava 2000.

<sup>6</sup> Yergin, Daniel ja Gustafson, Thane: Venäjä 2010 – ja sen merkitys maailmalle. Otava, Helsinki 1995. Alkuperäisteos ilmestynyt 1993. CERA (Cambridge Energy Research Assosiation) on Cambridgen energiatalouden tutkimusryhmä.

<sup>7</sup> Tätä mieltä olivat myös Ruotsin maanpuolustuskorkeakoulun (FHS) strategian laitoksen tutkijat Anna Helkama-Rågård ja Bertil Nygren syksyllä 2001.

<sup>8</sup> Esimerkiksi Ignatov, Aleksandr, A: Strategija ”globalizatsionnogo liderstvo” dlja Rossii (Rossija kak lider ”Novogo mirovogo porjadka”). Saatavissa <http://pravosl.narod.ru/library/strategia.htm>. (23.10.2001)

melko suppeaa, ajoittain olematonta sen ohella, että kirjoitusten julkaisutiedot ovat puutteellisia. Tosin näkemyksinä sinänsä tutustumisen arvoisia.

### *Tutkimuskysymykset ja -menetelmät*

Tutkimuksen käynnistyessä syksyllä 2001 oli nähtävissä, että tutkimukseen käytettävissä oleva aika on selkeästi rajoittava tekijä. Tämän johdosta asetin seuraavia lähtökohtaisia perusteita:

- maailmanjärjestyksen kehitystä ei varsinaisesti tutkita skenaarioiden kehittelemiseksi, vaan ne määritetään skenaariotekniikalla asiantuntijoihin tukeutuen
- skenaarioiden ja asevoiman kehityksen todennäköisyyksiä ei arvioida
- turvallisuuspoliittisen tilanteen ja kansainvälisten suhteiden kehitys tapahtuu evoluutionomaisesti
- sellaista sotaa ei synny, jossa Venäjä on osapuolena ja jossa sen valtiollinen itsenäisyys olisi uhattuna
- edellisen johdosta venäläisiä näkemyksiä tulevaisuuden sodan kuvasta ei erikseen käsitellä vaikuttavana tekijänä, vaan keskitytään lähinnä Venäjän sisäisiin resursseihin.

Venäjän kehityksen lähtökohtana ovat allekirjoittajan aiemmin määrittämät Venäjän valtiolliset strategiset tavoitteet, jotka toimivat tässä tutkimuksessa tutkimushypoteesina. Tällä hetkellä vaikuttaa siltä, että

- Venäjä pyrkii olemaan suvereeni toimija valtiollisella alueellaan
- Venäjä pyrkii yhteiskuntansa hallittuun kehittämiseen
- Venäjä pyrkii olemaan positiivisessa vuorovaikutuksessa turvallisuusympäristönsä kanssa sekä
- Venäjä pyrkii hankkimaan aseman, jossa se on yksi tasavertaisista päätöksentekijöistä turvallisuusympäristönsä suhteen.

Tutkimusasetelma ja -menetelmät on esitetty kaaviona liitteessä 1. Tutkimuskohdetta tarkastellaan maavoiman kehittymisen näkökulmasta. Taustalla arvioidaan myös asevoiman kehittymistä järjestelmänä. Tutkimuksen tavoitteena on antaa vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

#### *1. Millaisia vaihtoehtoja vuonna 2020 voi olla kansainvälisen järjestelmän rakenteella ja Venäjän asemalla niissä?*

Skenaariot rakennetaan siten, että niissä pyritään tuomaan esille sekä ulkoisia että sisäisiä edellytyksiä, joiden tapahtuessa kyseinen kehitysvaihtoehto on mahdollinen. Kuvauksen painopiste on Euroopan ja Venäjän välisessä vuorovaikutuksessa. Sisällössä pyritään kuvaamaan poliittisten suhteiden kehittymisen lopputulos, joka toimii poliittisena puitteena Venäjän asevoimalle. Strategian laitoksen henkilöstö antoi arvokkaita kommentteja skenaarioiden suhteen, mutta vajavaisuudet on laskettava ainoastaan ja vain tekijän lukuun.

*2. Millaisia resursseja Venäjällä on käytettävissä 2020-luvun asevoiman kehittämiseksi?*

Vastauksia tähän etsitään niiden tekijöiden kehittymisestä, jotka muodostavat perustan asevoimalle. Näitä ovat henkilöstö, aseistus ja kalusto sekä sotilaspolitiikka. Vastauksissa pyritään arvioimaan perusteellisemmin näiden tekijöiden olemusta ja kehittymistä, koska ne ovat reaalisia ja niitä kuvaava informaatio on ainakin periaatteessa olemassa. Resurssien nykytilan ja olosuhteiden kehityksen perusteella aikaansaadaan kehitysarvioita ja tendenssejä.

*3. Millaisina Venäjän sotilaspolitiikka ja asevoimat voivat ilmentyä vuonna 2020?*

Vastaukset näihin kysymyksiin haetaan siten, että skenaarioiden ja resurssien parametrit sijoitetaan taulukkoon. Aikaansaatavan matriisitaulukon leikkauskohtia arvioidaan kutakin erikseen kehityksen määrittämiseksi. Lopuksi arvioidaan sitä, mitä taulukon leikkauskohtien sisältö kokonaisuutena voi tarkoittaa sotilaspolitiikan ja asevoiman kehityksen valossa.

## 2 VAIHTOEHTOJA VENÄJÄN TULEVAISUUDELLE

### *Lähtökohtia Venäjä-skenaarioille 2000-luvun alussa*

Tarkasteltaessa menneitä runsasta kymmentä vuotta Euroopassa on koettu suuria kansainvälisiin suhteisiin kohdistuneita muutoksia. On syntynyt tilanne, jossa varmaa näyttää ainoastaan olevan muutos. Kehitystä pohjustaa lähes kaikkia toimijoita koskettava globalisaatio<sup>1</sup>. Murroksista alkaneen kehitysvaiheen lopputuloksen äärimmäiset vaihtoehdot voitaisiin ehkä määritellä, mutta niiden ollessa todennäköisesti toisilleen lähes vastakkaisia jouduttaisiin kehityksen yhdistelmää etsimään jostain niiden väliltä. Tämä koskee varsinkin tilannetta, jossa on kaksi vaihtoehtoa, joiden todennäköisyyksiä halutaan arvioida. Jyrkkien tai lopullisten johtopäätösten tekeminen lyhyen ajanjakson perusteella lienee samoin perustetonta. Kehityksessä on kuitenkin usein havaittavissa erilaisia tendenssejä.

Vuosikymmen sitten tapahtuneiden muutosten perusteella voidaan tehdä yksi johtopäätös, joka vaikuttaa pysyvältä ja on yleisesti olettamuksena tunnustettu. Maailmaa koskettavan suursodan suuri todennäköisyys on muuttunut pieneksi mahdollisuudeksi. Positiivinen kehitys oli kuitenkin paradoksaalista – turvallisuuden pysyvyydestä siirryttiin epävakauden ja konfliktien aikaan. Valtioiden välisten suhteiden vapautuminen vallinneesta perusasetelmasta ja toimijoiden ”operointimahdollisuuksien” lisääntyminen eivät kuitenkaan mahdollista kovinkaan pitkälle ulottuvien johtopäätösten tekemistä kansainvälisen politiikan perustekijöiden muuttumisen suhteen. Joitakin kehityspiirteitä on luonnollisesti nähtävissä.

Itäistä yhteenliittymää, jolle oli ominaista ideologisesti tiivis poliittinen, taloudellinen ja sotilaallinen yhteistyö ja -kuuluvuus, ei enää ole. Sen tilalle on muodostunut alue, jossa on resursseja ja mahdollisuuksia mutta myös haasteita ja ongelmia. Alueen valtioissa esiintyy pyrkimyksiä irtautua menneisyydestä, mihin liittyy hitaasti tapahtuva kansallisen identiteetin, poliittisen orientaation ja yleensäkin kansainvälisen aseman määrittäminen. Näiden pohjalla esiintyy lähinnä taloudellisilla syillä perusteltua tarvetta vaihtaa kansainvälisen yhteistyön suunta länteen tai saada se kohdistumaan itseensä.

Joissakin Venäjän ”lähiulkomaissa” pyrkimykset lähempään poliittiseen, taloudelliseen ja sotilaalliseen yhteistyöhön Moskovan kanssa eivät ole poissuljettuja. Neuvostoliiton hajoamisesta syntynsä saaneiden keskipakoisvoimien vaikutus ei ollut eräiden toimijoiden osalta voittanut

---

<sup>1</sup> Tässä talouskehityksen, poliittisen yhteistyöhön ja turvallisuuteen vaikuttavien tekijöiden näkökulmasta. Globalisaation olemuksesta tarkemmin kts. Törnudd, Klaus: Globaalistuva maailma Suomen turvallisuuspoliittisena ympäristönä. Kirjassa Visuri, Pekka (toim.): Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan linjaukset, Otava, Helsinki 2001, s. 60 – 64.

vallinneiden perinteiden, yhteenkuuluvuuden tai rationaalisten syiden aikaansaamaa keskihakuisuutta.

Yhtenä inertian kiihdyttäjänä oli joka tapauksessa Venäjän ylivallan pelko. Venäjä on viime vuosina selkeästi pyrkinyt hälventämään siitä omaksuttuja, ehkä perusteettomiakin, historiasta selityksensä saavia käsityksiä. Asetelmasta – ”sokea isä taluttaa rampaa poikaa” – on tapahtunut siirtymistä asetelman – ”sokeahko rampaa saattaa” – suuntaan. Sotilaallisesti Venäjä on säilyttänyt selkeästi suurvallan aseman niin lähi- kuin osin kaukoulkomaihin verrattuna. Neuvostoliiton sotilaallisenkin koneiston seuraajaksi tarkoitettu Itsenäisten valtioiden yhteisö (IVY) ei ole toistaiseksi muodostunut yhtä kiinteäksi ja kattavaksi kuin alun perin suunniteltiin.

Voitaneen sanoa, että mitä enemmän itään Euroopan ydinalueelta siirrytään, sitä enemmän esiintyy piirteitä eri valtioiden yhteiskunnallisten toimintojen keskeneräisyydestä. Huolimatta siitä, että tällaisessa tilanteessa ei voida välttyä subjektiiviselta vertailulta, näissä valtioissa esiintyy sisäisiä kehitystarpeita, joiden tyydyttymistä ei ole odotettavissa lähitulevaisuudessa. Tämä evoluutio muodostaa merkittävän tarpeen ja myös aikaa vaativan prosessin. On muistettava, että asianomaisten lähtökohdat ovat ensinnäkin keskenään erilaiset ja yleensäkin omalaatuiset sekä osin vaatimattomammat läntisiin eurooppalaisiin yhteiskuntiin verrattuna.

Euroopan ydinalueilla eletään kiihtyvän poliittisen, taloudellisen ja sotilaallisenkin integraation aikaa. Euroopan unioni (EU) on ensisijassa poliittinen ja taloudellinen instituutio, joka on alueellisesti laajentumassa ja myös sotilaspoliittisesti profiloitumassa. EU:n tämänhetkistä sotilaspoliittisen ulottuvuuden heterogeenisuutta pyritään vähentämään, missä kuitenkin tavoitteiden ehdollisuutta täydentää vastavoimien lisäksi käytännön vaikeudet ajallisten tavoitteiden määrittelyyn ja saavuttamiseen.

Euroopassa kiivaitakin piirteitä saanut yhdentymisprosessi on saanut käyttövoimaansa yhtäältä kestävästä kehityksen edellytysten luomisesta, jossa myös Venäjän ja sen voimavarojen merkitys on oleellinen. Motiiviksi on muodostunut myös alussa mainittujen konfliktien ”saattohoito”, mikä on tiivistänyt konfliktien ulkopuolisten toimijoiden keskinäistä koheesiota ja saanut aikaan kansallisten intressien ja prioriteettien sopeuttamista. Läntisen Euroopan niin sanotusta keskinäisestä yhteensopivuudesta huolimatta asetettujen ja asetettavien tavoitteiden saavuttaminen ei ole ongelmatonta.

Sotilaspoliittisesti Eurooppa on pluralistinen. Nato ilmentää sotilaallisen integraation tiiveintä muotoa, joka sitoo toisiinsa Yhdysvallat ja useimmat



läntisen Euroopan maista. Jäsenmaiden sotilaallisen yhtenäistymisen aste<sup>2</sup> lisääntyy hiljalleen poliittisten painoarvojen pysyessä ainakin lyhyellä tähtäimellä muuttumattomana – Yhdysvallat on toistaiseksi hierarkian huipulla. Naton tehtävät ovat saamassa monimuotoisuuden luonteen, mikä ilmentää myös sen jäsenkuntaa. Heterogeenisuus ja samalla haasteet kasvavat liiton jäsenmäärää mahdollisesti lisättäessä samalla kun mainittu yhtenäistymisen taantuu. Liiton sotilaallisen perustehtävän muutokseen tai poistamiseen ei tällä hetkellä läntisessä Euroopassa nähdä tarpeita – päinvastoin sen tarve ja käyttökelpoisuus on pyritty oikeuttamaan myös asymmetristen uhkien varalta. Tämä voikin heijastaa sitä, ettei koheesion säilyminen ole itsestäänselvyys ja ettei integraatiokehityksen muuttuminen disintegraatioksi ole mahdollista.

Natoon kuulumattomien Euroopan valtioiden taholta esiintyy kahta erilaista tavoiteasettelua liiton suhteen. Suhteita pyritään kehittämään osana kansallista pelotetta kumppanuuden sekä yhteistyömahdollisuuksien syventämiseksi tai on asetettu selkeä jäsenyystavoite. Vaihtoehtojen pysyvyys pitkällä aikavälillä tai mahdollisesta integraatiosta aiheutuvien seurannaisvaikutusten normalisoituminen jää nähtäväksi. Vaikuttaa ilmeiseltä, että Naton ja EU:n välinen hierarkia, sotilaspoliittinen suhde ja työnjako tulee ennen pitkää välttämättömäksi määritellä. Tässä haasteessa piilee myös ongelmien siemeniä.

Yhtenä kysymyksenä keskustelussa Venäjälläkin on ollut se, kuuluuko se Länteen vai onko se osa Itää? Maantieteellisesti vastaus on yksiselitteinen, nykyinen Venäjän federaatio on maailman suurimpana valtiona joka tapauksessa osa kumpaakin ilmansuuntaa. Sen merkityksen ja vaikuttavuuden aliarviointiin eteläisessäkään ilmansuunnassa ei liene syytä. Tähän yksiselitteisyys jääkin. Venäjä on tekijä, jonka asema kansainvälisessä yhteisössä on osittain määrittynyt Neuvostoliiton perinnön avulla. Asemaan aikanaan liittynyt auktoriteetti ei sellaisenaan säilynyt, vaan sen aikaansaaminen edellyttää myös Venäjän omaehtoista politiikkaa ja saavutuksia.

On olemassa eräs asia, josta Venäjän poliittisessa elämässä vallitsee varsin suuri yksimielisyys. Venäjä on selkeästi asettanut tavoitteen asemalleen kansainvälisessä järjestelmässä. Sitä tulee ilmentää moninapaisuus, napojen keskinäinen tasavertaisuus ja Venäjän riittävän merkityksellinen asema<sup>3</sup>. Tämä on päämäärä, josta Venäjän poliittisessa johdossa vallitsee konsensus. Konsensuksesta huolimatta on kuitenkin asetettava kysymys siitä, kuinka kauan tämä tavoiteasettelu on perusteltu ja siitä, onko päämäärän saavuttamiselle ylivoimaisia esteitä?

<sup>2</sup> Tässä ei olettauksia ja todellisuutta pidä samaistaa toisiinsa.

<sup>3</sup> Venäjän federaation kansallisen turvallisuuden konsepti. Presidentin ukaasi n:o 24, 10.1.2000, Moskova.

Venäläisittäin tarkasteltuna eurooppalaisen turvallisuusalueen ulkopuolella on voimakkaita keskuksia – muun muassa Kiina, Intia ja osittain myös islamilainen maailma. Venäjän suhteet näihin muodostavat oman ongelmavyyhtensä, johon vastausten löytymisen näyttää aika. Tällä hetkellä nämä suhteet yleisesti ottaen ovat kehittymässä positiivisesti. Euroopan kannalta kysymys on nimenomaan Venäjän ja läntisen Euroopan välisestä suhteesta – kysymys siitä, onko Venäjä osa Eurooppaa? Voidaan asettaa myös kysymys toisesta näkökulmasta: onko Eurooppa osa Venäjää vai painottuuko Venäjälle orientti kahdenkymmenen vuoden ajanjaksolla? Tällä hetkellä Venäjän strateginen kumppanuus ja yhteistoiminta läntisten instituutioiden kanssa on käytännössä pitkälti jäänyt puheisiin. Yhteistyö turvallisuuden alalla on ollut ainakin toistaiseksi enemmän tai vähemmän sisällöltään vaatimatonta ja hetkittäistä, eikä se ole johtanut tasavertaiseen asetelmaan päätöksenteossa.

Venäjän historia on sekä mittakaavaltaan että ulottuvuudeltaan ainutlaatuinen: jatkuvuus ja muutokset ovat muodostaneet syklin, jossa maa on kulkenut äärimmäisyydestä toiseen – tosin hajoaminen on johtanut ajallaan aiempaa vahvempaan ja keskitetymppään valtioon. On myös näkemyksiä, joiden mukaan monikansalliset totalitaristiset federaatiot demokratisoituessaan hajoavat<sup>4</sup>. Venäjän kohdalla näin ei ainakaan toistaiseksi ole tapahtunut. Huolimatta siitä, että tilanne on näyttänyt ajoittain lohduttomalta, Venäjä jatkaa olemassaoloaan. Siihen on olemassa edellytyksiä sillä vauraalla alueella, jota tällä hetkellä asuttavat pääosin etnisesti venäläiset. Venäjän tulevaisuudesta eivät he itsekään ole täysin vakuuttuneita. Kysymys Venäjästä, sen tulevaisuudesta ja suhteesta ulkomaailmaan riippuu pitkälti heistä itsestään.

Eurooppalaisille Venäjä on usein muodostanut haasteen tai ongelman. Venäjän suuruus, historia, tuntemattomuus ja voimavarat ovat perusteita länessä esiintyvälle, lähes geneettiselle ”russofobialle”. Tätä ei tosin vähennä se, että venäläiset ovat itse määritelleet identiteettinsä suhteessa länteen yleensä erossa olevana ja ainutlaatuisena. Erilaisuutta on korostanut asetelma, jossa Venäjä katsoo Eurooppaa tavoitteiden silmin. Usein, muttei aina, tavoitteet ovat jääneet saavuttamatta. Tapahtuuko nytkin niin, vaikka vaikuttaa siltä, että Venäjän silmillä on yhteistyön lasit? Ongelman ratkaisu sisältyy kysymyksiin – mitä Eurooppa on Venäjälle ja päinvastoin – mitä Venäjä on Euroopalle? Ja mikä on Yhdysvaltojen rooli tässä kokonaisuudessa?

### *Skenaario I: Eristetty Venäjä*

Kansainvälisen järjestelmän yleispiirteenä tilanteessa, joka on johtanut Venäjän eristymiseen, on voimakas epätasapainoisuus ja lähes

<sup>4</sup> Kts. Luukkanen, Arto: Hajoaako Venäjä? Venäjän valtiollisuuden kehitys vuosina 862–2000. Edita, Helsinki 2001, s. 247.

yksinäisyys. Yhdysvaltojen ohella, Euroopan unionista, Kiinan - Aasian alueesta, Keski-idästä ja Venäjästä on muodostunut alueellisten voimakeijöiden järjestelmä. Näiden politiikalla ja olemassaolon perusteiden tyydyttämisellä on maailmanlaajuisia merkitystä. Keskuspisteiden ympärillä on joukko valtiollisia toimijoita, jotka ovat sitoutuneita emoalueeseen tai -maahan.

Voimakeskusten välisen suhteiden perusmotiivina on ollut kasvuun ja hyvinvoinnin edistämiseen verhoiltu vallan tavoittelu. Poliitikassa itsekkäät intressit ja kilpailu tuotannontekijöistä, erityisesti raaka-aineista ovat selkeästi painottuneet. Kilpailuasetelmaan johtaneessa kehityksessä Yhdysvaltojen dominanssi hallitsi 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppupuolelle, mutta sen jälkeen oli nähtävissä Yhdysvaltojen toimintakapasiteetin suhteellista laskua verrattuna muihin kasvaviin yhteisöihin<sup>5</sup>.

1990-luvun alun idea kahden suurvallan – Venäjän ja Yhdysvaltojen tasaveroisesta liittoumasta, joka aluksi ainakin Venäjällä koettiin lähes itsestäänselvyytenä ja luonnollisena vaihtoehtona, hautautui kuitenkin nopeasti<sup>6</sup>. Läntinen politiikka koettiin Venäjällä tosiasiaa konsultoinniksi sen alasajon ohjaamiseksi. Saadut neuvot ja toimenpidesuosituksset Venäjän 1990-luvun alkuvuosien liberalistinen ja hyväuskoinen johto pyrki toteuttamaan, mutta lopputuloksena oli lähinnä menetettyjä mahdollisuuksia.

Huolimatta Venäjän selkeästä yhteistyöhalukkuudesta 2000-luvun alusta alkaen, Venäjä ja Eurooppa ajautuivat suhteisiin, joita kuvastaa molemminpuolinen pettymys. Venäjä kritisoi lännen politiikkaa ja sen Venäjään kohdistamia talouspoliittisia toimia ja tavoitteita. Kaunaa synnytti erityisesti yhteistoiminnan ehdollisuus. Lännen taholta moitittiin Venäjän kyvyttömyyttä toimia demokraattisena markkinataloutena ja sen mukaisilla pelisääntöillä. Näihin kuului se, että luonnonvarat ja resurssit piti olla kaikkien saatavilla, joilla oli edellytyksiä niiden hyödyntämiseen. Lännessä yhteistoiminnan laimeuteen katsottiin olevan syynä pelkästään Venäjän haluttomuus kehittää keskinäisiä suhteita. Haluttomuudesta katsottiin aiheutuvan myös se, ettei Venäjä aikanaan noudattanut annettuja neuvoja, joilla Venäjän yhteiskunta olisi saatu perustuksiltaan samankaltaiseksi lännen kanssa. Tämä johti pitkäaikaiseen keskinäiseen vieraantumiseen.

Voimakeskusten keskinäinen painoarvo ei ole tasapainoinen. Kiinan merkitys kansantaloutena on kasvanut tasaisesti ja saavuttanut lähes

<sup>5</sup> National Intelligence Council: Four Alternatives Global Futures/Global Trends 2015. Saatavissa <http://www.cia.gov/nic/pubs/index.htm>.

<sup>6</sup> Kts. esim. Safrantshuk, Ivan: Dolgosrochnye posledstviya kosovskogo krizisa dlja Rossii i Zapada. Evropa XXI: novye ugrozy i riski bezopasnosti, kesäkuu 2000. Saatavissa <http://www.pircenter.org/russian/articles/index.htm> (10.12.2001)

Yhdysvaltojen talouden volyymin. Kiina on samalla kasvattanut vaikutuspiiriään useisiin Aasian - Tyynenmeren alueen valtioihin. Venäjän suhteen Kiina käytti hyväkseen ajan, jolloin Venäjä kiisteli lännen kanssa yhteiskuntansa kehittämisestä ja energiavarojen hyödyntämisestä. Kiinan kiinnostuksen kohteena olivat Venäjän Kaukoidän resurssit ja mahdollisuudet. Yhdysvaltojen päähuomio on keskittynyt Amerikan mantereeseen, Lähi-itään ja Aasiaan. Euroopan unionin painoarvoa pystyttiin lisäämään nimenomaan integraation avulla, eikä niinkään yksittäisen valtion voimistumisen avulla. Euroopan unionissa on kuitenkin joukko ydinvaltioita ja toisaalta reunavaltioita, joissa hyvinvointi on voimakkaasti riippuvaista unionin ytimen politiikasta. Venäjän johtama yhteisö koostuu 30 vuotta sitten itsenäistyneistä maista: Valko-Venäjän, Ukrainan, Moldovan, Armenian, Georgian sekä osan Keski-Aasian tasavalloista<sup>7</sup>. Potentiaalinsa noususta huolimatta Venäjä ei kuitenkaan ole pystynyt saavuttamaan Yhdysvaltojen, Euroopan tai Kiinan voimakeskusten merkittävyyttä.

Moninapaisen maailmanjärjestyksen kehittämiseksi Venäjä on perustanut vaikutuskanavansa Neuvostoliitolta perityillä tunnusmerkeillä ja mahdollisuuksilla. Näihin kuuluvat YK:n turvallisuusneuvoston pysyvä jäsenyys, ydinasesuurvallan status, strategisten kumppanien hankkiminen ja tähän liittyvä sotilaallinen yhteistyö. Politiikka pyrki muodostamaan vastapainoa muille voimakeskuksille ja rajoittamaan erityisesti Yhdysvaltojen yksipuolista politiikkaa. Toimintaperiaatteena oli pitkäjänteisten ystävyyssuhteiden aikaansaaminen maiden kanssa, joiden intressit olivat yhteneviä Venäjän kanssa. Usein näiden toimintaedellytyksiä rajoittivat lähinnä Yhdysvaltojen sanktiot. Kehityksen hintaa Venäjää maksoi lähinnä raaka-aineperusteisesta viennistä saaduilla tuloilla ja tavaravaihdolla, mikä sai aikaan kansantuotteen hallittua, joskin hidasta nousua.

Venäjän 1990-luvulla esittämä konsepti moninapaisesta maailmasta ei ainoastaan muodostunut viralliseksi teoreettiseksi perustaksi Venäjän politiikassa, vaan hyväksyttiin yleisesti Venäjän poliittisessa eliitissä<sup>8</sup>. Moninapaisen konseptin kehittymistä edesauttoi nimenomaan Kiinan ja Keski-idän vaikuttajien, kuten Intian, 2000-luvun alussa Venäjän kanssa löytämä yhteisymmärrys. Tavoite oli suunnattu Yhdysvaltojen yksinvaltaa vastaan. Tähän liittyi kuitenkin samalla sisäänrakennettu vaara – Venäjä ei pystynyt saavuttamaan lännen tai Kiinan etumatkaa valtion toiminnan rakenteellisilla parannuksillakaan. Venäjä ei siten pystynyt lunastamaan pyrkimyksiään ja paikkaansa tasaveroisena keskuksena muiden joukossa, koska näiden näkemykset kollektiivisuudesta eivät sisältäneet sitä, että Venäjä olisi tasavertainen kumppani maailmayhteisössä.

<sup>7</sup> National Intelligence Community: Four Alternatives Global Futures/Global Trends 2015. Saatavissa <http://www.cia.gov/nic/pubs/index.htm>.

<sup>8</sup> Venäjän federaation kansallisen turvallisuuden konsepti. Presidentin ukaasi n:o 24, 10.1.2000.

Globalisaation myötä Venäjä ja sen yhteisölliset naapurit ovat vetäneet puoleensa muiden voimakeskusten vaikutusta: EU lännessä, islamilainen maailma etelässä sekä Kiina ja Japani idässä. Kestävä kehitys on nimenomaan pohjautunut pyrkimykseen saada jalansija Venäjän resurssien hyödyntämisessä. Huolimatta siitä, että Venäjän poliittinen vaikutus sen naapureiden orientaatioon on merkittävä, mainitut voimakeskukset pystyvät voitollisesti kilpailemaan Venäjän mahdollisuuksien kanssa. Venäjän toimintakykyä ja vaikuttavuutta häiritsee sen eteläisillä alueilla esiintyvä ajoittainen epävakaus. Alueen valtioiden sisäiset ja keskinäiset kiistat ovat olleet usein toistuvia. Lisäksi ne ovat aiheuttaneet sen, että Venäjän ja sen eteläisten naapureiden yhteiset intressit ja politiikka sekä yhteisen talouden toiminta-alueen luominen ovat olleet usein väliaikaisia ja alisteisia sisäpoliittisille kiistoille.

Maailman energiavarojen jakautuminen on asettanut Euroopan tilanteeseen, jossa sen politiikan tilannekohtaista yhteistyöhakuisuutta selittää riippuvuus ja kiinnostus Venäjän raaka-aineisiin ja myös sisämarkkinoihin. Edellisen melkein poissulkevana perusteena on jopa itsestäänselvänä pidetty välttämättömyys Yhdysvaltojen sitoutumiseen Eurooppaan, missä strategisilla asejärjestelmillä ei ole pienin merkitys. Poliitiikan hintana on ratkaisevia ristiriitoja välttelevä hiljainen hyväksyntä Yhdysvaltojen voimapolitiikkaa kohtaan sen intressialueilla Lähi- ja Keski-idässä, Aasiassa ja Afrikassa. Venäjälle maksetaan lisääntyvästä yhteistyöstä annettavilla lupauksilla. Euroopan taloudellinen hyvinvointihan ja sen kasvu perustuu suurelta osin Venäjältä sekä vasta toiseksi Keski-idästä ja omista lähteistä saatavaan energiaan sekä kulutustarvikevientiin kehittyviin kansantalouksiin. Tasapainottelupolitiikka selittyy riippuvuudella tuontien energiasta ja pelolla Venäjän noususta tosiasialliseksi kilpailijaksi, joka kaventaisi unionin mahdollisuuksia suhteessa muihin voimakeskukseen. Eurooppa on kuitenkin altis energian hinnan vaihteluille, joita Venäjä on pystynyt jopa säätelemään kansallisten intressiensä ja strategisten tavoitteidensa mukaisesti. Tätä ohjailua Venäjä on harrastanut myös sisämarkkinoilla ja aikaansaanut sen, että hyvinvoinnin kasvua on pystytty hallitsemaan valtiollisen sektorin tuottavuuden kustannuksella.

Asesääntelyjärjestelmässä on ollut pitkään kaksi muutostrendiä: pyrkimys pitää Venäjä selkeästi sitoutuneena tavanomaista asevoimaa koskeviin voimassaoleviin sopimuksiin ja strategisia asejärjestelmiä vähentämistä koskevien sopimusten vähittäinen vesittyminen. Nämä ovat voimistaneet epäoikeudenmukaisuuden tunnetta, epäluuloa ja -luottamusta sekä Venäjän sotilaspoliittisessa johdossa että väestön keskuudessa Eurooppaa ja Yhdysvaltoja kohtaan. Näitä tunteita on lisännyt se, että Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestöstä (ETYJ) on muodostunut lähinnä historiallinen normiperusta, jonka periaatteita ja saavutuksia käytetään nimenomaan Venäjän politiikan ja toimien arvosteluun sekä lännen vaikutuskanavana perinteisille Venäjän intressialueille.

ETYJ on alueellisena turvallisuusrakenteena menettänyt käytännön vaikutusmahdollisuuksiaan Euroopan unionin voimistuneelle toimintakyvylle kriisinhallinnassa. Unionin harjoitusalueeksi on pyritty saamaan alueen ulkopuolisia kohteita, joissa sisäisten kriisien ohella on esiintynyt jonkin poliittisen ryhmän retorisia lausuntoja Venäjän etupiirin laajentamisesta. Venäjän kannalta järjestön käytännön painoarvo on vähentynyt lisäksi siksi, ettei sen puitteissa, kuten YK:n turvallisuusneuvostonkaan taholta, ole haluttu antaa hyväksyntää – saati mandaattia – Venäjän kriisinhallintatoimille lähialueillaan IVY:n lipun alla sen vetoomuksista huolimatta.

Venäjä on kritisoinut lännen kahden standardin -politiikkaa erityisesti siksi, että YK:n kollektiivisessa turvallisuusjärjestelmässä päätöksenteko on valikoivaa paikallisten konfliktien hallinnan suhteen. Alueellisten voimakeskusten intressit ovat asettuneet etusijalle huolimatta julistuksista yhteistyövaraiseen turvallisuuteen. 2000-luvun alkuvuosien yhteisen vihollisen synnyttämä toive todellisesta yhteistoiminnasta laantui Venäjällä nopeasti. Tähän oli syynä se, että Euroopassa katsottiin oikeutetuksi soveltaa puolustusliiton voimakkaimpia turvamekanismeja. Toiveen romutti lopullisesti se, että kriisinhallinnasta muodostui lähinnä Yhdysvaltojen kansallinen velvollisuus ja yksinoikeus, joka useimmiten täytti voimapolitiikan tunnusmerkistön itse ongelman jäädessä taka-alalle. Tätä kehitystä edesauttoi se, ettei yhteistä näkemystä tai määritelmää kriisinhallinnasta eri turvallisuusjärjestöissä saatu aikaan. Tätä tulkinnanvaraisuutta käytettiin myös tilaisuuden tullen hyväksi. Paikalliset kriisit aiheuttivat täten usein globaaleja seurannaisvaikutuksia ja kiistoja eri voimakeskusten välillä.

Tämä kriisinhallinnan toimintamuoto on ollut vallitsevana 2000-luvun alun jälkeen. Venäjän ja Naton suhteissa on ollut nähtävissä pyrkimys liiton ”uudistetun” olemuksen markkinointiin sotilasliiton luonteen kustannuksella ja ikään kuin vastalahjana Venäjän tavoitteiden tyydyttämiseksi sille annettiin rajoitettu konsultaatiomahdollisuus. Tätä ei kuitenkaan ollut tarkoitus ulottaa koskemaan liiton perustamissopimuksen artikla V:n asioita. Venäjä on puolestaan nähnyt nämä jokseenkin epäoleellisina myönnytyksinä, jotka eivät ole riittäviä todellisen kumppanuuden rakentamiseksi.

Muutostrendit on katsottu Venäjällä selkeäksi pyrkimykseksi painostaa sitä sopeutumaan lännen kulloinkin määrittelemiін poliittisiin standardeihin, minkä tavoitteena on vaikeuttaa Venäjän strategisten tavoitteiden saavuttamista ja myös hillitä sen kehitystä tasa-arvoiseksi kumppaniksi. Valikoivan, ehdollisen ja rajoitetun yhteistyön politiikan palautteena on Venäjällä voimistunut lännenvastaisuus. Tätä on lisännyt toistuvat syytökset esimerkiksi joukkotuhoukseiden leviämisen estämiseen tähtäävän yhteistyön häiritsemisestä tai puhtaasti Venäjän haluttomuudesta

tavoiteasettelunsa muutoksiin ja yhteistyöhön lännen kanssa. Käytännössä tilanne on johtanut Venäjän sotatekniseen avunantoon ja yhteistyöhön valtioiden kanssa, jotka ovat lännen ja Kiinan intressipiirin reuna-alueilla tai jopa näille vihamielisiä. Ikuisen rauhan politiikka Kiinan kanssa on saanut 1990-luvun alussa päättyneen kylmän sodan ajan piirteitä. Strategisten intressien yhtenevyydestä huolimatta Kiinan aktiivisuus Venäjän Kaukoidässä on johtanut selkeisiin ristiriitoihin ja ongelmiin paikallisella tasolla.

Vallitseva tilanne on koettu venäläisen väestön piirissä tunteena saarrettuna olemisesta, mitä on voimistanut erityisesti lännessä esiintyvä venäläisvastaisuus. Tätä vastakkainoloa on lisännyt se, että venäläisten yritysten verkottumista läntisille markkinoille on pystytty rajoittamaan yhteisöllisillä vastatoimilla. Kauppasuhteiden lyhytjänteisyys on näkynyt siinä, että investoinnit Venäjälle ovat olleet lyhytaikaisia ja pysyneet riskinottovalmiuden puitteissa. Kokonaisuudessaan Venäjän talouden kasvu on ollut hienokseltaan positiivista, mutta sillä ei ole kyetty kattamaan täysimääräisesti pitkäaikaisen tuotannollisen toiminnan edellyttämää perusinvestointia. Tarve valtion suoriin tukiin strategisten raaka-aineiden tuotannossa tai sotateollisuudelle on ollut välttämätöntä. Tällä on osaltaan mahdollistettu perinteisten valtiollisten tunnusmerkkien, kuten asevoimien, kehittäminen.

Venäjällä liberaalinen ajattelu ja usko markkinatalouteen ovat olleet vähän käytettyjä vaaliteemoja niin parlamentti- kuin presidentinvaaleissa. Poliittisen järjestelmän muutokset ovat olleet vähäisiä. Venäjä on säilynyt hyvin pitkälle keskusjohtoisena järjestelmänä, jossa voimakas presidenttivaltaisuus sanelee valtion politiikan ja kehittämisen peruslinjat ja jossa vetoaminen perinteisiin venäläisiin arvoihin on saanut aikaan kansallistunteen voimistumista lähes shovinismiksi asti. Venäläisyyden korostumista ja kansalaismielipiteen voimistumista on edesauttanut mediassa esitetyt epäilyt joidenkin länsimaiden osallisuudesta avunantoon etnisten vähemmistöjen asuttamille alueilla ja siten separatismin lietsomisesta Venäjän federaation sisällä ja sen eteläisillä alueilla.

Keskusjohtoisuus yleensäkin on nähty tarkoituksenmukaisena. Sillä keinoin on mahdollista hallita suhteita ulkoiseen toimintaympäristöön, luoda tasa-arvoista hyvinvointia ja yhtenäisyyttä kansallisissa puitteissa. Venäjän liittokunnan koheesion säilyminen on puolestaan perustunut lähtökohtaan, jossa suhteiden kehittämistä ohjaavat yhteiset intressit, molemminpuolinen etu ja keskinäinen poliittinen tasavertaisuus. Venäjän 1990-luvun lopulla aloittama informaatio-operaatio Venäjä-kuvan parantamiseksi on tuottanut myönteistä tulosta myös aikanaan lähiulkomaiksi kutsutuissa valtioissa.

2000-luvun taitteessa Venäjällä maa jaettiin federaatiopiireihin, millä pystyttiin lyhentämään keskus- ja aluehallinnon välistä etäisyyttä ja parantamaan toimeenpanovallan toimintaedellytyksiä sisäisen

turvallisuuden takaamisessa. Järjestelmää on kehitetty siten, että presidentti nimittää edustajansa federaatiopiireihin alueiden esitysten perusteella. Järjestelmä on osaltaan voimistanut keskusvallan läheisyyttä yhteiskunnassa ja poliittisessa eliitissä kaikilla tasoilla vallitsee yhteisymmärrys vallanjaon tarkoituksenmukaisuudesta sekä siitä että, vanha aluehallintojärjestelmä olisi ennen pitkää johtanut federaatorakenteen murenemiseen<sup>9</sup>.

Järjestelmä sen sijaan on parantanut erityisesti Venäjän reuna-alueiden yhteistyömahdollisuuksia Venäjän yhteisöön kuuluvien maiden kanssa. Uudistuksella on myös parannettu kansallista koheesiota euraasialaisen suurvallan tavoittelijoiden piirissä. Perinteiset äärivenäläiset ja kiihkoisänmaalliset piirit, jotka korostivat yhteyksien palauttamista entisen Neuvostoliiton tasavaltoihin ja satelliitteihin, katsoivat saaneensa täyttymyksen toiveilleen. Federaatiopiirillä on kuitenkin rajallinen toimivalta siihen rajoittuvien ulkomaiden kanssa, mutta taloudellinen yhteistyö ja sen tulosten hyväksikäyttö on mahdollistunut osin suoraan aluetasolla. Yhteisöön kuuluvien maiden kanssa yhteistyö on kokonaisvaltaista, jossa myös sotilaallinen aspekti on mukana. 1990-luvun parlamenttivaaleissa oppositioon joutuneet olivat saaneet tietyn kompensaation.

Venäjän sisäinen kehitys ei ole hälventänyt läntistä syvää epäileväisyyttä Venäjän rauhanomaisen kehityksen jatkumiseen. Tämä on pitänyt yllä varovaisuutta ja jopa pidättyväisyyttä lujien yhteistyösuhteiden rakentamisessa kaikilla tasoilla. Lisäksi Venäjän 2000-luvun alussa alkanut yhteistyövalmiuden korostaminen on nähty valtion pysyvänä suhteellisenä heikkoutena, joka katsottiin otolliseksi tilaisuudeksi läntisten taloudellisten ja sotilaspoliittisten toimijoiden vaikutuspiirin laajentamiseen ja siten oman voimakeskuksen lujittamiseen.

Venäjän olemus vuonna 2020 näyttää keskittyneen tekijöihin, joilla pyritään turvaamaan olemassaolo ja kehitys sekä estetään ajautuminen pelkästään maailman raaka-ainevarastoksi. Liberaali suhtautuminen yhteistyössä valtioiden ja liittoumien kanssa on myös opettanut, että politiikan on yhä perustuttava tukipilareihin, joilla hankitaan arvostusta ja kunnioitusta kansainvälisessä järjestelmässä. Pettymysten seurauksena Venäjä katsoo olevansa pakotettu kansainvälisissä suhteissa ja politiikassa haastajan asemaan, jonka yhteistyöpyrkimyksetkin tulkitaan imperialismiksi.

Venäjä katsoi joutuneensa noudattamaan reaali politiikan periaatteita, mikäli halusi säilyttää kansallisen identiteettinsä ja turvata edes jollain tavoin kohtuullinen hyvinvointi maan ja liittolaistensa puitteissa. Valtion

<sup>9</sup> Kts. myös Luukkanen, Arto: Hajoaako Venäjä? Venäjän valtiollisuuden kehitys vuosina 862 – 2000. Edita, Helsinki 2001, s. 243.



mittakaavat, resurssit ja tavoitteet eivät mahdollistaneet muuta vaihtoehtoa poliittiselle järjestelmälle kuin presidenttivaltaisen valtiojohtoisuuden, jonka oli perustettava politiikkansa perinteisiin valtiollisiin tunnusmerkkeihin. 2000-luvun alussa esitetyt toiveet yhteisen eurooppalaisen kodin toteutumisesta ja siitä, että muutokset sekä Euroopassa että Venäjällä olisivat sisältäneet aineksia pysyviin keskinäisiin ja tasavertaisiin yhteistyösuhteisiin, antoivat odottaa itseään.

## ***Skenaario II: Kehittynyt Venäjä***

Kansainvälisen järjestelmän peruspiirteenä tilanteessa, joka on mahdollistanut Venäjän kehittymisen nykyaikaiseksi toimijaksi, on moninapainen, useaan voimakkaaseen keskuksen pohjautuva maailmanjärjestys. Tällaisia voimakeskuksia ovat Yhdysvaltojen hallitsema Pohjois- ja Väli-Amerikan sekä pohjoisen Etelä-Amerikan ja osin Aasian alueen muodostama kokonaisuus. Euroopassa Euroopan unioni (EU) on laajentunut käsittämään 2000-luvun alussa jäseneksi pyrkineet maat. Euroopan unioni muodostaa täten lähes rikkomattoman alueellisen kokonaisuuden Pohjoiselta Jäämereltä Välimerelle. Venäjän kanssa liitosuhteessa Itsenäisten valtioiden yhteisössä (IVY) ovat Valko-Venäjä, Ukraina, Moldova, Kaukasuksella Georgia ja Armenia sekä Keski-Aasian valtiot. Kiina keskusvaltana hallitsee käytännössä lähes koko Kaakkois-Aasiaa. Yhden kokonaisuuden Afrikan ohella muodostavat Lähi- ja Keski-idän alueen pääosin islamin uskontoa tunnustavat maat, joiden yhtenäisyys ei kuitenkaan ole niin kiinteää kuin Euroopan unionissa tai Venäjän johtamassa yhteisössä.

Voimakeskusten keskinäinen painoarvo on muun muassa väestömäärältään tasapainossa. Toisena vallitsevana piirteenä on, että voimakeskusten toimijoiden kansalliset intressit on osin pystytty tyydyttämään liittokuntien sisäisellä yhteistyöllä ja onnistuneella yhteisellä politiikalla. Voimakeskusten välillä esiintyy ajoittain lähes yhteensovittamattomia ristiriitoja. Tämä ei kuitenkaan ole johtanut voimakeskusten keskinäisiin, pysyviin välirikkoihin tai aseellisiin konflikteihin. Peruslähdekohdan kyseiselle tilanteelle on muodostanut se, että Yhdysvallat on joutunut myöntymään kansainvälisen yhteisön vaatimuksiin, lähinnä asesääntelyn ja ympäristönsuojelun alalla sekä muiden keskeisten toimijoiden tavoitteiden suhteen erityisesti kansainvälisessä kaupassa ja taloudessa. Täten Yhdysvallat on joutunut ainakin osittain luopumaan 2000-luvun alkuvuosien hegemonistisesta asemastaan<sup>10</sup>.

Maailmankuvan kehittyminen yhteistyöhön nojautuvaan perustaan on juontunut yhtäältä sekä Venäjän subjektiivisista syistä että yleensäkin vastareaktioista ulkopuolisen maailman politiikkaan ja toimiin. Venäjä on

<sup>10</sup> Esimerkiksi National Intelligence Council'n raportti: Four Alternatives Global Futures/Global Trends 2015. Saatavissa <http://www.cia.gov/nic/pubs/index.htm>.

pystynyt luomaan versionsa markkinataloudesta ja vakauttamaan yhteiskunnallisten instituutioidensa toiminnan. Tämä on erityisesti näkynyt muun muassa lainsäädännön kehittymisenä, oikeusmoraalin juurtumisena väestöön ja erityisesti hallintorakenteisiin sekä federaation että aluehallinnon tasolla, valuutan vakautena ja talouden kasvuna sekä investointivarmuuden lisääntymisenä.

Huomattavalta osin tähän on vaikuttanut Venäjän poliittisen kentän toiminnan vakiintuminen. Poliittisten puolueiden järjestäytyminen ja yhteiskunnallisten järjestöjen toiminta ovat saaneet vakiintuneita piirteitä, jolloin mm. kansalaismielipide on ollut selkeämmin kuultavissa<sup>11</sup>. Venäjän käyttöönottamat tasavertaisen integraation ja keskinäisen edun periaatteet erityisesti IVY-maita kohtaan ovat olleet tuloksellisia. Vielä 2000-luvun alkuvuosina IVY:n yhdentymisen suurin este oli se Venäjän lähiulkomaissa vallinnut mielikuva, jota ilmensi Venäjän dominanssi – ”isona veljenä” esiintyminen.

Venäjän ja Kiinan ikuisen ystävyyyden konsepti on luonut edellytykset sille, että maiden väliset kiistat ovat pysyneet latentteina myös aluetasolla. Kiina on pystynyt kiinnittämään enemmän huomiota kilpailuun Yhdysvaltojen kanssa Aasiassa. Voimakeskusten keskinäinen kauppa on perustunut Venäjän taholta korkeamman teknologian, energian ja puolustusteollisuuden tuotteisiin. Kiina on puolestaan vienyt lähinnä Venäjän Kaukoitään pääasiassa kulutustarvikkeita. Tämän lisäksi Venäjän Kaukoidän kehittymistä on edesauttanut energiataloudelliset hankkeet, kiinalaisen työväestön maahanmuutto ja sen myötä alueelle kehittynyt yksityisyritteliäisyys.

Lännessä puolestaan perusedellytyksen yhteistyölle muodosti ratkaisu problematiikkaan, jossa kirjoittamattomana lähtökohtana oli se, että Venäjää tarvittiin ns. kovan turvallisuuden varalta ja sen johdosta myös ylläpidettävään euro-atlantisen siteeseen. Natossa käyttöönotettu rajoitettujen turvakuuvelvoitteiden konsepti entisen puolustusvelvoitteiden sijaan Yhdysvaltojen ja Euroopan välillä on ollut perusedellytys eri voimakeskusten yhteistyön jatkumiselle. Yhdysvaltojen rajoitettu sitoutuminen ja myös se, että YK:n rooli ja tehtävät on pystytty palauttamaan kansainvälisen kollektiivisen turvallisuuden kulmakivenä. Lisäksi YK:n turvallisuusneuvoston laajentunut kattavuus on edesauttanut konfliktialttiuden vähenemistä. Venäjäkin, päinvastoin kuin 2000-luvun alussa, on kokenut olevansa turvallisemmassa ja oikeudenmukaisemmassa maailmassa, jossa YK:n tai Venäjän huomiotta jättäminen on jäänyt muutamaa esimerkitapaukseen Keski-idässä, Balkanilla, Aasiassa ja Afrikassa.

<sup>11</sup> Which world? Scenarios for the 21<sup>st</sup> Century. Saatavissa <http://www.hf.caltech.edu/whichworld/explore/russia>. (28.10.2001). Tämän toteutumista valvoo presidentin edustajat ja federaatiopiiri-järjestelmä.

2000-luvun alkuvuosina Venäjällä voimistunut erityisesti länteen suuntautuva yhteistyö- ja kompromissihalukkuus on mahdollistanut sen, että yhteiskunnan rakentamiseen ja hyvinvoinnin lisäämiseen on voitu suunnata enemmän voimavaroja. Presidentti Vladimir Putinin aikana alkunsa saanut Venäjän poliittinen periaatelinjaus on jatkunut lähes 20 vuotta. Tasapainoinen politiikka lännen ja idän välillä on ollut yhtenä voimakkaana vaikuttajana rakennettaessa identiteettiä idän ja lännen välisenä sillanrakentajana. Tämä on mahdollistanut sen, että Venäjän yhtenä diplomatian painopistealueena on voinut olla islamilainen maailma. Keski-itään suuntautuneen taloudellisen aktiivisuuden tuloksena on ollut se, että Venäjästä on tullut Euroopan ja osin myös Kiinan energian päätoimittajista, mikä on merkinnyt yhteistyövaraisen turvallisuuden lujittumista. Tämän strategian aikaansaannokset olivat perustana myös IVY-maiden taloudelliselle kehitykselle.

Venäjällä on pystytty juurruttamaan liberalistinen strategia, jonka mukaan sen olemassaolon ja kehittymisen turvaavat yhteistyö lännen ja idän voimakeskusten kanssa. Venäjällä on voitu ajatella, että runsaan kymmenen vuoden ajan rakennettu venäläisnationalistinen identiteetti on saanut Neuvostoliiton hajoamisesta riittävästi henkistä korvausta, missä erityisesti IVY:n kehittyminen oli yhtenä tärkeimmistä tekijöistä. 2000-luvun alussa asettamien tavoitteidensa mukaisesti ja kansallisen identiteettinsä säilyttääkseen Venäjä ei kuitenkaan katsonut voivansa rakentaa yhteistyötään Euroopan unionin tai IVY-maiden kanssa valtiollisen suvereeniuutensa kustannuksella. Täten suhteet ovat perustuneet kumppanuuteen, jossa erityinen merkitys on myönteisen talouskehityksen aikaansaamalla hyvinvoinnilla.

Positiivinen kehitys Venäjän ja lännen suhteissa on ollut mahdollista erityisesti siitä syystä, että kumpikaan taho ei ole varsinaisesti pyrkinyt ylläpitämään molemminpuolista etua rajoittavia rakenteita. Lännelle Venäjä on ollut pitkään periaatteessa integroitavissa oleva toimija, minkä pohjan loi itse asiassa vuonna 1999 hyväksytty Euroopan unionin Venäjää koskeva strategia. On selkeästi tunnustettu, että Eurooppa ilman ehjää ja hyvinvoivaa Venäjää ei ole kokonainen ja mikä tärkeintä, ei ole turvallinen<sup>12</sup>. Venäjälle länsi ja erityisesti Eurooppa puolestaan on ollut lähes kaiken yhteiskunnallisen hyvinvoinnin esikuva. Lännenvastaiset lausunnot 2000-luvun alkuvuosien Venäjällä olivat johtuneet lähinnä siitä mielipahasta ja pettymyksestä, jotka olivat saaneet alkunsa lännen haluttomuus hyväksyä Venäjää yhteiseen eurooppalaiseen kotiin julistuksista huolimatta. Merkittävää osuutta tämän haluttomuuden poistamisessa näytteli Venäjän osoittama myötätunto ja yhteistyöhalukkuus, joka paradoksaalisesti sai alkunsa sen määrätietoisesta

<sup>12</sup> Trenin, Dmitri: *Rossija i Zapad: perspektiva na 2020 god*. Saatavissa <http://www.intellektualcapital.ru/iss2-44/icissue44-1.htm> (23.10.2001).

taistelusta kansainvälistä terrorismia vastaan viimevuosisadan lopussa ja 2000-luvun alussa.

1990-luvun alusta alkanut epävarmuuden ja poliittisen orientaation etsimisen ajan voidaan katsoa loppuneen presidentinvaaleihin vuoden 2000 keväällä. Vaikuttaisi tällä hetkellä siltä, että todella yksi ajanjakso on päättynyt uuden Venäjän historiassa. Vladimir Putinin valinta Venäjän presidentiksi ja käytännössä myös johtajaksi oli yhteiskunnallinen ja valtiollinen välttämättömyys Moskova-johtoiselle Venäjän federaatiolle ja sen hyväksyttävälle asemalle maailmanjärjestyksessä. Yleisesti presidentti Putinin valtakautta leimasi pyrkimys Venäjän valtiollisen toiminnan parantamiseen, ennustettavuuden lisääntyminen ulko- ja sisäpoliittisesti sekä yhteiskunnallisen koheesion voimistuminen. Täten yleisesti katsottiin Venäjän vahvistuneen kansakuntana ja valtiona. Tämän kehityksen säilyminen oli perusedellytys sille, että taloudellisen ja teknologisen jälkeenjääneisyyden poistamisesta sekä väestön hyvinvoinnin lisäämisestä aiheutuvista haasteista oli yleensäkin mahdollista selvitä.

2000-luvun alussa onnistuttiin juurruttamaan ajatus voimakkaasta Venäjän valtiosta ja siitä, että se saavutetaan käytännössä ainoastaan valtiollisella ja yhteiskunnallisella järjestyksellä. Tämä aikaansaatiin vaihteittaisella valtiollisten rakenteiden keventämisellä ja henkilöstön sitouttamisella 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana. Toisaalta tämä merkitsi sitä, että valtiollinen valta ja ohjaus keskitettiin Moskovaan. Katsottiin, että vallan hajauttaminen federaation aluehallinnollisille yksiköille (subjekteille) olisi silloisessa taloudellisessa tilanteessa johtanut federaation hajoamiseen<sup>13</sup>. Toisaalta ne sopimukset, jotka 1990-luvulla federaation ja alueiden välillä solmittiin, pysyivät pitkään voimassa lähinnä sen takia, että aluejohtajat eivät ole sallineet saavutettujen etujen menettämistä. Tätä jatkossa kuitenkin kompensoi federaatiopiirin yhteistyö ulkomaiden kanssa ja siitä saadut tulokset.

Edellä mainittu on merkinnyt federaatorakenteeseen perustuvaa ongelmaa. Federaation eri aluehallinnollisten yksiköiden pyrkimykset eroon liittovaltioista ovat olleet käytännössä lähinnä retoriikka, joskaan tietty separatismien siemen ei ole kokonaan kuihtunut pois. Venäläisten kansallistunnetta lisäsi se, että 2000-luvun alussa presidentti Putin halusi näyttää selkeästi, että federaatiolla on kaikesta huolimatta taloudellisia, poliittisia ja myös puhtaasti aseelliseen voimaan perustuvia keinoja alueiden rauhoittamiseksi. Venäjän politiikan perusta: alueellinen yhtenäisyys ja koskemattomuus sekä valtiollinen suvereniteetti olivat suurimpina federaation motiiveina separatismien kukistamisessa Pohjois-Kaukasuksella, mikä oli selkeä sisäpoliittinenkin esimerkkitaipaus. Kaukasuksen alueen ajoittainen epävakaus, mikä ilmentyy terrorismina

<sup>13</sup> Arto Luukkanen viittasi tähän kirjassaan: *Hajoaako Venäjä? Venäjän valtiollisuuden kehitys vuosina 862 – 2000*. Edita, Helsinki 2001, s. 243. Venäjän federaatiossa on 89 aluehallinnollista yksikköä eli subjekta.

valtiollisia ja alueellisia vallanpitäjiä sekä kansalaisia vastaan, on kuitenkin pysyvä tosiasia, jonka hallinta vaatii federaation jatkuvaa huomiota.

Venäjän valtiollinen vahvistuminen loi perustan talouden tervehdyttämiselle. 2000-luvun alun talouskasvu oli maailman mittakaavassa huomattavan nopeaa, jopa ennätysmäistä, mikä perustui osin maailmantalouden noususuhdanteeseen ja energian korkeaan maailmanmarkkinahintaan, kasvaneeseen raaka-ainekysyntään sekä Venäjän ruplan devalvoitumiseen. Voimakas nousu oli kuitenkin varsin lyhytaikaista. Jatkossa talouden kasvu tasaantui, mistä ensimmäiset merkit olivat näkyvissä jo vuonna 2001. Kasvun laantumista tosin kompensoi se, että erityisesti Yhdysvaltojen suhteellista voima-asemaa heikensivät sisäiset ongelmat myös talouselämän suurissa yrityksissä. Toisekseen Venäjän talouden kasvua aikaansaativat teollisuuden alat (mm. öljy-, kaasu- ja metalliteollisuus), joiden tuotteiden kysyntä on jatkunut suurena.

Pitkän aikavälin maltillinen talouskasvu on johtunut osin siitä, että talouden ja tuotannon rakenteellinen tervehdyttäminen oli ongelmallista. Valtion tulot perustuivat pääosin raaka-aineviennistä saatuihin voittoihin, jotka eivät valtiollisen sääntelyn toimimattomuudesta johtuen kuitenkaan realisoituneet 2000-luvun alussa toivottuina teollisuuden investointeina ja tuottavuuden lisäämisenä. Toisekseen yksityisen sektorin kasvu on ollut hidasta johtuen halvasta ulkomaisesta kulutustarviketuonnista. Yksityisen sektorin tuotannon kehittymistä on häirinnyt myös se, että kotimaiset markkinat ovat olleet lähinnä paikallisia, minkä lisäksi omaksuttu kulttuuri ja lainsäädännölliset puutteet eivät useinkaan edesauttaneet yritteliäisyyden kehittymistä.

Nämä tekijät merkitsivät sitä, että yhtenä mahdollisuutena pidettyä Venäjän ”talousihmettä” ei 2000-luvun ensimmäisenä vuosikymmenenä tapahtunut. Talouden kehitys kuitenkin oli perusteistaan huolimatta positiivista ja Venäjän luotettavuus kauppakumppanina on oleellisesti lisääntynyt. Tätä osaltaan edesauttoivat vuotuiset investoinnit ja erityisesti se, että voittojen kotiuttaminen lisääntyi merkittävästi 2010-luvulla. Eri tuotannonalojen sopimukset EU:n kanssa ovat merkinneet yhtäältä Euroopan sitoutumista Venäjän raaka-ainetuonnin jatkuvuuteen, mutta ovat myös olleet vakaa tulonlähde federaation kassaan. Tämä on vähitellen näkynyt kasvavana kulutuskysyntänä ja edelleen hyvinvoinnin lisääntymisenä, joskaan ei taloudellisen eriarvoisuuden poistumisena kokonaisuudessaan. Valtion osuus yritystoiminnassa yleensäkin ja sen omistuksessa on vähentynyt<sup>14</sup>. Sen sijaan puolustusteollisuuden alalla konversio ja toiminnan rationalisointi on ollut väistämätöntä ja välttämätöntä, mutta tavoitteen näkökulmasta samalla tuloksellista.

<sup>14</sup> Tämä oli nähtävissä jo vuonna 2001. Martynov, V.: Vysovy, realii i shansy Rossii. Mirovaja ekonomika i mezhdunarodnyje otnoshenija, n:o 10, 2001, s. 9.

Puolustusteollisen kompleksin voimakas valtiollinen ohjaus, yritysten määrällinen vähentäminen sekä tuotanto- ja toimitusvarmuuden lisääminen on heijastunut merkittävinä teknologisina innovaatioina, kilpailukykyyn parantumisena, lisääntyneinä kauppoina ja valtion tulojen lisääntymisenä. Suuryhtiöiden perustaminen ja toimintojen voimakas keskittäminen ovat aiheuttaneet sen, että puolustusteollisuuden kokonaiskapasiteetti on vakiintunut runsaaseen 1500 yritykseen, joiden tuotteiden kysyntä on jatkunut erityisesti liittolaisten, strategisten kumppaneiden ja nykyisen kolmannen maailman valtioiden kanssa. Venäjä on kehittynyt maailman asemakkinolle varteenotettavaksi kilpailijaksi tuotteiden edullisuuden ja käyttövarmuuden ansiosta. Kilpailukykyä on lisännyt myös pitkän ajan toimitusvarmuuden lisääntyminen ja luotettavuus kauppakumppanina.

Venäjästä on muodostunut Euraasian johtovaltio, jolla on voimakkaat taloudelliset siteet sekä Eurooppaan, Kiinaan että islamilaiseen maailmaan. 2000-luvun alussa omaksuttu liberalistinen suuntaus ja myöntyväinen, mutta määrätietoinen politiikka ovat olleet omiaan tervehdyttämään Venäjän poliittisia suhteita muihin voimatekijöihin. Tämän ohella yhteistyövaraisuuteen perustuva kanssakäyminen voimakkaiden kansallisten tai yhteisöllisten intressien korostamisen sijasta on ollut perusedellytys kansainvälisten suhteiden kehitykselle. Tälle puolestaan poliittisen perustan on muodostanut se, että Yhdysvallat on joutunut luopumaan ehdottomasta 2000-luvun alun asemastaan globaalina hegemonina. Moninapaisessa maailman järjestyksessä, taloudellisesta epätasapainosta huolimatta Venäjä on pystynyt vakiinnuttamaan asemansa yhtenä merkittävänä toimijana idän ja lännen välillä. Kokonaisuudessaan turvallisuuspoliittinen maailmantilanne vaikuttaa sovittelevan tasapainoiselta, jossa voimakkaita muutoksia hillitsee keskinäinen riippuvuus.

### ***Skenaario III: Rappeutunut Venäjä***

Kansainvälisen järjestelmän peruspiirteenä tilanteessa, joka on johtanut Venäjän rappeutumiseen, on moninapaisuus. Usean voimakakeskuksen kehityksen rinnalla Venäjä ei ole saavuttanut tunnustettua kykyä toimia tasavertaisena ja kilpailukykyisenä kumppanina sekä sen tavoitteet on pystytty tekemään tyhjiksi. Maailman voimakakeskuksina ovat Yhdysvaltojen johtama läntinen liittouma, Euroopan unionin hallitsema Eurooppa ja Kiinan hallitsema Tyynenmeren - Aasian alue. Venäjälle läheisiä liittolaisia ovat Valko-Venäjä ja Armenia. Yhtenä toiminnallisena peruspiirteenä vallitsevassa maailmantilanteessa on eri toimijoiden, kansallisten tai liittoumien intressien yhteensovittamattomuus ja se, että politiikka perustuu usein voimaan ja vallan tavoittelulle. Venäjää ympäröivien voimakeskusten pyrkimykset oli suunnattu erityisesti sen tavoitteiden saavuttamisen estämiseen. Vuodesta 1985 alkanutta Neuvostoliiton ja sitä ympäröineen yhteisön hajoamiskehitystä käytännössä edesautettiin.

Venäjä ei ole pystynyt saavuttamaan tasapainoa mainittujen voimakeskusten kanssa. Venäjän jääminen sivustakatsojan rooliin kansainvälisessä yhteisössä on johtunut sen myöntyväisen reagoinnin periaatteelle perustuvasta politiikasta. Tämä strateginen suuntaus sai alkunsa 2000-luvun alussa, jolloin Venäjän politiikan painopiste asetettiin käytännössä liberaalille poliittiselle yhteistyölle lähinnä lännen – Euroopan ja Yhdysvaltojen – mutta myös Kiinan kanssa. Venäjän päättävä poliittinen eliitti ei ottanut riittävästi huomioon asiantuntijoidensa ohjeita siitä, että muiden voimakeskusten politiikassa vallitsee kahdet toimintastandardit.

Venäjä on pyrkinyt ylläpitämään asemansa ja painoarvonsa maailmanpolitiikassa II maailmansodan jälkeen muotoutuneen kansainvälisen oikeuden käytännön ja arvojen varaan. Tämä pilari, jolle Venäjä pyrki rakentamaan roolinsa yhtenä maailman voimakeskukseksi, ei ollut kuitenkaan kestävä, vaan se sivuutettiin silloin, kun muiden voimakeskusten edut niin vaativat. Sen sijaan Venäjän suhteen se säilytti merkityksensä käytettävissä olevana, velvoittavana normiperustana. Tätä menettelyä lännen voimakemukset usein täydensivät ehdollisilla yhteistyövaatimuksilla. Erityisesti silloin kun Euroopan unionin ja Yhdysvaltojen intressit ja turvallisuus olivat kyseessä, YK:n peruskirjaa tulkittiin tarkoitushakuisesti valikoiden eikä turvallisuusneuvostolla ollut juuri käytännön merkitystä. Näiden katsottiin olevan riittävät ja tasavertaiset yhteistyökanavat Venäjälle.

Syntyneiden konfliktitilanteiden ratkaisuisa, joissa ”yhteisen edun” katsottiin edellyttävän nopeaa voimapolitiittista ratkaisua, Venäjä asetettiin tapahtuneiden tosiasioiden eteen<sup>15</sup>. Venäjän kannalta toinen, voittamaton osatekijä poliittisissa yhteistyöongelmissa oli, että lännen voimakemukset eivät tosiasiallisesti halunneet sitoutua Venäjän kanssa tapahtuvaan tasavertaiseen yhteistyöhön, vaan se säilytettiin lähinnä muodollisuutena<sup>16</sup>. Venäjä on myöntyväisen ja liberaalin yhteistyöpolitiikkansa tuotos, mitä voimasti sisäisten kehitystarpeiden tyydyttämisen jääminen osin ulkopoliitiikan varjoon. Venäjän poliittinen johto ei kyennyt kohdentamaan resursseja riittävässä määrin valtion rakenteellisen ja yhteiskunnallisen toiminnan ja niiden perusteiden kehittämiseen.

Eri toimijoiden Venäjän suhteen laatimat strategiat, mikäli ne julkistettiin, oli tarkoitettu poliittisiksi julistuksiksi, muttei käytännön tavoiteohjelmiksi. Tämä tuli erityisesti esille Euroopan unionin ja Venäjän välisissä suhteissa 2000-luvun alussa. Yhden käytännön yhteistyökanavan muodostaa kuitenkin kaupankäynti, joka Venäjänkin osalta on globalisaation vaikutusten seurauksena yhä enemmän valtiosta tai liittokunnasta riippumatonta. Venäjällä raaka-aine- ja energiaperustaista

<sup>15</sup> Tämä toimintaperiaate sai tosiasiallisesti alkunsa Yhdysvaltojen johtamista Naton sotatoimista Jugoslaviaa vastaan keväällä 1999.

<sup>16</sup> Venäjän ottaminen mukaan 1990-luvun lopulla G7-foorumiin oli periaatteellinen myönnytyks, millä oli merkitystä lähinnä Venäjän sisäpolitiikan kannalta.

ulkomaankauppaa käyvät harvat yritykset muodostavat edelleen valtion tulojen pääasiallisen lähteen. Niiden valtiolle maksamat verot määrittyvät kuitenkin ulkomaankaupan voittojen perusteella, joiden määrää supistaa oleellisesti ulkomaisten omistajien ottamat osingot.

Huolimatta 2000-luvun alun öljytuloihin perustuvasta talouskasvusta Venäjän ei onnistunut luoda otollista ilmapiiriä säästämiselle ja investoinneille. Pääomavirta ulkomaille jatkui jopa 20 miljardin USD:n suuruisena (n. 6 % BKT:sta) vuosittain. Ulkomaisen pääoman virta Venäjälle puolestaan säilyi pienenä. Venäjän ei siis onnistunut pääsemään eroon investointeihin liittyvästä kuopasta, joka aiheutui lainsäädännön puutteellisuuksista, pääoman omistukseen liittyvästä epävarmuudesta ja verotuksen toimimattomuudesta; teollisuuden institutionaalisesta kehitysmättömyydestä ja pohjimmiltaan myös tuotannon lisäämiseen tarvittavan motivaation sekä yritys- että yksilötasolla olevien puutteista ja viimekädessä siitä, että valtion taloudellinen vaikutusvalta tuotannossa heikkeni<sup>17</sup>.

1990-luvulla Venäjällä työn tuottavuus laski kokonaisuudessaan noin kolmanneksen. Venäjän kansantuotteen jälkeenjääneisyyttä muista voimakasuuksista ei pystytty kaventamaan. Eroa päinvastoin kasvatti se, että energian ja materiaalin kulutus tuotantoyksikköä kohti säilyi suurempana kuin lännessä. Tuotannon tehottomuuden poistaminen tai edes huomattava vähentäminen ei onnistunut 2000 -luvun alun politiikalla, jossa tarkoitus oli kasvattaa taloutta nimenomaan vientiä lisäämällä. Energian vientihintoja jouduttiin pitämään alhaisena, jotta olisi säilytetty jonkinlaisia kilpailumahdollisuuksia Kaspian alueelta Välimerelle toimitettavan energian kanssa.

Palkkakehitys oli vaatimatonta - 2000-luvun alussa lähes neljännes pelkästään palkansaajista eli taloudellisesti köyhyysrajalla. Toisaalta tämä loi kysyntää ja edellytyksiä halpatuonnille ulkomailta, mikä puolestaan edelleen hidasti yritysten reformointia ja tehokkuuden parantamista. Motivaation puute työntekoon oli ominaista lähes neljänneksellä työväestöstä, täten Neuvostoliiton jälkeisestä työn sisällöttömyydestä ei päästy eroon. Kaukoidässä erityisesti kiinalaisen väestön laitonkin maahantulo aiheutti kasvavia poliittisia ongelmia Kiinan kanssa.

Huolimatta siitä, että teollisuuden työntekijöistä osa oli samalla osakkeen omistajia (lähinnä yrityksissä, jotka muutenkin olivat rappion partaalla), omistus ei realisoitunut osinkoina, vaan lähinnä oikeutena pitää työpaikka. Matalapalkkaisuudesta aiheutui itse asiassa kaksinkertainen isku taloudelle: ensinnäkin sisämarkkinat eivät voineet kasvaa sekä toisekseen tekninen

<sup>17</sup> Martynov, V.: Vysovy, realii i shansy Rossii. Mirovaja ekonomika i mezhdunarodnyje otnoshenija, n:o 10, 2001, s. 4 – 8.



kehittymättömyys ja modernisaatioinvestoinnit eivät aikaansaaneet säästöjä palkkakustannuksissa ja jäivät siten kannattamattomiksi.

Oman kysymyksensä valtion rakenteessa muodosti byrokratia, joka tiettyyn määrään asti on tarpeellista isossa valtiossa, mutta Venäjällä sen tehottomuutta lisäsi siihen sisään kasvanut korruptio, ammattitaidottomuus ja matalapalkkaisuus. Nämä muodostivat toinen toistaan ruokkivan prosessin, josta 2000-luvulla onnistuttiin pääsemään eroon ainoastaan valtion poliittisissa johtorakenteissa. Sen sijaan tilannetta federaation aluehallintotasolla ei pystytty oleellisesti korjaamaan. Syynä tähän oli alueiden heterogeenisyys, joiden epätasapainoa talouskehityksen vaikutukset lisäsivät.

Venäjän federaatio jakautuu käytännössä kahtia: rikkaisiin (mm. Moskova, Pietari, jotkut suurkaupungit) ja köyhiin alueisiin. Rikkailla alueilla on resursseista saatuja tuloja (öljy, kaasu, teollisuus ym.), kun taas köyhät elävät keskusvallan avustusten varassa. Moskovan poliittinen epäjohtomukaisuus johti alueelliseen omatoimisuuteen. Aluejohtajat, joilla oli mahdollisuus päästä käsiksi energiatuloihin tai muuhun varallisuuteen, kykenivät nostamaan omaa itsenäistä profiiliaan. Tätä kehityssuuntaa eivät perustetut valtakunnan neuvosto ja federaatiopiirijärjestelmä pystyneet muuttamaan.

Vaikka 2000-luvun ensimmäisinä vuosina presidentti Putin on saanut alueet sinällään tottelemaan valtaa, muodostavat alueelliset ongelmat suurimmat haasteet Venäjän federaatiolle. Itsenäisesti asioitaan hoitavat aluejohtajat olivat 2000-luvulle tullessa pystyneet aikaansaamaan suhteiden verkoston, jossa lojaalisuus ensisijaisesti kohdistui omaan alueeseen ja sen johtohenkilöihin. Tämä itsenäisyys johti siihen, että tavaroiden, palveluiden ja työvoiman liikkuvuus alueelta toiselle jäi vähäiseksi. Alueiden johto ei halunnut riskeerata omaa tulevaisuuttaan valtion intressien kustannuksella, mikä ei kuitenkaan ilmentynyt haluna erota federaatiosta, vaan läheisempänä yhteistyönä ulkomaiden kanssa<sup>18</sup>.

Tiettyä epävarmuutta loi se, että erityisesti resurssirikkailla alueilla oli pyrkimyksiä lakkauttaa federaation käytäntö turvallisuusrakenteiden henkilöstönimityksissä. Alueilla sijaitseviin turvallisuuspalveluiden ja joukkojen johtoelimiin haluttiin mielellään alueelta kotoisin olevia. Tämä ei kuitenkaan poistanut federaation tarvetta kouluttaa keskitetysti henkilöstöä turvallisuuden tarpeisiin. Erityisen voimakasta tyytymättömyyttä aiheutti nuorukaisten komentaminen palvelukseen kutsuntojen jälkeen eri puolille Venäjää, mikä lisäsi nuorisossa halua välttää kutsuntaviranomaisia ja toisaalta aluehallinnon halua olla

<sup>18</sup> Kts. esim. National Intelligence Council: Four Alternatives Global Futures/ Global Trends 2015: Russia and Eurasia, Dec 2000. Saatavissa <http://www.cia.gov/nic/pubs/index.htm>. Eropyrkimyksiä esiintyi ajoittain epävakaisissa Pohjois-Kaukasian ja Aasian puoleisen Venäjän alueissa.

ryhtymättä rikosoikeudellisiin toimenpiteisiin. Toisaalta federaation alueet, joilla oli ongelmia turvallisuutensa kanssa, vaativat federaation toimia ongelmien ratkaisemiseksi. Ongelmat olivat keskittyneet lähinnä federaatioiden eteläisille alueille. Toistuvan epävakauden taustalla oli myös muiden voimakeskusten yhteistyö ja avunanto eri ryhmittymille, missä tavoitteena oli Venäjän voimavarojen sitominen alueellisiin ja paikallisiin ongelmiin.

Venäjä on sisäisten ongelmien ja suurten kehitystarpeiden vanki. Valtiollisen elämän perustoiminnot ja kyky eivät ole mahdollistaneet tasapainoista kanssakäymistä ulkovaltojen kanssa. Talouden perustuminen perinteisille aloille on edesauttanut valtion kehittymistä, mutta ei riittävästi, jotta se näkyisi yleensäkin toimintavarmuutena ja luotettavuutena yhteistyökumppanina. Perustan Venäjän asemalle muodostavat valtion mittasuhteet ja resurssit. Toinen pilari rakentuu joukkotuhoasekapasiteetista, jonka hallittavuudesta ei Venäjän ulkopuolella olla täysin vakuuttuneita. Alueiden, joihin oli ryhmitetty federaation turvallisuusrakenteita, yhteydet ulkomaihin osin lisäävät tätä epäluottamusta.

Venäjän vallankäytön pirstaleisuutta lisää se, että kuilu rikkaiden ja köyhien välillä sekä alueellisesti että väestöryhmien välillä lisääntyy. Uralvuoristo jakaa maan taloudellisesti ja sosiaalisesti kahtia. Vuosia jatkunut maastamuutto on vain jossain määrin haitannut demografista kehitystä. Sen sijaan maastamuutto on ollut koulutetun väestönosan mahdollisuus elämänsä parantamiseen. Venäjän väestölliset resurssit heikkenevät edelleen. Protesti-, äärinationalistiset ja -sosialistiset liikkeet ovat voimistuneet. Niiden tavoitteena on pelastaa menetetty imperiumi – Venäjä.

### 3 ASEVOIMIEN KEHITTÄMISEN PERUSTA

#### 3.1 Venäjän demografinen kehitys ja sen merkitys

Venäjällä vuonna 1897 pidetyn ensimmäisen väestölaskennan jälkeen on tapahtunut kolme voimakkaasti väestöön vaikuttanutta tapahtumaa: I maailmansota ja kansalaissota, 1920 – 1930 -lukujen nälkävuodet ja sen aikaiset ”puhdistukset” sekä II maailmansota. II maailmansodan jälkeen osana Neuvostoliittoa Venäjän asukasmäärä nousi koko ajan aina 1990-luvun alkuun asti. Esimerkiksi vuonna 1970 Venäjän asukasmääräksi arvioitiin 130 miljoonaksi ja vuonna 1979 137,6 miljoonaksi. Vuoden 1989 väestölaskennassa Venäjän nykyisen federaation alueella laskettiin olevan 147,4 miljoonaa asukasta.

1980-luvun alussa oli havaittavissa selkeä syntyvyyden lisääntyminen ja siten väestönkasvu koko Neuvostoliiton alueella. Väestö lisääntyi Neuvostoliitossa 1980-luvulla noin 24,3 miljoonalla hengellä (9,3%).<sup>1</sup> Venäjän osalta väestö lisääntyi vuosina 1960 – 1990 noin 30 miljoonalla hengellä, josta 1980 -luvun aikana lähes 10 miljoonalla.<sup>2</sup> On arvioitu, että vuoden 1991 alussa Venäjän osuus Neuvostoliiton väestöstä (290 miljoonaa) käsitti noin 148 543 000 henkeä.

#### *Uuden Venäjän ongelma*

1990-luvun alusta Venäjän väestökehityksessä hallitsevana piirteenä on ollut **väestön absoluuttinen väheneminen**. Venäläisissä tutkijapiireissä ilmiötä kutsutaan ”depopulaatioksi” tai ”neljänneksi demografiseksi katastrofiksi”. Väestö on vähentynyt 1990-luvun aikana runsaalla kahdella – jopa kolmella miljoonalla hengellä. Väheneminen on johtunut siitä, että syntyvyys on oleellisesti pienempi kuin kuolleisuus<sup>3</sup>, mitä muuttoliike ei ole kompensoinut. Väestömäärän kehitys on arvioitu seuraavaksi:

Vuosi	Väestö (tuhatta)	Vuosi	Väestö (tuhatta)	Vuosi	Väestö (tuhatta)	Vuosi	Väestö (tuhatta)
1990	147 662	1993	148 295	1996	147 609	1999	146 328
1991	148 164	1994	147 997	1997	147 137	2000	145 500
1992	148 326	1995	147 938	1998	146 740	2001	144 000

Taulukko 1: Arvio Venäjän väestömäärän kehityksestä 1990-luvulla.<sup>4</sup>

<sup>1</sup> Izvekov, N.: Otsherk demografitsheskogo razvitii Rossii v XX veke. Obozrevatel n:o 5-6, 2001. Saatavissa: [http://www.nasledie.ru/oboz/N5-6\\_01/5-6\\_23.HTM](http://www.nasledie.ru/oboz/N5-6_01/5-6_23.HTM). (9.12.2001).

<sup>2</sup> [http://www.nasledije.ru/politvnt/19\\_11/dem5.htm](http://www.nasledije.ru/politvnt/19_11/dem5.htm). (9.12.2001).

<sup>3</sup> Jatkossa: luonnollinen poistuma.

<sup>4</sup> Arviot 1990 – 1999 lähteestä: <http://alicom.narod.ru/index.htm> (24.1.2002). Arvio vuodesta 2000: Izvekov, N.: Otsherk demografitsheskogo razvitii Rossii v XX veke. Obozrevatel n:o 5-6, 2001. Saatavissa: [http://www.nasledie.ru/oboz/N5-6\\_01/5-6\\_23.HTM](http://www.nasledie.ru/oboz/N5-6_01/5-6_23.HTM).

Arviot eroavat toisistaan eri lähteissä joillakin sadoilla tuhansilla, mutta niin asiantuntijat kuin politiikan tekijätkin ovat tunnustaneet absoluuttisen vähenemisen olevan tosiasia. Positiivinen nettomaahanmuutto on korvannut luonnollista poistumaa ainoastaan osittain. On arvioitu, että Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Venäjälle muutti 5 – 6 miljoonaa etnistä venäläistä ja venäjänkielistä asukasta entisistä Neuvostoliiton tasavalloista. Täten tosiasiallisesti väestö väheni 1990-luvulla 8 – 9 miljoonalla.<sup>5</sup>

Kokonaisuudessaan Venäjän väestön vähenemisen on arvioitu edelleen kiihtyvän ja luonnollisen poistuman olevan vuosittain lähes miljoona henkeä. Eräs tutkija arvioi luonnollisen poistuman olevan vuonna 1998 noin 705 400 ja vuonna 1999 jo 924 400 henkeä<sup>6</sup>. Venäjän tilastokeskuksen mukaan väestö vähentyi vuonna 1999 yli 780 000 hengellä, vuonna 2000 osalta noin 740 000:lla ja vuonna 2001 yli 850 000 hengellä. Näyttää joka tapauksessa siltä, että väestön väheneminen on kiihtymässä ja vuosittainen vähentyminen on yli 0,5 %:a (vuonna 2001 0,59 %).<sup>7</sup>

Syntyvyys on alkanut laskea jo 1980-luvun jälkipuoliskolta alkaen.<sup>8</sup> Syntyvyyden väheneminen on johtunut siitä, että synnytysikäisten naisten määrä on vähentynyt ja erityisesti siksi, että sosiaalitaloudelliset olosuhteet ovat voimakkaasti heikentyneet. On arvioitu, että kaksi perhettä kolmesta pidättäytyy lasten hankkimisesta puhtaasti taloudellisista syistä. Vuosina 1987 – 1997 synnytysten määrä väheni puoleen (2,5 miljoonasta 1,26 miljoonaan vuodessa). Syntyvyyskertoimen on arvioitu vähentyneen vuoden 1998 arvosta 8,8 (per 100 000 henkeä) 8,4:ään vuonna 1999. Vuonna 1999 Venäjällä oli alle 16-vuotiaita lapsia yhtä paljon kuin

---

6\_23.HTM. (9.12.2001). Venäjän työ- ja sosiaaliministeriön mukaan vuonna 2000 Venäjän väestö käsitti 145,6 miljoonaa. Arvio vuodesta 2001: Naselenije Rossii v proshlom gody sokratilos na 780 tysisth, Gasetu.ru, saatavissa <http://rus.delfi.lv> (25.1.2002). Venäjän tilastokeskuksen mukaan vuosien 1999 – 2001 tietojen mukaan taulukossa mainitut luvut ovat lähes samansuuruiset, kts. Demografitseskii ezhegodnik Rossii, Goskomstat, Moskva, 2000, s. 19. CIA:n arviot vuoteen 1995 asti ovat muutamalla miljoonalla suuremmat kuin venäläisissä lähteissä, mutta vuodesta 1999 alkaen ainoastaan jonkin verran suuremmat ja vuoden 2001 osalta samansuuruinen, kts. [http://www.photius.com/wfb2001/russia/russia\\_people.html](http://www.photius.com/wfb2001/russia/russia_people.html). (25.1.2002).

<sup>5</sup> Izvekov, N.: Otsheer demografitseskogo razvitiia Rossii v XX veke. Obozrevatel n:o 5-6, 2001. Saatavissa: [http://www.nasledie.ru/oboz/N5-6\\_01/5-6\\_23.htm](http://www.nasledie.ru/oboz/N5-6_01/5-6_23.htm) (9.12.2001). On esiintynyt myös suurempia arvioita.

<sup>6</sup> Hlebnikov, I.: Rossija v XXI veke: Demokatastrofa. Obozrevatel n:o 5 - 6, 2001. Saatavissa: [http://www.nasledie.ru/oboz/N5-6\\_01/5-6\\_24.HTM](http://www.nasledie.ru/oboz/N5-6_01/5-6_24.HTM) (9.12.2001).

<sup>7</sup> Venäjän tilastokeskus (Goskomstat), saatavissa <http://info.gks.ru> (25.1.2002). Kts. myös Aleksejev, A: Demografitseskii "krest" Rossii, Obozrevatel, n:o 1/2002. Saatavissa: [http://www.nasledie.ru/oboz/N01\\_02/1\\_14.HTM](http://www.nasledie.ru/oboz/N01_02/1_14.HTM) (25.1.2002).

<sup>8</sup> Perevedentsev, Viktor: Nashe demografitseskoe budushtsheje. Saatavissa [http://www.chelt.ru/5/dem\\_5.html](http://www.chelt.ru/5/dem_5.html).

eläkeikäisiä (molempia ryhmiä noin 20 %). Jos nykyinen kehitys jatkuu, vuonna 2015 lapsia on alle 15 % väestöstä<sup>9</sup>.

Venäjän tilastokeskuksen mukaan vuonna 1999 lapsia syntyi yli 5 % edellisvuotta vähemmän ja samana aikana lapsikuolleisuus (alle vuoden ikäisenä kuollut) lisääntyi lähes kahdella prosentilla. Syntyvyyden väheneminen kosketi 85 federaation aluetta<sup>10</sup>. Joidenkin arvioiden mukaan 10 promillen syntyvyys on biologinen minimi väestön kasvun kannalta. Lähiaikoina voi olla odotettavissa pieni syntyvyyden lisääntyminen, minkä katsotaan aiheutuvan siitä, että perestroikan alun, jolloin syntyvyys lisääntyi, aikalaiset tulevat synnytysikänsä. 1990 -luvulla Venäjällä on syntynyt hieman enemmän poikia (n. 51 %) kuin tyttöjä.

**Kuolleisuus** on koko 1990-luvun lisääntynyt. Tätä kuvaavan kuolleisuuskertoimen on laskettu kehittyneen taulukossa 2 esitetyllä tavalla<sup>11</sup>:

Vuosi	1989	1991	1997	1998	1999
Kuolleisuuskertoimen (promille)	10,7	11,4	14,2	14,7	15

Merkittävää on, että nuorten ja työtätekevän väestön keskuudessa kuolleisuus lisääntyi enemmän kuin vanhojen ihmisten yleensä.<sup>12</sup> Venäjän tilastokeskuksen mukaan Venäjällä kuoli vuonna 1997 yli 2 miljoonaa henkeä, joista miehiä 1,03 miljoonaa, vuonna 1998 yhteensä 1 988 744 henkeä (1,02 miljoonaa miestä) ja vuonna 1999 2,15 miljoonaa (1,11 miljoonaa miestä)<sup>13</sup>. Erään arvion mukaan Venäjällä on 1990-luvulla kuollut vuosittain keskimäärin 572 000 työikäistä henkilöä, joista noin 80 % on ollut miehiä. Täten Venäjä vaikuttaisi menettävän joka vuosi lähes 500 000 työikäistä miestä<sup>14</sup>.

<sup>9</sup> Silaste, Galina: Potsheymy nas menshe? Tshelovek i Trud 1/2001. Saatavissa <http://www.chelt.ru>. (9.12.2001).

<sup>10</sup> Venäjän tilastokeskus (Goskomstat), saatavissa <http://info.gks.ru> (25.1.2002)

<sup>11</sup> Lähteet kuten viitteessä 3 ja Venäjän tilastokeskus (Goskomstat), saatavissa <http://info.gks.ru> (25.1.2002).

<sup>12</sup> Izvekov, N.: Otsherk demografitsheskogo razvitii Rossii v XX veke. Obozrevatel n:o 5-6, 2001. Saatavissa: [http://www.nasledie.ru/oboz/N5-6\\_01/5-6\\_23.htm](http://www.nasledie.ru/oboz/N5-6_01/5-6_23.htm) (9.12.2001). Tämä koskee erityisesti miespuolista väestöä, jonka määrä suhteessa naisiin on tilastojen mukaan suurempi aina 34 ikävuoteen asti ja sen jälkeen supistuu voimakkaasti. Kts. Maksimov, N.: Demografitsheskije strahi, [http://old.vesti.ru/nauka/2000/07/14/birth\\_rate](http://old.vesti.ru/nauka/2000/07/14/birth_rate).

<sup>13</sup> Demografitsheskii ezhegodnik Rossii, Goskomstat, Moskva 2000, s. 162.

<sup>14</sup> Perevedentsev, Viktor: Nashe demografitsheskoe budushtsheje. Saatavissa [http://www.chelt.ru/5/dem\\_5.html](http://www.chelt.ru/5/dem_5.html). Kts. myös Aleksejev, A: Demografitsheskii "krest" Rossii, Obozrevatel, n:o 1/2002. Saatavissa: [http://www.nasledie.ru/oboz/N01\\_02/1\\_14.HTM](http://www.nasledie.ru/oboz/N01_02/1_14.HTM) (25.1.2002).

1990 -luvun lopulla koko väestön osalta suurin kuoleman aiheuttaja oli sydän- ja verisuonisairaudet (yli 50 %), toiseksi kasvaimet (n. 14 %) ja kolmanneksi onnettomuus, myrkytys tai tapaturmat (noin 15 %). Viimeiseksi mainittujen äkillisten kuolemien osuus nousi kyseisenä aikana voimakkaasti (+18,9 %). Äkillisen kuoleman aiheuttaa todennäköisimmin itsemurha (20 %), liikenneonnettomuus (13 %), tapetuksi tuleminen (13 %) tai alkoholimyrkytys 10 %).<sup>15</sup> Tämä koskee erityisesti työikäisiä miehiä, joiden osalta muu kuin luonnollinen syy on ensisijainen kuoleman aiheuttaja. Esimerkiksi vuonna 1998 arvioitiin yli 170 000 miehen kuolleen yksinomaan onnettomuuksiin, myrkytykseen tai tapaturmaisesti.

Huomattavaa on myös se, että viime vuosina poikalasten kuolleisuus murrosikäisenä on merkittävästi lisääntynyt. Käytännössä vuosina 1997 – 1999 poikien kuolemantapaukset 15 – 19 -vuotiaiden keskuudessa olivat kolme kertaa yleisempiä 10 – 14 vuotiaisiin verrattuna. Laskettaessa nuorten poikien kuolemat mainittuina vuosina voidaan todeta, että syntyneistä poikalapsista noin 5 % kuolee ennen 20 ikävuottaan ja kuolemantapausten määrä lisääntyy vuosittain keskimäärin noin 5 %:lla.<sup>16</sup> Positiivista kuitenkin on, että lapsikuolleisuus näyttää kääntyneen laskuun 1990-luvun lopulla, jolloin se oli vajaa 2 % syntyneistä.

Seurauksena väestökehityksestä on, että vanhemman väestön osuus suhteellisesti lisääntyy. Venäläisen elinikäodote on laskenut koko 1990-luvun erityisesti miesten osalta. 1970 – 80 -luvuilla miehen todennäköinen elinikä oli 64 ja naisen 74 vuotta, kun taas vuonna 1997 vastaavasti 60,8 ja 72,9 vuotta ja vuonna 1999 jo 59,8 ja 72,2 vuotta. Mikäli tällainen tilanne jatkuu, erään arvion mukaan vain noin 40 % nykyisistä nuorukaisista saavuttaa 60 vuoden iän<sup>17</sup>.

**Muuttoliike lähiulkomailta Venäjälle on kompensoinut parhaimmillaan 40 % väestön luonnollisesta poistumasta.** Huippunsa maahanmuutto saavutti vuosina 1993 - 1995. Venäjän tilastokeskuksen mukaan vuonna 1998 Venäjälle muutti 478 000 henkeä ja Venäjältä muutti 194 700 ja vuonna 1999 vastaavasti 341 500 ja 198 700 henkeä. Mainittuina vuosina muuttoliike Venäjälle tapahtui käytännössä 98 %:sesti IVY-maista. Sen sijaan muuttoliikkeestä yli 40 % suuntautui IVY:n ulkopuolelle<sup>18</sup>. Merkittävää oli lisäksi se, että pääosa Venäjältä muuttaneista oli koulutetumpaa väkeä.

<sup>15</sup> Venäjän tilastokeskus (Goskomstat), saatavissa <http://info.gks.ru> (25.1.2002)

<sup>16</sup> Laskelmat perustuvat Venäjän tilastokeskuksen julkaisemiin tietoihin vuosilta 1997 – 1999.

<sup>17</sup> Aleksejev, A: Demografitsheskii "krest" Rossii, Obozrevatel, n:o 1/2002. Saatavissa: [http://www.nasledie.ru/oboz/N01\\_02/1/\\_14.HTM](http://www.nasledie.ru/oboz/N01_02/1/_14.HTM) (25.1.2002).

<sup>18</sup> Venäjän tilastokeskus (Goskomstat), saatavissa <http://info.gks.ru> (25.1.2002)

Muuttoliikkeen arvioidaan yleisesti laantuvan jatkossa. Täten maahanmuutolla ei ole oleellista merkitystä väestökehityksen kannalla. Toistaiseksi maahanmuutto vaikuttaa jatkuvan pienenä Venäjän väestöä lisäävänä tekijänä. Tätä kehitystä saattaa voimistaa se, että Venäjän nykyjohton muuttopolitiikan yhtenä tavoitteena on selkeä selektiivisyys sekä maasta- että maahanmuuton osalta<sup>19</sup>. Toisaalta on mahdollista, että nimenomaan Kaukoidässä syntyy ongelmia maahanmuuton suhteen.

### *Ennusteita väestöllisestä kehityksestä*

Helmikuussa 2001 hallituksen hyväksymä väestöpolitiikan konsepti ei ole saanut juurikaan julkisuutta. Lehtitietojen mukaan yksi painopiste konseptin tavoitteissa on siinä, että äkillisen kuoleman aiheuttavia syitä poistetaan. Näiksi syiksi on arvioitu puutteet työsuojelussa ja huolimattomuudessa työssä, sairaudet (tuberkuloosi) ja huumet<sup>20</sup>. Venäjän poliittinen johto on siis tiedostanut demografisen tilanteen ja myös ryhtynyt toimenpiteisiin asian korjaamiseksi.

YK:n laatimien ennusteiden mukaan Venäjän väestö käsittää keskimmäisen vaihtoehdon (I) mukaan runsaat 129 miljoonaa, parhaimman vaihtoehdon (II) mukaan vuonna 2020 noin 131 miljoonaa ja huonoimman (III) mukaan runsaat 127 miljoonaa henkeä.

Vuosi	2000	2000	2010	2010	2020	2020
Väestöennuste		joista miehiä		joista miehiä		joista miehiä
I	145 491	68 130	136 976	63 671	129 687	60 171
II	145 491	68 130	137 599	63 989	131 532	61 114
III	145 491	68 130	136 344	63 348	127 790	59 200

Taulukko 3: YK:n ennusteet Venäjän väestökehityksestä.<sup>21</sup>

Venäjän tilastokeskuksen (Goskomstat) vuonna 1999 laatiman kolmivaihtoehdoisen ennusteen mukaan väestökehitys on seuraava:

Vuosi	2000	2010	2016	Arvio 2020
Keski	146	138,7	134,0	131,2
Korkea	146	144	143,7	143,3
Matala	146	136	128,4	122

Taulukko 4: Venäjän tilastokeskuksen ennusteet.<sup>22</sup>

<sup>19</sup> Federaatio-, kansallisuus- ja muuttoliikeministeri Aleksandr Blohin, <http://www.rbc.ru> 15.2.2001.

<sup>20</sup> [http://www.nasledije.ru/politvnt/19\\_11/dem5.htm](http://www.nasledije.ru/politvnt/19_11/dem5.htm). (9.12.2001)

<sup>21</sup> Tuhatta henkeä. UN Population division: Russian federation; demographic profile. Saatavissa: <http://esa.un.org/unpp/p2k0data.asp> (28.1.2002).

<sup>22</sup> Miljoonaa henkeä. Venäjän tilastokeskuksen ennuste vuoteen 2016. Saatavissa: <http://www.demoscope.ru/analit02.html>. Vuoden 2020 osalta tiedot arvioitu korkean ja

Venäjän työ- ja sosiaaliministeriön ennusteiden mukaan vuonna 2015 väestö käsittää 138,4 miljoonaa henkeä ja vähenee noin miljoonalla vuodessa käsittäen vuonna 2025 noin 129 miljoonaa. Tämä siitäkin huolimatta, että ennuste perustuu positiiviseen muuttoliikkeeseen. Mikäli muuttoliike jätetään ennusteesta pois, Venäjän asukasmäärä vuonna 2010 on noin 121 miljoonaa.<sup>23</sup> Joidenkin tutkijoiden pessimistisimpien arvioiden mukaan Venäjän väestö vähenee vuoteen 2015 mennessä vielä 8,6 miljoonalla noin 135 miljoonaan ja vuoteen 2025 mennessä 33 miljoonalla eli noin 111 miljoonaan.<sup>24</sup>

Arviot vaihtelevat erityisesti ääri vaihtoehtojen osalta melko huomattavasti toisistaan. Kuitenkin tietty ”yksimielisyys” vallitsee Venäjän tilastokeskuksen keskimmäisen vaihtoehdon ja YK:n laatiman parhaan vaihtoehdon ennusteen välillä. Yksimielisyys vallitsee myös siitä, että ennen vuosisadan puoliväliä ei ole odotettavissa väestön kasvua. Lähivuosina on odotettavissa väestön väheneminen, vanheneminen ja myös ennen aikaisten kuolemien lisääntyminen. Sen sijaan (laillisella) muuttoliikkeellä ei ole nähdä olevan oleellista merkitystä Venäjän väestön määrän kehitykseen.

#### *Arvioita 20 – 30 -vuotiaiden miesten määrästä*

Tämän tutkimuksen kannalta oleellista on arvioida sotakelpoisen miespuolisen väestön määrää vuonna 2020, jolloin tarkastellaan 20 – 30 -vuotiaita miehiä (vuosina 1990 – 1999 syntyneitä poikalapsia)<sup>25</sup>. Esitetyn perusteella voidaan arvioida, että poikalapsia on syntynyt seuraavasti:

Vuosi	Syntyneet pojat	Vuosi	Syntyneet pojat
1990	1 002 078	1996	657 435
1991	903 789	1997	635 070
1992	799 314	1998	647 373
1993	692 940	1999	659 136
1994	708 830	Yht	7 392 714
1995	686 749		

Taulukko 5: Arvio Venäjällä syntyneistä poikalapsista.<sup>26</sup>

matalan ennusteen osalta taulukon tietojen lineaarisen jatkumisen perusteella. Vuosi 2020 keskiarvion osalta: Perevedentsev, Viktor: Nashe demografitsheskoe budushtsheje. Saatavissa [http://www.chelt.ru/5/dem\\_5.html](http://www.chelt.ru/5/dem_5.html).

<sup>23</sup> Venäjän työ- ja sosiaaliministeri, Aleksandr Potshinokin haastattelu 19.5.2001. Saatavissa: [http://www.nasledije.ru/politvnt/19\\_11/dem5.htm](http://www.nasledije.ru/politvnt/19_11/dem5.htm). (9.12.2001)

<sup>24</sup> Izvekov, N.: Otsheik demografitsheskogo razvitiia Rossii v XX veke. Obozrevatel n:o 5-6, 2001. Saatavissa: [http://www.nasledie.ru/oboz/N5-6\\_01/5-6\\_23.htm](http://www.nasledie.ru/oboz/N5-6_01/5-6_23.htm) (9.12.2001).

<sup>25</sup> Venäjä luokittelee alle 35 -vuotiaat asepalveluksen ensimmäiseen luokkaan.

<sup>26</sup> Luvuista vähennetty lapsikuolleisuus. Kts. myös Demografitsheskij ezhegodnik Rossii, Goskomstat, Moskva 2000, s. 33.



Näistä todennäköisesti 1 < 20 -vuotiaana kuolee syystä tai toisesta ennen vuotta 2020 kuitenkin noin 5 % eli noin 350 000. Mahdollinen maastamuutto voi vähentää vuosittaista ikäluokkaa joillakin sadoilla – tuhansilla.

Lähtökohtatiedoissa olevat epätarkkuudet<sup>27</sup> ja yleinen väestökehitys huomioon ottaen voidaan arvioida, että kahdenkymmenen vuoden päästä Venäjällä noin 6 000 000 – 7 000 000 miestä, jotka ovat saavuttaneet 20 - 30 vuoden iän.

Venäjän väestö on jakautunut alueellisesti epätasaisesti. Federaatiopiireittäin tarkasteltuna, jotka alueellisesti pääosin noudattelevat jakoa seitsemään entiseen sotilaspiiriin, väestön pääosa, 73 % (yli 105 miljoonaa, 24 % maan pinta-alasta) asuu Ural-vuorten länsipuolella. Vastaavasti Uralin, Siperian ja Kaukoidän federaatiopiireissä asuu noin 27 % väestöstä (alle 41 miljoonaa, 76 % maan pinta-alasta).

<b>Federaatiopiiri</b>	<b>Lounainen</b>	<b>Keskinen</b>	<b>Eteläinen</b>	<b>Volga</b>
Piirin pääkaupunki	Pietari	Moskova	Rostov- na-Donu	Nizhnyi Novgorod
Pinta-ala (x1000 km <sup>2</sup> )	1 677,9	650,7	589,2	1 038,0
Väestö (x1000)	14 641	37 360	21 745	32 132
Väestö (%)	10	26	15	22
<b>Federaatiopiiri</b>	<b>Ural</b>	<b>Siperia</b>	<b>Kauko-itä</b>	
Piirin pääkaupunki	Ekaterinburg	Novosibirsk	Habarovsk	
Pinta-ala (x1000 km <sup>2</sup> )	1 788,9	5 114,8	6 215,9	
Väestö (x1000)	12 654	20 909	72 52	
Väestö (%)	8	14	5	

Taulukko 6: Venäjän väestön jakautuminen federaatiopiireittäin vuonna 1999.<sup>28</sup>

Venäjän sisäinen muuttoliike 1990-luvun loppuvuosina on ollut runsas 2 miljoonaa henkeä vuodessa. Muutto on pääsääntöisesti pysynyt oman hallinnollisen alueen tai federaatiopiirin rajojen sisällä ja noudattelee yleismaailmallista kehityssuuntaa - maaseudun väestö siirtyy asutuskeskuksiin. Vuonna 2000 arvioitiin noin 3/5 -osaa väestöstä asuvan kaupungeissa ja 2/5 -osaa maaseudulla.

Poikalapset ovat syntyneet jokseenkin tasaisesti Venäjän alueilla (tosin kaupungeissa suhteellinen syntyvyys on hieman pienempi kuin

<sup>27</sup> Vuonna 2002 Venäjällä on suunniteltu toimeenpantavaksi väestölaskenta.

<sup>28</sup> Demografitsheskii ezhegodnik Rossii 1999, Goskomstat, Moskva 1999. Saatavissa: <http://www.demoscope.ru>. (28.1.2002).

maaseudulla). Uralin länsipuolella varttuneet 20 – 30 -vuotiaaksi 4 300 000 – 5 050 000 ja itäpuolella vastaavasti 1 700 000 – 1 950 000 miestä.

### ***Väestön palveluskelpoisuudesta***

Venäjällä väestön määrällisen lisääntymisen ohella yhtä tärkeää olisi sen laadun parantaminen. Yhtenä selittäjänä väestön huononevalle terveydelle on puhtaasti heikko taloudellinen tila – köyhyys. Erityisesti miesten terveys on kuluneina 10 vuotena heikentynyt merkittävästi, mikä kiistämättä kuvastuu miesten elinikäodotteen voimakkaana laskuna. Tämän lisäksi tietty ”itsetuho” -tendenssi on miesten keskuudessa voimistumassa.

Venäjällä on nähtävissä kehitys, joka johtaa taloudellisen eriarvoisuuden lisääntymiseen. Tämä kuvastuu siitä, että vuonna 2000 Venäjällä oli runsas miljoona virallisesti rekisteröityä työtöntä, joista 90 % kuului jonkinlaisen toimeentulotuen piiriin. Lisäksi on arvioitu, että käytännössä kuitenkin noin 10 % työikäisistä on työttömänä tai ei ainakaan ole tuottavassa työssä<sup>29</sup>. Työttömyys on kuitenkin osittain lisännyt nuorten miesten halukkuutta astua asepalvelukseen varusmiehenä ja myös palveluksen jatkamista sopimussotilaana.

Toisen vaatimuksen väestön laadulliselle parantamiselle asettaa se, että valtion talouden ja tuotannon kasvu on Venäjälläkin periaatteessa jatkossa perustuttava tuotantokustannusten vähentämiseen teknologian avulla. Mikäli Venäjä haluaa kasvattaa ulkomaankauppaansa ja kilpailukykyään muullakin kuin energian ja raaka-aineiden alalla, on sen perustettava tuotantoaan yhä enemmän teknologian hyväksikäyttöön. Tämä puolestaan sanelee vaatimuksia työvoiman koulutukselle ja ammattitaidolle, mikä puolestaan on työmarkkinoilla kasvava haaste asevoimien henkilöstön rekrytoinnille<sup>30</sup>.

### ***Nykypäivän alokkaasta***

Yleiseen asevelvollisuuteen perustuvan asepalveluksen voi suorittaa astumalla palvelukseen varusmieheksi kutsuntojen kautta tai solmimalla sopimus. Asevoimat on päävastuussa kutsuntajärjestelmän ylläpidosta. Kutsunnat järjestetään kahdesti vuodessa ja ne kattavat kaikki alokkaat

<sup>29</sup> Economically active people 1999 – 2000. Venäjän tilastokeskus (Goskomstat). Saatavissa: <http://info.gks.ru/>. (9.12.2001)

<sup>30</sup> Vuoden 2000 tietojen mukaan asevoimien kutsuntaikäisistä 70 % on työläis-, 12 % virkamies-, 10 % talonpoikais-, 4 % ”älymystö”- ja 3 % yrittäjäperheestä. Erään kyselytutkimuksen mukaan Moskovon ja Pietarin alueella todettiin, että alokkaista ainoastaan 4 %:lla on korkeakoulutusta (osalla kesken), 18 %:lla keskiasteen ammatillinen (tekninen) ja 28 %:lla ammatillinen koulutus, 27 %:lla yleinen oppivelvollisuus ja 23 %:lla alle 10 luokkaa käytynä. Kozhemanin, V: Kto zavtra stanet v stroi, Orientir n:o 5/2000, s. 33 – 35.

myös muiden voimaministeriöiden joukkojen osalta<sup>31</sup>. Kutsuntojen aikana määritetään henkilön kelpoisuus asepalvelukseen terveydentilan perusteella. Koulutus osaltaan vaikuttaa siihen, minkä ministeriön alaisiin joukkoihin, puolustushaaraan tai aselajiin alokas komennetaan. Palvelukseen astuminen tapahtuu kahdessa saapumiserässä huhtikuun ja lokakuun välillä. Varusmiespalvelusaika on pääsääntöisesti 24 kuukautta.

Venäjän asepalvelusta koskevan lainsäädännön mukaan varusmiespalveluksesta ja kutsunnoista yleensä voi vapautua ensinnäkin terveydellisistä syistä. Tämän lisäksi vapautusperusteita ovat vaihtoehtoinen palvelus ("siviilipalvelus"), joka on tällä hetkellä vasta toteutumassa; asepalvelus toisen valtion asevoimissa; maisterin tai tohtorin oppiarvo sekä tapaus, jossa asianomaisen lähisukulainen (isä, äiti, veli, sisar) on menehtynyt asevelvollisuutta suorittaessaan. Näiden lisäksi kutsuntoihin ei hyväksytä sellaisia, joilla (rikos)oikeusprosessi tai tuomion täytäntöönpano on kesken.<sup>32</sup> Tämän ohella huomattava osa kelpoisista nuorukaisista on oikeutettu lain perusteella lykkäykseen varusmiespalveluksesta. Tämä koskee erityisesti ylempien asteiden opetuslaitoksissa opiskelevia, joista yleisesikunnan mukaan puolet käyttää oikeuttaan lykkäykseen<sup>33</sup>.

Varusmiesten palveluskelpoisuudessa tai lähinnä sen puutteessa näkyy selkeästi yleinen yhteiskunnallinen terveydentila. Kutsuntaikäisen nuorison terveydentila on siis heikentynyt oleellisesti. On arvioitu, että yleensäkin palvelukseen kelpaavien määrä on kymmenessä vuodessa vähentynyt 20 %<sup>34</sup>. Kutsuntoihin on nykyisen lainsäädännöllisen käytännön mukaan veloitettu osallistumaan 18 – 27 -vuotiaat miehet, joilla ei ole lakiin perustuvaa estettä<sup>35</sup>. Absoluuttisena lukuna tämä lienee viime vuosina ollut runsaat 3,5 miljoonaa miestä.

Kutsunnoissa kuitenkin terveydentilan perusteella lähes joka kolmas vapautetaan palveluksesta tai hänelle myönnetään lykkäystä. Vuonna 2001

<sup>31</sup> Muut alokkaita vastaanottavat organisaatiot ovat 1) rajavartiopalvelu (FPS) joukot, 2) sisäministeriön (MVD) sisäiset joukot (VV), 3) rautatiejoukot, 4) federatiivinen hallituksen viesti- ja informaatiolaitos (FAPSI), 5) hätätilaministeriön (MTSHS) siviilipuolustusjoukot sekä 6) ulkoisen tiedustelupalvelun (SVR), federaation turvallisuuspalvelun (FSB), federatiivisen valtiollisen suojaamispalvelun ja liikekannallapanovalmistelun federatiivisten elinten rakennus- ja tieteelliset yksiköt.

<sup>32</sup> Venäjän federaation laki asevelvollisuudesta ja asepalveluksesta n:o 117-ФЗ, 21.7.1998, § 23.

<sup>33</sup> Armija vmesto instituta, Nezavisimaja Gazeta, 21.1.2002.

<sup>34</sup> Komplektovaniye Vooruzhennykh sil. Problemy s ezhegodnym prizyvom. Saatavissa: [http://www.nasledije.ru/vojenpol/14\\_18/19.html](http://www.nasledije.ru/vojenpol/14_18/19.html). (7.12.2001)

<sup>35</sup> Yleisesikunnan järjestely- ja liikekannallapanopäähallinnon päällikön mukaan osassa Tshetsheniaa suoritetaan kutsunnat. Sokrashtsheniye rossiiskih vooruzhennykh sil he skazhetsja na prizyve. Lenta.ru, 30.3.2001 (11.12.2001)

noin 64% nuorukaisista katsottiin kelpoisiksi asepalvelukseen, mikä merkitsi pienoista paranemista edellisvuoden tilanteeseen (+1,8%), kun lisäksi otetaan huomioon se, että käytännössä kaikki alokkaat olivat lukutaitoisia<sup>36</sup>. Toisaalta on huomattava, että niiden kutsuntaikäisten määrä on kasvanut, jotka hyväksytään palvelukseen mutta joiden terveydentilassa on vajavuuksia<sup>37</sup>. Ongelmat ja puutteet kutsuntaviranomaisten toiminnassa on myös johtanut siihen, että joukkoihin pääsee alokkaana sellaisia, jotka eivät terveytensä puolesta ole kykeneviä palvelukseen tai jotka joudutaan kotiuttamaan muutaman viikon sisällä palveluksen alkamisesta<sup>38</sup>.

Oman lukunsa muodostaa karkuruus, jota ilmenee kolmessa vaiheessa. Ensinnäkin osa nuorisosta välttelee kutsuntatilaisuuksia, toiseksi alokkaista osa karkaa matkalla määrättyyn joukkoon ja kolmanneksi heistä osa poistuu luvatta joukko-osastosta. Karkuruus on yleisempää väestörikkailta alueilla, kuten Moskovassa ja keskisessä federaatiopiirissä, Pietarissa ja luoteisella alueella sekä osin myös Venäjän lounaisilla alueilla<sup>39</sup>. Kevään 2001 osalta on todettu kutsuntoja välttelevien määräksi noin 25 000<sup>40</sup>. Näiden lisäksi syksyllä 2000 karkasi matkalla palvelukseen noin 20 000 alokasta, kun se vuonna 1998 oli 36 000 alokasta<sup>41</sup>.

Asevoimien yleisesikunnan mukaan kaikista kutsuntaikäisistä palvelukseen astumaan määrätään noin 12 %. 1990-luvun alkuvuosina tämä luku oli 24 %, mutta syksyllä 1999 vain 13 %<sup>42</sup>. Keskimäärin varusmiespalvelukseen on määrätty astumaan vajaat 400 000 miestä vuosittain. 1990-lopun taloustilanne heijastui myös kutsuttavien määrän laskuna. Kahden viime vuoden aikana vuosittainen alokkaiden määrä on ollut hieman runsaat 380

<sup>36</sup> Vuonna 2000 tavattiin 22 lukutaidotonta alokasta. Krasnaja Zvezda, 21.11.2001.

<sup>37</sup> Siperian sotilaspiirin vuoden 2000 kutsuntojen perusteella suoraan palvelukseen kelvollisten määrä on lisääntynyt saavuttaen 37,4 % ja rajoitetusti kelvollisia oli 27,9 % sekä 12,6 % oli yrittänyt itsemurhaa, Nezavisimaja vojennoje obozrenije, 8.11.2000.

<sup>38</sup> Osassa Venäjän alueista ei ole sotilaskomissaaria, vaan aluehallinto on vastuussa kutsuntojen toimeenpanosta. Alokkaita, joiden palvelus jouduttiin keskeyttämään hyvin aikaisessa vaiheessa, oli yleisesikunnan mukaan vuonna 2000 yhteensä 1150, Krasnaja Zvezda, 21.11.2001. Näiden lisäksi armeijaan astuu palvelukseen alokkaita, joilla on voimakas alkoholiongelma, psyykkisesti epätasapainoinen tai rikollinen tausta, Komplektovanije Vooruzhonyh sil. Problemy s ezhegodnym prizyvom. Saatavissa: [http://www.nasledije.ru/vojenpol/14\\_18/19.html](http://www.nasledije.ru/vojenpol/14_18/19.html). (7.12.2001)

<sup>39</sup> Komplektovanije Vooruzhonyh sil. Problemy s ezhegodnym prizyvom. Saatavissa: [http://www.nasledije.ru/vojenpol/14\\_18/19.html](http://www.nasledije.ru/vojenpol/14_18/19.html). (7.12.2001). Syksyn 2001 tilanne on samansuuntainen, Krasnaja Zvezda, 21.11.2001.

<sup>40</sup> Krasnaja Zvezda, 21.11.2001

<sup>41</sup> Sokrashtshenije rossiiskih vooruzhennyh sil he skazhetsja na prizyve. Lenta.ru, 30.3.2001 (11.12.2001) Saman suuntaisia lukuja on esitetty yleisesikunnan taholta, jonka mukaan joukkoihin määrättyjen, mutta matkalla karanneiden luku on yli 13 %, tämä koskee erityisesti Moskovaa ja Pietaria. Krasnaja Zvezda, 21.11.2001.

<sup>42</sup> Sokrashtshenije rossiiskih vooruzhennyh sil he skazhetsja na prizyve. Lenta.ru, 30.3.2001 (11.12.2001)



000 henkeä<sup>43</sup>. Kaikista alokkaista on viime vuosina pyritty kohdentamaan asevoimiin vuosittain noin 2/3, mikä tarkoittaa käytännössä noin 220 000 – 250 000 alokasta. Mikäli karkurit (noin 10%) luetaan asevoimien osalle, astuu palvelukseen noin 200 000 – 230 000 alokasta (ja kymmenessä vuodessa on 200 000 nuorta miestä ”kouluttamattomana reservinä”).

Vajetta nuoremmissa upseeristossa on pyritty kompensoimaan valtiollisten yliopistojen ja opetuslaitosten ns. sotilasoppituolien avulla. Niissä opiskelu ei kuitenkaan poista asevelvollisuutta, vaan niistä valmistuneiden reservin upseerien palvelusaika on 12 kuukautta. Opiskelijat voivat hakeutua sotilasoppituoleihin vapaaehtoisesti, mikäli ovat soveltuvia koulutettavaksi upseeriksi. Sopimukseen perustuva opiskelu käsittää 450 pakollista oppituntia, itseopiskelua ja lisäksi käytännön harjoittelua 30 vuorokautta kertausharjoituksina tai lentokoulutuksessa 75 vuorokautta. Valmistuminen edellyttää myös joukko-osastoissa tai laitoksissa toimeenpantujen kokeiden läpäisemistä.<sup>44</sup>

Valmistuttuaan yliopistosta tai oppilaitoksesta, sotilasoppituolin opinnot suorittaneet opiskelijat nimitetään reservin upseereiksi ja heidät ylennetään luutnanteiksi<sup>45</sup>. Tämä on merkittävä lisä asevoimien upseeriston koulutuksessa. Vuosina 2000 – 2005 on määrätty toimeenpantavaksi asevoimissa vuosittain noin 15 000 reservin upseerin kertausharjoitukset<sup>46</sup>.

### ***Merkityksestä asevoimien kannalta***

Poikien syntyvyys on voimakkaasti alentunut 1990-luvulla ja miesten kuolleisuus voimakkaasti lisääntynyt. 1990-luvulla syntyneistä pojista voidaan nykyisten olosuhteiden jatkuessa arvioida olevan hengissä vuonna 2020 noin 6 – 7 miljoonaa. Mikäli miesten kuolleisuus oleellisesti vähenee seuraavan kahden vuosikymmenen aikana, asevelvollisten miesten määrä voi olla noin 5 % suurempi. Tällöin Venäjällä on käytettävissä 6 300 000 – 7 350 000 miestä, jotka muodostavat kyseisistä ikäluokista mahdollisen liikekannallepanossa toimeenpantavan reservin.

Nykyisen väestöllisen kehityksen jatkuessakin nuorten miesten määrä itsessään ei muodosta ongelmaa asevoiman henkilöstötäydennykselle. On

<sup>43</sup> Presidentin ukaasien mukaan vuonna 2001 palvelukseen kutsuttiin keuhkilla 187 995 ja syksyllä 194 824 henkeä.

<sup>44</sup> Venäjän federaation laki asevelvollisuudesta ja asepalveluksesta n:o 117-φ3, 21.7.1998, § 17 ja Venäjän federaation hallituksen asetukset n:o 544/24.5.1994 ja 768/12.10.2000.

<sup>45</sup> Palvelussopimuksen (”sopimussoitilas”) voi solmia 18 – 40 vuoden ikäinen mies tai nainen 3, 5 tai 10 vuodeksi. Varusmiehellä (kutsunnan kautta palveluksessa) on mahdollisuus kuuden kuukauden palveluksen jälkeen solmia sopimus siten, että ensimmäinen sopimusjakso käsittää 3 vuotta sisältäen varusmiespalveluksen. Orientir n:o 6/2001, s. 48.

<sup>46</sup> Venäjän vt. presidentin ukaasi n:o 660/10.4.2000.

selkeästi nähtävissä, että nykyäänkään varusmiesten määrää eivät ainakaan määrälliset tekijät rajoita, kutsuntaikäisiä nuoria miehiä on jokseenkin paljon. Rajoitteita todennäköisesti asettavat poliittiset, taloudelliset, operatiiviset, hallinnolliset, yhteiskunnalliset ja sosiaaliset (laadulliset) tekijät.

Mikäli nykyiset perusteet, ongelmat ja kulttuuri varusmiespalveluksesta vapautumisesta saapumiserällä säilyvät, Venäjällä on 2020-luvun alkaessa käytettävissä vähintään noin 60 000 – 70 000 nuorukaisen asepalveluskelpoinen vuosittainen ikäryhmä. Palvelukseen astumisiään kattaessa 10 vuoden ikäluokat on vapautusten ja lykkäysten huomioon ottaminen ja samalla rekrytoitavien valinta ainakin jossain määrin mahdollista.

Teoreettisesti tarkasteltuna, mikäli asevelvollisuutta, 24 kuukauden palvelusaikaa ja kahden saapumiserän järjestelmää ei muuteta, Venäjä kykenee ylläpitämään 2020-luvulla vakinaisen armeijan, jonka varusmiesvahvuus on vähintään 220 000 sotilasta. Sen sijaan määrällä ei pystytäisi ylläpitämään nykyistä asevoimien vahvuutta, josta noin kolmannes (300 000 – 400 000) pitäisi täydentää varusmiehillä. Tämä edellyttää sitä, että asevelvollisten määrä on yleensäkin tiedossa ja valvonta järjestetty jokseenkin toimivalla tavalla.

Olettaen, että nykyinen koulutusjärjestelmä säilyy, varusmiesten määrä laskee tasaisesti, poistuma pysyy samana ja että palvelukseen kutsutut saapumiserät ovat ikäryhmittäin tasaisesti jakautuneet, **vuonna 2020 asevoimien reservi käsittää:**

- noin 4,5 miljoonaa asepalveluksen käynnyttä alle 50 -vuotiasta
- noin 1,9 miljoonaa asepalveluksen käynnyttä alle 40 -vuotiasta
- runsaat 1,0 miljoonaa 30 – 40 -vuotiasta sotilasta sekä
- runsaat 550 000 alle 30 -vuotiasta sotilasta.

Kutsuntaikäisten nuorten terveydentila on yhteiskunnallinen ongelma, johon sotilaspoliitikalla ei juuri voida vaikuttaa. Nykyisen kaltaisen tilanteen jatkuessa, jolloin käytännössä potentiaalisesta kutsuntojen alaisesta väestöstä (18 – 27 -vuotiaat) noin 80 % ei syystä tai toisesta astu palvelukseen, on nykyisen kokoisen varusmiesarmeijan ylläpito mahdotonta. Täten nuorten miesten kelpoisuus asepalvelukseen on erittäin ratkaiseva tekijä.

On oletettavissa, että joka tapauksessa huomattava osa kutsuntaikäisistä myös jatkossa vapautetaan pysyvästi asepalveluksesta. Tämä siitäkkin huolimatta, että nykyistä liberaalia asevelvollisuuslainsäädäntöä muutettaisiin paremmin asevoimien tarpeita palvelevaksi. On siis pidettävä lähes varmana sitä, että suuria muutoksia asevelvollisuuden perusteisiin ja järjestelmään on tehtävä. Henkilöstön määrällisiä ja laadullisia puutteita ei pystytä korvaamaan aseteknologialla.

Venäjän geopoliittinen asema ei oleellisesti muuttune, joten asevelvollisuusjärjestelmän "eksterritoriaalisuus" -periaate<sup>47</sup> säilyy toistaiseksi, millaiseksi järjestelmää sitten jatkossa kehitetäänkin. Täten kyky joukkojen strategiseen keskittämiseen ja operatiiviseen liikkuvuuteen nousee asevoimien toiminnan kannalta erityisen tärkeäksi ominaisuudeksi.

Vaikuttaa todennäköiseltä, että asevelvollisuuden houkuttelevuutta on jatkossa oleellisesti parannettava. Tämä edellyttää toimenpiteitä, jotka kohdistuvat yhteiskuntaan ja väestöön sekä suoranaisesti asepalveluksen suorittamiseenkin. On selvää, että sopimussotilaiden ja yleensäkin kaaderihenkilöstön aseman parantaminen on välttämätöntä. Kasvava paine siitä, että varusmiespalvelusta on lyhennettävä koulutusvaatimusten samalla lisääntyessä, johtaa sopimussotilaiden määrän oleellisesti kasvavaan tarpeeseen.

Toisaalta mahdollisuutta Venäjän siirtymisestä kokonaan palkka-armeijaan, on pidettävä lähinnä teoreettisena. Venäjän valtakunnan alueen puolustaminen ja hallussapito, mikäli se tulevaisuudessakin koetaan tarpeelliseksi, on realistista ainoastaan koulutetun ja tarvittaessa pikakoulutettavan, liikekannallepanossa toimeenpantavan reservin avulla.

### 3.2 Täydennysjärjestelmän muutos

Tammikuussa 1994 presidentti antoi ukaasin kansalaisten kutsumisesta sopimuspalvelukseen asevoimiin. Sen tarkoitus oli korjata puutteita erikoishenkilöstön osalta ja käsittäisi enintään 150 000 sotilasta. Tämä onnistuikin aluksi, mutta loppuvuoteen 1996 mennessä määrää supistettiin taloudellisista syistä.<sup>48</sup> Tilannetta ei parantanut presidentti Jeltsinin toukokuussa 1996 antama ukaasi siirtymisestä sopimusperusteiseen aseellisten voimien täydennysjärjestelmään vuoteen 2000 mennessä, mikä todettiin epärealistiseksi jo allekirjoitushetkellä.

Presidentti Jeltsinin tultua valituksi toiselle kaudelle marraskuussa 1998 ukaasia korjattiin siten, että hanke sidottiin taloudellisiin mahdollisuuksiin. Ehkä kriittisin vaihe sopimustäydennysmenettelyssä oli vuoden syksyn 1998 talouskriisin aikoihin, jolloin huomattava osa sopimuksen perusteella palveluksessa olleista jouduttiin kotiuttamaan. Tämäkään toimenpide ei kuitenkaan pystynyt täysimääräisesti paikkaamaan sitä rahapulaa, mikä näkyi asevoimien palkanmaksun viiveinä.

<sup>47</sup> Tällä tarkoitetaan sitä, että alokas lähetetään palvelukseen muualla Venäjällä kuin kutsuntapaikkakunnalla sijaitsevaan joukkoon.

<sup>48</sup> Gazukin, Pavel: Rossijskaja armija na paroge XXI veka. Problemy reformirovamija Vooruzhennyh sil i vojennoje stroitelstvo v Rossijskoi federatsii: 1992-1999. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppa "Panorama", Moskva 1999, s. 18.

Asevoimien johdossa oli kuitenkin tiedostettu Venäjän demografinen tilanne ja sen kehittymisen vaikutus asevoimien henkilötäydennykseen. Tämän johdosta asiaa on valmisteltu asevoimien yleisesikunnan mukaan jo kahden vuoden ajan<sup>49</sup>. Presidentti Putin antoi 16.11.2001 hallitukselle toimeksiannon valmistella federatiivinen tavoiteohjelma asevoimien ja muiden voimarakenteiden siirtymisestä vaiheittain sopimussotilasjärjestelmään<sup>50</sup>. Tällä toimeksiannolla sotilasreformi ulotetaan nyt koskemaan myös asevelvollisuutta ja kutsuntajärjestelmää.

On selvää, että hankkeen motiiveina ovat mm. sotilaspoliittiset ja taloudelliset tekijät, asevelvollisten palveluskelpoisuuden heikko taso, kahden vuoden varusmiespalvelusaika ja aseteknisen kehityksen aiheuttamat kasvavat koulutustasovaatimukset. Pääministeri Kasjanovin mukaan on löydettävä optimiratkaisu maan puolustuskyvyn kannalta, joka myös takaa sen, että nuoriso pyrkii palvelukseen<sup>51</sup>. Tämä osa-alue asevoiman kehittämisessä on sellainen, joka nimenomaan koskettaa koko kansakuntaa.

Hankkeen käyntiin saattamisessa oli merkittävää pyrkimys sitouttamiseen, jolloin asiasta pyydettiin lausuntoja Venäjän politiikan tekijöiltä, muun muassa puolueilta ja valtakunnan neuvostolta. Asevoimien reformin tähänastisiin, lähinnä rakennetta ja organisaatiota koskeviin toimenpiteisiin, ei esimerkiksi duumalla tai sen fraktioilla ole juurikaan ollut suoranaista vaikutusmahdollisuutta. Toisena merkittävänä piirteenä oli se, että puolueet käyttivät sotilasreformin tämän nimenomaisen osa-alueen kehittämistä selkeästi välineenä väestön poliittiseen kosiskeluun. Lähinnä oikeistossa (Sojuz pravyyh sil, kansanedustaja Boris Nemtsov) olevat poliittiset ryhmittymät tilasivat jopa kyselytutkimuksia lausuntojensa tueksi. Asia johti jatkossa duumassa myös täysin epärealistisiin esityksiin<sup>52</sup>, joita duuman puolustuskomitea ja vasemmisto (esimerkiksi kommunistinen puolue) olivat yksiselitteisesti vastaan.

Vajaan viikon aikana asianomaisilla ministeriöillä, osalla tiedeyhteisöä ja politiikan tekijöitä oli siis mahdollisuus tuoda esille alustavat kaavailut asiasta. Nämä esitykset olivat sisällöltään samansuuntaisia. Suurin eroavaisuus koski lähinnä aikataulua. Poliitikot näkivät muutaman vuoden siirtymisajan riittäväksi, kun taas asevoimien edustajat olivat huomattavasti varovaisempia aikamääreiden suhteen. Venäjän sotatieteiden akatemia

<sup>49</sup> Krasnaja Zvezda, 29.11.2001.

<sup>50</sup> Strana.ru, 16.11.2001 ja Lenta.ru, 21.11.2001.

<sup>51</sup> Kasjanov, Mihail: Tshasti postajannoi gotovnosti dolzhny formirovatsja iskljutshitelno iz kontraktnikov, Strana.ru, 7.12.2001 (11.12.2001)

<sup>52</sup> Jedinstvo, Sojuz Pravyyh Sil, Jabloko ja Venäjän alueet – fraktioiden kansanedustajat toivat duuman käsittelyyn lakiluonnoksen muutoksista lakiin asevelvollisuudesta ja – palveluksesta (§25), missä tarkoituksena oli peruuttaa kevään 2002 kutsunnat ja siirtyä yksystä alkaen yhden saapumiserän järjestelmään, Gazeta.ru, 27.11.01.



asettui näiden ääripäiden keskelle ja esitti sitä, että 5 – 6 vuoden aikana on mahdollista siirtää sopimus-palkattuun armeijaan<sup>53</sup>.

21.11.2002 presidentti Putin hyväksyi turvallisuusneuvoston päätökseen perustuvan hallituksen esityksen toimenpiteistä, jotka liittyvät asevoimien osien vaiheittaiseen siirtymiseen täydennysjärjestelmään sopimus-perusteisesti kutsuntojen sijasta. Tämän periaatepäätöksen ja -ohjelman hyväksymisen jälkeen asia sai erityistä julkisuutta, jolloin lähinnä sotilaspoliittisen johdon edustajat toivat esille päätöksen sisältöä.

8.12.2001 Pääministeri Mihail Kasjanovin johdolla toimeenpantiin hallituksen, puolustusministeriön ja talousministeriön sekä duuman edustajien kokous, jossa käsiteltiin kutsunta-asioita ja siirtymistä sopimuspalvelukseen kaksi viikkoa aiemmin presidentin tekemän päätöksen perusteella. Suunnitelmien mukaan vuoteen 2004 mennessä on laadittava asianomainen federaation tavoiteohjelma, joka laaditaan vaiheittain. Kesään 2002 mennessä on laadittava konsepti ohjelmasta ja huhtikuussa 2003 se mahdollisesti vahvistetaan ottaen huomioon budjetin mahdollisuudet vuodelle 2004. Kokonaisuudessaan asevoimien uudistamisen tämän osa-alueen tavoiteohjelma tähtää vuosille 2004 – 2010. Yleisesikunnan päällikkö Kvashnin painotti erityisesti sitä, että uudistuksissa tavoitteena on oltava taistelukoulutuksen tason parantaminen vahvuuden optimoinnin avulla.<sup>54</sup>

Puolustusministeri Sergei Ivanovin<sup>55</sup> mukaan periaateohjelmassa pitäydytään viiteen periaatteeseen. Ensimmäinen on se, että ennen mainituista syistä ja ongelmista johtuen asepalvelusjärjestelmän perustavaa laatua oleva kehittäminen on todettu välttämättömäksi<sup>56</sup>. Periaatteen vaiheittaisuudesta voidaan katsoa perustuvan asian mittasuhteiden sanelemaan varovaisuuteen, muutosten vaikutusten vaikeaan ennakoimiseen ja realiteetteihin. Vaiheittaisuuteen liittyy tavoitteellisuus siitä, että sopimussotilaiden määrää pyritään vuosittain lisäämään. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että järjestelmän muuttaminen on tapahduttava siirtymäaikana, jolloin sopimusjärjestelmän kattavuutta lisätään sekä samalla kutsuntajärjestelmää kehitetään ja rekrytoitavien alokkaiden määrää ja koulutusjärjestelmää muutetaan. Taloudellisten edellytysten huomioon ottamisen voidaan katsoa olevan yhtäältä välttämättömyys, mutta toisaalta ne myös sanelevat käytännössä voimakkaimmat perusteet hankkeen edistymiselle. Viides periaate on ikään kuin kolmeen edelliseen

<sup>53</sup> Gareev, M: Professionalnuju armiju mozhno sozdat za 5-6 let, Strana.ru, 27.11.2001. (24.1.2002)

<sup>54</sup> Krasnaja zvezda, 8.12.2001.

<sup>55</sup> Puolustusministeri Ivanov julkisti periaatteet termeinä. Izvestija.ru 21.11.2001.

<sup>56</sup> Kts. luku Venäjän demografinen kehitys ja sen merkitys. Erään lausunnon mukaan vuonna 2010 kutsuntaikäisten joukko on noin kolmannes nykyisestä, Genshtab podderzhivajet idei SPS po armeiskoi reforme, Lenta.ru, 7.12.2001 (11.12.2001)

periaatteeseen sisään kirjoitettu vaatimus siitä, että käyttöön otettavaa järjestelmää kokeillaan vaikutusten esille saamiseksi.

### *Vaiheistus*

Yleisesikunta ilmoitti lokakuun lopulla 2001 järjestelmän kehittämisen alustavasti jaksottuvan siten, että hanke suunnitellaan ja valmistellaan vuosina 2002 – 2003, jolloin suunnitellut asiat voidaan sisällyttää vuoden 2004 budjetin valmisteluun. Toisessa vaiheessa 2004 alkaen toimeenpannaan ja kokeillaan asteittain sopimusjärjestelmää eri voimaministeriöissä ja asevoimien puolustushaaroissa tai aselajeissa. Tavoitteena on, että 2004 laadittavan tavoiteohjelman mukaisesti vuodesta 2005 alkaen kullakin voimaministeriöllä on käytössään yksi kokonaan sopimuspalkatulla henkilöstöllä täydennetty divisioona (yhtymä) ja siirtyminen uuteen järjestelmään varsinaisesti alkaa. Vaihe voi kestää vuosiin 2008 – 2010 saakka, minkä jälkeen koko järjestelmä olisi täysimääräisesti käytössä. Jakson tarkkojen aikamääreiden määrittämiselle yleisesikunta ei tässä vaiheessa nähnyt perusteita.<sup>57</sup>

Presidentin hyväksyttyä hallituksen esityksen pääministeriä Kasjanov antoi marraskuun lopulla toimeksiannot asianomaisille ministeriöille ja virastoille asevoimien täydennysjärjestelmän kehittämistä koskevan konseptin laatimisesta, jonka on määrä olla valmiina kesäkuuhun 2002 mennessä. Samalla käynnistettiin federatiivisen tavoiteohjelman laatiminen, jonka on määrä olla valmiina huhtikuuhun 2003 mennessä. Asian toimeenpanon käynnistämistä tarkasteltiin uudelleen joulukuun 2001 alussa.<sup>58</sup>

Tällöin prosessin aikataulua tarkennettiin siten, että maaliskuussa 2002 käsitellään talven aikana laadittujen suunnitelmien toteuttamiskelpoisuus myös pitkällä aikavälillä. Pääministeri Kasjanovin mukaan heinäkuun alkuun 2002 mennessä on laadittava konsepti ja vuoden loppupuoliskolla tavoiteohjelma asian suhteen. Varsinaisesti vaiheittainen siirtyminen uuteen järjestelmään alkaa vuonna 2004 ja sotilasjohdon mukaan siirtyminen vie aikaa kymmenen vuotta.<sup>59</sup> Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kutsunta- ja palvelusjärjestelmän muutokset on tarkoitus suunnitella vuoden 2002 aikana. Keväällä 2003 aloitettavassa vuoden 2004 budjetin valmistelussa voidaan järjestelmän muutosten edellyttämät kustannukset ottaa huomioon.

<sup>57</sup> Asevoimien yleisesikunnan järjestely- ja liikekannallepäähallinnon päällikön, kenraalileversti Putilinin haastattelu, Strana.ru, 23.11.2001. Putilinin mukaan asiaa oli valmisteltu 23.11. pidetyssä sopimussotilasjärjestelmään siirtymistä käsittelevässä kokouksessa, Krasnaja Zvezda, 24.11.2001.

<sup>58</sup> Strana.ru, 1.12.2001 (11.12.2001)

<sup>59</sup> Gazeta.ru, 7.12.2001 (10.12.2001).

21.11. 2001 tehdyn aiapäätöksen mukaan Venäjän asevoimat koostuvat tavoitetilassaan kahdesta komponentista: jatkuvan taisteluvälmiuden yhtymistä ja liikekannallepanoreservistä. Jatkuvan väliin (vakinaiset) yhtymät on tarkoitettu rauhan ajan tehtävien suorittamiseen ja täydennettäväksi kaaderi- ja sopimussotilailla. Reservi muodostetaan liikekannallepanossa toimeenpantavista yhtymistä, joiden henkilöstö täydennetään palvelukseen kutsuttavilla asevelvollisilla (reserviläisillä).

On selvää, että asevoimien osalta järjestelmän käyttöönotto tulee ensisijaisesti koskemaan nykyisiä jatkuvan väliin yhtymiä ja joukko-osastoja. Edelleen näiden osalta vaikuttaa olevan selvää myös se, että konfliktialueille sijoitetut joukot ovat käyttöönoton ensisijainen kohde. Tämä koskisi lähinnä Pohjois-Kaukasiala ja Keski-Aasiala. On muistettava, että asevoimilla on kyseinen järjestelmä jo koekäytössä Pohjois-Kaukasialaassa olevassa voimaryhmässä, jossa 30 % miehistöstä ja alipäällystöstä on sopimussotilaita<sup>60</sup>.

Asevoimien osalta järjestelmää on alustavien tietojen mukaan tarkoitus toteuttaa siten, että vuosina 2003 – 2004 maahanlaskujoukkojen Pskovin 76. Divisioona siirtyy kokonaisuudessaan sopimussotilasjärjestelmään. Vuosina 2005 – 2006 on tarkoitus täydentää asevoimat sopimussotilailla 40 – 50 %:sti vahvuudesta. Samanaikaisesti kutsuntojen kautta toimeenpantava asepalvelus lyhennetään 6 – 8 kuukauteen. Vuoteen 2010 mennessä asevoimien kokonaisrakenteen on tarkoitus olla tavoitetilän mukainen.<sup>61</sup> Asevoimien tähän mennessä tehdyt rakenteelliset uudistukset mahdollistavat ainakin periaatteessa joustavan siirtymisen uuteen järjestelmään – sotilaspiireissä ovat supistetun väliin yhtymät ovat organisaatioltaan, henkilöstöltään, infrastruktuuriltaan ja koulutuskalustoltaan valmiita koulutuskeskuksia.

Sekä sotilaat että poliitikot myöntävät, että suurimmat haasteet järjestelmän toimeenpanossa liittyvät valtion talouden kehittämiseen ja siten puolustusbudjetin rahoitukseen. Toisaalta tiedostetaan, että sopimussotilaan palkkaus on oltava kilpailukykyinen työmarkkinoilla, mikä tarkoittaisi, että sopimussotilaan kuukausipalkan olisi oltava 2 000 – 2 500 nykyistä ruplaa<sup>62</sup>.

### ***Näkemyksiä kustannuksista***

Yksittäisen sopimussotilaan osalta kustannuksia laskettaessa lähtökohtana voidaan pitää sitä tavoitetasoa, jonka presidentti Putin hyväksyi marraskuussa 2001. Tällöin hallituksen esitys perustui laskelmille, jossa

<sup>60</sup> Em. Putinin haastattelu, Lenta.ru, 23.11.2001 (11.12.2001)

<sup>61</sup> Gazeta.ru, 7.12.2001 (10.12.2001).

<sup>62</sup> Keskimääräinen kuukausipalkka v. 1999 on Venäjän tilastokeskuksen mukaan 1575 ja toimeentulominimi 908 ruplaa. 1 € on noin 26 ruplaa.

yhden sopimussotilaan palkan olisi vuodesta 2004 alkaen oltava noin 3 500 ruplaa kuukaudessa. Täten vuotuinen palkka olisi noin 42 000 ruplaa.<sup>63</sup>

Tällä hetkellä varusmiehen ylläpitokustannukset käsittävät noin 16 000 – 17 000 ruplaa vuodessa. Yleisesikunnan laskelmien mukaan divisioonan kokoisen yhtymän muuttaminen sopimusperusteiseksi maksaisi ylläpitokustannusten osalta noin 60 miljoonaa ruplaa. Järjestelmän muuttaminen kokonaisuudessaan pelkästään palkkojen ja muonituksen osalta maksaisi noin 13 miljardia ruplaa.<sup>64</sup> Luonnollisesti miehistön ja alipäällystön palkkausta ei voida lisätä ilman muun kaaderihenkilöstön palkankorotuksia, mikä edellyttäisi palkkojen kaksinkertaistamista. Tämä merkitsisi 18,6 miljardin ruplan lisäystä asevoimien palkkakustannuksiin<sup>65</sup>. Kokonaisuutena kustannukset olisivat muodostaneet vuoden 2000 budjetista (kansallinen puolustus –menoluokka) noin 22 %. Tosin mikäli budjetti olisi ollut 3,5 % BKT:sta (noin 186 mrd rpl), niin 45 miljardin ruplan lisäyksellä olisi pystytty kattamaan järjestelmän muutoksen mukaiset kustannukset<sup>66</sup>.

Tämä tarkoittaa siis sitä, asevelvollisten (miehistön ja aliupseeriston osalta) ylläpitokustannukset lähes kolminkertaistuisivat ja että sopimuspalkkauksen piiriin kuuluisi noin 310 000 henkeä (pl. kaaderiupseerit ja -toimiupseerit). Nykyhetkeen verrattuna, jolloin miehistön ja alipäällystön vahvuudesta noin 1/3 on sopimuspalkattua (runsas 100 000), sopimussotilaiden määrää olisi kasvatettava noin 200 000 hengellä.

Yleisesikunnan mukaan ylläpitokustannuksia suuremman menoerän muodostavat varuskuntien korjaaminen ja ”profilointi” sopimushenkilöstölle sopivaksi. Yhden varuskunnan modernisointi ja peruskorjaus maksavat noin 330 miljoonaa ruplaa, maahanlaskudivisioonien osalta noin 2 miljardia ja Pohjois-Kaukasian vastaterrorismioperaation divisioonien osalta 7,5 miljardia ruplaa.<sup>67</sup>

Täten vaikuttaa siltä, että sopimusjärjestelmän käyttöönoton tärkeysjärjestys (maavoimien osalta) on se, että ensin kokeilu kohdennetaan konfliktialueilla oleviin joukkoihin, minkä jälkeen vuorossa ovat maahanlaskujoukot ja sitten vasta muihin joukkoihin. Yleisesikunnan arvion mukaan, mikäli asevoimien rahoitus tapahtuu täysimääräisesti,

<sup>63</sup> Kenraalievosti Putilin haastattelu, Strana.ru, 23.11.2001 (11.12.2001).

<sup>64</sup> Kenraalievosti Putilin haastattelu, Krasnaja Zvezda, 29.11.2001. Laskentaperuste: sopimussotilaan kuukausipalkka 2000 ruplaa.

<sup>65</sup> V. 1999 sopimussotilaan (miehistö) kuukausipalkka oli 881, luutnantin 1354 ja everstiluutnantin 2135 ruplaa.

<sup>66</sup> Arbatov, A, Romahskin, P: Gosydarstvy sledujet opredelit kontury vojennoi reformy, Nezavisimaja vojennoje obozrenije, 3.3.2000.

<sup>67</sup> Kenraalievosti Putilin haastattelu, Krasnaja Zvezda, 29.11.2001.



siirtyminen kokonaan sopimusperusteiseen järjestelmään on mahdollinen vuoteen 2010 mennessä<sup>68</sup>.

### *Arvioita asevoimien kannalta*

Vaikuttaisi siltä, että kokonaisratkaisusta asevoimien rakenteen muuttamiseksi on päästy joltiseenkin yhteisymmärrykseen. Venäjän asevoimat jakautuvat vakinaiseen, sopimusperusteisella henkilöstöllä täydennettävään jatkuvan valmiuden komponenttiin ("vakinainen väki") ja säädeltävän valmiuden reservikomponenttiin. Reservikomponentin henkilöstön pääosa rekrytoidaan kutsuntojen avulla ja koulutetaan erillisissä koulutuskeskuksissa huomattavasti nykyistä lyhyemmän varusmiespalveluksen ja kertausharjoitusten avulla. Reservikomponentin tehtävänä on tuottaa reserviä ja samalla kouluttaa potentiaalista sopimushenkilöstöä vakinaiseen väkeen.

Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että yleisestä asevelvollisuudesta ei kokonaan luovuta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että asia olisi yksityiskohdiltaan suunniteltu tai valmisteltu siten, että muuta vaihtoehtoa ei olisi. On täysin mahdollista, että kevään 2002 aikana järjestelmän kehittämisen ja suunnitelmien osalta tehdään tarkennuksia. Nämä koskevat siirtymäajan pituutta ja järjestelyjä, toimeenpanojärjestystä asevoimien puolustushaarojen, aselajien ja joukkojen osalta, reservin koulutus- ja kertausharjoitusjärjestelyjä, alipäällystön koulutusta, varusmiespalvelusaikaa jne. Oman lukunsa muodostavat taloudellisten edellytysten kehittymisen lisäksi lainsäädännön muutokset. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että suurimmat tarkennukset pyritäisiin viemään läpi nykyisen duuman aikana.

Asian lähtökohtana vaikuttaa olevan tietty hätä. Yleisesikunnan arvioiden mukaan demografinen kehitys on saavuttanut pohjansa vuonna 2010. Tällöin, mikäli järjestelmä säilytetään nykyisellään, asevoimat pystytään täydentämään ainoastaan 30 – 40 %:sti (siis noin 60 000 – 70 000 varusmiestä). Tavoitteena yleisesikunnassa pidetään sitä, että nykyinen jakauma 25 % sopimussotilaita ja 75 % kutsuntojen kautta vaihdetaan muutaman vuoden kuluessa päinvastaiseksi.<sup>69</sup> Tämä tarkoittaa siis sitä, että asevoimat pyrkivät vähintään noin 200 000 – 250 000 sopimussotilaan lisäykseen miehistön ja alipäällystön osalta<sup>70</sup>.

<sup>68</sup> Krasnaja Zvezda, 29.11.2001.

<sup>69</sup> Sama.

<sup>70</sup> Tämä sillä edellytyksellä, että kenraalievosti Putinin lausunto siitä, että 1.1.2004 mennessä tapahtuvat asevoimien vahvuuden supistukset (365 000 tehtävää) eivät vaikuta alokaskontingentin määrään. Sokrashtsheniye rossiisjuh vooruzheniyh sil he skazhetsja na prizyve. Lenta.ru, 11.12.2001.

10 vuoden aikajänteellä tarkasteluna kehitys näyttää siltä, että varusmiesten määrä vähenee joka tapauksessa noin 4 – 5 %:lla vuosittain. Mikäli määrällinen tavoitetaso miehistön ja alipäällystön osalta säilytetään noin 300 000 sotilaassa, tarkoittaa tämä sitä, että sopimushenkilöstöä on vuosittain lisättävä noin 6 %:lla. Lukuna tämä tarkoittaa, että vuosittain olisi pystyttävä rekrytoimaan vähintään noin 6500 – 7500 sopimussotilasta entisten ja poistuman lisäksi – siis yksi maavoimien yhtymä vuodessa, mistä aiheutuvat ylläpitokustannukset olisivat noin 250 – 300 miljoonaa ruplaa vuodessa. Täten kustannukset yhden yhtymän osalta kasvaisivat noin 2,5 – 3 -kertaiseksi varusmiesjärjestelmään verrattuna.<sup>71</sup>

Määrällisesti rekrytointi ei liene ongelma, mikäli muut edellytykset ovat kunnossa. Mikäli tavoitetaso halutaan saavuttaa vuonna 2010 ja maavoimien nykyisten yhtymien määrä säilytetään, edellyttää tämä enemmän kuin yhden yhtymän muuttamista sopimusperusteiseksi vuosittain. Kustannuksiltaan tämä tarkoittaisi noin 0,5 – 1 miljardin ruplan vuosittaista menoerää.

---

<sup>71</sup> Laskelman lähtökohtana vuosi 2000, jolloin noin 200 000 varusmiestä ja 100 000 sopimussotilasta, tavoitetilä 300 000 säilyy. Varusmiesten väheneminen laskettu lineaarisesti asevelvollisten määrän kehityksen perusteella. Ylläpitokustannukset nykyhintatason mukaisesti 42 000 ruplaa/vuosi/sopimussotilas.

## 4 SOTILASPOLITIikka OHJAA ASEVOIMIA

### 4.1 Sotilaspoliittiset perusteet

#### *Sotilaspolitiikan olemuksesta*

1990-luvun murrosten vaikutusten voidaan katsoa ulottuneen Venäjälläkin turvallisuuden käsitteeseen. Turvallisuus nähdään tavoitetilana, johon pyritään politiikan keinoin. Poliitiikan yhtenä päämääränä on kansallinen turvallisuus, jolla tarkoitetaan yksilön, yhteiskunnan ja valtion elintärkeiden intressien suojautuneisuutta ulkoisilta ja sisäisiltä vaaroilta sekä uhilta<sup>1</sup>. Turvallisuuden peruslähtökohtana on siten käsite kansallisvaltiosta. Poliitiikan tavoiteasettelussa turvallisuuskäsitteen sisältöä selvitettiin virallisesti ensimmäisen kerran kansallisen turvallisuuden konseptissa vuonna 1997.

Turvallisuuskäsitykselle luonteenomaista on sen moniulotteisuus. Yhtenä ilmentymänä on, että kansallinen turvallisuus liittyy suurempaan kokonaisuuteen – alueelliseen turvallisuuteen. Tällaisia alueellisia kokonaisuuksia Venäjän kyseessä ollessa on useita, jotka usein määrittellään maantieteellisinä kokonaisuuksina. Kolmantena ulottuvuutena on globaali turvallisuus. Turvallisuuden eri ulottuvuudet ovat keskinäisessä riippuvuussuhteessa, joten yhden osaulottuvuuden turvallisuuden horjuttaminen tai parantaminen vaikuttaa myös muilla tasoilla<sup>2</sup>. Turvallisuuden lähtökohtina ovat siten kollektiivisuus ja yhteistoiminta. Tästä seuraa myös se, että Venäjän politiikalla on kansallisia, alueellisia ja maailmanlaajuisia intressejä, tavoitteita ja tehtäviä sekä velvoitteita.

Turvallisuuden katsotaan myös koostuvan turvallisuuden eri lajien tai sektoreiden muodostamasta kokonaisuudesta<sup>3</sup>. Näiden osatekijöiden on niin ikään oltava keskenään tasapainossa eikä mikään tekijä saa olla täysin toimintakyvytön. Esimerkiksi taloudellista hyvinvointia ei voida kompensoida sotilaallista voimaa tai pelotetta lisäämällä. Kustakin turvallisuuden sektorista pyritään huolehtimaan erityisesti valtion toimenpitein ja asianomaisen viranomaisen toiminnalla. Kehityssuuntana on, että rajanveto turvallisuuden osatekijöiden välillä on muuttumassa haasteellisemmaksi.

Sotilaallinen turvallisuus on osa kokonaisuutta ja muodostaa myös yhden sektorin kansallisessa, alueellisessa ja kansainvälisessä turvallisuudessa. Sillä tarkoitetaan sisäisten ja kansainvälisten olosuhteiden tilaa, jossa vahingon aiheuttaminen aseellisella voimankäytöllä yksilöä, yhteiskuntaa,

<sup>1</sup> Vojennaja entsiklopedija, I Tom, Vojennoje izdatelstvo, Moskva 1997, s. 398.

<sup>2</sup> Zolotarjov, Vladimir: Vojennaja bezopasnost otetshestva, Kanon-Press Kutshkovo Pole, Moskva 1998, s. 27 - 28.

<sup>3</sup> Esimerkiksi Prohozhev, Aleksei: Rossiija i natsionalnaja bezopasnost, Vojennyje znaniija 1/2000, s. 35.

valtioita, valtioiden koalitiota tai koko ihmiskuntaa vastaan on poissuljettu<sup>4</sup>. Tilanteessa, jossa esimerkiksi on tapahtunut aseellinen voimankäyttö Venäjän turvallisuuden kohteita vastaan, on sotilaallinen riski tai uhka muuttunut todelliseksi ja saattanut Venäjän elintärkeät kansalliset intressit vaaraan.

Sotilaallinen turvallisuus voi teoreettisesti olla uhan olemattomuutta tai taattua kykyä vastustaa sotilaallista painostusta ja aseellista aggressiota. Tämä perustuu siihen perusolettamukseen, että sotilaallinen voima muodostaa pelotteen, jonka ensisijainen tehtävä on sodan tai aseellisen konfliktin ennaltaehkäisy. Tämä konkretisoituu myös nykyisessä sotilasdoktriinissa, jonka perusluonne on puolustuksellinen. On kuitenkin huomattava, että yksi sotilaallisen turvallisuuden takaamisen lähtökohta on, että sotilaallisen uhan realisoiduttua se pyritään poistamaan<sup>5</sup>. Tähän liittyy käsite puolustusturvallisuudesta, joka on tullut esille lähinnä sotatieteiden piirissä. Yhtäältä se vaikuttaisi olevan korvaamassa käsitteen sotilaallisen turvallisuudesta. Mutta konkreettisesti se voi määrittäytyä myös valtion tai asevoimien kyvyllä sotilaallisen turvallisuuden ylläpitämiseen.

Sotilaspolitiikan aspekti yhdistyy siis Venäjän sisä- ja ulkopoliittikkaan ja niiden päämääriin. Venäjän politiikassa sotilaallinen keinovalikoima toimii kuitenkin "reservinä" poliittisille ja muille esimerkiksi diplomatian keinoille. Jos nämä syystä tai toisesta epäonnistuvat, sotilaallinen keinovalikoima voidaan ottaa käyttöön, mikäli poliittisten tavoitteiden saavuttamisen näin arvioidaan edellyttävän. Tästä seuraa vaatimus sotilaallisten keinojen kyvystä ja valmiudesta sekä niiden kehittämisestä asetettuihin tavoitteisiin nähden.

Näkemykset sotilaallisestakin turvallisuudesta ja sen saavuttamisen keinoista sovitetaan yhteen eri valtiollisten toimijoiden kesken. Perustuslakiin perustuvan valtarakenteen johdosta Venäjän presidentin ja viime vuosina myös turvallisuusneuvoston asema asevoimien ohjaajana on korostunut. Turvallisuuspolitiikan tavoiteasettelu ja sen osana aseellisen voiman kehittäminen kuvataan kokonaisvaltaisesti kansallisen turvallisuuden konseptissa. Tämän perusteella määritetään sotilaspolitiikan päämäärät ja keinot, jotka kirjoitetaan sotilasdoktriinin muotoon. Se toimii siis siltana politiikan ja asevoiman välillä.

Venäjän sotilaspolitiikan tavoitteena on edistää kansallista turvallisuutta, ennaltaehkäistä sota ja aseellinen konflikti sekä lujittaa strategista vakautta<sup>6</sup>. Tähän sisältyy samalla tehtävän kaksijakoisuus, joka käsittää kansallisen turvallisuuden takaamisen: 1) ennaltaehkäisevin keinoin ja 2)

<sup>4</sup> Vojennaja entsiklopedija, I Tom, Vojennoje izdatelstvo, Moskva 1997, s. 397.

<sup>5</sup> Klokotov, N. P ja Kasenkov, M. M: Vojennaja bezopasnost Rossii, deklaratsija i realii. Vojennaja Mysl 8/1993, s. 20 - 21.

<sup>6</sup> Lutovinov, V. I. ja Nikipelyi, I. A: Vojennaja politika Rossijskoi federatsii. Saatavissa: [http://www.e-journal.ru/p\\_besop-st1-14.html](http://www.e-journal.ru/p_besop-st1-14.html) (6.2.2002).



aseellisen voiman käytöllä sodassa tai sotilaallisissa konflikteissa. Sotilaspolitiikan tehtävänä on siten sotilaallisen voiman tarpeen, mahdollisuuksien ja rajoitusten kartoittaminen sekä niiden huomioon ottaminen poliittisten tavoitteiden valossa. Tämän perusteella pyritään kehittämään tarvittavaksi katsottua sotilaallista voimaa ja määritetään sen määrälliset ja laadulliset ominaisuudet. Lisäksi suunnitellaan sotilaallisen voiman käyttöperiaatteet (sotataito) ja muut keinot ottaen huomioon mahdollinen vastustaja.

Sotilaspolitiikka Venäjän kansallisessa ulottuvuudessa on ilmentynyt viime vuosina sotilaallisena kehittämistyönä ja erityisesti asevoimien uudistamisena, mutta myös aseellisen voiman käyttönä turvallisuuden takaamiseksi<sup>7</sup>. Sotilaalliseen kehittämiseen, vaikka se onkin pääosin kansallista työtä, liittyy myös sotilaspoliittiset suhteet eri toimijoiden ja asevoimien kanssa sekä osallistuminen sotilaalliseen toimintaan kansallisten rajojen ulkopuolella. Toiminnan lähtökohtana on kansainvälisen oikeuden periaatteiden ja normien sekä solmittujen kansainvälisten sopimusten ja muiden velvoitteiden noudattaminen. Tämä on tullut esille esimerkiksi kannanottona sotilaallisen voiman käytöstä Kosovossa keväällä 1999, ETY-järjestön Istanbulin kokouksen päätösten toimeenpanona sekä välittömänä sotilaallisena osallistumattomuutena Afganistanin kysymyksen ratkaisuun, mutta silti itse ongelman ratkaisun edistämisenä. Toisena sotilaspolitiikan peruslähtökohtana voidaan pitää strategisen kumppanuuden periaatetta. Se edellyttää, että kumppanin tavoiteasettelu on yhteensopiva Venäjän intressien kanssa.

### ***Kansallisen turvallisuuden konsepti – suoritevaatimuksia asevoimille***

Venäjän kansallisen turvallisuuden konsepti<sup>8</sup> on lainsäädäntöä täydentävä valtiollisen politiikan ja sen toteuttamisen strateginen perusasiakirja, joka on luonteeltaan sitova, pysyväisluontoinen ja sen johdosta osin yleistetty. Konseptissa yhdistyy Venäjän ylimmän johdon näkemykset kansallisen turvallisuuden periaatteista sekä tärkeimmistä valtion ja eri viranomaisten tehtävistä. Konseptin aikaansaaminen nähtiin välttämättömyytenä siksi, että valtiolta puuttui kokonaisvaltainen toimintaohje sotilaallisen turvallisuuden takaamisessa. Konkreettisesti tämä tuli esille mm. Tshetshenian ensimmäisessä konfliktissa, jolloin havaittiin puutteita viranomaisten yhteistoiminnassa ja tehtävissä<sup>9</sup>.

<sup>7</sup> Sotilaallisella kehittämistyöllä tarkoitetaan valtiota ja sen eri toimijoita koskevaa kehittämistä erityisesti sotilaallisen turvallisuuden takaamiseksi. Reformi puolestaan käsittää perustavaa laatua olevia muutoksia ja perinpohjaista kehittämistä, mutta on ajallisesti rajattua ja kohdistettu tiettyyn toimijaan tai toimintaan, esimerkiksi asevoimien reformi.

<sup>8</sup> Konsepti ensimmäisen kerran uuden Venäjän historiassa hyväksyttiin 17.12.1997. Muutosten ja lisäysten jälkeen uusi versio vahvistettiin tammikuussa 2000. Vt. presidentin ukaasi n:o 24, 10.1.2000.

<sup>9</sup> Vorobjov, I. N: Eshtshe raz o vojennoi reforme. Vojennaja mysl, 4/1998, s. 7.

Vuonna 1999 aloitettiin konseptin uudistaminen, mihin syynä on pidettävä sotilaspoliittisen tilanteen oleellisia muutoksia. Näistä mainittakoon Pohjois-Kaukasiassa voimistunut separatismi ja siihen liittyvä kansainvälinen terrorismi. Muina selkeinä perusteina olivat Naton uusittu strateginen konsepti ja laajentuminen, Kosovon ilmapommitukset ja tilanteen kiristyminen Keski-Aasiassa. Uudistettu konsepti vahvistettiin vuoden 2000 alussa<sup>10</sup>.

Konseptin mukaan sotilaallisen turvallisuuden takaaminen on yksi valtion politiikan tärkeimmistä tehtävistä, jonka tavoitteena on riittävä reagointimahdollisuus 21. vuosisadan uhkiin. Huolimatta siitä, että poliittisille ja muille aseettomille keinoille annetaan etusija sotien ja aseellisten konfliktien ennaltaehkäisyssä, Venäjä katsoo turvallisuutensa edelleen edellyttävän sotilaallista mahtia puolustautumiseen. Sotilaallisen turvallisuuden takaamisessa asevoimilla on päätehtävä.

Sotilaallisen turvallisuuden takaamisessa eri ulottuvuuksissa tärkeimpänä tehtävänä on pidäkkeen (pelote) avulla ennaltaehkäistä kaiken mittakaavaiset aggressiot Venäjää ja sen liittolaisia vastaan. Globaalilla tasolla ydinase näyttelee erityistä roolia. Suoritevaatimuksiksi rauhan ajan asevoimille määriteltiin kyky suojata valtiota ilmahyökkäykseltä, torjua aggressio paikallisessa sodassa (aseellisessa konfliktissa) yhteistoiminnassa muiden viranomaisten kanssa ja kyky strategisiin toimenpiteisiin laajamittaisen sodan varalta. Lisäksi asevoimille määritettiin velvoitteita rauhanturvatoiminnan osalta.

Yhteistoiminta IVY-valtioiden kanssa arvioitiin yhtenä ensisijaisena strategisena toimintana sotilaallisen turvallisuuden takaamisessa. Kansallisten intressien edistämisen on tietyissä oloissa katsottu edellyttävän sotilaallista läsnäoloa strategisesti tärkeillä alueilla. Sotilaskontingenttien on turvattava Venäjän velvoitteiden täyttäminen, edesautettava sotilasstrategisen tasapainon saavuttamista, mahdollistettava reagointi kriisitilanteessa sen ollessa alkuvaiheessaan ja edistettävä kokonaisuudessaan ulkopoliittisten tavoitteiden saavuttamista.

### ***Sotilasdoktriini tarkentaa vaatimuksia***

Sotilasdoktriini<sup>11</sup> täydentää ja tarkentaa kansallisen turvallisuuden konseptia sotilaspolitiikan osalta strategisella tasolla. Siinä esitetään näkemykset sotilaallisten uhkien luonteesta ja sotilaallisen voiman käytöstä poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Näistä on johdettu valtion eri toimijoiden sotilaalliset tehtävät ja keinot sekä sotilaallisen kehittämistoiminnan suuntaviivat.

<sup>10</sup> Venäjän presidentin ukaasi n:o 24, Moskova, 10.1.2000.

<sup>11</sup> Uudistettu Venäjän sotilasdoktriini vahvistettiin presidentin ukaasilla n:o 706, 21.4.2000.

Huolimatta siitä, että julkaistu sotilasdoktriini on valtiota ja yhteiskuntaa velvoittava, se jättää roolinsa takia tilaa tulkinnoille – se siis heijastelee sotilaspoliittisia perusteita ja operatiivis-strategisia suunnitelmia asevoiman käytöstä ja kehittämisestä<sup>12</sup>. Julkisen doktriinin ohella on olemassa salainen (operatiivinen) doktriini, joka noudattelee julkaistun doktriinin henkeä ja pääosin kirjainta<sup>13</sup>. Täten julkisella sotilasdoktriinilla on sisäinen normatiivinen ja ulkoinen informatiivinen luonne.

Sotilasdoktriinin uudistamista tehtiin Venäjän sotilaallisessa johdossa ja ministeriöiden välisessä komissiossa kenraalileversti Valeri Manilovin johdolla<sup>14</sup>. Puolustusministeriön kollegio hyväksyi luonnoksen laajennetussa istunnossaan 29.9.1999, minkä jälkeen sen käsittelyä jatkettiin välittömästi turvallisuusneuvostossa. Valmis asiakirja päätettiin kuitenkin esittää vahvistettavaksi vasta maaliskuussa 2000 toimeenpantujen presidentin vaalien jälkeen. Merkittävä muutos nykyisen sotilasdoktriinin valmisteluprosessissa oli se, että sen luonnos kokonaisuudessaan julkistettiin 9.10.1999<sup>15</sup>.

Helmikuussa 2000 sotilasdoktriinia käsiteltäessä ei päästy yksimielisyyteen siitä, että kaikki voimaministeriöiden aseelliset voimat alistetaan yleisesikunnalle jo rauhan aikana. Tämä siitäkin huolimatta, että aseellisten voimien joukkojen suoraa alistamista ja operatiivista johtamista oli harjoiteltu Tshetsheniassa jo muutama kuukausi. Erimielisyyksistä huolimatta nähtiin tarpeelliseksi yhtenäistää eri voimaministeriöiden joukkojen rahoitus-, materiaalitekkinen ja huoltojärjestelmä.<sup>16</sup>

Sotilasdoktriini<sup>17</sup> on väliaikainen ja luonteeltaan osittain reagoiva siksi, että se on pystyttävä vastaamaan muuttuneisiin ja muuttuviin sotilaspoliittisiin olosuhteisiin. Niiden muuttuessa sotilaspoliittiset, sotilasstrategiset ja sotataloudelliset perusteet Venäjän turvallisuudelle on tarkistettava

<sup>12</sup> Izvestija- lehden mukaan suunnitelma Venäjän asevoimien käytöstä sodan aikana allekirjoitettiin 30.12.1999. Kirjassa: Gazukin Pavel: Stroitelstvo i reformirovanije Vooruzhennyh sil RF 2000 – 2001. Vojennaja politika administratsii V. Putina. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppaa "Panorama", April 2000, s. 3.

<sup>13</sup> Alafuzoff, Georgij: Venäjän sotilasdoktriini ja sen kehittyminen. Julkaisussa: Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa. MpKK, Taktiikan laitos, julkaisusarja 2, n:o 1/1999, s. 3.

<sup>14</sup> Gazukin Pavel: Stroitelstvo i reformirovanije Vooruzhennyh sil RF 2000 – 2001. Vojennaja politika administratsii V. Putina. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppaa "Panorama", april 2000, s. 3.

<sup>15</sup> Julkistamisen on nähtävä johtuvan osin siitä, että sotilasdoktriinissa ensimmäistä kertaa legalisoitiin asevoimien käyttö valtion rajojen sisällä, mikä virallisesti vahvistamattomana kuitenkin alistettiin yhteiskunnalliselle hyväksynnälle.

<sup>16</sup> Turvallisuusneuvoston sotilaallisen kehittämishallinnon päällikkö Viktor Jesinin lausunto. Kirjassa: Gazukin Pavel: Stroitelstvo i reformirovanije Vooruzhennyh sil RF 2000 – 2001. Vojennaja politika administratsii V. Putina. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppaa "Panorama", april 2000, s. 3-4.

<sup>17</sup> Venäjän federaation sotilasdoktriini. 21.4.2000.

tilanteen ja sen kehityksen edellyttämällä tavalla. Sotilaspoliittisen tilanteen ohella doktriinissa esitetään ulkoisten ja sisäisten uhkien luonne. Tämän perusteella on määritelty sotilaallisen turvallisuuden takaamisen periaatteet ja sen tärkein sisältö rauhan aikana, sodan uhka-aikana ja sodan alkaessa sekä presidentin ja hallituksen tehtävät ja vastuu asevoimien johtamisessa. Tämän lisäksi esitetään puolustusministeriön, asevoimien yleisesikunnan ja muiden toimeenpanovallan viranomaisten tehtävät ja toimivalta sotilaallisessa kehittämistyössä sekä maan sotilaallisen turvallisuuden takaamisessa.

Sotilasdoktriiniin uudistaminen oli johtunut mainittujen sotilaspoliittisen tilanteen muutosten lisäksi myös siitä, että sotilaallisessa kehittämistyössä oli todettu tarve kokonaisvaltaisen sotilasreformin toteuttamiseen. Tämä puolestaan oli aiheutunut sotilaallisen turvallisuuden takaamisen edellyttämien tehtävien ja olosuhteiden muutoksista. Sotilaallisen kehittämistyön osalta doktriini määrittää strategisen suunnan sotilasreformille, jonka päämääränä on tehokkaan ja tasapainoisen sotilaallisen organisaation luominen. Tämän johdosta doktriini määrittä eri viranomaisten ensisijaisia toimenpiteitä.

Näitä olivat: asepalvelusta toimeenpanevien ministeriöiden ja virastojen määrän vähentäminen ja näissä olevien sotilaallisten yksiköiden uudelleen alistaminen; asevoimien ja muiden joukkojen vahvuuden oleellinen vähentäminen ottaen huomioon valtion taloudelliset voimavarat; integroidun ja keskitetyn valtiollisen ja sotilaallisen johtamisjärjestelmän luominen; yhtenäisen materiaalis-teknisen ja yleishuolto- sekä sotilaskasvatus- ja sotatieteellisen järjestelmän luominen. Tämän lisäksi edellytettiin sotilaalliseen kehittämistyöhön ja asevoimien reformiin osoitettavien voimien, välineiden ja taloudellisten resurssien keskitettyä ja rationaalista käyttöä.

Sotilaallisen turvallisuuden arvioitiin edellyttävän mm. seuraavien tehtävien täyttämistä: valtion alueellisen yhtenäisyyden ja koskemattomuuden sekä perustuslaillisen järjestyksen turvaamista; kansallisen itsenäisyyden ja suvereniteetin aseellista suojaamista; sotilaallisten takeiden luomista yhteiskunnalliselle ja valtiorakenteen vakaudelle sekä liittolaissuhteiden kehittämistä ja lujittamista mm. naapurimaihin. Näiden tehtävien täyttäminen edellyttää erityyppisten voimarakenteiden olemassaoloa. Sotilasdoktriinissa on siis nähtävissä kokonaisvaltaisen turvallisuuden takaamisen ja sen osatekijöiden kokonaistoiminnan idea. Sotilasdoktriini on nähtävä myös pelotevaikutuksen lisäämiseen tähtäävänä instrumenttina.

### *Näkemyksistä tulevaisuuden uhkiin*

Venäjän arvioimat uhkat, niiden olemus ja kehittyminen sekä niiden ratkaisemiseksi kaavailut toimenpiteet on esitetty varsin kattavasti

kansallisessa turvallisuuden konseptissa ja sotilasdoktriinissa. Niistä on nähtävissä, että osa uhista on välillisiä ja osa suoraan Venäjään kohdistuvia, osa potentiaalisia ja osa jokapäiväisiä. Niissä on esitetty myös maailmassa vallalla olevat toisilleen vastakkaiset kansainvälisten suhteiden tendenssit.

Venäjän pitkän ajan strategisena tavoitteena on maailmanjärjestyksen kehittyminen moninapaiseksi. Tähän sisältyy myös suuri haaste Venäjän turvallisuuspolitiikalle. Venäjän tavoitteen näkökulmasta haaste on siinä, että Venäjän merkitys kansallisvaltion periaatteeseen nojautuvana toimijana kansainvälisessä yhteisössä on vaarassa heikentyä, mikä aiheutuu Venäjän suhteellisen vallan vähentymisestä. Se voi vähentyä siinä määrin, että Venäjän mahdollisuudet vastata globaalin ja alueellisen tason ukkiin tai haasteisiin ovat rajoitetut.

Venäjän näkemys turvallisuudesta rakentuu siihen, että myös sotilaallisen voiman on oltava oikeassa suhteessa muihin tekijöihin. Yleisesti on arvioitu, että Venäjän sotilaallinen voima on heikentymässä. Tästä seurauksena voi olla, että myös poliittinen painoarvo ja vaikutusmahdollisuudet pienenevät, erityisesti mikäli Venäjän osuus kokonaisturvallisuuden takaamisessa syystä tai toisesta vähenee.

Venäjän suhteellista heikkoutta voimistaa se, että olemassa olevat turvallisuusjärjestelmät ovat toimintakyvyltään rajalliset tai niiden käyttö on ristiriidassa Venäjän intressien kanssa. Tämän ohella niiden hyväksikäyttö on jäämässä sotilaallisen tarkoituksenmukaisuuden varjoon. Globaalilla turvallisuustasolla tämä koskee YK:a ja sen turvallisuusneuvostoa. Alueellisen turvallisuuden puitteissa kyseeseen tulee ETYJ.

Venäjän suhteellinen heikkous todennäköisesti voimistuu myös globalisaation seurauksena. Globalisoituminen voidaan ymmärtää myös geopoliittisena, taloudellisena ja informaation liittyvänä ilmiönä, jota joku tai jotkut toimijat pyrkivät edesauttamaan. Tapahtuu myös tahatonta kehitystä yksinapaisen maailman suuntaan. Esimerkiksi talouden tai informaation alalla Venäjällä ei rakenteellisesti ja teknologisesti vielä pitkään aikaan ole mahdollisuuksia osallistua eri positiivisiin prosesseihin täysimääräisesti tai tasaveroisena tai edes hyödyntää niistä saatavia etuja. Tämä voi johtaa esimerkiksi taloudellisen epätasapainon lisääntymiseen johtavien maiden ja Venäjän välillä. Talouden kehitys on kuitenkin ensiarvoisen tärkeää Venäjän yhteiskunnallisen kehittymisen kannalta. Yleensäkin on arvioitu, että muut kuin sotilaalliset uhat lisääntyvät, mikä liittyy taloudellisten, teknologisten, henkisten ja muiden mahdollisuuksien hyväksikäyttöön.

Kansainväliset negatiiviset ilmiöt, kuten laiton muuttoliike, huumeet, aseiden salakuljetus, terrorismi, ääriliikkeet jne. voivat ainakin jossain

määrin voimistua. Nämä, rajallisten luonnonvarojen ohella, voivat olla paikallisen tason konfliktien ja kriisien syinä. Venäjä katsoo, että todennäköisyys sen joutumisesta sidotuksi paikallisiin konflikteihin lisääntyy ja edelleen, että paikallisen tason konfliktit ja kriisit voivat eskaloitua alueelliseksi ja mahdollisesti globaaliksi. Yhtä tällaista ilmiötä vastaan on Afganistanissa sotilaallisesti toimittu.

Venäjän suhteellinen heikkous voi lisääntyä siinä määrin, että sen mahdollisuudet osallistua kysymysten ratkaisuun turvallisuuden globaalilla ja alueellisella tasoilla ovat muodolliset. Tällöin on mahdollista, että Venäjän osaksi jää paikallisen tason konflikteista huolehtiminen ja se, että sen on hyväksyttävä muiden toimijoiden toimenpiteet näidenkin ratkaisemiseksi. Pahinta olisi, että Venäjä joutuisi hyväksymään kansainvälisen yhteisön vaatimukset tai toimet paikallisen tai sisäisen kriisin ratkaisussa.

Maailmanlaajuisena tendenssinä Venäjällä arvioidaan ainakin seuraavan 10 vuoden ajan olevan alueellinen integraatio, mikä voi johtaa alueellisten voimakeskusten muodostumiseen ja lujittumiseen<sup>18</sup>. Moninapaisen maailmanjärjestyksen perusedellytys kuitenkin on, että kansallisvaltio säilyy itsenäisenä. Kehityksen johdosta myös sotilaallinen uhka on nähtävä kokonaisvaltaisena ja integroituna. Alueellistumiskehitys yhdistettynä teknologian kehitykseen johtaa strategisen vakauden käsitteen uudelleen arviointiin. Jatkossakin otetaan huomioon, että erityisesti Kaukasuksella ja Keski-Aasian suunnassa paikallisten konfliktien kehittyminen on mahdollista.

Huolimatta siitä, että maailmanlaajuisen konfliktin mahdollisuus on pieni, sotilaallinen voima on edelleen kansainvälisen politiikan taustavaikuttaja ja myös yksi keino. Aseellisen taistelun suhteellinen merkitys sodankäynnissä on vähenemässä. Ydinase on muuttumassa pääasiassa poliittisen vuoropuhelun välineeksi. Ydinpelotteen voimatasapaino on rakentumassa asymmetriaan. Aseellisten yhteenottojen sodissa ja aseellisissa konflikteissa ei katsota laajenevan alueiden ulkopuolelle, mutta konflikteilla on ilma-, maa- ja meriulottuvuus.

Haasteen sotilaalliselle kehittämiselle aiheuttaa aseellisen taistelun uudet muodot ja keinot. Yhteenotot nähdään nopeatempoisina ja valikoivina tuhottavien kohteiden suhteen, missä yhä suuremman merkityksen saavat uuteen teknologiaan perustuvat täsmäasejärjestelmät sekä aggressiivinen informaationsodankäynti. Liikkuvaa ja kaukovaikutteista asevaikutusta tehostavat erilaiset tuhoamisryhmät ja erikoisoperaatiojoukot, joilla pyritään vaikuttamaan sotataloudellisiin kohteisiin, osapuolten valtio- ja sotilaalliseen johtoon ja yhteiskunnan henkiseen potentiaaliin.

<sup>18</sup> Vuoteen 2010 ulottuvan valtiollisen politiikan perusteet (konsepti) sotilaalliselle kehittämistyölle luonnos on saatavissa esim.  
[http://www.grani.ru/putin\\_army/facts/strategy2010/](http://www.grani.ru/putin_army/facts/strategy2010/) (6.2.2002).

## 4.2 Puolustusbudjetti

### *Puolustusmäärärahat 1990-luvulla*

Puolustusministeriön käyttöön saamat varat ovat käytännössä vähentyneet koko 1990-luvun. Budjettia koskevat julkaistut luvut kertonevat kuitenkin vain osan niistä rahavirroista, joita yhteiskunnassa liikkuu. On arvioitu, että ”harmaa talous” muodostaa lähes toisen kansantuotteen.

Puolustusmäärärahat ovat olleet vuosina 1995 – 1997 noin 3,7 – 3,8 % bruttokansantuotteesta (BKT). Kärjistetysti voi sanoa, että vuoden 1998 talouskriisi käytännössä pysäytti asevoimien toiminnan. Vuodesta 1999 alkaen puolustusbudjetti on asettunut noin 2,5 – 2,7 %:iin BKT:sta. 1990 – luvulla puolustukseen suunniteltiin varoja seuraavasti:

Vuosi	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Osuus, %/ BKT	4,5	4,8	5,6	3,76	3,59	3,82
Puolustusbudjetti (mrd rpl)						
Osuus, %/ budjetin menot			20,89	20,85	18,92	19,76
Vuosi	1998	1999	2000	2001	2002	
Osuus, %/ BKT	2,97	2,34	2,63	2,8	2,6	
Puolustusbudjetti (mrd rpl)	56,7 (81,7)	116	170,4	218,9	284,2	
Osuus, %/ budjetin menot	17,32	16,26	16,7	18,4	14,5	

Taulukko 7: Venäjän suunnitellut puolustusmenot 1990-luvulla.<sup>19</sup>

Puolustukseen suunnitellut varat ovat talouskriisin jälkeen lisääntyneet, mutta eivät täysin BKT:n kasvun mukaisesti, mikä näkyy selkeästi vuosina 2001 - 2002. Suhteellisesti puolustuksen varat näyttäisivät vähentyvän valtion budjetista.

<sup>19</sup> 1991 – 1997 osalta luvut sisältävät kaikkien voimaministeriöiden yhteenlasketut budjetit. Tiedot: 1991 – 1993: Informationsnyi bjulleten n:o 5, helmikuu 1998. Saatavissa <http://www.relils.ru/slavmir> (10.1.2002); tiedot 1994 - 1998 Arbatov, A. ym: Razoruzhenije i bezopasnost 1999 – 2000, Rossiija: sreda bezopasnosti v kontse XX veka, Nauka, Moskva 2001, s. 263 ja SIPRI Yearbook 2001, Armaments, Disarmament and International Security, Sipri, Oxford University Press, New York, 2000, s. 249, suluissa oleva luku suunniteltu (talouskriisi 1998); tiedot 2000: Cooper, Julian: Russian military expenditure and arms production, kirjassa: SIPRI yearbook 2001, Armaments, Disarmament and International Security, Sipri, Oxford University Press, New York, 2001, s. 314; tiedot 2001 – 2002: Strana.ru, 8.1.2001 ja Nezavisimaja Gazeta 17.1.2002 (24.1.2002), 2000 – 2001 puolustusbudjetin osuudet valtionbudjetista, The Military Balance 2001/2002, IISS, Oxford University Press, London 2001.

### *Puolustusbudjetti ja todellisuus*

On huomattava, että budjetin toteutuma valtion maksuvaikeuksista johtuen on ollut huomattavasti suunniteltua alhaisempi. Arviot budjetin toteutumasta vuosina 1992 – 1995 vaihtelevat 50 – 60 %:iin ja esimerkiksi vuosina 1996 – 1998 keskimäärin kolmannes puolustusbudjetista jäi saamatta<sup>20</sup>. Puolustusministeriön ja yleisesikunnan lähtökohtana sekä perusedellytyksenä jatkossa on budjetin toteutuminen suunnitellulla tavalla.

Yleisesti on arvioitu, että asevoimien ylläpidon ja hankintojen välinen suhde on ollut noin 70/30 %. Joidenkin lausuntojen mukaan puolustuksen käyttöön saamat varat on käytännössä käytetty asevoimien ylläpitoon ja ainoastaan 6 – 10 % on suunnattu tutkimukseen ja kehittämiseen sekä aseistuksen ja kaluston hankintaan. Eräiden arvioiden mukaan asevoimien hankintoihin käytettiin vuonna 2001 alle 30 miljardia ruplaa (noin 1 miljardi €)<sup>21</sup>.

Federaation alueet (subjektit) toimivat ainakin osittain pienen ”kansantalouden” tavoin. Asevoimien henkilöstöä on käytetty työvoimana siviilielämän tarpeisiin erityisesti sadonkorjuu-aikaan. Näistä saadut korvaukset ovat olleet lähinnä tavaraa tai jossain määrin rahaa. Toisaalta on arvioitu, että armeija on suoraan ostanut esimerkiksi elintarvikkeita palveluja tai tavaraa vastaan. Yhtenä ylläpitokustannuksiin vaikuttavana tekijänä on se, että usealla varuskunnalla on esimerkiksi omaa elintarviketuotantoa<sup>22</sup>. Nämä tekijät aiheuttavat sen, että asevoimien ylläpitomäärärahat tai budjetin menojen jakautuminen voivat olla suuntaa antavia.

Budjetin ja varojen käytön arviointia vaikeuttava tekijä on lisäksi se, että osa budjetin menoista on salaiseksi luokiteltuja. Tämä koskee erityisesti puolustusteollisen kompleksin osuutta. Jotain suuntaa puolustusteolliselle kompleksille maksettavista varoista antaa se, että eri arvioiden mukaan puolustustilauksesta johtuvia velkoja valtiolla on ollut jopa 50 – 60 miljardia ruplaa. Vuonna 2000 summan sanottiin olevan 25 – 26 miljardia ruplaa, mikä pääministerin mukaan oli tarkoitus maksaa lähes kokonaisuudessaan pois 2000 aikana<sup>23</sup>.

Puolustusteollisuuteen käytettyjen varojen määrä näkyy ainakin osittain tuotannossa. Puolustusteollisuuden tuotanto sotilastuotteiden osalta on

<sup>20</sup> Rogov, Sergei: Ekonomitsheski realii i prioritety oboronnoi bezopasnosti, saatavissa: <http://www.csr.ru/conferences/rpgov.html> (6.2.2002).

<sup>21</sup> Ylläpito käsittää kaikki palkoista aina kiinteistöhuoltoon. Hankinnat sisältävät korjauksen, modernisoinnin, tutkimuksen ja kehitystoiminnan, kts. [http://www.nasledie.ru/voenpol/14\\_2/001.html](http://www.nasledie.ru/voenpol/14_2/001.html) (10.1.2002)

<sup>22</sup> Vuoden 2001 budjetista noin 17 miljardia ruplaa (5,6%) suunniteltiin käytettäväksi muonitukseen.

<sup>23</sup> Nezavisimoje vojennoje obozrenije, 29.9.2000.



laskenut noin viidennekseen vuoden 1991 tilanteesta. Vuosi 1998 oli tässäkin suhteessa kriittisin, jolloin sotateollisuuden tuotanto oli noin kymmenesosa 1990-luvun alkuvuosien tasosta. Sen jälkeen on ollut havaittavissa kehitystä parempaan suuntaan, mikä on näkynyt tuotannon kaksinkertaistumisena ja työvoiman määrän lisääntymisenä.<sup>24</sup> On kuitenkin muistettava, että absoluuttisesta tuotteiden määrästä on saatavissa äärimmäisen vähän tietoa.

Esimerkiksi vuoden 2001 puolustusbudjetin menot (n. 220 miljardia ruplaa)<sup>25</sup> jakautuivat seuraavasti:

- keskusjohto: 912 miljoonaa
- henkilöstön ylläpito ja päivärahat: 91,6 miljardia (42 %), josta
  - kaaderi- ja siviilihenkilöstön palkat yli 62,5 miljardia (29 %)
  - muonitus 17 miljardia
  - vaatetus 3,6 miljardia
  - asevelvollisten ja heidän perheenjäsenten loma- ja hoitokustannukset sekä kuljetukset 2,9 miljardia
  - asevelvollisten päivärahat ja muut kompensaatiot 1,4 miljardia
  - muut varusmiesten ylläpito kulut 445 miljoonaa
  - muut lakisääteiset edut 3,1 miljardia
- taistelukoulutus ja materiaaalitekhninen huolto 37,51 miljardia (17 %), josta
  - kiinteistöhuolto 15,9 miljardia
  - erikois- ja polttoaineen säilytys ja hankinnat 12 miljardia
  - kuljetukset 5,7 miljardia
  - omaisuuden ja kohteiden käyttö ja korjaus 1,8 miljardia
  - muut tähän pääluokkaan kuuluvat menot 1,9 miljardia
- viranomaisten menot muuhun koulutukseen ja terveydenhuoltoon 2,2 miljardia (1 %) sekä asevelvollisten vakuutukset 1,5 miljardia (n 0,7 %).

Vuoden 2001 osalta joukkojen ylläpitoon suunniteltiin noin 60 %. Muihin menoihin lienee suunniteltu noin 80 miljardia ruplaa, joista noin neljännes lienee käytetty asevoimien reformiin, aseiden hävittämiseen ja asuntotilanteen parantamiseen. Täten tuotekehitykseen, korjaustoimintaan, modernisoitiin ja hankintoihin on ehkä suunniteltu noin 50 – 60 miljardia ruplaa.

<sup>24</sup> Cooper, Julian: The Russian Military-industrial Complex: Current Problems and Future Prospects. Julkaisussa Forsström, Pentti (toim): Russia's Potential in the 21<sup>st</sup> Century, MpKK:n strategian laitos, julkaisusarja 2, n:o 14, Helsinki 2001, s. 44.

<sup>25</sup> [http://www.nasledie.ru/voenpol/14\\_2/001.html](http://www.nasledie.ru/voenpol/14_2/001.html) (10.1.2002) ja Sekretnyi protokol Kudrina, Grani.ru, 14.12.2000. (6.2.2002), kts. Myös Cooper, Julian: Russian military expenditure and arms production, kirjassa: SIPRI yearbook 2001, Armaments, Disarmament and International Security, Sipri, Oxford University Press, New York, 2001, s. 314.

Vuosina 2000 ja 2001 on ollut käytäntönä, että puolustusministeriö saa hyväksytyn budjetin ohella ylimääräisiä rahaeriä, jotka ovat muuttaneet budjetin toteutumaa suunniteltua suuremmaksi. Toisena budjetin toteutumaa suurentavana tekijänä on se, että hallitus on mahdollisesti kuolettanut mainittuja velkoja<sup>26</sup>. On kuitenkin muistettava, että inflaatio on ollut noin 15 % vuodessa.

### *Puolustusbudjetti 2002 ja sen jälkeen*

Vuoden 2002 budjetin rakenteeseen tehtiin oleellisia muutoksia. Aiemmin ”kansalliseen puolustukseen” sisältyneistä varoista osa siirrettiin pois puolustusministeriön vastuulta<sup>27</sup>. Näitä muutoksia olivat mm:

- ”sotilasreformi”, joka vuonna 2002 on 16,5 ja vuonna 2001 noin 4 miljardia ruplaa
- aseiden uudelleenkäyttö (hävittäminen), joka vuonna 2002 on noin 10,3 ja vuonna 2001 noin 6 miljardia ruplaa
- sotilastuomioistuinten menot siirrettiin syyttäjälaitoksen alaisuuteen sekä
- valtiollinen asuntosertifikaatti -ohjelma siirrettiin ”teollisuus, energiatalous ja rakentaminen” menoluokkaan: 5,4 miljardia ruplaa.

Pelkästään näillä muutoksilla on oleellinen merkitys asevoimien kannalta. Hallitus ja valtio ottavat vastuulleen ikään kuin Neuvostoliiton perinnöstä ja uudistusten sosiaalisesta ulottuvuudesta aiheutuvista kustannuksista huolehtimisen. Tällöin asevoimat voivat keskittyä tämän päivän toimintaan ja huomisen kehittämiseen. Syksyllä 2000 tehtiin päätöksiä asevoimien vahvuuden supistamisesta yhteensä 470 000 sotilaalla, joista asevoimiin kohdistetaan noin 365 000 sotilaan vähennys. Lisäksi näistä 240 000 ilmoitettiin olevan upseereita.

Asevoimien upseereiden määrää vähennetään siis vähintään noin 150 000. Upseerin (luutnantti n. 1500 – everstiluutnantti n. 2500 ruplaa) kuukausikeskipalkka on tällä hetkellä noin 2 000 ruplaa eli noin 24 000 ruplaa vuodessa<sup>28</sup>. Vähennettävien upseereiden palkkamenot yksistään muodostavat noin 3,5 ja mainittu asuntotuki noin 2 – 3 miljardia ruplaa. Tämä määrä on periaatteessa käytettävissä esimerkiksi sopimusotilaiden palkkaamiseen, kaaderihenkilöstön palkankorotuksiin, polttoaineen ostoon tai taistelukoulutuksen lisäämiseen. Päätettyjen palkankorotusten kustannusvaikutuksen on arvioitu olevan vuonna 2002 noin 12 miljardia

<sup>26</sup> Esimerkiksi Cooper, Julian: Russian military expenditure and arms production, kirjassa: SIPRI yearbook 2001, Armaments, Disarmament and International Security, Sipri, Oxford University Press, New York, 2001, s. 313.

<sup>27</sup> Strana.ru, 8.1.2001 (24.1.2002).

<sup>28</sup> Vuonna 1999 toimeenpantujen palkankorotusten jälkeen miehistöön kuuluvan sopimusotilaan kuukausipalkka on noin 881, joukkueen johtajana toimivan luutnantin 1354 ja pataljoonan komentajana toimivan everstiluutnantin 2135 ruplaa. Nezavisimoje vojennoje obozrenije, 21.4.2000.

ruplaa, mistä asevoimat pystyvät huolehtimaan budjettirakenteessa tapahtuneilla muutoksilla.

Toisaalta noin 150 000 henkilön erottaminen edellyttää palvelusvuosista riippuen 5 – 20 kuukausipalkan suuruista erorahaa sekä tukea asunnon hankintaan<sup>29</sup>. Irtisanomiskustannukset ovat yhteensä noin 6 miljardia ruplaa. Sotilasreformin menoluokasta jää tämänkin jälkeen noin 10 miljardia ruplaa käytettäväksi esimerkiksi strategisten ydinohjusten vähentämiseen.

Puolustusministerin mukaan yhden mannertenvälisen ohjuksen ja sen siilon hävittäminen maksaa noin 150 – 200 000 dollaria eli noin 4,5 – 6 miljoonaa ruplaa ja 500 ohjuksen (taistelukärjen) vähintään 75 miljoonaa dollaria eli noin 2,25 miljardia ruplaa<sup>30</sup>. Mainitulla 10 miljardilla ruplalla voitaisiin hävittää noin 200 siiloa ohjuksineen ja lisäksi runsaat 1 500 taistelukärkeä (ohjusta) yhdessä vuodessa, mitä syksyllä 2000 tehdyt päätökset edellyttävät. Supistukset toimeenpantaneen kuitenkin vaiheittain, joten esimerkiksi vuoteen 2006 mennessä olisi vuosittain käytettävä noin 2 – 3 miljardia ruplaa hävittämiseen ja tällöin asetettu 1 500 ydinkärjen tavoite olisi saavutettu.

Vuonna 2002 kansallisen puolustuksen osuuden kasvu edellisvuoden budjettiin oli noin 30 %. Budjetin loppusumma on noin 285 miljardia ruplaa. Tästä puolustusministeriön mukaan suurin osuus käytetään taistelukoulutuksen ja asevoimien kehittämiseen, joihin yhteensä noin 56 %.<sup>31</sup> Tutkimukseen ja kehitykseen, aseiden ja kaluston korjaustoimintaan sekä modernisointiin on puolustusministeriön mukaan varattu 27 miljardia edellisvuotta enemmän, noin 68 miljardi ruplaa (2,54 miljardia €). Nämä on tarkoitus käyttää pääosin tavanomaisten voimien hankintoihin (esimerkiksi helikopterit, viesti- ja johtamis-, informaatio- ja tiedustelujärjestelmät).<sup>32</sup>

Asevoimien johdon asettaman tavoitteen ylläpitoon ja hankintoihin käytettävien varojen suhteen muuttamiseksi tarvittaviin toimenpiteisiin on ryhdytty siten, että se vuonna 2010 on 50/50. Näitä toimenpiteitä ovat olleet esimerkiksi Balkanilla olevan rauhanturvakontingentin henkilöstömäärän pienentäminen. Toisena säästökohteena ovat asevoimien ainakin osittaisella vastuulla olevat ulkomaille sijoitetut joukot ja sotilaskohteet. Näitä ovat esimerkiksi Moldovassa, Georgiassa, Kuubassa ja Vietnamin sijainneet sotilaskohteet.

<sup>29</sup> Asuntosertifikaattiohjelman mukaan valtio tukee 80 %:lla asunnon hankintakustannuksista ja 20 % jää asianomaisen omalle vastuulle.

<sup>30</sup> Puolustusministeri Igor Sergejevin lausunto. Nezavisimoje vojennoje obozrenije, 21.7.2000.

<sup>31</sup> Tällä puolustusministerin sijainen Kudelina todennäköisesti tarkoitti siis ylläpitoa yleensäkin.

<sup>32</sup> Puolustusministeri Sergei Ivanovin lausunto, Krasnaja zvezda, 13.11.2001.

Esimerkiksi Kuuban tukikohdan vuokratustannukset ovat yleisesikunnan päällikön mukaan olleet noin 200 miljoonaa US\$ (noin 5 miljardia ruplaa)<sup>33</sup>. Näistä aiheutuneita kustannussäästöjä ei kuitenkaan suoraan voida sijoittaa puolustusbudjetin tuloihin. Mutta selvää on, että toimilla parannetaan valtion mahdollisuuksia maksaa suunniteltuja budjetteja, rationalisoidaan varojen käyttöä ja edistetään kustannustehokkuutta. Tämä on edellytys asevoimien kehittämiseksi jatkossa.

Vuoden 2001 budjetin ylläpitomenot käsittivät noin 154 miljardia ruplaa. Mikäli se suhteutetaan asevoimien vahvuuteen (noin 1,1 miljoonaa), tarkoittaa se noin 140 000 ruplaa henkeä kohti vuodessa. Syksyllä 2000 tehdyt päätökset ja suunnitelmat ovat perustuneet siihen, että valtion BKT:n kasvaa noin 5 % vuodessa. On arvioitu, että puolustusbudjetti kasvaa vastaavasti vuosittain 5 %, mutta sen osuutta BKT:stä ei kasvatettaisi yli 3 %:n<sup>34</sup>.

Näillä perustiedoilla laskettuna puolustusbudjetin kehitystä on arvioitu kolmessa eri vaihtoehdossa. Laskemissa on otettu huomioon tavoite ylläpidon ja hankintojen suhteen muuttamisesta. Inflaatio- tai muita tarkistuksia ei ole laskettu. Suluissa on esitetty luvut euroina, laskettuna kurssilla 1 € = 26 ruplaa.

### Vaihtoehto 1:

BKT:n kasvu 0,5 %/vuosi, puolustusbudjetti 2,5 % BKT:sta (vuodesta 2002 pieni vähennys).

VUOSI	2002	2005	2010	2015	2020
BKT:n kasvu	0,5 %	0,5 %	0,5 %	0,5 %	0,5 %
BKT (mrd rpl)	10950	11115	11396	11683	11979
Osuus BKT %	2,50	2,5	2,5	2,5	2,5
Budjettimenot (mrd rpl)	1960	1990	2040	2091	2144
% /BKT	17,9	17,9	17,9	17,9	17,9
Puolustusbudjetti (mrd rpl)	284,2	277,9	284,9	292,1	299,5
Muut menot (mrd rpl)	17	17	17	18	18
Asevoimat yhteensä	267,15	261,20	267,80	274,56	281,50
Ylläpito (mrd rpl)	187,00	163,25	133,90	137,28	140,75
Osuus (%)	70	62,5	50	50	50
Hankinnat (mrd rpl)	80,14	97,95	133,90	137,28	140,75
Osuus (%)	30	38	50	50	50

<sup>33</sup> Vuokra pääosin maksettiin energialla, palveluksilla ja varaosilla. Nezavisimaja Gazeta, 6.11.2001. Viime päivinä on tosin ollut lehdistössä keskustelua tukikohdan poistamisen peruuttamisesta.

<sup>34</sup> Cooper, Julian: The Russian Military-industrial Complex: Current Problems and Future Prospects. Julkaisussa: Forsström, Pentti (toim): Russia's Potential in the 21<sup>st</sup> Century, MpKK:n strategian laitos, julkaisusarja 2, n:o 14, Helsinki 2001, s. 55.

Asevoimien henkilöstöä vähennetään lähimpien kolmen vuoden aikana noin 850 000:een. Vaihtoehtoon 1 mukaisesti vuonna 2005 ylläpitokustannukset yhtä henkeä kohti ovat noin 190 000 ruplaa eli kasvavat edellisvuotisesta noin 35 %:lla huolimatta siitä, että asevoimien ylläpitokustannuksia vähennetään 50 %:iin puolustusmäärärahoista.

Hankintojen osuus palveluksessa olevaa kohti vuodessa on vuonna 2002 noin 72 000 ruplaa, vuonna 2005 noin 114 000 ruplaa (lisäys edellisvuoteen 55 %) ja vuonna 2010 noin 156 000 (+100 %).

Kokonaisuudessaan tuotekehitykseen, korjauksiin, modernisointiin ja hankintoihin voidaan arvioida suunnitelluksi vuosina 2002 – 2005: 355 (13 mrd €), vuosina 2006 – 2010: 600 (23 mrd €), vuosina 2011 – 2015: 680 (26 mrd €) ja vuosina 2016 – 2020: 700 miljardia ruplaa (27 mrd €).

## **Vaihtoehto 2:**

BKT:n kasvu 2,5 %/vuosi, puolustusbudjetti 2,5 % BKT:sta.

VUOSI	2002	2005	2010	2015	2020
BKT:n kasvu	2,5 %	2,5 %	2,5 %	2,5 %	2,5 %
BKT (mrd rpl)	10950	11792	13342	15095	17078
Osuus BKT %	2,50	2,5	2,5	2,5	2,5
Budjettimenot (mrd rpl)	1960	2111	2388	2702	3057
% /BKT	17,9	17,9	17,9	17,9	17,9
Puolustusbudjetti (mrd rpl)	284,2	294,8	333,5	377,4	427,0
Muut menot (mrd rpl)	17	18	20	23	26
Asevoimat yhteensä	267,15	277,11	313,53	354,73	401,34
Ylläpito (mrd rpl)	187,00	173,19	156,76	177,36	200,67
Osuus (%)	70	62,5	50	50	50
Hankinnat (mrd rpl)	80,14	103,92	156,76	177,36	200,67
Osuus (%)	30	38	50	50	50

Vastaavasti vaihtoehtossa 2 vuonna 2005 ylläpitokustannukset yhtä henkeä kohti ovat noin 205 000 ruplaa eli kasvavat edellisvuotisesta noin 50 %:lla.

Hankintojen osuus palveluksessa olevaa kohti vuodessa on vuonna 2002 noin 72 000 ruplaa, vuonna 2005 noin 121 000 ruplaa (+ 70 %) ja vuonna 2010 noin 184 000 (+150 %).

Kokonaisuudessaan tuotekehitykseen, korjauksiin, modernisointiin ja hankintoihin voidaan arvioida suunnitelluksi vuosina 2002 – 2005: 365 (14 mrd €), vuosina 2006 – 2010: 680 (26 mrd €), vuosina 2011 – 2015: 850 (32 mrd €) ja vuosina 2016 – 2020: 955 miljardia ruplaa (36 mrd €).

**Vaihtoehto 3:**

BKT:n kasvu 2,5 %/vuosi, puolustusbudjetti 3 % BKT:sta.

VUOSI	2002	2005	2010	2015	2020
BKT:n kasvu	2,5 %	2,5 %	2,5 %	2,5 %	2,5 %
BKT (mrd rpl)	10950	11792	13342	15095	17078
Osuus BKT %	3,00	3,0	3,0	3,0	3,0
Budjettimenot (mrd rpl)	1960	2111	2388	2702	3057
% /BKT	17,9	17,9	17,9	17,9	17,9
Puolustusbudjetti (mrd rpl)	284,2	353,8	400,2	452,8	512,3
Muut menot (mrd rpl)	17	21	24	27	31
Asevoimat yhteensä	267,15	332,53	376,23	425,67	481,61
Ylläpito (mrd rpl)	187,00	207,83	188,12	212,84	240,80
Osuus (%)	70	62,5	50	50	50
Hankinnat (mrd rpl)	80,14	124,70	188,12	212,84	240,80
Osuus (%)	30	38	50	50	50

Vaihtoehdossa 3 vuonna 2005 ylläpitokustannukset yhtä henkeä kohti ovat noin 240 000 ruplaa eli kasvavat edellisvuotisesta noin 70 %:lla.

Hankintojen osuus palveluksessa olevaa kohti vuodessa on vuonna 2002 noin 72 000 ruplaa, vuonna 2005 noin 145 000 ruplaa (+ 100 %) ja vuonna 2010 noin 220 000 (+ 200 %).

Kokonaisuudessaan tuotekehitykseen, korjauksiin, modernisointiin ja hankintoihin voidaan arvioida suunnitelluksi vuosina 2002 – 2005: 420 (16 mrd €), vuosina 2006 – 2010: 810 (31 mrd €), vuosina 2011 – 2015: 1010 (39 mrd €) ja vuosina 2016 – 2020: 1145 miljardia ruplaa (44 mrd €).

Laskelmien perusteella hankintoihin käytettävät varat kaikissa tapauksissa lähes kaksinkertaistuvat vuosina 2005 – 2010 aiempaan jaksoon verrattuna. On oletettavaa, että asevoimien uudelleenvarustamista aloitetaan vuoden 2005 jälkeen jossain mittakaavassa. Mainittakoon kuitenkin, että ruplan arvo tai merkitys yleensäkin valtion puolustusteollisilla sisämarkkinoilla on arvoitus. Kehityssuunta on, että puolustustuotteiden hinta määräytyy tuotantokustannuksien perusteella.

## 5 NEUVOSTOLIITON ASEVOIMISTA VENÄJÄN PUOLUSTUSVOIMIKSI

### 5.1 Asevoimien reformi: vaikeuksien kautta voittoon?

#### *Murros alkaa*

Venäjällä näkemykset sotilasreformin alkamisesta vaihtelevat. Eräänä alkupisteenä on pidetty Varsovan liiton lakkauttamista ja itäiseen Keski-Eurooppaan ryhmitettyjen asevoimien joukkojen keskittämistä Venäjän alueelle kesästä 1989 alkaen. Neuvostoliiton asevoimista Venäjän osuus oli noin 2,7 miljoonasta sotilasta, joista jopa 600 000 oli ryhmitetty nykyisten valtion rajojen ulkopuolelle IVY-maihin, Baltiaan, Itä-Saksaan, Puolaan, Unkariin ja Tshekkoslovakiaan.

Voimaryhmien ja yhtymien siirto 1990-luvun alkuvuosina Venäjälle oli osoitus siitä, että sotilasjohto pystyi sekaannuksesta huolimatta täyttämään poliittiset tavoitteet ja kykeni strategisen operaation toteutukseen<sup>1</sup>. Toisaalta on selvää, että keskityksestä aiheutui suuria haasteita sotilaspoliittiselle ja operatiiviselle johdolle. Siirrettävien joukkojen valmius voidaan asettaa kyseenalaiseksi, koska asevoimien tehtäviä, kokonaisstrategiaa ja operatiivisia suunnitelmia ei ehditty laatia – saati kouluttaa ja harjoitella. Valmiutta alensivat edelleen yhtymiin syntyneet kalustopuutteet.

Toisena vaihtoehtona reformin alkamiselle on pidetty Neuvostoliiton hajoamista, loppuvuotta 1991, jolloin Venäjän, Ukrainan ja Valko-Venäjän presidentit perustivat IVY:n ja sopivat Neuvostoliiton kansainvälisenä toimijana lakanneen olemasta. Yhtenä tapahtuma tässä myllerryksessä oli lisäksi Venäjän asevoimien ja puolustusministeriön virallinen perustaminen keväällä 1992. Tähän pääasiallisena synnä oli se, että useissa IVY-maissa Neuvostoliiton asevoimien yhtymiä ja joukkoja julistettiin kansalliseksi omaisuudeksi eikä IVY:n yhteisten tai yhdistettyjen asevoimien säilyttämiselle ollut perusteita.<sup>2</sup>

Sotilaallisesti tarkasteltuna uuden Venäjän turvallisuuteen ja asevoimien kehittämiseen vaikutti oleellisesti mainittujen tekijöiden aiheuttama sotilaallisen järjestelmän murtuminen. Neuvostoliiton ja Varsovan liiton asevoimat olivat yksi toiminnallinen kokonaisuus, joka oli kehitetty Neuvostoliiton poliittisia, strategisia ja operatiivisia perusteita silmälläpitäen. Venäjästä oli tullut oman alueen käsittävä valtio.

<sup>1</sup> On esitetty arvioita, että joukot käsittivät 29 moottoroitua jalkaväki-, panssari- ja maahanlaskudivisioonaa, 51 aselajiprikaatia ja 66 lento- ja helikopterirykmenttiä. Strana.ru, 20.12.2000.

<sup>2</sup> Forsström, Pentti: Itsenäisten valtioiden yhteisön (IVY) sotilaallinen integraatio. Strategian tutkimuksia, julkaisusarja 1, n:o 10, Strategian laitos, Helsinki 1998, s. 13-16.

Kokonaisuuden rikkoutuessa Venäjällä ja muissa IVY-maissa oleva sotavoima käsitti lähinnä pieniä, erillisiä taktisia yksiköitä. Toimintakykyyn asevoimina oli syntynyt runsaasti kitkatekijöitä.

Venäjä pyrki Neuvostoliiton asevoimien säilyttämiseen kollektiivisena puolustusjärjestelmänä erityisesti strategisten ydinasevoimien ja sotalaivaston osalta. Tämä osittain onnistuikin loppukesään 1993 asti, jolloin Varsovan liiton esikunnan pohjalta muodostettu IVY:n yhteisten asevoimien esikunta muutettiin IVY:n sotilaallisen yhteistyön koordinaatioesikunnaksi. Tällöin voitiin katsoa IVY:n yhteisten tai Neuvostoliiton entisten asevoimien lakanneen olemasta operatiivisesti toimintakykyinen kokonaisuus ydinasejärjestelmiä lukuunottamatta.<sup>3</sup>

Venäläiset perustelevat asevoiman reformiin liittyviä vaikeuksia usein valtion talouden heikolla tilalla ja siitä aiheutuvalla puolustusministeriön määrärahojen ja tarpeiden epäsuhdalla. Varojen rajallisuuden ja sen merkityksen huomioon ottamisen voi helposti olettaa olleen yksi vaikeimmista asioista toteutettavaksi. Venäläinen oli tottunut olemaan arvostettu maailmanpolitiikan vaikuttaja, jolle asevoiman kehittämisessä resurssit eivät olleet ensisijainen huolenaihe. Yhteiskunnan oli sopeuduttava uuteen poliittiseen ilmapiiriin ja uusiin kansantalouden toimintaperiaatteisiin. Yhteiskunnasta sääntely oli loppumassa, uudet periaatteet sekä lait ja sen noudattaminen olivat vasta kehittymässä. Sotilasorganisaationkin resursseja vähennettiin. Nämä merkitsivät sen etuoikeutetun aseman menetystä ja myös asepalveluksen arvostuksen alenemista.

### *Ylhäältä ja ylhäällä tuulee*

Neuvostoliitossa yhteiskunnan johtamisen suunta oli vertikaalinen ja hierarkkinen – ylhäältä alas – johtajasta johdettavaan. Periaate on nähtävissä edelleen Venäjän vuonna 1993 hyväksytyn perustuslain valtaoikeuksissa. Presidentin valta on merkittävä yhteiskunnan kaikilla aloilla. Johtamismallina se on selkeä ja yksiselitteinen, mutta todennäköisesti aiheuttaa Venäjän valtiorakenteiden mittakaavassa tehottomuutta. Tätä on todennäköisesti voimistanut ylimääräinen, Neuvostoliitolta peritty byrokratia.

Sotilaallisen ylimmän johdon toiminnan käynnistymistä vuoden 1992 alussa vaikeutti organisaatioiden määrä. Moskovassa oli itse asiassa kolme saman alan instanssia: Venäjän neuvostotasavallan valtiollinen puolustusasioiden komitea, Neuvostoliiton puolustusministeriö ja IVY:n yhteisten asevoimien johto. Organisaatioiden asema, toimivalta ja rakenne

<sup>3</sup> Forsström, Pentti: Itsenäisten valtioiden yhteisön (IVY) sotilaallinen integraatio. Strategian tutkimuksia, julkaisusarja 1, n:o10, Strategian laitos, Helsinki 1998, s. 73-97.



uudessa valtiossa oli ehdottomasti järjesteltävä uudelleen. Esiintyi kaksi toisistaan periaatteellisesti poikkeavaa linjausta.

Presidentin administraatiossa asiaa valmistelevan hallinnon suunnitelman mukaan puolustusministeriön pitäisi olla lähinnä siviilihenkilön johtama poliittis-hallinnollinen elin. Se olisi demilitarisoituna toteuttanut asevoimien uudistuksia, muttei olisi puuttunut asevoimien operatiiviseen johtamiseen, sotateollisuuden toimintaan, sotavarustuksen hankintaan eikä sotilaskaaderin nimityksiin. Asevoimien operatiivisesta johtamisesta olisi vastannut yleisesikunta ja asevoimien tavanomaiset voimat (maavoimat) olisi ryhmitetty kolmeen sotilaspiiriin: Läntinen ja Itäinen sekä Siperian sotilaspiiri.<sup>4</sup>

Toisena vaihtoehtona oli D. Volgogonovin johtaman valtiollisen komission konsepti puolustushallinnon säilyttämisestä ja kehittämisestä sotilaallisena organisaationa Neuvostoliiton tapaan. Kiistat ratkesivat toukokuussa 1992, jolloin presidentti päätti hyväksyä sotilaallisen vaihtoehdon asevoimien ja puolustushallinnon johdon järjestelyistä. Tällöin nähtiin välttämättömäksi: 1) perustaa Venäjän asevoimat, 2) keskittää Venäjän kansallistamat joukot omalle alueelle, 3) supistaa vahvuuksia oleellisesti ja 4) uudistaa asevoimia.<sup>5</sup>

Periaatteessa olisi ollut odotettavissa, että ylimmät sotilasesikunnat sopeutettaisiin vastaamaan Venäjän federaation tarpeita ja mahdollisuuksia. Puolustusministeri Gratschovin aikana kuitenkin puolustusministeriön johtohenkilöstöä lisättiin ja organisaatiota suurennettiin. Tämä kuvasti jatkuvuutta, joka selittyy neuvostoajan henkilöstöjärjestelyjen perinteellä ja sillä, että uusia tehtäviä hoitamaan perustettiin uusia elimiä koskematta juurikaan vanhaan organisaatioon. Niin ylimmässä poliittisessa johdossa kuin sotilaiden keskuudessa vallitsi tietty haluttomuus ja passiivisuus muutoksen tekemiseen.<sup>6</sup>

Puolustusministerin ilmoitukset asevoimien uudistuksista ja valmiudesta vuosina 1992 – 1994 olivat nähtävästi tyydyttäneet ylipäällikköä. Asioiden todellinen tila tuli esille, asevoimien kyky pantiin koetukselle Pohjois-Kaukasiassa loppuvuodesta 1994 alkaen. Presidentti Jeltsin arvosteli jyrkästi sotilasjohtoa helmikuussa 1995: ”Tshetshenia jälleen kerran osoitti, että olemme myöhässä sotilasreformissa. Itse elämä vaatii armeijan uudistamista, ja vuosi 1995 on vakava vaihe Venäjän asevoimien

<sup>4</sup> Valtiollisen oikeushallinnon turvallisuuselinten, turvallisuus- ja puolustusasioiden osaston päällikön, Aleksandr Kotenkovin konsepti. Gazukin, Pavel: Rossijskaja armija na paroge XXI veka. problemy reformirovani ja Vooruzhennyh Sil i vojennoje stroitelstvo v RF: 1992 – 1999. Informatsionnaja ekspertnaja gruppaa ”Panorama”, Moskva 1999, s. 3, 7 - 8.

<sup>5</sup> Sama, s. 3 - 10.

<sup>6</sup> Sama, s. 4, 21 - 23.

uudistamisessa”<sup>7</sup>. Tämä nähtiin poliittisessa eliitissä myös mahdollisuutena uudistaa sotilasjohdon rakennetta<sup>8</sup>.

Presidentti Jeltsinin tyytyväisyys ja yleensäkin kiinnostus asevoimien toimintaa kohtaan kuitenkin lisääntyi vaalien lähestyessä. Kansalle suunnattu kampanja kulminoitui toukokuussa 1996 annettuun ukaasiin siirtymisestä ammattiarmeijaan vuoteen 2000 mennessä. Tätä täydennettiin sillä, että konflikteihin voidaan lähettää varusmiehiä ainoastaan vapaaehtoisuuden pohjalta (sopimuksella)<sup>9</sup>. Tshetshenian konfliktin ensimmäisen näytöksen jälkeen asevoimien henkilöstölle annetut tyytyväisyyden ja luottamuksen ilmaisut eivät kohdistuneet kuitenkaan puolustusministeri Gratshoviin.

Sotilaallista kehittämistyötä osaltaan vaikeutti lähes koko 1990-luvun jatkunut toistuva ylimpien sotilasjohtajien vaihtaminen. Vuoden 1991 jälkeen on ollut kuusi puolustusministeriä, joista yksi samalla presidentti (Jeltsin), joista Gratshov yli neljä vuotta ja joista ainoastaan kaksi saavutti säädetyn eläkeiän ja joista yhden palvelusaikaa jatkettiin (Sergejev).

Syksystä 1991 alkaen on palvellut kuusi yleisesikunnan päällikköä, joista yksi kahdesti (Samsonov) ja joista yksi kuollut kesken virkakauden. Kukaan ei toistaiseksi ole palvellut säädettyyn eläkeikään (60) asti. Virassa oloaika on vaihdellut 4 kuukaudesta (Samsonov) 4 vuoteen (Kolesnikov). Nykyinen, armeijankenraali Anatoli Kvashnin (synt. 1946) on palvellut keväästä 1997 alkaen ja näyttää siltä, että hän pysyy virassaan ainakin nykyisen presidenttikauden ajan.

### ***”Pasha” Gratshovin aika***

Puolustusministeri Gratsovin aikana (1992 — 1996) laadittujen kehittämissuunnitelmien<sup>10</sup> mukaan Venäjän asevoimia kehitettäisiin vaiheittain. I vaiheessa vuoden 1992 aikana oli tarkoitus inventoida aseistus ja kalusto, määritellä valtiollisen rajojen ulkopuolella olevien joukkojen asema ja jatkaa niiden kotiuttamista, supistaa vahvuutta, laatia

<sup>7</sup> Nezavisimaja Gazeta, 24.2.1995. Kts. myös Kommersant 15.11.1994.

<sup>8</sup> Federaationeuvoston puheenjohtaja, Vladimir Shumeiko ilmoitti 11.1.1995, että presidentti, pääministeri ja parlamentin puhemiehet ovat päättäneet irrottaa yleisesikunnan puolustusministeriöstä ja alistaa sen presidentille. Yleisesikunnan päällikkö Mihail Kolesnikov ilmoitti olevansa asiasta täysin tietämätön. Myöhemmin presidentin tiedottaja selitteli asiaa. Gazukin, Pavel: Rossijskaja armija na paroge XXI veka. Problemy reformirovamija Vooruzhennyh sil i vojennoje stroitelstvo v Rossijskoi federatsii: 1992-1999. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppaa ”Panorama”, Moskva 1999, s. 18.

<sup>9</sup> Presidentin ukaasi n:o 722, 16.6.1996.

<sup>10</sup> Gazukin, Pavel: Rossijskaja armija na paroge XXI veka. Problemy reformirovamija Vooruzhennyh sil i vojennoje stroitelstvo v Rossijskoi federatsii: 1992-1999. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppaa ”Panorama”, Moskva 1999, s. 8-12.

lainsäädännölliset perusteet, perustaa Uralin ja uudistaa muita sotilaspiirejä sekä saattaa loppuun kokonaisuudessaan ylimmän sotilasjohdon organisaatioiden uudistaminen.

II vaiheessa (1993 – 1994) suunniteltiin toteutettavaksi asevoimien rakenneuudistus kuitenkin niin, että vuoteen 1995 asti säilytetään olemassa ollut puolustushaarajako ja johtamisjärjestelmä. Suunnitelman ydinsisältönä oli operatiivis-strategisten, koko Venäjän alueella käytettäväksi tarkoitettujen liikkuvien voimien muodostaminen, joukkoryhmittymien perustaminen sopimusvelvoitteiden mukaisesti paikallisen ja alueellisen sodan varalta sekä turvaamaan strateginen ryhmittäminen laajamittaisen tavanomaisin asein tapahtuvaan sotaan. Lisäksi suunnitelmissa olivat sotatoimi- ja perusyhtyminen määrän vähentäminen, siirtyminen armeija- ja divisioonarakenteesta pääosin armeijakunta- ja prikaatikokoonpanoihin, asevoimien henkilöstön täydentäminen kutsunnoilla ja vapaaehtoisuuden perusteella sekä vahvuuden vähentäminen 700 000 sotilaalla 2,1 miljoonaan.

III vaiheessa (1995 – 1999) oli tarkoitus, että loputkin ulkomailla olevat joukot kotiutetaan, puolustushaarojen joukkojen uudelleenorganisointi aloitetaan, sotilaspiirien tilalle perustetaan alueellisia johtoportaita, joukkoryhmittymien muodostaminen saatetaan loppuun ja asevoimien vahvuus vähennetään 1,5 miljoonaan sotilaaseen.

Suunnitelmien heikkoutena ja kritiikkiä aiheuttavana piirteenä oli mm. se, että ne koskettivat ainoastaan puolustusministeriön hallinnonalaa sisäisesti johdettuna toimenpiteenä, ettei niitä koordinoitu eri viranomaisten välillä ja ettei niiden toteuttamiseksi laadittu tarvittavia taloudellisia suunnitelmia. Syksyllä 1995 yleisesikunta-akatemian johtaja, Igor Rodionov kritisoi voimakkaasti sitä, että ongelmat reformin etenemisessä aiheutuvat osaltaan sotatieteellisestä ja teoreettisesta perustelemattomuudesta.

Tällöin Rodionov toi esille käsitteet: sotilasreformi, asevoimien reformi ja sotilaallinen turvallisuus<sup>11</sup>. Samalla hän itse asiassa kritisoi myös sitä, että yhteiskunnan päähuomio oli keskittynyt pääasiassa asevoimiin ja puolustusministeriöön – asevoimien reformiin. Sen sijaan sotilaallisesti järjestäytynyt valtio poliittista johtoa, hallintoa, muita ministeriöitä, taloutta ja teollisuutta myöten jäi syrjään. Sotilasreformin olisi koskettava myös tätä osaa yhteiskunnasta.

<sup>11</sup> Gazukin, Pavel: Rossijskaja armija na paroge XXI veka. Problemy reformirovamija Vooruzhennyh sil i vojennoje stroitelstvo v Rossijskoi federetsii: 1992-1999. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppaa "Panorama", Moskva 1999, s. 13.

Puolustusministeri Gratshov asetettiin suurien haasteiden eteen. On jopa mainittu, että hänen aikanaan ei reformia olisi tapahtunut ollenkaan<sup>12</sup>. Gratshovin aikana kuitenkin keskisestä Itä-Euroopasta olevat joukot sekä taktiset ja strategiset ydinaseet siirrettiin Venäjän alueelle ja johtoon<sup>13</sup>. Asevoimien vahvuus supistui 2,8 miljoonasta noin 1,7 miljoonaan sotilaaseen, mikä oli selkeästi suunniteltua enemmän. Sotilastukikohtia perustettiin tai joukkoja ryhmitettiin entisiin Neuvostoliiton tasavaltoihin, mm. Valko-Venäjälle, Ukrainaan, Armeniaan, Georgiaan ja osaan Keski-Aasian maista. Tämä oli siis laajasti tarkasteltuna asevoiman kehittämistä, jossa toteutettiin suurvalta-aseman vakiinnuttaminen, joukkojen johtoonotto, inventointi, uudelleen ryhmittäminen, määrällinen supistaminen sekä asevoimien todellisen tilan näkeminen.

Asevoimat oli tarkoitettu nimenomaan ulkoisen uhan torjuntaan, minkä johdosta ne eivät voineet olla kykeneviä torjumaan uudentyyppisiä uhkia. Esimerkiksi paikallisiin ja alueellisiin sotiin tarkoitettujen joukkoryhmittymien kouluttautuminen uusiin tehtäviin ei ollut riittävää. Tshetshenian ensimmäisessä konfliktissa 1994 – 1996 tämä tuli ilmeisen selvästi esille sen ohella, että asevoimat eivät olleet valmiita sodankäyntiin omalla alueella.

Kaavailtujen liikkuvien voimien kehittäminen jäi käytännössä suunnittelun ja presidentin perusteettomien ukaasien asteelle. Loppuvuodesta 1992 ilmoitettiin liikkuvien voimien perustamisesta omana puolustushaaranaan. Se olisi muodostunut maahanlaskujoukoista ja suuresta joukosta muita maavoimien yhtymiä. Suunnitelmat jäivät käytännössä joidenkin haaveiksi, joskin pieniä organisaatioihin ja alistussuhteisiin liittyviä toimenpiteitä tehtiin. Todellisuuden ja unelmien välinen kuilu oli kuitenkin selvää. Syksyllä 1994 presidentti ilmoitti epämääräisesti asevoimien ylimmälle johdolle nopean toiminnan joukkojen perustamisesta, mistä maavoimien tai maahanlaskujoukkojen komentajat eivät tiedäneet mitään. Vielä kesällä 1996 kaavailtaessa sopimusperusteista asevelvollisuutta mainitaan liikkuvat voimat.<sup>14</sup>

Yhtenä syynä reformin hitaalle etenemiselle on selkeästi ollut muutosvastarinta asevoimien piirissä – konservatismi ja halu entisen säilyttämiseen. Loppuun suorittamattomat työt ja ongelmat heijastuivat itse asiassa uusina sisäisinä haasteina. Yleisesti todettiin Venäjän kyvyn

<sup>12</sup> Moshes, Arkady: Armed forces reform in Russia: Current State and Prospects., Julkaisussa Toivonen, A (toim): Russia's security political prospects, MpKK:n Strategian laitos, julkaisusarja 2, n:o 3, Helsinki 1998, s. 51.

<sup>13</sup> Joidenkin arvioiden mukaan tavanomaisten joukkojen potentiaalia ei käytetty täysimääräisesti hyväksi. Kts. Suhoputnije voiska: mytarstva i ozhidaniya, Nezavisimaja vojennojen obozrenije, 9.2.2001 (10.1.2002).

<sup>14</sup> Gazukin, Pavel: Rossijskaja armija na paroge XXI veka. Problemy reformirovamija Vooruzhennyh sil i vojennoje stroitelstvo v Rossijskoi federatsii: 1992-1999. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppa "Panorama", Moskva 1999, s. 16-18, 23.

turvallisuutensa takaamiseen olevan kyseenalainen<sup>15</sup>. Jeltsin erotti Gratshev'in juhannuksen alla 1996.

### ***Baturin vie voiton Rodionovista: reformi alkaa***

Sotilasreformin tehostamiseksi presidentti Jeltsin perusti heinäkuussa 1996 puolustusneuvoston, jonka tehtävänä oli laatia konsepti sotilaallisesta kehittämistyöstä ja ehdotukset asevoimien sekä muiden joukkojen uudistamiselle<sup>16</sup>. Yhtenä presidentin sanelemana lähtökohtana ja tärkeimpänä tavoitteena oli jo annetun ukaasin mukaisesti edelleen siirtyminen ammattiarmeijaan vuoteen 2000 mennessä<sup>17</sup>, mille kuitenkin ei käytännössä ollut mitään realistisia perusteita. Tästä puolustusneuvoston sihteeri Juri Baturin ja 17.7. puolustusministeriksi nimitetty Igor Rodionov muista jyrkistä ristiriidoistaan huolimatta olivat yhtä mieltä.

Puolustusneuvoston kaavailujen mukaan maavoimiin perustetaan 10 – 12 moottoroidusta jalkaväki- ja panssari- sekä 2 – 3 maahanlaskudivisioonasta koostuva taisteluvälikommando joukkoryhmä ”Liikkuvien voimien johtoportaani” alaisuuteen. Reservikoulutuksesta vastaavan johtoportaani alaisuuteen sijoitetaan 10 – 15 supistetun vahvuuden (30 % vahvuudesta) divisioonaa, joissa liikekannallepanossa toimeenpantava reservi koulutetaan. Muiden yhtymien kalusto sijoitetaan inventoinnin jälkeen Varikkolaitoksen johtoon. Lisäksi arvioitiin tarpeelliseksi, että olisi olemassa 2 – 3 rintamaa, joista yksi ryhmitettynä, 3 – 5 armeijaa, joista 2 ryhmitettynä sekä 2 – 3 rintaman esikuntaa, 3 – 4 armeijan esikuntaa ja 4 – 5 armeijakunnan esikuntaa.<sup>18</sup>

Presidentti Jeltsin totesi marraskuussa 1996 reformin jälleen etenevän hitaasti ja asetti puolustusneuvostolle tehtävän 1.1.1997 mennessä laatia konseptin sotilaallisesta kehittämistyöstä Venäjän federaatiossa vuoteen 2005. Puolustusministeriössä laadittiin samaan aikaan vastaavaa esitystä, joka kuitenkin todettiin epärealistiseksi rahoituksen osalta. Kahden suuntauksen erimielisyyksiä kiihdytti nimenomaan se, että puolustusneuvosto halusi yleisesikunnan alaisuuteensa. Toisena suurena kompastuskivenä oli näkemys laajamittaisen sodan uhasta.

<sup>15</sup> Moshes, Arkady: Armed forces reform in Russia: Current State and Prospects., Julkaisussa Toivonen, A (toim): Russia's security political prospects, MpKK:n Strategian laitos, julkaisusarja 2, n:o 3, Helsinki 1998, s. 51.

<sup>16</sup> Käytännössä tämä kuitenkin oli myös Jeltsinin henkilöstöpolitiikkaa, jolla jo olemassa olleen turvallisuusneuvoston sihteeri, Aleksandr Lebed syrjäytettiin. Kts. esimerkiksi Dick, Charles: Russian military reform: status and prospects. Julkaisussa Toivonen, A (toim): Russia's security political prospects, MpKK:n Strategian laitos, julkaisusarja 2, n:o 3, Helsinki 1998, s. 59.

<sup>17</sup> Vestnik vojennoi informatsii (VVI), n:o 8/1996.

<sup>18</sup> Gazukin, Pavel: Rossijskaja armija na paroge XXI veka. Problemy reformirovamija Vooruzhennyh sil i vojennoje stroitelstvo v Rossijskoi federatsii: 1992-1999. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppa ”Panorama”, Moskva 1999, s. 25 - 26.

Puolustusneuvoston edustajat eivät pitäneet sitä todennäköisenä. Yksimielisiä sen sijaan oltiin siitä, että reformin aloittamiseksi on välttämätöntä laatia doktrinaalinen konsepti kansallisesta turvallisuudesta. Presidentti antoi puolustusneuvostolle hyväksyntänsä työn jatkamisesta, jossa jatkossa otettiin huomioon valtio ja sen viranomaisten näkemykset aiempaa kokonaisvaltaisemmin.

Puolustusneuvoston laatima luonnos<sup>19</sup> muodosti puitteet Venäjän sotilaalliselle kehittämistyölle, jonka perussisältönä oli: yhtenäisyys ja yhteistyö eri viranomaisten välillä, mm. poliittinen, taloudellinen, sotilaallinen ja sosiaalinen kokonaisvaltaisuus (kompleksisuus), kaksivaiheisuus sekä asevoimien ja muiden joukkojen senhetkisen tilan, mahdollisten uhkien ja valtion taloudellisten mahdollisuuksien vastaavuus. Yhtenä peruslähtökohtana reformissa oli, että ydinpelote ylläpidetään. Ydinaseen käyttö sotilaskohdetta vastaan varoitusluonteisesti mahdollistettiin, mikäli aggressio uhkaa laajeta paikallisesta sodasta laajamittaiseksi.

I vaiheen (1997 – 2000) tehtäviä olivat:

- asevoimien puolustushaarojen ja aselajien sekä muiden voimaviranomaisten sotilaallisten johtoportaiden, sotatoimi- ja perusyhtymien, joukko-osastojen sekä laitosten rakenteiden ja tehtävien optimointi
- kokoonpanojen pienentäminen ja vahvuuden supistaminen
- kaikkia aseellisia joukkoja kattavan johtamisjärjestelmän luominen, joka perustuu yhtenäiseen sotatoimien ja sodankäynnin suunnitteluun.

II vaiheen (2001 – 2005) tavoitteita olivat:

- asevoimien ja muiden aseellisten joukkojen rakenteelliset muutokset
- asepalvelus sopimusperusteisesti ja reserviläiskoulutukseen perustuen
- yhtenäisen sotilaskaaderin koulutus- ja täydennysjärjestelmän toteuttaminen sekä
- sotateollisuuden uudelleenorganisointi Venäjän ja liittolaisten tarpeisiin.

Optimoinnilla tarkoitettiin ministeriöissä esiintyvien päällekkäisyyksien poistamista tehtävien, aseistuksen ja sotataidon osalta sekä johtoportaiden vähentämistä. Tämä olisi edellyttänyt strategisen ydinaseen (strategiset ohjusjoukot) käytön vaatimien joukkojen sekä ilmapuolustuksen ja ilmavoimien yhdistämistä. Yleisesikuntaan oli tarkoitus perustaa strategisten voimien operatiivinen johtoporras ja yhtenäinen taistelujohtojärjestelmä hallinnollisten alistussuhteiden säilyessä puolustushaarojen pääesikunnilla.

<sup>19</sup> Gazukin, Pavel: Rossijskaja armija na paroge XXI veka. Problemy reformirovamija Vooruzhennyh sil i vojennoje stroitelstvo v Rossijskoi federatsii: 1992-1999. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppa "Panorama", Moskva 1999, s. 31 – 32.

Yhtenäistämällä tarkoitettiin käytännössä sotilashallintoalueiden (asevoimat, sisäiset joukot ja rajajoukot) yhdistämistä jo rauhan aikana myös sodan ajan tarpeiden edellyttämällä tavalla. Kaikkien joukkojen operatiiviset, taistelukoulutus- ja liikekannallepanosuunnitelmat, strategiset ryhmittämis- ja alueiden varustamissuunnitelmat oli yhtenäistettävä siinä tarkoituksessa, että mahdollisen paikallisen hyökkäyksen torjunta olisi sotilaspäivien johtama. Tällöin yleisesikunnalla olisi näiden alueellisten yhtymien välitön operatiivinen johto. Maavoimien pääesikunta lakkautetaan konseptia toimeenpantaessa ja sen tehtävät liikekannallepanoreservien koulutuksessa siirretään yleisesikunnalle.

Asevoimien ja muiden joukkojen vahvuuden vähentäminen suoritetaan vaiheiden mukaisesti. Vuoden 2000 loppuun mennessä asevoimien vahvuutta vähennetään 1,2 miljoonaa ja muiden joukkojen osalta noin 30 %:lla. Vähennystä pyritään aikaansaamaan pienentämällä varusmiesten määrää ja irrottamalla asevoimien kokoonpanosta sotilaallisia joukkoja, joilla ei ole varsinaisia asevoimille tyypillisiä tehtäviä (esim. rakennuspataljoonat). Myönteisen sotilaspoliittisen tilanteen jatkuessa II vaiheen lopussa ase- ja muiden voimien kokonaisvahvuus käsittäisi 1,7 miljoonaa sotilasta. Kenraalien määrän oli tarkoitus olla tuolloin korkeintaan 0,1 % asevelvollisten kokonaismäärästä.

Vähennysten johdosta irtisanottavien upseereiden ja toimiupseereiden sosiaalisen hyvinvoinnin takaamiseksi ja uudelleen kouluttamiseksi laaditaan ohjelma, joka rahoitetaan budjetin erilliseltä momentilta ja reformin tuloksena syntyvällä voimavirastojen ylijäämällä. Lisäksi reservin koulutusta varten oli tarkoitus suunnitella järjestelmä, joka perustuisi vuosittaisiin enintään 45 vrk:n kertausharjoituksiin. Tämä lisäksi kaavailtiin vaihtoehtoja siviilipalvelusjärjestelmää.

***"Rodionov - ette ole tehnyt mitään"<sup>20</sup>, Sergejev ja Kvashnin jatkavat***

Puolustusneuvostossa laadittu luonnos muodosti perustan kansallisen turvallisuuden konseptin luonnoksen ja edelleen sotilasdoktriinin luonnoksen laatimiselle. Erimielisyydet puolustusneuvoston ja puolustusministerin välillä jatkuivat kevään 1997. Tämä aikana presidentti Jeltsin vakuuttui asevoimien ylimmän johdon kyvyttömyydestä hoitaa sille käskettyjä tehtäviä ja erotti sekä puolustusministeri Rodionovin<sup>21</sup> että yleisesikunnan päällikkö Samsonovin. Samassa puolustusneuvoston

<sup>20</sup> Presidentti Jeltsinin lausahdus puolustusneuvoston istunnossa, jossa hän erotti Rodionovin ja Samsonovin. Nezavisimoje vojennoje obozrenije, 12/1997.

<sup>21</sup> Puolustusministeri Rodionovin työtä tosin Kremlin suuntaan vaikeutettiin esim. estämällä pääsy esimiehensä luo. Gazukin, Pavel: Rossijskaja armija na paroge XXI veka. Problemy reformirovamija Vooruzhennyh sil i vojennoje stroitelstvo v Rossijskoi federatsii: 1992-1999. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppa "Panorama", Moskva 1999, s. 27 - 30.

istunnossa hän velvoitti 25.7. mennessä laatimaan esitykset asevoimien ja muiden joukkojen reformoimisesta.

Nimitettyään Igor Sergejevin puolustusministeriksi ja Anatoli Kvashninin yleisesikunnan päälliköksi, presidentti Jeltsin perusti 6.6.1997 puolustusneuvoston yhteyteen pääministeri Viktor Tshernomyrdinin johtaman komission. Sen tehtävänä oli laatia esitykset sotilaallisen kehittämistyön kiireellisimmistä toimista ja konseptista vuosiin 2001 ja 2005 asti. Samalla perustettiin Anatoli Tshubaisin johtama talous- ja rahoituskomissio reformin rahoituksen suunnittelemiseksi ja hallinnoimiseksi.

Kesäkuun alussa presidentti hyväksyi puolustusministeri Sergejevin esityksen siitä, miten asevoimien kehittämistyön konseptin valmistelu suoritetaan (asevoimien reformin suuntaviivat). Sergejevin esitys erosi sisällöltään merkittävästi aiemmista suunnitelmista siltä osin, että reformin tarvitseman rahoituksen kattaminen olisi lähinnä valtion vastuulla. Tämän lisäksi pyrittiin etsimään säästötoimenpiteitä ja hyödyntämään asevoimien sisäisiä resursseja. Näitä olivat esimerkiksi omaisuuden myynti, yksityistäminen, yhtiöittäminen, eräiden joukkojen siirto federaation vastuulle jne. Oleellista oli myös se, että reformin tuloksena syntyvät säästöt oli jätävä asevoimien käyttöön. Vaikka Jeltsin oli maininnut asevoimien minimivahvuuden olevan 1,2 miljoonaa sotilasta, Sergejev oli suunnitellut vahvuuden supistamisen 840 000 sotilaaseen vuoteen 1999 mennessä. Presidentti hyväksyi suunnitelman tarkistettuna heinäkuun lopulla.<sup>22</sup>

Tätä ennen presidentti Jeltsin antoi Tshernomyrdinin komission esityksen mukaisesti 16.7.97 ukaasin n:o 725s ”ensisijaisista toimista asevoimien uudistamiseksi ja niiden rakenteen kehittämiseksi”.<sup>23</sup> Sen mukaan asevoimien kirjavahvuuden oli oltava 1 200 000 miestä vuoden 1999 alkuun mennessä, mikä edellytti kirjavahvuuden vaiheittaista supistusta 600 000 hengellä vuosina 1997 – 1998<sup>24</sup>. Tämän lisäksi 1.1.1998 mennessä strategiset ohjus-, avaruus- ja ohjustorjuntajoukot oli yhdistettävä yhdeksi puolustushaaraksi - Strategisiksi ohjusjoukoiksi - sekä maavoimien

<sup>22</sup> Tästä on jossain yhteyksissä käytetty nimitystä asevoimien reformin perusajatus. Vestnik vojennoi informatsii 7/97. Kts. myös Gazukin, Pavel: Rossijskaja armija na paroge XXI veka. Problemy reformirovamija Vooruzhennyh sil i vojennoje stroitelstvo v Rossijskoi federetsii: 1992-1999. Informatsionnaja-ekspertnaja grupp ”Panorama”, Moskva 1999, s. 36.

<sup>23</sup> Iivonen, Antti: Venäjän sotilasreformi ja sen toteutumisenäkymät. s. 18 – 22. Kts. myös Gazukin, Pavel: Rossijskaja armija na paroge XXI veka. Problemy reformirovamija Vooruzhennyh sil i vojennoje stroitelstvo v Rossijskoi federetsii: 1992-1999. Informatsionnaja-ekspertnaja grupp ”Panorama”, Moskva 1999, s. 18.

<sup>24</sup> Näistä erään arvion mukaan kolmannes oli sopimussotilaita. Arbatov, A., Romahskin, P: Gosydarstvy sledujet opredelit kontury vojennoi reformy, Nezavisimaja vojennoje obozrenije, 3.3.2000.



pääesikunta muutettava maavoimapäähallinnoksi. 1.1.1999 mennessä oli ilmavoimat ja ilmapuolustusjoukot yhdistettävä ilmavoimiksi. Sotilaspiirien asemaa oli vahvistettava määräämällä niille operatiivis-strategisen (operatiivis-alueellisen) johtoportaana asema strategisia suuntia vastaavasti ja velvoitettava ne rajojensa puitteissa sotatoimiyhtymien, yhtymien, joukko-osastojen, -muodostelmien ja elinten operatiivisen johtamiseen maanpuolustuksen asioissa. Näiden lisäksi hallituksen oli esitettävä asevoimien supistamisen rahoitus suunnitelma.

Syksyllä ensimmäiset toimet kokoonpanojen ja vahvuuksien uudistamiseksi joukoissa alkoivat (ukaasi 725s) vaatimusten ja suunnitelmien mukaisesti. Kuitenkin sotilasreformin konseptuaalinen ja teoreettinen perusta oli jäänyt jälkeen sen käytännön toteuttamisesta. Asevoimien kehittäminen perustui lähtökohtaisesti puolustusneuvoston konseptiin ja osin puolustusministerin esityksiin. Tilanne korjautui joulukuussa 1997, kun kansallisen turvallisuuden konsepti vahvistettiin.

Sotilaalliseen kehittämistyöhön liittyen presidentti antoi 28.8.97 ukaasin toimenpiteistä valtion johtamisen vahvistamisesta, jolla perustettiin Valtiollinen sotilastarkastajisto. Puolustusneuvoston ohella se alistettiin uudistettavalle turvallisuusneuvostolle. Baturin oli tehnyt tehtävänsä ja Andrei Kokoshin, joka vuodesta 1992 oli ollut puolustusministerin ensimmäisenä sijaisena, nimitettiin turvallisuusneuvoston sihteeriksi. Täten siis muodostettiin yhtenäinen, presidentin johtama elin, jonka tehtävänä on valvoa asevoimia ja johtaa reformia aseellisissa voimissa.

Pääministerin johdolla 29.11.1997 reformikomissiossa käsiteltiin yleisesikunnan laatimaa sotilaallisen kehittämistyön konseptia. Maan puolustustehtävät jaettiin ulkoisen ja sisäisen turvallisuuden takaamiseksi päävastuun ollessa puolustusministeriöllä ja yleisesikunnalla. Konseptin laatijoiden mukaan ulkoisten uhkien osalta 10 vuoteen ei nähdä mahdolliseksi joutumista suurimittakaavaiseen sotaan.<sup>25</sup>

Puolustusministeri Sergejevin ja yleisesikunnan päällikkö Kvashninin aloitettua viranhoitonsa tarkistettiin asevoimien kehittämissuunnitelmia. 31.7.1997 hyväksytyn kehittämissuunnitelman mukaan asevoimien reformin käytännön toteuttamisen säätelämiseksi suunniteltu kokonaisu aika jaettiin kolmeen pääjaksoon: I vaihe 1997 – 2000, II vaihe 2001 – 2005 ja III vaihe 2005 alkaen<sup>26</sup>. Tavoitteena oli muodostaa nykyaikaiset, kompaktit ja liikkuvat asevoimat, jolla on riittävä pelotepotentiaali<sup>27</sup>.

<sup>25</sup> Gazukin, Pavel: Rossijskaja armija na paroge XXI veka. Problemy reformirovamija Vooruzhennyh sil i vojennoje stroitelstvo v Rossijskoi federatsii: 1992-1999. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppaa "Panorama", Moskva 1999, s. 39.

<sup>26</sup> Sergejev, I: Novaja Rossija – Novaja armija, Vestnik Vojennoi Informatsii (VVI) 10/97.

<sup>27</sup> Strana.ru, 1.11.2000.

Asevoimien reformin prioriteeteiksi mainittiin<sup>28</sup>:

- strategisten ydinasevoimien (tärkeimmän pidäkevoiman ja strategisen vakauden takaajan) säilyttäminen ja kehittäminen sopimusrajoitusten puitteissa
- tavanomaisten voimien osalta uudentyyppisten ryhmitettyjen, taisteluvalmiiden, täysvahvuisten yhtymien ja joukko-osastojen ydinosaisten muodostaminen
- upseeriston aseman vahvistaminen, sen ammatillisen tason kohottaminen, sosiaalisen aseman parantaminen ja yhteiskunnallisen arvostuksen nostaminen
- puolustusteollisen kompleksin kehittämisperusteiden laatiminen sekä
- resurssien lisääminen.

Asevoimien reformin I vaiheen 1997 – 2000 tärkeimmiksi tehtäviksi mainittiin seuraavat<sup>29</sup>:

- asevoimien ja kaikkien niiden rakenteellisten elementtien tehtävien tarkentaminen alkaen sotilasjohdon ylimmistä organisaatioista, operatiivis-strategisista yhtymistä ja päätyen henkilöstön virkatehtäviin
- asevoimien rakenteen ja kokoonpanon järjestely kokonaisuutena sekä kaikissa puolustushaaroissa ja aselajeissa siten, että ne vastaavat tarkennettuja tehtäviä
- strategisten ohjusjoukkojen muodostaminen integroimalla niihin avaruusjoukot ja ohjustorjuntajoukot
- strategisen aluejaon uudistaminen, missä sotilaspiiri toimii operatiivis-strategisena johtoportaana ja vastaa kaikkien aseellisten voimien sodan ajan suunnittelusta ja johtamisesta alueellaan
- puolustusministeriön, sotilaspiirien ja strategisten suuntien joukkoryhmittymien johtoportaiden rakenteen, kokoonpanon ja henkilöstömäärän optimointi
- maavoimien uudistaminen asevoimien tärkeimpänä puolustushaaran organisoimalla maavoimien johto ja muodostamalla taisteluvalmiita yhtymiä ja joukko-osastoja
- kirjavahvuuden supistaminen 1,2 miljoonaan sotilaaseen
- liikekannallepanosuunnittelun yhdenmukaistaminen sekä koordinoitun koulutus- ja liikekannallepano-, yhteisen huolto- ja sotavarustuksen hankintajärjestelmän kehittäminen
- tieteellis-teknisen sekä suunnittelu- ja tuotantosektorin muodostaminen aseistukselle ja kalustolle

<sup>28</sup> Sergejev, I: Reforma – nasha obshtshaja rabota, VVI 7/97 ja Novaja Rossija – Novaja armija, VVI 10/97 sekä Manilov, V: Optimizatsija, katshestvo, effektivnost, VVI 8/97.

<sup>29</sup> Manilov, V: Optimizatsija, katshestvo, effektivnost, VVI 8/97, Uslovije i zalog vozrozhdenija Rossii, VVI 5/98; Sergejev I: Novaja Rossija – Novaja armija, VVI 10/97, Vojennoje stroitelstvo: uverennye shagi, VVI 2/98 sekä Kvashnin A: Osnovnye napravlenija reformirovanija VS RF, VVI 2/98.

- huolto- sekä aseistuksen ja kaluston korjausjärjestelmän portaittainen siirtäminen alueellisen huollon periaatteella
- sotilaallisen infrastruktuurin sekä henkilöstön koulutus- ja sotilaskasvatusjärjestelmän optimointi.

II vaiheen (2001 – 2005) tehtäviksi todettiin<sup>30</sup>:

- siirtyminen neljästä puolustushaarasta kolmeen jaettuna toimintaulottuvuuksittain (maa, meri ja ilma-avaruus)
- edellytysten luominen joukkojen laadullisen tason nostamiselle toimittamalla vuodesta 2005 alkaen uusimpia aseita ja sotakalustoa joukoille,
- operatiivisen ja taistelukoulutuksen tason nostaminen sekä
- asevoimien johtamisjärjestelmän toiminnan tehostaminen.

III vaiheessa (2005 - ) oli tarkoitus parantaa asevoimien laatua ja tehokkuutta siten, että asevoimien kalusto olisi uuden sukupolven teknologiaa. Eri tietojen mukaan jakson arvioidaan kestävän olosuhteista riippuen vuosiin 2020 – 2025<sup>31</sup>. Suunnitelman toimeenpano aloitettiin, mutta syksyn 1998 talouskriisi käytännössä pysäytti asevoimien reformin<sup>32</sup>. Tämän jälkeen suunnitelmia tarkistettiin nimenomaan aikataulujen osalta, jolloin III reformivaihe tarkennettiin koskemaan vuosia 2006 – 2010<sup>33</sup>.

Kärjistetyksi voi todeta, että konseptin ensimmäisen vaiheen toimenpiteet on pitkälti pystytty toteuttamaan, joskin esimerkiksi sotilaspiirien yhdistämisen osalta aikataulusta myöhästettiin. Maan sotilashallinnollista aluejakoa uudistettiin siten, että sotilaspiirien määrää vähennettiin kahdeksasta kuuteen (Siperian ja Taka-Baikalin sotilaspiirit yhdistettiin Siperian sotilaspiiriksi ja Volgan ja Uralin piirit yhdistettiin Volgan-Uralin sotilaspiiriksi)<sup>34</sup>. Sotilaspiireistä muodostettiin operatiivis-strategisia johtoportaita<sup>35</sup>. Rakenteellisesti asevoimat muokattiin neljään

<sup>30</sup> Manilov, V: Optimizatsija, katshestvo, effektivnost, VVI 8/97, Uslovije i zalog vozrozhdenija Rossii, VVI 5/98; Sergejev I: Novaja Rossija – Novaja armija, VVI 10/97, Vojennoje stroitelstvo: uverenije shagi, VVI 2/98 sekä Kvashnin A: Osnovnyje napravlenija reformirovanija VS RF, VVI 2/98.

<sup>31</sup> Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa, Taktiikan laitoksen julkaisusarja 2 n:o 1/1999, Helsinki, s. 22.

<sup>32</sup> Suhoputnije voiska: mytarstva i ozhidaniija. Nezavisimoje vojennoje obozrenije, 9.2.2001 (10.1.2002)

<sup>33</sup> Makarevskii, Vadim: Hod vojennoi reformy v Rossijskoi federatsii, kratkii analititsheskii obzor. Rossijskaja akademija nauk, institut mirovoi ekonomiki i mezhdunarodnyh otnoshenii, Moskva 2000.

<sup>34</sup> 27.7.98 annettiin presidentin ukaasi n:o 900 Venäjän federaation sotilashallinnollisesta jaosta, mikä määritteli sotilaspiirijaon (6) sotilashallinnollisen aluejaon perustaksi ja johon muiden voimaministeriöiden on sovitettava omat vastuualueensa. Balujevski, Ju: Vpervyje posle reformy Miljutina, Krasnaja Zvezda, 18.8.1998. Tosin sotilaspiirienkin yhdistäminen viivästyi.

<sup>35</sup> Sotilaspiirin asema määritettiin presidentin ukaasilla n:o 901, 27.8.1998. Sen mukaan sotilaspiiri on sotilashallinnollinen yksikkö, (tavanomaisten voimien) operatiivis-

puolustushaaraan muodostamalla strategiset ohjusjoukot, jonka kokoonpanoon liitettiin avaruusjoukot ja ohjusavaruuspuolustuksen joukot sekä yhdistämällä ilmapuolustusjoukot ilmavoimiin.

Asevoimien kirjavahvuus vähennettiin 1,2 miljoonaan sotilaaseen ja siten kokonaisuudessaan vähennykset 1996 – 1998 käsittivät noin 600 000 henkilöä tai virkaa. Maavoimien vahvuutta vähennettiin oleellisesti, esimerkiksi 40 % maa- ja merellisistä joukoista Kaliningradissa ja Leningradin sotilaspiirissä. Jatkuvan valmiuden joukkojen muodostamista jatkettiin. Sotalaivaston laivastorakenne säilytettiin, mutta niiden tehtäväkenttää supistettiin samalla, kun alusten määrää vähennettiin.

II vaiheeseen suunniteltu siirtyminen kolmeen puolustushaaraan aiheutti periaatteellisen erimielisyyden puolustusministerin ja yleisesikunnan päällikön välille ja johti kahteen koulukuntaan asevoimien reformista. Näiden kaavailut on nähty toisensa poissulkevin vaihtoehtoina ja vastakkaisina kehittämissuuntina<sup>36</sup>. Lehdissä esitettiin jopa epäily, että yleisesikunnan päällikkö Kvashnin olisi esittänyt presidentin nimissä ajatuksiaan ohjusjoukkojen vähentämisestä ja tavanomaisten voimien lisäämisestä<sup>37</sup>. Heinäkuun puolivälissä 2001 presidentin johdolla pidetyn neuvottelun jälkeen kiistat eivät saaneet julkisuutta. Käytännössä koulukuntien näkemyserot liittyivät lähinnä reformin aikatauluun eikä niinkään sen sisältöön.

12.7.2000 käsiteltiin puolustusministeriön laajennetussa kollegiossa asevoimien nykytilaa ja kehitysnäkymiä vuoteen 2016. Työryhmätyönä oli määritelty asevoimien tavoitetila 2006, 2011 ja 2016. Käsittelyssä päätettiin, että elokuuhun 2000 mennessä laaditaan asevoimien kehittämissuunnitelmat ja niiden tavoitetila pitkällä aikavälillä. Yleisesikunnan päällikön mukaan asian ydin oli siinä, että ydinaseita vähennetään, strategiset ohjusjoukot lakkautetaan puolustushaaran ja tavanomaisten voimien kehittämiseen panostetaan. Todennäköisesti myös

---

strateginen alueellinen asevoimien yhtymä, joka on tarkoitettu Venäjän eheyden ja koskemattomuuden edellyttämien puolustusvalmistelujen suorittamiseen ja puolustukseen vastuualueellaan. Sotilaspiiristä tarkemmin esim. Balujevski, Ju: Novaja rol voennogo okruga, Vojennaja mysl, 3/1999, s. 2 – 7.

<sup>36</sup> Strategisten ohjusjoukkojen komentajan, V Jakovlevin mukaan ”joukkojen kohtalon ratkaisee poliittinen päätös”, Nezavisimoje vojennoje obozrenije, 2/2001. Yleisesikunnan päällikön Anatoli Kvashninin mukaan Venäjällä ydinaseiden määrä on oltava vähäisimmällä riittävällä tasolla, koska ase on nykyään poliittinen pelote erilaisille äärienäköyksille. Tämän lisäksi Kvashninin mukaan ”kaikki ymmärtävät, että ydinaseen käyttö on järjetöntä”, Interfaks, 24.6.2000.

<sup>37</sup> Nezavisimoje vojennoje obozrenije, 16/2000.

puolustusteollisuudesta vastaava pääministerin sijainen, Ilja Klebanov tuki näitä näkemyksiä<sup>38</sup>.

Kvashninin näkemysten sisältö oli tärkeimmiltä osiltaan seuraava<sup>39</sup>:

- vahvennettujen voimaryhmien ryhmittäminen Lounaiseen (58. A) ja Keski-Aasian (muodostettava armeija) strategiseen suuntaan, minkä johdosta ilma- ja maavoimien vahvuutta on lisättävä 50 000 sotilaalla
- vuoteen 2006 mennessä tavanomaisten voimien on taattava sotilaallinen turvallisuus yhdessä – kahdessa strategisessa suunnassa
- vuoteen 2016 mennessä on luotava tavanomaiseen asevoimaan perustuva pelote alueellisella tasolla
- **maavoimat:**
- vuoteen 2011 mennessä jatkuvien valmiuden yhtymien osuudeksi taistelukokoonpanosta 25 % ja rakenteeksi: jatkuvan valmiuden joukot, supistetut joukot ja strategiset reservit
- vuoteen 2016 mennessä vahvuudeksi noin 380 000 sotilasta
- **ilmavoimat:**
- jatkuvan valmiuden joukkojen lisääminen ja vahvuudeksi 217 000 sotilasta
- kaukotoimintailmavoimien aseman korottaminen
- **Sotalaivasto:**
- neljän laivaston säilyttäminen ja vahvuudeksi 185 000 sotilasta
- **strategiset ohjusjoukot:**
- armeijatason johtoportaat lakkautetaan, ohjusdivisioonien määräksi 2 – 4 (nykyisten 19 sijaan) ja vahvuudeksi 185 000 sotilasta.
- vuoteen 2003 mennessä supistetaan maasijoitteisten mannerten välisten ohjusten laukaisualustat 150:een
- kaikki 360 liikkuvaa Topol (RS-12) -ohjusjärjestelmää poistetaan taistelupäivystyksessä sekä
- taistelukärkien lukumääräksi 1 500.

### ***Ratkaisevat päätökset: Turvallisuusneuvoston kokoukset 11.8. ja 9.11.2000***

Elokuussa 2000 turvallisuusneuvoston istunnossa määritettiin asevoimien kehitysnäkymiä vuoteen 2015. Esityksen laatineen komission mukaan vuoteen 2005 mennessä sotilaallisten organisaatioiden vahvuutta on vähennettävä 19,7 %:lla, mikä merkitsisi noin 600 000 henkilön supistusta nykyisestä vahvuudesta. Komission ehdotuksessa muita kehittämisalueita

<sup>38</sup> Tässä voi olla taustalla se, että tavanomaisen asevoiman kehittäminen lisää puolustusteollisuuden toimintaedellytyksiä enemmän kuin panostaminen ydinaseisiin (julkisen kysynnän lisääminen).

<sup>39</sup> Snatshala otrezat, potom otmerit, Nezavisimoje vojennoje obozrenije, 21.7.2000, kts myös Gazukin Pavel: Stroitelstvo i reformirovanije Vooruzhennyh sil RF 2000 – 2001. Vojennaja politika administratsii V. Putina. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppa "Panorama", aprel 2001, s. 15 - 16.

olivat: puolustusteollisuuden toiminta, lainsäädäntö, sotilasreformin johtaminen ja valvonta, sotilaallisten organisaatioiden tehtävien tarkistaminen sekä sotilas- ja siviilihenkilöstön sosiaalisen aseman parantaminen.<sup>40</sup>

Kokouksessa yleistavoitteiksi päätettiin puolustusmäärärahojen lisääminen; ylläpitoon ja kehittämiseen käytettävien varojen suhde muutetaan nykyisestä 70/30 %:sta 50/50 %:iin; asevoimat muutetaan rakenteellisesti kolmeen puolustushaaraan lakkauttamalla strategiset ohjusjoukot puolustushaaran; ydinkärkien määrä vähennetään 1500:een ja ydinasetriadin painopiste siirretään merikomponenttiin sekä maavoimien jatkuvan valmiuden joukkoja pyritään lisäämään.<sup>41</sup> Syyskuussa 2001 puolustusministeri Sergejev vieraillessaan Kubinkassa totesi, että ”armeijaa odottavat rajut vähennykset: vuoteen 2003 mennessä vahvuutta supistetaan 1,2 miljoonasta 850 000 sotilaaseen ja kenraalikuntaa kolmanneksella. Maavoimien osalta vähennys on 180 000 sotilasta kahdessa vuodessa, mikä on käytännössä kolmannes nykyisestä vahvuudesta”<sup>42</sup>.

Sen sijaan muiden aseellisten joukkojen vähennyksistä ei päästy yksimielisyyteen<sup>43</sup>. Seurauksena oli se, että turvallisuusneuvosto velvoitettiin johtamaan asevoimien kehittämissuunnitelmien laatimista. Tämä oli merkittävä neuvoston roolia korostava tekijä. Rooli korostui marraskuussa lisäksi siksi, että neuvosto velvoitettiin valvomaan puolustusbudjetin käyttöä<sup>44</sup>.

Turvallisuusneuvoston sihteerin, Sergei Ivanovin mukaan syyskuun kokouksessa<sup>45</sup> kaavailtiin yli 400 000 sotilaan vähennyksiä aseellisten joukkojen vahvuuksiin vuoteen 2010 mennessä. Tästä suurin osa koskettaisi puolustusministeriötä, jonka vahvuutta pienennettäisiin yhteensä 350 000 – 365 000 sotilaalla ja 120 000 siviilihenkilöllä. Tämän lisäksi puolustusministeriön henkilöstöä vähennettäisiin 20 %:lla, mm. 300 kenraalilla ja tehtäisiin muita järjestelyjä sen johdossa.

<sup>40</sup> Silnoje sokrashtshenije silovyh vedomstv, Strana.ru, 9.11.2000. Kts. myös Gazukin Pavel: Stroitelstvo i reformirovanije Vooruzhennyh sil RF 2000 – 2001. Vojennaja politika administratsii V. Putina. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppaa ”Panorama”, aprel 2001, s. 28 - 29.

<sup>41</sup> Gazukin Pavel: Stroitelstvo i reformirovanije Vooruzhennyh sil RF 2000 – 2001. Vojennaja politika administratsii V. Putina. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppaa ”Panorama”, aprel 2001, s. 20 - 23.

<sup>42</sup> Gazeta.ru, 27.2.2001.

<sup>43</sup> Tämä koski hätätilaministeriötä, rajavartiopalvelua ja sisäministeriön sisäisiä joukkoja, Strana.ru, 21.11.2000.

<sup>44</sup> Krasnaja zvezda 11.11.2000.

<sup>45</sup> Nezavisimoje vojennoje obozrenije, 35/2000. Kts myös: Gazukin Pavel: Stroitelstvo i reformirovanije Vooruzhennyh sil RF 2000 – 2001. Vojennaja politika administratsii V. Putina. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppaa ”Panorama”, aprel 2001, s. 24 - 25.

Muiden 11 ministeriön joukkoja kaavailtiin supistettavaksi 60 000 hengellä. Sisäministeriön sisäisten joukkojen osuus tästä olisi 20 000, joka tarkoittaisi noin 10 % vähennystä nykyiseen vahvuuteen. Niiden vahvuus vuonna 1996 oli 300 000 henkeä. Rautatiejoukkojen osuus olisi 10 000 (vahvuus 40 000) ja rajavartiopalvelun 5 000 (vahvuus noin 100 000, vuonna 1996: 210 000).

Hätätilaministeriön, turvallisuuspalvelun (FSB), FAPSI:n, tierakennushallinnon, liikenneministeriön, atomienergiaministeriön, valtiollisen rakennuslaitoksen ja erikoisrakentamislaitoksen vähennykseksi muodostuisi yhteensä noin 20 000 sotilasta ja 60 000 siviilihenkilöä. Täten kokonaisvähennys olisi itse asiassa sama kuin aiemmin elokuussa kaavailtu – noin 585 000 – 600 000 henkeä.

Lopulliset päätökset reformista ja erityisesti henkilöstösupistuksista tehtiin marraskuun alussa. Tällöin määriteltiin Venäjän sotilaallisen organisaation tavoittila vuonna 2010 ja sen edellyttämät toimenpiteet. Niiden pohjana oli se, mitä komissio oli elokuussa ehdottanut ja ylimmässä sotilaallisessa johdossa syyskuussa kaavailtu.

Puolustusneuvoston sihteerin mukaan<sup>46</sup> sotilasreformi suunnitellaan tapahtuvaksi kahdessa vaiheessa vuosina 2001 – 2005 ja 2006 – 2010. Suunnitelmien perustana oli vuoden 2000 hintataso, BKT:n vuosittainen 5 %:n kasvu ja se, että puolustusbudjetin kehukset määritettiin vuoteen 2010 asti. Vuoteen 2005 mennessä voimaministeriöiden vahvuutta supistetaan 19,7 %:lla, mikä käsittää 600 000 henkeä, joista 470 000 on sotilaita (380 kenraalia ja 240 000 esiupseeria) ja 130 000 siviilihenkilöä. Tämä tarkoittaa, että aseellisten voimien kokonaisvahvuus on noin 3,045 miljoonaa henkeä<sup>47</sup>.

Asevoimien osalta päätetyt kohdennetut henkilövähennykset olivat:

- maavoimat 180 000
- maahanlaskujoukot 5 000
- ilmavoimat 40 000
- sotalaivasto 50 000 sekä
- strategiset ohjusjoukot 60 000, yhteensä 335 000 sotilasta.

Vähennysten perusteella on arvioitu, että yhden sotilashenkilön ylläpitovarot lisääntyvät vuoteen 2005 mennessä vähintään kaksinkertaisesti ja vuoteen 2010 mennessä vähintäänkin kolminkertaisesti nykyiseen tasoon verrattuna. Merkittävää oli asevoimien kannalta se, että reformista aiheutuvista kustannuksista vastaa hallitus erillisestä budjetin menoluokasta vuodesta 2001 alkaen. Toinen merkittävä

<sup>46</sup> Strana.ru, 9.11.2000.

<sup>47</sup> Täten sotilashenkilöstöä olisi 2 360 000. Eräiden arvioiden mukaan siviilihenkilöstön vahvuus on yhteensä 966 000. Nezavisimoje vojennoje obozrenije, 43/2000.



uudistus oli myös se, että uudistusten aikana syntyvät säästöt eivät palaudu talousministeriöön, vaan ne voidaan kohdistaa muihin uudistuksiin<sup>48</sup>.

Muiden voimaministeriöiden osalta päätetyt supistukset käsittivät lähes 100 000 henkilöä jakautuen seuraavasti:

- sisäministeriön sisäiset joukot 33 000<sup>49</sup>
- rajavartiopalvelu (FPS) 5 000
- turvallisuuspalvelu (FSB) 10 000
- FAPSI 10 000
- ulkoinen tiedustelupalvelu (SVR) 5 000
- hätätilaministeriö 25 000 sekä
- rautatiejoukot 10 000.

Turvallisuusneuvostossa päätettiin myös puolustusministeriön uudistamisesta ja siitä, että ministeriksi määrätään siviilihenkilö<sup>50</sup>. Tämä edellyttää toimivaltuuksien ja tehtävien tarkistamista ministeriön ja yleisesikunnan välillä. Syksyllä 2000 esiteltiin julkisuudessa alustavasti puolustusministeriön ja yleisesikunnan työnjakoa<sup>51</sup>. Puolustusministeriön tehtävissä korostuu selkeästi poliittis-hallinnollinen, suunnittelu- ja tukeva rooli sekä ohjaus- ja valvontavelvoite asevoimien suuntaan.

Puolustusministeriön tehtäviä ovat muun muassa: osallistuminen sotilaspoliittisten asioiden ja sotilasdoktriinin valmisteluun; laatii esityksen puolustusbudjetista ja sen käytöstä; rahoittaa ja valvoo puolustusalan toiminnan; laatii asevoimien kehittämistyön konseptin, aseistus- ja varustamisohjelman sekä esitykset valtion tilauksille; ohjaa tieteellistä tutkimusta ja rahoittaa sotilaskoulutusta asevoimien tarpeisiin oppilaitoksissa; tukee asevoimien liikekannallepanovalmiutta ja suorittaa asevoimien kaikinpuolisen huollon (talous-, tekninen ja yleishuolto) sekä koordinoi ja valvoo federaation subjektien ja alueviranomaisen toimintaa hallinnon alallaan.

Yleisesikunnan rooli on selkeästi operatiivinen. Sen tehtäviä ovat muun muassa: laatii esityksiä sotilasdoktriinista, asevoimien rakenteesta, kokoonpanosta, vahvuudesta, varustamisesta ja täydentämisestä, määrärahoista, palvelukseen ja kertausharjoituksiin kutsuttavien vahvuudesta; suunnittelee ja valmistelee asevoimien käytön ja liikekannallepanon sekä

<sup>48</sup> Silnoje sokrashtsheniye silovyh vedomstv, Strana.ru, 9.11.2000.

<sup>49</sup> Sisäministeriön sisäisten joukkojen komentajan mukaan vähennykset kohdistetaan johtorakenteisiin ja huoltoyksiköihin, eikä operatiivisiin moottoroituihin jalkaväkijoukkoihin, esimerkiksi Tshetssheniassa toimivaan käytännössä täysivahvaan sisäisten joukkojen 46. Prikaatiin. Joidenkin lähteiden mukaan sisäministeriön vähennykset ovat 20 000.

<sup>50</sup> NTV.ru, 5.11.2000 ja Gazukin Pavel: Stroitel'svo i reformirovaniye Vooruzhennyh sil RF 2000 – 2001. Vojennaja politika administratsii V. Putina. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppa "Panorama", aprel 2001, s. 30 - 31.

<sup>51</sup> Esimerkiksi Nezavisimoje vojennoje obozreniye, 29.9.2000



vastaa niiden operatiivisesta johtamisesta ja toimeenpanosta; huolehtii ydinturvallisuudesta; osallistuu siviilisektorin valmiussuunnitteluun; vastaa asevoimien koulutuksesta, kutsuntojen ja kertausharjoitusten toimeenpanosta, kansalaisten koulutuksesta asepalvelukseen; suorittaa tiedustelua Venäjän puolustus- ja turvallisuusintressien mukaisesti; tekee tieteellistä tutkimusta operatiivis-strategisella tasolla; johtaa radiotaajuusspektrin käyttöä sekä koordinoi ilma- ja merialueen käyttöä.

Puolustusministeri Ivanovin mukaan huhtikuun 2001 loppuun mennessä kaikkien ministeriöiden ja virastojen, joilla on joukkoja kokoonpanossaan, muutos- ja kehittämissuunnitelmat vuosille 2001 – 2005 on laadittu, koordinoitu yleisesikunnan kanssa ja esitelty presidentille.

### ***Asevoimien kehittämissuunnitelma vuosille 2001 – 2005 ja arvioita saavutetusta***

Turvallisuusneuvoston päätösten sisällön merkittävyyttä ainakin asevoimien osalta kuvanee se, mitä presidentti Putin sanoi asevoimien ylimmän johdon kokouksessa marraskuun 2000 lopulla: ”Kaikki perustavaa laatua olevat päätökset asevoimien kehittämistyölle on tehty. Liian vaikeina ne meille annettiin, liian suuri on niiden hinta Venäjän federaatiolle. On tullut aika niiden täyttämiseen...”<sup>52</sup>

Suunnitelma asevoimienkin osalta oli laadittu Sergei Ivanovin ollessa turvallisuusneuvoston sihteerinä. Tultuaan nimitetyksi 28.3.2001 Venäjän puolustusministeriksi ensimmäisenä siviilihenkilönä, siirtyi hän toimeenpanoa edellyttävään tehtävään. Voidaan sanoa, että hänellä on edellisen virkatehtävänsä johdosta luonnollinen vastuu suunnitelmien toteuttamiskelpoisuudesta. Tämän lisäksi hän vastaa niiden edellyttämistä resursseista. On kuitenkin muistettava, että hänen 1. sijaisenaan on kenraalileversti ja yleisesikunnan päällikkö sekä sijaisenaan asevoimien sotavarustepäällikkö ja maavoimien komentaja.

Presidentti Putin vahvisti tammikuussa 2001 edellisen vuoden elo-, syys- ja marraskuisten päätösten perusteella laaditun asevoimien muutos- ja kehittämissuunnitelman vuosille 2001 – 2005<sup>53</sup>. Asevoimien kehittämisen päämääränä oli, että niiden rakenne, kokoonpano ja vahvuus vastaavat Venäjän sotilaallisia uhkia ja niiden luonnetta, valtion taloudellisia

<sup>52</sup> Kirjassa: Gazukin Pavel: Stroitelstvo i reformirovanije Vooruzhennyh sil RF 2000 – 2001. Vojennaja politika administratsii V. Putina. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppaa ”Panorama”, aprel 2001, s. 1.

<sup>53</sup> Ivanov, S: Vojennaja reforma kak neobhodimaja tshast preobrazovanii v Rossii, Krasnaja Zvezda, 25.4.2001. Kts. myös yleisesikunnan operatiivisen päähallinnon päällikkö, kenraalileversti Balujevski, Ju. N: Vojennaja organisatsija RF i jeje jadro – vooruzhonnye sily: perspektivy i razvitija. Kirjoitus julkaistu joulukuussa 2000, saatavissa <http://www.mediatext.ru/docs/1792> (1.11.2001).

mahdollisuuksia sekä kykenevät täyttämään tehtävät maan puolustuksen ja valtion turvallisuuden takaamiseksi. Laatukriteereinä olivat liikkuvuus, johdettavuus, sopimuserusteinen palvelus sekä sotilaallinen kuri ja järjestys. Uudistusten edellytyksenä oli kuitenkin se, että hyväksytyt budjettikehykset toteutuvat täysimääräisenä.

Asevoimien laadulliselle parantamiselle oli tarkoitus luoda edellytykset rakenteellisilla uudistuksilla<sup>54</sup>. Nämä käsittävät lähinnä siirtymisen kolmeen puolustushaaraan (maa- ja ilmavoimat sekä sotilaivasto) ja henkilöstörakenteen muutokset vahvuutta supistamalla. Oleellisesti asevoimien toimintaan vaikuttavat myös uudistukset, jotka koskevat aseellisten voimien johtamis-, kasvatus-, koulutus- ja huoltojärjestelmien yhdistämistä.

Asevoimien kokonaisvahvuuden supistukset (365 000 sotilasta ja 120 000 siviilihenkilöä) tapahtuvat asteittain kolmen vuoden aikana lähinnä huolto- ja tukijoukkojen sekä ylimääräisten johtoportaiden osalta koskien kuitenkin kaikkia puolustushaaroja ja aselajeja. On oletettavaa, että alkuvaiheessa rajuimmat supistukset kohdistuvat maavoimiin. Asevoimista vähennettiin jo vuoden 2001 aikana noin 100 000 sotilasta.

*Asevoimien johdon* osalta johtamisjärjestelmää optimoidaan siten, että pystytään takaamaan joukkojen taisteluvalmius ja niiden operatiivinen johtaminen ilman oleellisia muutoksia siirryttäessä rauhan tilasta sodan ajan valmiuteen. Tämä edellyttää tiettyä keskittämistä ja yksilöpäällikkyyttä, mihin on liityttävä oma-aloitteisuutta ja itsenäisyyttä. Suurin uudistus koski nimenomaan puolustusministeriön ja yleisesikunnan roolien ja tehtävien eriyttämistä.

**Strategisten voimien osalta** *strategiset ohjusjoukot* muutettiin itsenäiseksi aselajiksi irrottamalla sen kokoonpanosta ohjusavaruuspuolustus- ja avaruusjoukot, jotka yhdistettynä aselajina – ”*avaruusjoukkoina*” – alistettiin yleisesikunnalle vuonna 2001 ja samalla niiden vahvuutta pienennettiin 10 000 henkilöllä. Vuonna 2002 ohjusjoukkojen armeijataso johtoportaat lakkautetaan, ohjusdivisioonien määrää vähennetään neljään ja joukot siirretään keskusjohdon alaisuuteen. Jatkossa ydinkärkien määrä vähennetään 1 500:aan<sup>55</sup> sekä ohjusjoukkojen vahvuutta vähennetään vielä 40 000 – 50 000 henkilöllä ja ne siirretään *ilmavoimiin*. *Ydinase* säilytetään kolmikomponenttisena sekä sen tarkoituksena on taata suoja Venäjän ja sen liittolaisten alueelliselle koskemattomuudelle ja suvereeniuudelle.

<sup>54</sup> Edellisen puolustusministerin, Igor Sergejevin lausunto ”jossakin vuosien 2015 – 2020 vaiheilla aloitamme uuden sukupolven aseistuksen ja sotavarustuksen hankinnan” on nähtävä myös pettymyksellä värittyneenä. Interfaks, 15.11.2000.

<sup>55</sup> Lehtitietojen mukaan vuoteen 2008 mennessä. Nezavisimoje vojennoje obozrenije, 43/2000.

Strategisista ohjusjoukoista muodostettiin vuoden 2001 aikana kaksi itsenäistä aselajia: strategiset ohjusjoukot ja avaruusjoukot, joiden alistamisen jälkeen Venäjä käytännössä siirtyi siis kolmen puolustushaaran järjestelmään. Nähtäväksi jää kuitenkin, alistetaanko strategiset ohjusjoukot edelleen ilmavoimille.

**Tavanomaisissa voimissa maavoimien** kehittämisen keskeisenä tavoitteena on muodostaa mahdollisimman suuri määrä jatkuvan valmiuden yhtymiä ja joukko-osastoja kaikkiin strategisiin suuntiin. Lähitulevaisuuden sotilaspoliittinen tilanne edellyttää painopisteen asettamista tavanomaisten joukkojen (jatkuvan valmiuden joukot) valmiuteen mahdollisten aseellisten konfliktien eristämisessä ja ratkaisemisessa rauhan ajan taistelukokoonpanoilla ja vahvuuksilla. Tämän lisäksi maavoimien kehittäminen ja käyttö edellyttävät muutama vuosi sitten lakkautetun pääesikunnan uudelleen perustamista, mistä päätös tehtiin keväällä 2001 ja se aloitti virallisesti toimintansa 1.12.2001.

*Maahanlaskujoukkoja* kehitetään erillisenä liikkuvien voimien aselajina. Niiden osalta vähennykset kohdistetaan huoltoyksiköihin ja Kosovossa, Bosniassa ja Abhasiassa toimivaan rauhanturvaprikaatiin, joka on tarkoitus lakkauttaa vuoteen 2004 mennessä. On myös esitetty maahanlaskudivisioonien muuttamista prikaatikokoonpanoon<sup>56</sup>.

Syksyllä 2000 reservin *kertausharjoitukset* käynnistyivät myös joukkojen osalta<sup>57</sup>. Esimerkkeinä mainittakoon Kaukoidässä toimeenpantu noin 1 000 reserviläisen kertausharjoitus ja Luoteisessa strategisessa suunnassa lokakuussa 2000 toimeenpantu moottoroidun jalkaväkidivisioonan rungon harjoitus (noin 2000 reserviläistä). Syksyisten alokaskutsuntojen aikoihin toimeenpantujen harjoitusten tarkoituksena oli testata pitkään käyttämättömänä ollutta liikekannallepanojärjestelmää, erityisesti reservin upseerien valmiuksia ja harjoituksiin liittyvien korvausten maksujärjestelyjen toimivuutta<sup>58</sup>.

Lounaisessa ja Keski-Aasian strategisissa suunnissa lisätään jatkuvan valmiuden joukkoja ja *voimaryhmiä*. Tähän liittyy Volgan ja Uralin sotilaspiirit yhdistettiin 1.12.2001, jolloin sotilaspiirien määrä vähennettiin kuuteen (Leningrad, Moskova, Pohjois-Kaukasia, Volga-Ural, Siperia ja Kaukoit). Sotilastukikohtien asema tarkistetaan esim. Tadžikistanissa. Joukkoryhmittymien taistelupotentiaalia suunnitellaan lisättävän:

- joukkojen henkilötäydennyksen parantamisella

<sup>56</sup> Moskovskije novosti, 45/2000.

<sup>57</sup> Vt. presidentti Putinin ukaasi kertausharjoituksista astui voimaan 1.2.2000.

<sup>58</sup> Reserviläiselle maksetaan matkakustannusten ohella palkka tehtävän ja arvon mukaan sekä lisäksi työssä olevalle palkka tai opiskelijalle stipendi, jonka määrä on korkeintaan 10 minimipalkkaa, Nezavisimoje vojennoje obozrenije, 6.10.2000, kts. myös Strana.ru, 28.9.2000.

- käytössä olevien tärkeimpien asejärjestelmien modernisoinnilla
- supistuksissa syntyvän aseistuksen ja kaluston ylijäämän käytöllä jatkuvan valmiuden yhtymien ja joukko-osastojen täydentämiseen sekä
- operatiivisen, taistelu- ja liikekannallepanokoulutuksen laadun parantamisella.

*Ilmavoimien* osalta tärkein periaate on se, että niiden on kyettävä rauhan ajan ryhmityksellä täyttämään tehtävät aseellisten konfliktien eristämisessä. *Sotalaivaston* rakennetta ja kokoonpanoa optimoidaan yhdistämällä johtorakenteita ja poistamalla taistelukokoonpanosta vanhentunutta aluskalustoa ja aseistusta.

*Huollon* osalta luodaan asevoimien ja muiden joukkojen yhtenäinen huoltojärjestelmä alueellisella periaatteella, jolloin varasto-, kuljetus-, lääkintä- ja muu infrastruktuuri toimii yhden johtoportaan alaisuudessa. Sen vastuulle siirretään sotilaspiirin alueella kaikkien joukkojen huolto alistussuhteesta riippumatta sekä sinne keskitettävien joukkojen osalta.

Viime vuosina puolustusmäärärahoista noin 70 % on käytetty henkilöstön ylläpitokuluihin ja noin 30 % uusien ase- ja kalustomallien kehittämiseen ja hankkimiseen. Tämän suhteen muuttaminen edellyttää valtion talouden paranemista ja sotilasreformin toimenpiteitä, jotta vuoteen 2006 se on 60/40 % ja vuoteen 2011 mennessä 50/50 %. Teknisen täydennys- ja huolto-, ase- ja kalustotilausjärjestelmän uusiminen nähdään oleelliseksi.

Toimintaa on tarkoitus rationalisoida ase- ja kalustotyyppejä, -malleja ja – valikoimaa vähentämällä ja standardisoimalla sekä kehittämällä tilausjärjestelmää yhden tilaajan periaatteelle. Tilausjärjestelmän toiminta käynnistyi 1.1.2002. Reformin alkuvaiheessa on tarkoitus modernisoida kalustoa ja muodostaa tieteellis-tekninen, kokeilu- ja tuotannollinen varanto uusien ase- ja kalustomallien kehittämisessä ja käyttöönottoamisessa. Vuosille 2001 – 2004 vahvistettu varustamisohjelma käsittää lähinnä kuitenkin yksittäisten aseiden ja varaosien hankintoja<sup>59</sup>. Kaaderin koulutusjärjestelmän rationalisointi on puolustusministeri Ivanovin mukaan aloitettu<sup>60</sup>.

Sosiaalisten kysymysten ratkaisemiseksi on tarkoitus laatia erillinen ohjelma. Vuoteen 2005 mennessä pysäytetään sosiaalisen tilanteen huononeminen<sup>61</sup> ja vuoteen 2010 mennessä luodaan edellytykset

<sup>59</sup> Gazeta.ru, 28.3.2001.

<sup>60</sup> Strana.ru, 24.12.2001.

<sup>61</sup> Yleisesikunnan päällikön mukaan vuonna 2001 armeijasta erosi yli 20 000 upseeria, jotka olivat alle 30 –vuotiaita. Täten joka vuosi sotilasorganisaatio menettää 2 – 3 kertaa sen määrän, jonka sotilasopetuslaitokset tuottavat. Kvashnin vystupil na godovom sobranii Akademii vojennyh nauk, Strana.ru, 19.1.2002.

sotilashenkilöstön sosiaaliturvajärjestelmälle. Sopimusperusteisten asevelvollisten palkkausjärjestelmää kehitetään vaiheittainen. Tehtävän ja arvon mukaista palkkausta lisätään tasolle, joka on verrannollinen muiden vastaavan koulutustason omaavien virkamiesten kanssa. Uudistus on tarkoitus suorittaa siten, että 1.1.2002 alkaen määritetään sotilaiden palkat tehtävien mukaan suhteessa muihin virkamiehiin, 1.1.2003 alkaen määritetään lisäpalkkiot arvojen mukaisesti sekä vuosien 2003 – 2010 aikana pyritään sotilasarvoperusteisten palkkojen ja lisien korottamiseen 1,5 -kertaisiksi ja tehtäväperusteisten lisien korottamiseen kaksinkertaiseksi suhteessa muihin valtion virkamiehiin.

Kokonaisuudessaan puolustusministeri Ivanovin mukaan haasteiden suuruus ja aiempien vuosien määrärahaveikeudet aiheuttivat sen, ettei huomattavia parannuksia vuonna 2001 saatu aikaan. Sen sijaan on odotettavissa, että päätökset määrärahaveikeuksista mahdollistavat tilanteen vakauttamisen. Kehitystä edesauttaa se, että varoja saadaan sisäisin rationalisointitoimenpitein ajan myötä. Tämän lisäksi aseistuksen ja varustuksen yhdenmukaistamisella sekä erityisesti huoltojärjestelmän yhdistämisellä saadaan aikaan säästöjä. Budjettirakenteen muutoksilla on aikaansaatu se, että jo vuonna 2002 tutkimukseen ja kehitykseen sekä korjaukseen ja modernisointiin pystyttiin osoittamaan aiempaa enemmän varoja.

## 5.2 Arvioita asevoimien reformista

Venäjällä toimeenpannusta sotilas- tai asevoimien reformista on löydettävissä tiettyjä periaatteita. Uudistuksilla on ollut tavoite, jonka perimmäisenä tarkoituksena on ollut politiikan edistäminen ja sen uskottavuuden lisääminen. Yleensä on pyritty siihen, että aseellisten voimien organisaatio ja kyky ovat riittäviä kulloistenkin todellisten ja osin potentiaalisten uhkien ratkaisemiseksi. Kolmanneksi sotilasorganisaation tehtäviä ja velvoitteita maanpuolustuksessa ja poliittisten päämäärien ajamisessa on pyritty kehittämään. Neljänneksi tarkoituksena on ollut sotilasorganisaation tehokkuuden parantaminen. Näiden lisäksi on asetettu pyrkimys sotilasorganisaation arvostuksen sekä sosiaalisen ja taloudellisen aseman parantamiseen. Yksi merkittävä uusi lainalaisuus on se, että taloudelliset tekijät ainakin rauhan aikana asettavat reunaehdot sotilaallisellekin toiminnalle.

Uuden Venäjän asevoimien reformiin liittyvät ongelmat ovat määrällisesti lisääntyneet ja laadullisesti edellyttäneet perinpohjaisempaa haasteiden ratkaisua. Pohjimmiltaan tämä johtuu siitä, että Neuvostoliitolta perityt asevoimat eivät olleet suunniteltu eikä mitoitettu olosuhteisiin, joissa niiden edellytettiin toimivan. Ikään kuin vieraan valtion asevoima olisi yritetty sovittaa Venäjän mittakaavaan. Toisaalta oli nähtävissä pyrkimys rakentaa Venäjän valtio ja sen kehittyvä indentiteetti entisen Neuvostoliiton asevoiman kykyyn.

Tämä paradoksi alkoi korjautua osin itsekseen ja osin tarkoituksellisesti. Vielä tänäkin päivänä reformisuunnitelmissa on toimenpiteitä tämän epäsuhdan korjaamiseksi, jota kuitenkin ei odoteta tapahtuvan lähimpien vuosien aikana. Voidaan siis puhua toimenpiteistä Neuvostoliiton ja osin Varsovan liiton asevoimien uudistamisesta vastaamaan Venäjää valtiona, sen tavoitteita, intressejä ja mahdollisuuksia. Voidaan kärjistetysti todeta, että valtion, yhteiskunnan ja asevoimien sisäiset kehitystarpeet sanelevat ensisijassa reformin suunnan ja vasta toissijaisesti koetut uhkat, siis käytännössä lähes päinvastoin kuin Neuvostoliiton aikana.

1990-luvun lopulle asti oli nähtävissä, että Neuvostoliiton perinteestä pohjautuva sotilaallinen ja osin ideologinen ajattelu oli sotilaspoliittisessa johdossa hallitsevaa. Osin ehkä tiedostamattomasti ja usein tiedostaen henkilökohtaista asemaa pyrittiin suojaamaan, ongelmien ratkaisua varten perustettiin uusi virka tai organisaatio ja nimitettiin siihen ratkaisusta vastaava henkilö tai henkilöt. Erityisesti näin meneteltiin puolustusministeriössä sekä presidenttiä avustavissa elimissä. Tämä ehkä siksi, että olevilla työntekijöillä ja virastoilla oli jo omat tehtävänsä tai ne vain muuten haluttiin sivuuttaa.

Hetkelliset tilapäisratkaisut kuvastuivat myös siinä, että olemassa olleita ja toimivia sotilaallisen organisaation rakenteita purettiin. Syntyneiden itsenäisten ministeriöiden tai palvelujen prioriteeteista ensimmäisenä ei ollut kokonaisvaltainen näkemys turvallisuudesta tai sen takaamisesta eikä yhteistoiminnasta muiden viranomaisten kanssa. Tämä johti käytännössä turvallisuusalan organisaatioiden johtorakenteiden paisumiseen, joita vuoden 1997 jälkeen on vähennetty ja vahvuudeltaan supistettu.

Jatkuvuutta ilmensi se, että olemassa ollutta asevoimaa ja erityisesti sen strategista kapasiteettia pyrittiin määrällisesti ylläpitämään, vaikka vähitellen tiedostettiinkin tämän olevan käytännössä mahdotonta. Tätä ristiriitaa lisäsi Venäjän poliittisenkin johdon epätietoisuus Venäjän identiteetistä. 1990-luvun alussa tapahtuneiden muutosten suuruutta ei inhimillisestikään ollut helppo sisäistää saati niiden pohjalta aloittaa viivyttämättä sotilaallista kehittämistyötä tai edes asevoimien reformia.

Venäläisyyden yhtenä tunnusmerkkinä on ollut kautta historian yksinvaltiut ja sen mukaiset hallitsijan valtaoikeudet. Hieman kärjistäen uusi Venäjä ei ole tästä poikkeus. Venäjän presidentti on valtion johtaja sanojen syvimmissä merkityksessä ja muut valtiolliset elimet ovat hänen palveluksessaan. Presidentti Jeltsinin aikana Venäjän asevoimien reformi oli niin kauan tyydyttävää kunnes hänen tietoisuudessaan ei ollut käsitystä asioiden todellisesta tilasta, joka olisi häirinnyt hänen auktoriteettiaan. Tämä tarkoitti sitä, että hän itse asiassa oli tyytyväinen reformista vastaaviin sotilasjohtajiin. Ehkä hänelle riitti, kun hänen hyvinvointinsa ja tulevaisuutensa oli turvattu, mistä hän huolehtikin viimeiseen asti.

Presidentti Jeltsinin aikana tuli kuitenkin esille sotilasjohdon henkilökohtainen vastuu. Vaikuttaa tosin siltä, että Jeltsinin tietoisuudessa reformin hitaus tai epäonnistumiset johtuivat usein asianomaisten sotilaiden haluttomuudesta tai kyvyttömyydestä hoitaa tehtäviään. Käytännössä kyse oli kuitenkin myös siitä, että realiteetit ja henkilökohtaiset haavekuvat eivät vastanneet toisiaan – ei voida olettaa, että kyseisen mittakaavan sotakoneisto muuttaisi muotoaan hetkessä. Tämä tietysti olisi edellyttänyt, että tulevaisuuden tavoitteet ja linjaukset olisi määritetty, että näihin todellisuudessa myös pyrittäisiin ja että toteuttamiseen olisi realistiset mahdollisuudet. Tätä epäkohtaa korjattiin presidentti Putinin valtakauden alussa, jolloin valtiollisen politiikan ja sotilaspolitiikan perusasiakirjat sekä asevoimien kehittämisen suunnitelmat laadittiin tai uusittiin.

Venäjän talouden kyky on sotilasreformia rajoittava reunaehto ja samalla yksi sen perusedellytyksistä. Intressien, tavoitteiden ja uhkakuvan asettamia vaatimuksia asevoimien suorituskyyvylle rajoittaa käytettävissä oleva puolustusbudjetti. Venäjällä kansantalouden uudistamisen yksi ongelmallisimmista asioista lienee ollut se, että rupla on ansaittava eikä sitä voida painaa tarpeiden edellyttämällä tavalla. Ruplalla on tietty arvo, merkitys kaupankäynnissä vaihdannan välineenä. Talouden kehittymisen tai kehittymättömyyden voidaan katsoa lisänneen jo pelkästään olemassa olevan asevoiman tarpeiden ja talouden mahdollisuuksien välistä ristiriitaa. Vähenevillä varoilla ei ole mahdollista ylläpitää saavutettua tasoa huolimatta siitä, että tänäkin päivänä ruplan arvosta ja merkityksestä Venäjän sisämarkkinoilla ja erityisesti puolustusteollisuuden suhteen ei olla täysin selvillä. Tämä lienee Venäjän näkökulmasta myös perinteinen tarkoituksenmukaisuus.

Asevoimat ovat yksi osa yhteiskunnan kokonaisuutta. Asevoimien reformi on osa yhteiskunnan kehitystä, joka on jatkuva prosessi. Asevoimien ja muiden joukkojen perimmäinen päämäärä on huolehtia valtion, yhteiskunnan ja myös yksilön turvallisuudesta. Liiallinen sotilaallinen potentiaali ei kuitenkaan pysty kompensoimaan taloudellista heikkoutta. Asevoimien uudistamiseksi tehtävät toimenpiteet eivät ole itsetarkoitus tai yksinomaan sotilaiden ratkaistavissa olevia asioita.

Henkilöstöön liittyvät uudistustoimet lienevät olleet vaikeimpia. Neuvostoliiton perintönä ja 1990-luvulla palkattua henkilöstöä on jouduttu pitämään virassaan tai tehtävässään, koska irtisanomistapauksessa lain edellyttämien toimien taloudellisia resursseja ei ole ollut asevoimilla tai muilla viranomaisilla. Jos nämä olisivat olleet olemassa, irtisanottu henkilö olisi käytännössä siirretty työttömänä ongelmana muun yhteiskunnan harteille. Puutteet asevoimien resursseissa ovat ainakin tähän mennessä häirinneet uuden henkilöstön rekrytointia tarkoituksenmukaisimmalla tavalla.

Asevoimat instituutiona, mikäli sen taloudellinen ja sosiaalinen asema on kyseenalainen, ei houkuttele palvelukseen ihmistä, jonka inhimillisten perustarpeiden tyydyttäminen nykytilanteessa ei ole itsestäänselvyys. Houkuttelevuutta ei lisää kuoleman vaara, varsinkaan tapauksessa, jolloin asetetuille tavoitteille ei löydy ymmärrettävää motiivia ja perustetta. On vaikea kuvitella tilannetta, että venäläinen lähtisi hankkimaan elantoaan ase kädessä. Turvallisuus, arvojen ja itsensä puolustaminen nousee kuitenkin tärkeäksi silloin, kun ne ovat todellisesti uhattuna. Asevoimien valmius ei vielä mahdollista irtisanoutumista ydinaseen ensikäytön periaatteesta.

### ***Valtion sotilaspoliittinen johto: tehtävät määritetty***

Sotilaspoliittinen johto on käynyt läpi muutokset, jotka on nähty rakenteellisesti tarkoituksenmukaiseksi. Sotilaallisen komponentin johtaminen on keskitettyä. Presidentin asema ja toimivalta on ollut koskemattomana lähes 10 vuotta perustuslaissa. Sen muuttamiseksi ei nähdä tarpeita ja toisaalta edes mahdollisuutta ainakaan presidentti Putinin aikakaudella. Käytännössä sen muuttaminen on mahdollista, mikäli presidentti näin katsoo tarpeelliseksi.

Käytännössä valtion talous elää aikaa, jossa sen ohjaukseen eivät yksinomaan presidentin mahdollisuudet riitä. Hallituksen ja myös valtiollisen duuman rooli puolustusbudjetin suunnittelussa ja toimeenpanossa ovat kohonneet. Asevoimien kannalta oli merkittävää, että valtiojohto on sitoutunut tiettyihin rahoitusperusteisiin, joskin tietoisena siitä, että valtion tulot eivät ole täysin vakaalla pohjalla. Joka tapauksessa suunnitteluperusteet ovat olemassa.

Sotilaallisen organisaation ja sen osana asevoimien kehittämistyön ylin johtaminen ja päätöksenteko on keskitetty presidentin neuvoa-antavaan elimeen, turvallisuusneuvostoon. Asevoimien yleisesikunnan päällikkö on neuvoston pysyvä jäsenen tärkeimpien voimaministereiden ohella. Turvallisuusneuvostossa myös koordinoidaan ja osin valmistellaan sotilaallista kehittämistyötä. Voidaan arvioida, että suuntalinjat tuleville asevoimien uudistuksille ja niiden resurssoinnille jatkossakin koordinoidaan keskitetysti.

Toisena valtiojohdon johtamisorganisaationa ovat eri tiedustelu- ja turvallisuuspalvelut. Näiden toiminnan johtamisen keskittämistä on odotettavissa lähivuosina. On mahdollista, että presidentin avuksi muodostetaan erillinen komissio, jossa jäsenenä ovat kaikki asiaankuuluvat tiedustelu- ja turvallisuuspalveluiden johtajat. Tämä nimenomaan siksi, että turvallisuusuhat nähdään laaja-alaisina ja niiden hallinta edellyttää koordinoitua johtamista.

Venäjän 89 hallinnollista aluetta on jaettu seitsemään federaatiopiiriin, joiden johtorakenteet, tehtävät ja toimivalta ovat vasta muodostumassa. On



mahdollista, että näihin muodostetaan johtoportaat, joilla on tehtäviä myös puolustuskysymyksissä poikkeus- tai sotatilassa. Näitä voivat olla yhteiskunnan toimintojen johtaminen, siviilielämän puolustus- ja liikekannallepanovalmistelut sekä asevelvollisten valvonta ja resurssien jakaminen. Poissuljettua ei ole, että federaatiopiiriin muodostetaan valtiojohdon alueatasolla oleva operatiivinen johtopaikka, johon valtiollisen turvallisuuden ja sen valvonnan eri toimintoja keskitetään. Sen yhteistoimintakumppanina olisi sotilaspiirin esikunta.

Johtamisen keskittäminen, mutta samalla myös eriyttäminen on nähtävissä myös puolustusministeriön ja asevoimien yleisesikunnan rooleissa. Puolustusministeriö ohjaa ja valvoo sekä tukee asevoimia resursseilla. Se suunnittelee ja valmistelee sotilaspolitiikkaa sekä koordinoi toimintoja eri turvallisuusviranomaisten ja ulkomaiden puolustusviranomaisten välillä.

### ***Asevoimien johtaminen: keskitettyä***

Asevoimien johtoportaiden rakenteelliset muutokset alueatasolle asti on pääosin toimeenpantu. Ylimmän, strategisen ja alueason, operatiivis-strategisten esikuntien ja johtoportaiden mahdolliset muutokset ovat lähinnä tarkistusluontoisia ja koskevat esimerkiksi kokoonpanoja, henkilöstövahvuuksia ja tehtäviä. Sotilaallisten johtamisjärjestelmien kehittämisessä keskittyttäneen mahdollisuuksiin avaruuden hyväksikäytössä ja toisaalta taktisen tason parannuksiin.

Yleisesikunta vastaa asevoimien operatiivisesta johtamisesta ja valmiudesta sekä kaikkien aseellisten voimien toiminnasta poikkeustilanteessa. Yleisesikunta vastaa strategisten asejärjestelmien ja joukkojen operatiivisesta johtamisesta ja käytöstä suoraan presidentin alaisuudessa. Yleisesikunnan eri turvallisuusviranomaisia koordinoiva rooli on kohoamassa ja selkiytymässä.

Asevoimien puolustushaarojen pääesikunnat (maa- ja ilmavoimat sekä sotalaivasto) ovat hallinnollisia ja resurssiohjausesikuntia, joilla voi olla operatiivista roolia poikkeustilanteessa. Ne voivat tarjota lisäresursseja alueellisten johtoportaiden muodostamiseksi tilanteessa, jossa kriisi kohdistuu useampaan sotilaspiiriin. Erityisesti huomio kiinnitetään maavoimien pääesikuntaan. Siihen viimeisen neljän vuoden aikana kohdistetut organisaatiokokeilut ovat ilmeisen selvästi häirinneet maavoimien kehittämistä puolustushaaranäkökulmasta. Maavoimat säilyttävät asemansa tavanomaisten voimien runko-organisaationa.

Venäjän sotilashallinnollinen aluejako ja samalla tavanomaisten voimien rakenne on vakiintunut. Kuuden sotilaspiirin asema on selkiytynyt maan puolustamisessa eikä niiden määrässä ole odotettavissa muutoksia. Federaatiopiirien kehittämiseen liittyen voi sotilaspiirin alueella olevissa hallinnollisissa alueissa tapahtua muutoksia. Sotilaspiireistä on muodostettu suoraan yleisesikunnalle operatiivisesti alistettuja operatiivis-strategisia

yhtymiä (strategisia suuntia), jotka voidaan alistaa erikseen muodostettavalle aluetason johtoportaalle. Toisaalta niille voidaan myös alistaa alueellinen voimaryhmä (esim. Läntisessä, Pohjois-Kaukasian ja Keski-Aasian strategisessa suunnassa). Lähivuosina kehittämisen painopiste on erityisesti Kaukasuksen ja Keski-Aasian suunnissa.

Sotilaspiirin esikunta vastaa sotilaallisesta turvallisuudesta vastuualueellaan sekä puolustusvalmisteluista ja valmiuden ylläpidosta rauhan aikana ja johtaa kaikkia turvallisuusviranomaisia ja -joukkoja poikkeustilanteessa. Tämä tendenssi voi jatkua siten, että jatkossa sotilaspiiri tai sen osa muodostaa alueellisen voimaryhmän, johon kuuluu eri viranomaisten joukot. Suurelta osin johtamisjärjestelmässä jatkossa tapahtuvat muutokset koskevat lähinnä operatiivista ja taktista tasoa, mikä käytännössä tarkoittaa yhtymien ja joukko-osastojen perustamista, lakkauttamista tai uudelleen ryhmittämistä sisäisten organisaatiotarkistusten ohella.

### ***Asevoimat: suunnittelusta toteutukseen, reformoinnista kehittämiseen***

Asevoimien kehittämisen edellyttämät suunnitelmat on laadittu myös pitkälle ajanjaksolle. Vuodet 2000 – 2001 olivat merkittäviä. Tällöin vahvistettiin kaikki strategiset asiakirjat, kuten kansallisen turvallisuuden konsepti ja sotilasdoktriini. Tämän lisäksi tehtiin ratkaisevat päätökset asevoimien tavoittilan suhteen ja laadittiin niiden edellyttämät käytännön kehittämissuunnitelmat vuoteen 2010 asti. Suunnittelun lähtökohtana ovat rauhan tilan jatkuminen ja talouden jonkinasteinen kohentuminen.

Asevoimien uudistamisen käytännön toimet voimistuivat vuonna 1997. Sen jälkeen asevoimien suurimmat rakenteelliset muutokset on tehty ja esimerkiksi siirryttiin kolmen puolustushaaran järjestelmään. Suurimpana strategisena ja aikaa vaativana muutoksena voidaan pitää aseellisten voimien huoltojärjestelmien yhdistämistä. Huoltolaitosten, materiaali-varastojen ja -reservien ryhmittämisen perusajatuksena on alueellisuus, mikä korostaa strategisten suuntien itsenäisyyttä, valmiutta ja puolustuksellisuutta.

Asevoimat on jaettu kahteen toiminnalliseen osaan, joiden käyttötarkoitukset ovat selkeän eriävät: strategiseen ja tavanomaisin asein varustettuun komponenttiin. Tehtyjen päätösten perusteella on nähtävissä, että jatkossa selkeä painopiste asetetaan tavanomaiseen asevoimaan. Venäjän historia, alue, strategiset tavoitteet sekä asevoimien tila edellyttävät jatkossakin ydinasetta, jotka ainakin toistaiseksi säilytetään triadimuotoisena. Ydinaseiden ja -kärkien määrän vähentäminen on tosiasia, jota ei enää pyritä ainakaan poliittisista syistä hidastamaan.

Ydinaseiden ja -kärkien määrän vähentäminen 1 500 kappaleeseen on pakon sanelemaa. Vähentämisestä aikaansaataavilla säästöillä on mahdollista painottaa tavanomaisen asevoiman kehittämistä. Kyseinen

määrä on arvioitu riittäväksi pelotteeksi, joka ennaltaehkäisee Venäjän joutumisen sotaan ja aggression kohteeksi ainakin seuraavan 10 vuoden aikana. Tämä on yksi viimeisistä toimenpiteistä, joilla peritty Neuvostoliiton asevoima sopeutetaan Venäjän tarpeisiin ja mahdollisuuksiin. Samalla johtopäätös, että globaalin suursodan syttymisen todennäköisyys on hyvin pieni, muutetaan käytännön toimenpiteeksi.

Tavanomaisten voimien osalta on tapahtunut ja tapahtumassa rakenteellisia uudistuksia ja selkeää alueellistumista. Maavoimien joukot jaetaan jatkuvan valmiuden yhtymiin ja joukko-osastoihin, joiden on määrä olla taisteluvalmiita sekä henkilöstöltään, kalustoltaan ja koulutukseltaan kykeneviä reagoimaan paikallisen ja alueellisen tason konflikteihin. Tämä periaate edellyttää, että alueellisella tasolla (strateginen suunta) muodostetaan kaikkien puolustushaarojen joukoista koostuvia sotatoimiyhtymiä. Jatkuvien valmiuden yhtymien olemassaolo mahdollistaa tällä hetkellä reagoinnin paikallisen tason konflikteihin. Jatkossa tämä valmius on tarkoitus ulottaa alueelliselle tasolle, jolloin suurimittaisia joukkojen keskittämisiä ei ole tarpeen suorittaa.

Maahanlaskujoukot muodostavat tällä hetkellä ja käytännössä vielä joidenkin vuosien ajan ainoan rauhan ajan liikkuvan strategisen reservin. Sen koulutukseen ja valmiuteen keskitetään erityistä huomiota. Strategiselle suunnalle on alistettu maahanlaskujoukkojen yhtymä tai joukko-osasto. Osa yhtymistä on alistettu ylimmälle sotilasjohdolle, mikä tarkoittanee sitä, että maavoimien jatkuvan valmiuden yhtymien määrän lisääntyessä ylimmän johdon alaisuudessa olevan maahanlaskuyksikön operatiivisessa käytössä on kyse vähintään alueellisen tason operatiivis-strategisesta sotatoimesta. Tämän konseptin käytännön toteuttaminen on pitkälti riippuvainen ilmakuljetuskyvystä ja rautateistä.

Toisen maavoimien komponentin muodostavat säädeltävän valmiuden joukot (rajoitettu henkilövahvuus), joiden tärkeimpinä tehtävinä ovat koulutus, kaluston varastointi sekä voiman kasvattaminen. Tämä voi tapahtua kertausharjoituksena tai liikekannallepanossa, joka voi olla alueellinen, federaatio- tai sotilaspiiriä käsittävä tai yleinen, koko valtakuntaa ja kaikki voimavarat kattava. Tällöin kyseessä on strategisten reservien käytöstä tai käytön harjoittelusta. Strategisten reservien keskittämisen ja ryhmittämisen edellytyksenä ovat toimivat rautatieyhteydet.

Tavanomaisten voimien rakenteellinen jaottelu ja näkemykset mahdollisen sodan mittasuhteista saatetaan siis vastaamaan toisiaan. Jatkossa on nähtävissä kaksi osittain toisistaan riippuvaista kehittämisen painopistealuetta: 1) jatkuvan valmiuden joukkojen määrällinen ja laadullinen kehittäminen sekä 2) reservikomponentin toimintaedellytysten parantaminen. Rakenteelliset uudistukset ja valmiusasteet tarkoittavat myös sitä, että sodan eskaloitumista pidetään mahdollisena. Strategisen

suunnittelun ensisijaisena lähtökohtana on kuitenkin valmistautuminen paikallisiin ja alueellisiin konflikteihin.

Sotilasdoktriinin puolustuksellisuus on ulotettu asevoimien käyttöperiaatteisiin. Tämä puolestaan edellyttää selkeästi strategisen ja operatiivisen tiedustelun painottamista. Tavanomaisten voimien käytön osalta säilyy vaatimus operatiivisesta ja taktisesta liikkuvuudesta, mikä käytännössä edellyttää Venäjän alueella suurelta osin motorisoituja joukkoja.

### *Vahvuus: määrästä laatuun*

1990-luvulla asevoimien vahvuutta vähennettiin runsaalla 1,5 miljoonalla ja vuonna 2005 asevoimia on uuden Venäjän aikana supistettu yhteensä noin 2 miljoonalla sotilaalla. Asevoimien vahvuus vakiintui runsas kaksi vuotta sitten 1,2 miljoonaan sotilaaseen, josta sitä syksyllä 2000 päätettiin supistaa runsaalla 350 000 sotilaalla. Aikataulu edellyttää vuosittaisia noin 100 000 hengen vähennyksiä. Suunnitelmien toteutuessa asevoimien rauhan ajan kokonaisvahvuus on vuonna 2005 noin 750 000 – 850 000 sotilasta, joka henkilöstörakenteeltaan vastaa pääosin tarkoitustaan.

Asevoimien rauhan ajan kokonaisvahvuuden voidaan arvioida jakautuvan vuonna 2005 seuraavasti:

- johto- ja tukijärjestelmä	140 000 – 160 000
- maavoimat	250 000 – 300 000
- ilmavoimat	190 000 – 210 000 ja
- sotalaivasto	160 000 – 180 000.

Venäjän asevoimissa siirrytään reformista kehittämiseen. Suuret rakenteelliset ja johtamisjärjestelmän organisatoriset muutokset on tehty. Asevoiman henkilöstövahvuuden pienentäminen jatkuu. Strategisen ydinaseen osalta on käynnistymässä mittavat supistukset. Supistukset asettavat selkeästi painopisteen määrällisesti, toiminnallisesti ja doktrinaalisesti tavanomaiseen asevoimaan. Asevoimat ovat pääsemässä eroon peritystä sisäisestä epätasapainosta ja rakenteellisista ylijäämistä. Jatkossa kyse on taistelupotentiaalin kohottamisesta laadullisilla parannuksilla, minkä onnistumisen perusedellytys on, että asevoimat ovat luonteeltaan, kokoonpanoltaan ja vahvuudeltaan puolustusvoimat.

### 5.3 Katsaus tulevaisuuteen

#### *Valtiollisen politiikan perusteet sotilaalliselle kehittämiselle*

Samanaikaisesti käytännön työn edistyessä tarkistettiin sotilasreformin konseptuaalisia asiakirjoja. Yksi tärkeimmistä asiakirjoista on 30.7.1998 vahvistettu Venäjän valtiollisen politiikan perusteet (konsepti) sotilaalliselle kehittämistyölle vuoteen 2005 asti. Laajakantoinen asiakirja oli ensimmäinen, joka määrittää valtiollisen politiikan periaatteellisia linjauksia sotilaalliselle kehittämistyölle kaikkien voimaministeriöiden osalta. Andrei Kokoshinin mukaan asiakirjassa esitettiin riittävän kattavasti sotilasdoktriinin väittämät – kansainvälisen politiikan periaatteista aina isänmaalliseen kasvatukseen asti.<sup>62</sup> Asiakirjassa on todennäköisesti esitetty pääosin syksyllä 2000 tehtyjen päätösten sisältö, jonka toteuttamista häiritsi syksyn 1998 talouskriisi<sup>63</sup>.

Asiakirjassa esitettyjen sotilaspoliittisten perusteiden mukaan laajamittakaavainen sota Venäjää vastaan nähdään epätodennäköisenä. Sen sijaan erityinen huomio kiinnitetään paikallisiin sotiin ja konflikteihin erityisesti Venäjän ja IVY:n rajojen alueella. Kyseisessä tilanteessa Venäjän asevoimilta voidaan edellyttää ”päättäväisiä toimia ilman kompromissia”. Venäjä katsoo omaavansa erottamattoman oikeuden alueelliseen eheyteensä kaikin käytettävissä olevin, myös sotilaallisin keinoin. Ydinasepotentiaalin säilyttäminen katsotaan pelotteeksi kaikkia mahdollisia aggressioita vastaan, minkä johdosta strategisen ydinaseen kehittämiseen kiinnitetään jatkuvaa huomiota taloudellisten mahdollisuuksien ja kansainvälisten sopimusten puitteissa.

Syksyllä 2000 tehdyt päätökset kuvastavat siis sitä tavoitetilaa, jonka mukaisesti aseellisia voimia kehitetään seuraavan 10 vuoden aikana. Niiden mukaisesti 2005 mennessä optimoidaan rakenteita sekä vähennetään kokoonpanoja ja vahvuutta kokonaisvaltaisella tehtäväjaolla. Tämä tarkoittaa nimenomaan sitä, että asevoimat eivät ole ainoa komponentti turvallisuuden ylläpitämisessä, vaan siihen käytetään kaikkia valtion voimarakenteita. Lisäksi määritettiin aseellisten voimien budjettikehykset vuosille 2001 - 2010. Varojen käyttöön liittyy eräs merkittävä tekijä, jonka mukaan reformi rahoitetaan erillisellä ”sotilasreformi” -menoluokalla. Aseellisten voimien ylläpitoon ja kehittämiseen ei siis jouduta käyttämään

<sup>62</sup> Asiakirjaa ei ole julkistettu, mutta Gazukinin mukaan Andrei Kokoshin on haastattelussa kuvannut sen sisältöä. Gazukin, Pavel: Rossijskaja armija na paroge XXI veka. Problemy reformirovaniia Vooruzhennyh sil i vojennoj stroitelstvo v Rossijskoi federatsii: 1992-1999. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppa ”Panorama”, Moskva 1999, s. 40 - 43.

<sup>63</sup> Yleisesikunnan operatiivisen päähallinnon päällikkö, kenraalievosti Balujevski, Ju. N: Vojennaja organisatsija RF i jejo jadro – vooruzhennyje sily: perspektivy i razvitiia. Kirjoitus julkaistu joulukuussa 2000, saatavissa <http://www.mediatext.ru/docs/1792> (1.11.2001). Balujevskin mukaan kyse itse asiassa on sotilasreformin strategiasta.

nimenomaisia viranomaisten varoja, minkä lisäksi säästyvät varat jäävät aiemmasta käytännöstä poiketen asevoimien käyttöön. Tämä mahdollistaa osin ponnistelujen suuntaamisen lainsäädännön kehittämiseen, aseistuksen ja kaluston yhtenäistämiseen sekä kaikille voimarakenteille yhteisen koulutusjärjestelmän muodostamiseen.<sup>64</sup>

Asiakirja tarkistettiin puolustusministeri Sergejevin johtamassa komissiossa ja presidentti vahvisti sen uudistetun version tammikuussa 2001, jolloin myös suunnitelma asevoimien kehittämisestä vuoteen 2005 asti hyväksyttiin. Tällöin siis määritettiin perusteet asevoimien tavoitetilasta vuosina 2005 – 2010<sup>65</sup>. Sotilasreformin kannalta erityisen merkittäviä olivat ne periaatteelliset lähtökohdat, jotka sisällytettiin myös vahvistettuihin asiakirjoihin.

Konsepti antaa velvoitteet valtion politiikalle ja on hierarkkisesti ylin sotilaallisen kehittämistyön valtiollinen suunnitteluasiakirja. Sitä on luonnollisesti täydennetty ja tarkennettu kunkin voimaministeriön yksityiskohtaisilla suunnitelmilla. Käytännössä asiakirja sisältää periaatelinjaukset sotilaspolitiikasta, sotataloudellista ja -teknistä, valtion talouden sekä muista toimenpiteistä, jotka kohdistuvat Venäjän sotilaalliseen organisaatioon kokonaisuudessaan.

#### *Asevoimien tavoitetilavuonna 2010<sup>66</sup>*

Konseptin mukaan Venäjän rauhan ajan politiikan peruslähtökohtana on kriisien syntymisen ja sodan ennaltaehkäisy muin kuin sotilaallisin toimin. Kiristyneessä tilanteessa politiikan muu kuin sotilaallinen keinovalikoima on edelleen hallitsevana. Poliittikkaa tuetaan ja tilanteen eskaloitumista pyritään hillitsemään sotilaallisen valmiuden ja kyvyn lisäyksellä (joukkojen ryhmittäminen, valmiustilojen muutokset ja liikekannallepano-valmistelut). Hyökkäyksen torjunnassa nähdään kaksi ulottuvuutta, joissa joko federaatiopiiriin (-piirien) tai valtion resurssit keskitetään aseellisen konfliktin ratkaisuun. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että suunnittelun peruslähtökohtana on paikallinen, alueellinen ja laajamittainen sota (konflikti).

Sotilaallisen kehittämistyön tavoitteena vuoteen 2010 on luoda sotilaallinen organisaatio, joka vastaa nykyisiä ja tulevaisuuden geostrategisia,

<sup>64</sup> Yleisesikunnan operatiivisen päähallinnon päällikkö, kenraalievosti Balujevski, Ju. N: Vojennaja organisatsija RF i jejo jadro – voorozhonnye sily: perspektivy i razvitiya. Kirjoitus julkaistu joulukuussa 2000, saatavissa <http://www.mediatext.ru/docs/1792> (1.11.2001).

<sup>65</sup> Kvashnin A: Voprosy oborony i bezopasnosti budut reshatsja kompleksno, Strana.ru, 19.1.2002.

<sup>66</sup> Vuoteen 2010 ulottuvan valtiollisen politiikan perusteet (konsepti) sotilaalliselle kehittämistyölle luonnos on saatavissa [http://www.grani.ru/putin\\_army/facts/strategy2010](http://www.grani.ru/putin_army/facts/strategy2010) (6.2.2002).



sosiaalisia, taloudellisia ja sotateknisiä perusteita. Lisäksi organisaation on torjuttava Venäjän sotilaalliset uhat ja turvattava sen kansalliset intressit. Sotilaallisen kehittämisen perusajatus on siinä, että sotilasorganisaation on vastattava sisäisiin ja ulkoihin uhkiin sekä oltava kykenevä täyttämään tärkein poliittinen tehtävä – strategisen vakauden säilyttäminen, sodan ennaltaehkäiseminen ja aggression torjunta mahdollisimman vähäisin kustannuksin. Perusajatus on tarkoitus toteuttaa valtiollista johtamisjärjestelmää kehittämällä, monimuotoistamalla sotilasorganisaation toimintoja sekä tarkistamalla vastuunjakoa ja tehtäviä.

Asevoimien kehittämisessä keskitytään kolmeen aseellisen taistelun ulottuvuuteen: maalle, merelle ja ilma-avaruuteen sekä näihin kaikkiin sisältyvään informaatioon. Aseellisten voimien käytön strategian lähtökohtana on taata aggression torjunta paikallisessa mittakaavassa yhdessä strategisessa suunnassa, mitä tuetaan kollektiivisen turvallisuuden järjestelmällä (Sopimus kollektiivisesta turvallisuudesta, Tashkent 1992) ja taata pelote toisessa strategisessa suunnassa. Suunnittelun toisena lähtökohtana on, että joukkojen operointikykyä, liikkuvuutta sekä taistelunkestävyyttä täsmäaseita ja epätavanomaisia aseita (informaatio) vastaan lisätään.

Sotateknisen kehittämisen painopiste asetetaan olemassa olevan kaluston modernisointiin ja tulevaisuuden ase- ja kalustotyyppien luomiseen sekä kaksoiskäyttöteknologian hyväksikäyttöön. Rakenteellisesti puolustus-teollisuutta integroidaan ympäröivään korkean teknologian aloihin sekä muodostetaan toiminnallisia yrityskokonaisuuksia.

Geostrategiset tehtävät ja suoritevaatimukset on määritetty seuraavasti:

- ydinpelotteen aikaansaavien joukkojen ylläpitäminen kokoonpanossa ja valmiudessa, joka ennaltaehkäisee ydinasein käytävän ja laajamittaisen, tavanomaisen sodan Venäjää ja sen liittolaisia vastaan
- kokoonpanoltaan tasapainoisen joukko- ja järjestelmäkokonaisuuden muodostaminen Venäjälle ja ilma-avaruusulottuvuuteen, mikä mahdollistaa oikea-aikaisen ilma-avaruudesta tapahtuvan hyökkäyksen havaitsemisen ja ennakkovaroituksen, valtiollisten ja sotilaallisten johtoportaiden ja joukkojen varoittamisen, tärkeimpien valtion ja asevoimien kohteiden suojaamisen ilma-avaruudesta tapahtuvan hyökkäyksen vaikutuksilta sekä vastaiskujen suorittamisen
- tavanomaisten asevoimien joukkoryhmittymien muodostaminen merialueille rajoittuviin strategisiin suuntiin, jotka kykenevät rauhan ajan kokoonpanossaan yhdessä muiden viranomaisten kanssa rajoittamaan ja neutraloimaan aseelliset konfliktit sekä suorittamaan muita tehtäviä kansainvälisten velvoitteiden mukaisesti
- korkean liikkuvuuden omaavan reservin muodostaminen, joka kykenee lyhyessä ajassa suorittamaan itsenäisesti tehtäviä tai

vahventamaan maavoimien ryhmittymää missä tahansa strategisessa suunnassa

- sotilaallisen organisaation liikekannallepanoresurssien ja maan talouden varautumisjärjestelmän optimointi, mikä mahdollistaa asevoimien ja muiden joukkojen toimeenpanon
- sotilaallisen organisaation voimakomponentin taistelu- ja liikekannallepanovalmiuden kehittäminen
- sotilaallisen organisaation kaikkien komponenttien valmiuden parantaminen yhteisiä, sisäisen turvallisuuden edellyttämiä operaatioita varten keskittämällä operatiivinen johto ja kehittämällä viranomaisten välistä yhteistoimintaa
- sotilaallisen infrastruktuurin luominen, joka mahdollistaa strategisen ryhmittämisen ja sotatoimien käymisen asevoimien käyttösuunnitelman mukaisesti sekä talouden oikea-aikaisen mobilisoinnin
- asevoimien ja muiden joukkojen koulutus- ja täydennysjärjestelmän kehittäminen
- kehittämisresursseihin mitoitettun reservijärjestelmän sekä materiaali-varastojen luominen sotilaallista organisaatiota varten sekä
- sotilasorganisaation keskitetyn johtamisjärjestelmän luominen, joka mahdollistaa joukkojen operatiivisen johtamisen kaikissa tilanteissa.

Sotateknisellä ja –talouden alalla painopiste asetetaan aseistuksen ja kaluston modernisointiin sekä edellytysten luomiseen asevoimien uudelleen varustamiselle siten, että vuoteen 2010 niiden tekninen täydennysaste on 40 – 50 %. Osin tämä edellyttää siirtymistä yhtenäiseen aseistuksen ja kaluston tilausjärjestelmään erityisesti tavanomaisen aseistuksen osalta sekä puolustusteollisen kompleksin toiminnan ja kehittämisen voimaperäistä kehittämistä. Yhtenä reformikohteena on viranomaisten huoltojärjestelmien yhtenäistäminen. Haasteena on myös se, että sotilaalliseen kehittämiseen tarkoitettuja varoja käytetään tehokkaasti.

Konseptin mukaan kehittäminen on määrä tapahtua vaiheittain, jotka on esitetty jo aiemmin. Erityisesti korostetaan sitä, että uudistusten aikana huolehditaan strategisesta vakaudesta säilyttämällä ydinasevoimilla riittävä potentiaali. On selvää, että kehittämisen painopiste asetetaan tavanomaiseen asevoimaan, jonka on kyettävä eliminoimaan alueellisen mittakaavan aseelliset konfliktit. Tämä lisäksi kehitetään ilma-avaruuspuolustusta sekä tiedustelun, elektronisen ja informaatio- ja informaatio- ja johtamisjärjestelmiä.

Aseellisten voimien kykyä tehtävien täyttämiseen lisätään lähinnä kehittämällä jatkuvan valmiuden yhtymiä ja joukko-osastoja. Tämä tapahtuu osin säädeltävän valmiuden joukkojen kokoonpanon optimoinnilla sekä strategisten reservien uudelleenjärjestelyillä. Lisäksi edellytetään johtamisjärjestelmän ja lainsäädännön kehittämistä, minkä tarkoituksena on mahdollistaa erikoispalveluyhteisön muodostaminen. Yleisesti kehittäminen edellyttää asevelvollisten sosiaalitaloudellisen hyvinvoinnin



lisäämistä, millä nähdään olevan suora vaikutus asevoiman arvostukseen yhteiskunnassa.

II vaiheessa (2006 – 2010) on tarkoitus suorittaa loppuun aloitetut rakenteelliset uudistukset. Näiden on mahdollistettava mm. teknisen täydennysasteen, resurssien, sopimussotilaiden määrän, liikkuvuuden ja muiden laadullisten ominaisuuksien kehittäminen. Aseellisten voimien kehittämisessä on päästävä siihen, että erillisten komponenttien uudistamisesta siirrytään puolustushaarojen strategisten ja operatiivisten ryhmittymien muodostamiseen. Vaiheessa viimeistellään erikoispalveluyhteisön muodostaminen. Aseelliset voimat on tarkoitus varustaa uudella aseistuksella ja kalustolla 40 – 50 %:sti.

Suunnitelmissa siis lähes kaikki kuviteltavissa olevat kohteet ovat uudistusten alla, mutta ensimmäistä kertaa kehittämissuunnitelmiin on liitetty hyväksytyt rahoitusperusteet seuraavan kymmenen vuoden ajalle. Suunnittelun kannalta tämä on tärkeä uudistus, mitä ei aiemmin ole pystytty tai haluttu tehdä. Toinen merkittävä tekijä on, että turvallisuusneuvosto tukee ja presidentti on vahvistanut laaditut kehittämissuunnitelmat. Yleisesikunnan päällikkö Kvashninin mukaan konsepti on turvallisuusneuvoston käsittelyssä ja se esiteltäneen presidentille vuoden 2002 toukokuussa. Yhdeksi periaatteeksi hän ilmoitti sen, että organisaation kehittämisessä käytetään ”kompleksista lähestymistapaa puolustus- ja turvallisuuskysymyksiin, samankaltaista kuten aikanaan Neuvostoliitossa”<sup>67</sup>.

---

<sup>67</sup> Kvashnin A: Voprosy oborony i bezopasnosti budut reshatsja kompleksno, Strana.ru, 19.1.2002. Tällä hän siis tarkoitti kokonaisvaltaisuutta ja systeemiteoreettisuutta.



## 6 MAAVOIMAT OSANA ASEVOIMIA

### 6.1 Tämänhetkinen tilanne

Venäjällä maavoimien kehittäminen asevoimien osana perustuu sotilaspoliittisiin perusteisiin, erityisesti kehittämissuunnitelmiin ja varustamisohjelmiin. Nämä pohjautuvat kokonaisuuteen, jossa keskeisiä osa-alueita ovat uhkakuva, maavoimalle asetetut tehtävät, geografiset perusteet sekä resursit. Asevoimien olemassaolevat voimavarat puolestaan määrittävät lähtökohtia ja sanelevat reunaehdoja.

#### *Ylin johto ja sen tehtävät*

Maavoimat vuonna 2002 ovat yksi asevoimien puolustushaara, joka koostuu useasta aselajista. Maavoimien aselajeja ovat mm. moottorijalkaväki-, panssari-, maahanlasku-, ohjus- ja tykistö-, pioneeri-, viesti- sekä ilmapuolustusjoukot ja maavoimien ilmavoimat. Näiden lisäksi kokoonpanoon kuuluu erityistehtäviä suorittavia joukkoja, joukko-osastoja ja laitoksia sekä yrityksiä ja muita organisaatioita<sup>1</sup>.

Maavoimien pääesikunta perustettiin ensimmäisen kerran vuonna 1946. Kolmannen kerran historiansa aikana maavoimien pääesikunta lakkautettiin 1.1.1998, kun sen tilalle muodostettiin maavoimapäähallinto heinäkuussa 1997 annetun ukaasin mukaisesti. Tällöin osa pääesikunnan tehtävistä siirrettiin puolustusministeriölle ja yleisesikunnalle. Lakkauttamisperusteet ovat niin ikään olleet jokseenkin samat jokaisella kerralla: johtoportaiden vähentäminen, päällekkäisyyden poistaminen tehtävistä ja organisaatioista, operatiivisen johtamisen parantaminen jne.

Käytäntö kuitenkin osoitti, että maavoimien johtaminen, toiminta ja kehittäminen eivät olleet mahdollista ilman puolustushaaran omaa johtoporrasta huolimatta siitä, että maavoimapäähallinnon päällikkö nimitettiin lokakuussa 1998 yleisesikunnan päällikön sijaiseksi<sup>2</sup>. Tammikuussa 2001 maavoimien pääesikunta ja samalla maavoimien komentajan virka päätettiin perustaa uudelleen. Organisaatiokokeilusta tekee mielenkiintoisen se, että esityksen uudelleenperustamisesta tekivät samat viranomaiset (puolustusministeri ja yleisesikunnan päällikkö), jotka

<sup>1</sup> Porutsheno suhoputnym voiskam...Maavoimien pääesikunnan päällikön haastattelu, Krasnaja zvezda, 28.12.2001.

<sup>2</sup> Tällöin maavoimapäähallinnon rinnalle oli muodostettu asevoimien taistelukoulutuspäähallinto, jossa oli puolustushaarahallinnot sekä esikunnat ainakin maavoimien ilmavoimille sekä ohjusjoukoille ja tykistölle. Nämä oli liitetty puolustusministereiden sijaisten toimivaltaan, kun taas maavoimapäähallinnon päällikkö oli yleisesikunnan päällikön sijainen. Johtosuhdejärjestely vaikutti siis monimutkaiselta. Kts. Makarevskii, Vadim: Hod vojennoi reformy v Rossijskoi federatsii, kratkii analititsheskii obzor. Rossijskaja akademija nauk, institut mirovoi ekonomiki i mezhdunarodnyh otnoshenii, Moskva 2000, s. 10.

olivat lakkauttamassa pääesikuntaa. Sen sijaan päätöksentekijä, presidentti oli välillä vaihtunut ja asevoimien kehittämisestä tehty mittavia päätöksiä syksyllä 2000.

Syksyllä 2000 arvioitiin ilmeisen tarpeelliseksi, että vastuun maavoimien kehittämisestä on oltava yksiselitteinen. Tähän tosin liittyi eriäviä näkökantoja puolustusministeriön ja yleisesikunnan välillä erityisesti maavoimien asemasta, operatiivisesta johtamisesta, hallinnollisista kysymyksistä ja sotateknisestä kehittämisestä<sup>3</sup>. Maavoimien pääesikunta aloitti uudelleen virallisesti toimintansa joulukuun alussa 2001<sup>4</sup>, jolloin maavoimille palautettiin myös puolustushaaran asema. Pääesikunnasta tehtiin toimeenpaneva johtoelin ja maavoimista yhden sotilaan johdossa oleva puolustushaara. Komentaja vastaa kokonaisuudessaan maavoimien tilasta, kehittämisestä, koulutuksesta ja käytöstä. Puolustushaarana ilmavoimien ja sotalaivaston ohella myös maavoimilla on itsenäisiä operatiivisia tehtäviä.

Pääesikunnan alistussuhteita muutettiin 29.4.2001, jolloin presidentti nimitti maavoimien komentajan myös puolustusministerin sijaiseksi. Johtosuhtemuutos on nähtävä nimenomaan sotateknisen kehittämisen ja operatiivisen johtamisen näkökulmista. Suora yhteys puolustusministeriöön ja edelleen sotavarustepäällikköön pohjustaa aseistuksen ja sotavarustuksen kehittämistä. Yleisesikunnalle alisteisuus sen sijaan korostaa maavoimien operatiivisia tehtäviä ja niiden järjestelyjä, missä yhtenä tärkeänä käytännön tehtävänä on todennäköisesti sotilaspiirien toiminnan kokonaisvaltainen kehittäminen<sup>5</sup>.

Pääesikunnan tehtävät käsittävät kaksi osa-aluetta. Maavoimien johtoportaana sen vastuulla on maavoimien välitön operatiivinen johtaminen. Tämä tarkoittaa, että se vastaa joukkojen taistelu- ja liikekannallepanovalmiudesta sekä niiden kehittämisestä; joukkojen operatiivisen-, taistelu- ja liikekannallepanokoulutuksen johtamisesta; joukkojen käytöstä sodan aikana sekä kurista ja henkilöstön hyvinvoinnista.<sup>6</sup> Sodan aikana tehtävänä on lisäksi strategisten reservien muodostaminen, kouluttaminen ja keskittäminen käyttötarkoituksen mukaisesti sekä joukkojen henkilöstö-, aseistus- ja kalustotappioiden täydentäminen.

<sup>3</sup> Rossii nyzhnyi moshtshnyje suhoputnyje voiska: Maavoimapäähallinnon päällikkö Juri Bukrejevin haastattelu, Nezavizimoje vojennoje obozrenije, 3.11.2000 sekä Nezavizimoje vojennoje obozrenije, 6.4.2001.

<sup>4</sup> Strana.ru, 1.12.2001.

<sup>5</sup> Maavoimien pääesikunnan tehtävien valossa komentajaksi nimitetyllä kenraalievsersti Kormiltsevilla oli tuorein käytännön kokemus Siperian ja Taka-Baikalin sotilaspiirin yhdistämisjärjestelyistä sekä henkilöstötilanteen korjaamisesta esimerkiksi upseerien ns. pikakurssituksen aloittajana.

<sup>6</sup> Porutsheno suhoputnym voiskam...Maavoimien pääesikunnan päällikön haastattelu, Krasnaja zvezda, 28.12.2001.

Toinen tehtäväkenttä käsittää alueellisten puolustusvalmistelujen johtamisen<sup>7</sup>. Pääesikunnan vastuulla on yhteistoiminnan järjestäminen kaikkien toimeenpanovallan organisaatioiden osalta. Alueellisten puolustusvalmistelujen merkitys nähdään voimistuvana tulevaisuudessa. Edellä luetellut tehtävät viittaavat siis siihen, että maavoimien komentajalle on delegoitu operatiivisia velvoitteita paikallisen ja alueellisen konfliktin ratkaisemisessa tavanomaisin asein.

Pääesikunnan lähiajan käytännön työtehtäviksi on määritetty mm. maavoimien rakenteen ja kokoonpanon kehittäminen, aselajien ja erityisjoukkojen vahvuuksien optimointi, sotateorian ja käytännön kehittäminen, ohjesääntö- ja koulutusmateriaalityö sekä maavoimien yhdessä muiden joukkojen kanssa tapahtuvan operatiivisen ja taistelukoulutuksen kehittäminen.

Pääesikunnan on oltava kokonaisvaltaisesti kykenevä huolehtimaan joukkojen jokapäiväisestä toiminnasta. Toiminnallisesti se on jaettu ainakin kasvatusta-, sotilaskoulutusta-, aseistus- ja henkilöstöhallintoihin. Tämä lisäksi esikuntaan kuuluvat mm. huoltotoimiala sekä oikeus- ja infrastruktuuripalvelut.<sup>8</sup> Organisatorisesti siihen kuuluvat: maavoimien päähallinto, asevoimien taistelukoulutuspäähallinto, tykistö- ja ohjusjoukkojen hallinto, ilmapuolustuksen komentajan hallinto sekä ilmavoimien komentajan hallinto.<sup>9</sup>

Maavoimien pääesikunnan perustaminen liittyy oleellisesti myös sotilaspiirijärjestelmän kehittämiseen. Alueelliseen johtamisjärjestelmään siirtymisen perusajatus oli siinä, että sotilaspiireille määrättiin operatiivis-strategisen johtoportaan asema ja tehtävät alueella toimivien muiden puolustushaarojen yhtymien ja yksiköiden operatiivisessa johtamisessa. Kun vuoden 2001 lopulla Volgan ja Uralin sotilaspiirit yhdistettiin, sotilaspiirit olivat alueellisesti strategisten suuntien mukaisia.

Vastuualueiden uudistus heijastuu jatkossa kaikkien puolustushaarojen yhteisenä operatiivisena ja taistelukoulutuksena, johon osallistuvat myös muut aseelliset joukot sotilaspiirin vastuualueella. Maavoimien näkökulmasta uudistuksella oli siis oleellinen merkitys voimien

<sup>7</sup> Alueelliset puolustusvalmistelut tarkoittavat väestön, kohteiden ja liikenneyhteyksien suojaamista vastustajan toimenpiteiltä, terrori- ja tuhoiteoilta sekä poikkeus-, tai sotatilan käyttöönoton ja ylläpidon edellyttämiä toimia. Tätä toimintaa johtaa Venäjän hallitus ja siihen osallistuvat käytännössä kaikki organisaatiot, joilla on käytössään sotilaallisia joukkoja.

<sup>8</sup> Porutsheno suhoputnym voiskam...Maavoimien pääesikunnan päällikön haastattelu, Krasnaja zvezda, 28.12.2001.

<sup>9</sup> Nezavizimoje vojennoje obozrenije, 6.4.2001.

operatiivisen suunnittelun ja koordinoitun käytön kannalta mahdollisessa kriisitilanteessa ja Venäjää vastaan tapahtuvassa aggressiossa<sup>10</sup>.

### *Henkilövahvuus*

Maavoimat ovat olleet ja ovat edelleen asevoimien ”väkirikkain” puolustushaara huolimatta siitä, että suurin osuus asevoimien 1990-luvun henkilöstövähennyksistä kohdistui maavoimiin. Niiden vahvuutta pienennettiin vuosina 1992 – 1996 yhteensä 390 700 henkilöllä<sup>11</sup>, mikä oli noin 40 % toimeenpannuista vähennyksistä.

Vuoden 1997 alussa asevoimien kokonaisvahvuus oli noin 1,8 miljoonaa sotilasta. Tästä maavoimien vahvuus oli 515 800 (34 %), joista 436 oli kenraalia (26 %), 95 300 upseeria (20 %), 44 100 toimiupseeria (22 %), 128 300 sopimussotilasta ja 248 100 varusmiestä (50 %).<sup>12</sup> Oli siis suunniteltu, että vuosina 1997 – 2000 asevoimien kirjavahvuus pienennetään 1,2 miljoonaan.

Heinäkuussa 1997 annettu ukaasi nopeutti yhdellä vuodella asevoimien kirjavahvuustavoitteen saavuttamista<sup>13</sup>. Odotettavissa oli noin 620 000 virkatehtävän lakkauttaminen puolessatoista vuodessa. Tapahtuneet vähennykset koskettivat kaikkia kahtaa kaaderiupseeriryhmää (nuoremmat ja vanhemmat) ja toimiupseereita tasaisesti. Noin puolet vähennyksistä kohdistettiin varusmiesvahvuuteen.<sup>14</sup>

Ennen mainitun perusteella maavoimien osalta supistusvelvoite oli suuri – yli 500 000:sta runsaaseen 400 000:een. Siitäkin huolimatta, että vaikka maavoimien rivivahvuus vuonna 1997 olisi ollut noin 450 000, oli irtisanominen edessä tuhansille ja taas tuhansille maavoimien sotilaille<sup>15</sup>.

<sup>10</sup> Kenraalieversti Juri Bukrejev: Perspektivy razvitiia Suhoputnyh voisk v uslovijah vojennoi reformyi. Vojennaja mysl, n:o 5 (syys-lokakuu) 2001. s. 3.

<sup>11</sup> Informatsionnyi bjulleten n:o 5, fevral 1998. Saatavissa <http://www.relils.ru/slavmir> (10.1.2002).

<sup>12</sup> Informatsionnyi bjulleten n:o 5, fevral 1998. Saatavissa <http://www.relils.ru/slavmir> (10.1.2002). Prosenttiluvut ilmoittavat osuuden ko kategorian kokonaisvahvuudesta asevoimissa, kts. Gazukin, Pavel: Rossijskaja armija na paroge XXI veka. Problemy reformirovamija Vooruzhennyh sil i vojennoje stroitelstvo v Rossijskoi federetsii: 1992-1999. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppa ”Panorama”, Moskva 1999, s. 137.

<sup>13</sup> Presidentin ukaasi n:o 725s 16.7.1997 ”Ensisijaisista toimista asevoimien uudistamiseksi ja niiden rakenteen kehittämiseksi”. Kts. Iivonen, Antti: Venäjän sotilasreformi ja sen toteutumishäkymät. Julkaisussa: Saarelainen, Jorma ym: Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa, MpKK:n taktiikan laitos, julkaisusarja 2, n:o 1, Hakapaino Oy, Helsinki 1999, s. 18 – 22.

<sup>14</sup> Gazukin, Pavel: Rossijskaja armija na paroge XXI veka. Problemy reformirovamija Vooruzhennyh sil i vojennoje stroitelstvo v Rossijskoi federetsii: 1992-1999. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppa ”Panorama”, Moskva 1999, s. 18 ja 137.

<sup>15</sup> Rivivahvuustietoihin on suhtauduttava varauksella. Vahvuuden osalta kts. Informatsionnyi bjulleten n:o 5, fevral 1998. Saatavissa <http://www.relils.ru/slavmir>

Maavoimapäähallinnon päällikön mukaan maavoimille asetetut supistamistavoitteet saavutettiin käsketyllä tavalla 1.1.1999 mennessä, jolloin maavoimien vahvuus oli noin 360 000<sup>16</sup>. Kun otetaan huomioon valtion kassakriisi syksyllä 1998 on ilmeisen selvää, että vähennykset jouduttiin käytännössä kohdistamaan ensisijassa varusmiehiin ja sopimussotilaisiin. Näiden irtisanomisestahan ei aiheutunut kustannuksia. Seurauksena oli vinoutunut henkilöstörakenne – jokaista varusmiestä kohden oli lähes kaksi kaaderisotilasta.

Henkilöstöongelmat näkyivät lisäksi nuoremman upseeriston puutteena. Maavoimissa esimerkiksi upseereiden virat olivat 1996 tienoilla 89,4 % täytettyinä. Tällöin noin 195 000 virasta ilmoitettiin puuttuvan noin 22 200 upseeria, joista 41 % oli nuorempaa upseeria (9100 virkaa). Kokonaisuudessaan vuonna 1996 maavoimien rivivahvuudesta vähennettiin yli 17 000 (14 %) upseeria, mikä oli kolme kertaa enemmän kuin oppilaitoksista valmistui 1996. Tämän lisäksi suuri osa sopimuksella palveluksessa olevista upseereista ei halunnut jatkaa palvelussopimusta.<sup>17</sup> Vinoutuma ei viimeisten vuosien aikana ole kokonaan korjautunut, vaan nuorempien upseerin vaje on edelleen noin 10 000, mistä suuri osa kohdistuu joukkue – komppania – pataljoonataso tehtäviin. Vajetta on pyritty paikkaamaan sopimusperusteisilla luutnanteilla ja pikakurssitetuilla upseereilla.

Maavoimien vahvuuden oli tarkoitus olla vuoden 2001 loppuun mennessä 380 000<sup>18</sup>. Maavoimien komentajan ilmoituksen mukaan vuoden 2001 loppuun mennessä vahvuus on 322 225 henkeä ja samanaikaisen puolustusministerin ilmoituksen mukaan maavoimat käsittävät jatkossa 1/3 asevoimien kokonaisvahvuudesta ja säilyvän näin vahvimpana puolustushaaran<sup>19</sup>. Asevoimien vahvuutta vähennettäessä 365 000:lla noin 850 000:een, maavoimien osuudeksi jäisi tällöin noin 280 000 sotilasta. Yhtenä vähennyskohteena on ollut asevoimien tukikohdat ulkomailla<sup>20</sup>. Voidaan arvioida, että maavoimista jatkossakin vähennetään joitakin kymmeniä tuhansia upseereita. Henkilöstörakenteen vinoutuman korjaaminen vienee tosin oman aikansa.

---

(10.1.2002). Tässä on selkeästi yksi syy maavoimien pääesikunnan lakkauttamiseen ja samalla muutosvastarintaa edustaneen maavoimien komentajan, armeijankenraali Vladimir Semjonovin irtisanomiseen.

<sup>16</sup> Tässä todennäköisesti tarkoitetaan rivivahvuutta. Gazukin, Pavel: Rossijskaja armija na paroge XXI veka. Problemy reformirovamija Vooruzhenij sil i vojennoje stroitelstvo v Rossijskoi federatsii: 1992-1999. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppja "Panorama", Moskva 1999, s. 82.

<sup>17</sup> Informatsionnyi bjulleten n:o 5, fevral 1998. Saatavissa <http://www.relils.ru/slavmir> (10.1.2002)

<sup>18</sup> Nezavisimoje vojennoje obozrenije, 21.7.2000, kts. myös Porutsheno suhoputnym voiskam... Maavoimien pääesikunnan päällikön haastattelu, Krasnaja zvezda, 28.12.2001 ja Rossijskuju armiju sokratjat do milliona. Lenta.ru 10.1.2002 (10.1.2002)

<sup>19</sup> Rbc.ru, 13.7.2001 (10.1.2002)

<sup>20</sup> Nezavisimoje vojennoje obozrenije, 16.2.2001.

Maahanlaskujoukkojen osalta supistukset ovat niin ikään olleet suuria. Loppuvuodesta 1995 maahanlaskujoukkojen vahvuus oli noin 63 000 sotilasta<sup>21</sup> ja vuonna 1998 noin 32 000 sotilasta. Kesään 2000 mennessä joukkojen kokonaisvahvuus oli lisääntynyt noin 40 000 sotilaaseen<sup>22</sup>. Lisäys on osin aiheutunut siitä, että Venäjän rauhanturvakontingentit liitettiin niiden vahvuuteen. Maahanlaskujoukot kuuluvat kaikki jatkuvan valmiuden joukkoihin.

Henkilörakenteen ohella joukkojen täydennysjärjestelmä vaikuttaa joukkojen taisteluvalmiuteen. Varusmiehiä astuu kaksi kertaa vuodessa palvelukseen pääosin kahdeksi vuodeksi. Tämän lisäksi lain mukaan varusmies voidaan lähettää taistelutoimiin aikaisintaan puolen vuoden koulutuksen jälkeen. Tämä aika käsittää peruskoulutusta ja erikoisosaamisen harjoittelu tapahtuisi ”alokasjakson” jälkeen. Tämän johdosta osa kaaderihenkilöstöstä ja jo palveluksessa olevista aiemmista saapumiseristä sitoutuu alokaskoulutukseen jatkuvasti. Ainoastaan osa joukoista on käytävissä taisteluvalmiina yksikköinä.

Mikäli ideaa jatkuvan valmiuden joukoista halutaan jatkossa toteuttaa, edellyttää se selkeästi jakoa kouluttaviin joukko-osastoihin tai yksiköihin sekä taisteluvalmiisiin joukko-osastoihin ja yksiköihin. Riittävän koulutuksen jälkeen kouluttavasta joukosta siirretään yksikkö taisteluvalmiiseen joukkoon aikaisemman kotiutuessa. Toinen vaihtoehto on se, että jatkuvan valmiuden yhtymien taisteluosien henkilöstö on sopimuksella palveluksessa.

### ***Kokoonpano***

Maavoimat on jaettu kuuteen sotilaspiiriin, jotka muodostavat strategisten suuntien rungon. Sotilaspiirit (strategiset suunnat) ovat Leningrad (Luoteinen), Moskova (Läntinen), Pohjois-Kaukasia (Lounainen), Volga-Ural (Keski-Aasia), Siperia (Siperia) ja Kaukoitä (Kaukoitä).

Tarkasteltaessa sotilaspiirien yhtymiä, esikuntia ja kalustoa voidaan todeta<sup>23</sup>, että maavoimien joukkojen ryhmittämisen painopiste on selkeästi Ural-vuorten länsipuolella, kun taas panssaroidun aseistuksen ja kaluston pääosa on niiden itäpuolella. Maavoimien henkilöstön pääosa on puolestaan läntisissä sotilaspiireissä.

Sotilaspiirien osalta on todettavissa, että aktiivisten joukkojen painopiste on Pohjois-Kaukasiassa. Moskovan sotilaspiiri on panssarivoimien keskittymä

<sup>21</sup> Gazukin, Pavel: Rossijskaja armija na paroge XXI veka. Problemy reformirovamija Vooruzhennyh sil i vojennoje stroitelstvo v Rossijskoi federetsii: 1992-1999. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppa ”Panorama”, Moskva 1999, s. 17.

<sup>22</sup> Lenta.ru, 26.6.2000 (22.1.2001).

<sup>23</sup> The Military Balance 2001/2002, IISS, Oxford University Press, London, October 2001, s. 113.



ja vaikuttaa sen johdosta voimakkaalta strategiselta reserviltä koko läntisellä Venäjällä. Pohjois-Kaukasialle on luonteenomaista moitortoitu jalkaväki ryhmitettynä erityyppisiin yhtymiin ja yksiköihin. Leningradin sotilaspiiri on selkeästi sivusuunta joukkojen ja kaluston osalta Venäjän läntisellä osalla. Volgan- ja Uralin sotilaspiiri muodostaa voimakkaan yhtymän Keski-Aasian suuntaan. Siperian sotilaspiiri vaikuttaa strategiselta panssarireserviltä, kun taas Kaukoidän joukot ovat lähinnä moitortoitu jalkaväkeä.

Erään tiedon mukaan 1990-luvun lopulla maavoimissa (motorisoidussa jalkaväessä) arvioitiin olevan 21 divisioonaa ja 14 prikaatia. Toisen tiedon mukaan vuoden 2001 lopulla maavoimat käsittivät 8 armeijan ja 3 armeijakunnan johtoporrasta, 26 divisioonaa ja 10 prikaatia<sup>24</sup>. Divisioonataso käsitti mahdollisesti 5 panssari- ja 18 moitortoitu jalkaväkiyhtymää, kun taas prikaatit olisivat moitortoitu jalkaväkeä<sup>25</sup>. Reserviä on arvioitu olevan 2000-luvulle alussa 21 divisioonaa ja ainakin 10 prikaatia<sup>26</sup>, joista 2 olisi panssari- ja 16 moitortoitu jalkaväkidivisioonaa sekä kuusi moitortoitu jalkaväkiprikaatia<sup>27</sup>.

Maahanlaskujoukkojen kokoonpanossa vuonna 1995 oli 5 divisioonaa (76., 106., 98., 7. ja 104. MhID) sekä 15 prikaatia, erillinen erikoisjoukko-rykmentti ja koulutuskeskus<sup>28</sup>. Näitä on vähennetty siten, että nykyään on aktiivisena toiminnassa neljä divisioonaa ja yksi prikaati erikoisjoukko- ja koulutusyksiköiden ohella.

Mainittuihin arvioihin perustuen voitaneen todeta, että Venäjän maavoimat käsittävät noin<sup>29</sup>:

- 5 – 7 panssaridivisioonaa
- 34 – 47 moitortoitu jalkaväkidivisioonaa
- 16 – 20 moitortoitu jalkaväkiprikaatia
- 4 maahanlaskudivisioonaa ja
- 1 – 2 maahanlaskuprikaatia.

Näistä toiminnassa (jatkuva valmius tai supistettu vahvuus) voidaan arvioida olevan 2 – 3 panssaridivisioonaa, 8 – 15 moitortoitu jalkaväki-

<sup>24</sup> Nezavisimoje vojennoje obozrenije, 21.7.2000.

<sup>25</sup> The Military Balance 2001/2002, IISS, Oxford University Press, London, October 2001, s. 112 – 113.

<sup>26</sup> Suhoputnye voiska ykomplektovany polnostju, Nezavisimoje vojennoje obozrenije, 10/1999. Osa näistä saattaa olla vajaasti varustettuja, Hronika razvala, Zavtra.ru n:o 22 (183), 3.6.1997.

<sup>27</sup> The Military Balance 2001/2002, IISS, Oxford University Press, London, October 2001, s. 113.

<sup>28</sup> Gazukin, Pavel: Rossijskaja armija na paroge XXI veka. Problemy reformirovamija Vooruzhennyh sil i vojennoje stroitelstvo v Rossijskoi federatsii: 1992-1999. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppa "Panorama", Moskva 1999, s. 17.

<sup>29</sup> Kts. myös The Military Balance 2001/2002, IISS, Oxford University Press, London, October 2001, s. 116 – 117.

divisioonaa, 8 – 10 moottoroitua jalkaväkiprikaatia maahanlaskuyhtymien lisäksi.

## 6.2 Rakenne

Maavoimien joukot on luokiteltu käyttötarkoituksen ja valmiusvelvoitteiden mukaan kolmeen kategoriaan: jatkuvan ja säädeltävän valmiuden joukkoihin sekä strategisiin reserveihin<sup>30</sup>. Maavoimien johdon mukaan joukkojen rakenteellinen uudistaminen ja myös kokoonpanojen vahvuuksien tarkistaminen käyttötarkoituksen mukaan on päättymäisillään<sup>31</sup>.

### *Jatkuvan valmiuden joukot*

Sotilaspiirien jatkuvan valmiuden yhtymät ja joukko-osastot on tarkoitettu välittömään reagointiin yhteistoiminnassa muiden ministeriöiden joukkojen kanssa rajojen suojaamiseksi. Ainakin toistaiseksi näillä joukoilla huolehditaan myös rauhanturvatehtävistä. Joukot pyritään täydentämään lähes täysivahvoiksi henkilöstön osalta (80 %) ja määrävahvuiseksi (100 %) aseiden ja kaluston osalta sodan ajan vahvuuteen nähden. Joukkojen on lisäksi oltava 24 tunnin kuluessa valmiina aloittamaan ensimmäisen tehtävän suoritus.

Alunperin näitä yhtymiä oli tarkoitus perustaa 10 ryhmitettynä eri sotilaspiireihin. Puolustusministerin mukaan vuoden 1998 lopulla oli muodostettu 3 divisioonaa ja 4 prikaatia. Loppuosan tämän kategorian yhtymistä oli määrä olla valmiina vuoden 1999 lopussa, jolloin valmiudessa ilmoitettiin olevan yhteensä 31 rykmenttiä<sup>32</sup>. Voidaan siis todeta, että suunniteltujen 10 yhtymän taisteluosat pääosin olivat jatkuvassa valmiudessa. Vuonna 2010 jatkuvan valmiuden joukkojen määrän on tarkoitus olla 25 % joukkojen taistelukokoonpanosta.

Joukkojen perustaminen suoritettiin strategisten suuntien tärkeysjärjestyksen mukaisesti vuodesta 1998 alkaen. Ensimmäinen yhtymä saatiin valmiiksi Moskovan sotilaspiirissä (3. MtJvD) 1.7.1997, minkä jälkeen vuorossa olivat yhtymät Uralin (34. MtJvD) ja Pohjois-Kaukasian sotilaspiireissä (19. MtJvD)<sup>33</sup>. Toinen kehittämisperiaate oli, että jatkuvan valmiuden joukkojen määrää lisättiin yksiköittäin. Tämä tarkoittaa, että yhtymissä rykmentti kerrallaan on saatettu jatkuvaan valmiuteen.

<sup>30</sup> Manilov, V: Strategija reformy, Vestnik vojennyi informatsii 1/1999.

<sup>31</sup> Kenraalievosti Juri Bukrejev: Perspektivy razvitiya Suhoputnyh voisk v uslovijah vojennoi reformyi. Vojennaja mysl, n:o 5 (syys-lokakuu) 2001. s. 3.

<sup>32</sup> Suhoputnye voiska ykomplektovany polnostju, Nezavisinaja vojennoje obozrenije, 10/1999.

<sup>33</sup> Gazukin, Pavel: Rossijskaja armija na paroge XXI veka. Problemy reformirovamija Vooruzhennyh sil i vojennoje stroitelstvo v Rossijskoi federatsii: 1992-1999. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppaa "Panorama", Moskva 1999, s. 80.

Kehittämiseen on liittynyt myös organisaatiokokeiluja. Esimerkiksi Moskovan sotilaspiirin ”valmiusyhtymässä” oli kolme moottoroitua jalkaväkirykmenttiä ja kolme panssarirykmenttiä<sup>34</sup>.

Vaihteellisuusperiaate koskee myös sotatoimiyhtymiä ja voimaryhmiä. Kesällä 1998, jolloin Moskovan sotilaspiiristä muodostettiin strateginen suunta, sen alaisuudessa oleva 20. Kaartin panssariarmeijakunta luokiteltiin jatkuvan valmiuden joukkoihin. Pohjois-Kaukasian sotilaspiirissä ensimmäinen jatkuvan valmiuden sotatoimiyhtymä on todennäköisesti 58. Armeija. Seuraavana vuorossa on todennäköisesti Keski-Aasian strategisessa suunnassa (Volgan-Uralin sotilaspiirissä) muodostettava Armeija.

Voidaan arvioida, että Valko-Venäjän asevoimat muodostavat yhden voimaryhmän tai osan Läntisestä strategisesta suunnasta. Vuoteen 2006 mennessä on tarkoitus muodostaa voimaryhmät Lounaiseen ja Keski-Aasian strategisiin suuntiin. Tällöin Taka-Kaukasian voimaryhmä, joka käsittää Armeniassa ja Georgiassa olevat joukot, liitetään Lounaiseen strategiseen suuntaan ja vastaavasti Tadžikistanissa, Kirgisiassa ja Kazakstanissa olevat joukot Keski-Aasian strategisen suunnan voimaryhmään. Voimaryhmien muodostaminen liittyy toimintaan IVY:n kollektiivisen turvallisuussopimuksen puitteissa.

### *Säädeltävän valmiuden joukot*<sup>35</sup>

Säädeltävän valmiuden yhtymät, joukko-osastot ja materiaalivarastot on täydennetty 15 – 50 % sodan ajan henkilöstömäärävahvuudesta ja täysivahvaksi aseistuksen ja kaluston osalta. Nämä vastaavat rauhan aikana liikekannallepanovalmisteluista sekä aseiden ja kaluston pitkä- ja lyhytaikaisesta varastoinnista. Joukkojen toimeenpanovalmius on 7 –10 vuorokautta. Joukkojen tehtävänä on vahventaa jatkuvan valmiuden joukkojen yhtymiä ja yksiköitä sekä suojata valtion rajaa.<sup>36</sup>

### *Strategiset reservit*

Strategisia reservejä on kahta eri valmiusastetta ja ne perustetaan liikekannallepanossa alueellisista ja keskusvarastoista. Ensimmäisen luokan strategisten reservien yhtymien toimeenpanovalmius on 30 vuorokautta ja toisen kolme kuukautta.

<sup>34</sup> Gazukin, Pavel: Rossijskaja armija na paroge XXI veka. Problemy reformirovamija Vooruzhennyh sil i vojennoje stroitelstvo v Rossijskoi federatsii: 1992-1999. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppaa ”Panorama”, Moskva 1999, s. 80.

<sup>35</sup> Näistä käytetään myös nimitystä supistetun vahvuuden joukot.

<sup>36</sup> Gazukin, Pavel: Rossijskaja armija na paroge XXI veka. Problemy reformirovamija Vooruzhennyh sil i vojennoje stroitelstvo v Rossijskoi federatsii: 1992-1999. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppaa ”Panorama”, Moskva 1999, s. 81.

Joukot on tarkoitettu vahvistamaan strategisissa suunnissa toimivia joukkoryhmittymiä laajamittaisessa sodassa. Strategisien reservien toimeenpano ja käyttö edellyttää siis resursseja, aseistusta ja kalustoa alueellisten johtoportaiden alueella. Näiden lisäksi voidaan teoriassa kategorioida kolmannen luokan strategisiksi reserveiksi ne joukot, jotka perustetaan tuotettavasta aseistuksesta ja kalustosta<sup>37</sup>.

### *Kalusto*

Venäläisten mukaan maavoimien ongelmat koskevat kaikkia taistelupotentiaalin muodostavia tekijöitä: kalustoa, henkilöstöä ja koulutusta. Ongelmallista on kuitenkin arvioida sitä, millä perusteella esimerkiksi ase on nykyaikainen tai vanhentunut tai mikä on tyydyttävä koulutustaso.

Lienee kuitenkin ilmeistä, että kalustohankinnat koko 1990-luvulla ovat olleet Venäjän asevoimien mittakaavaan nähden vaatimattomia<sup>38</sup>. Vuoden 2002 budjetin perusteella on odotettavissa lisäystä aseiden ja kaluston suunnittelun ja kehittämisen, korjausten, modifioinnin sekä myös hankintojen osalta. Voidaan joka tapauksessa lähteä siitä, että suunnitelmat asevoimien uudelleen varustamisesta on laadittu. Aseohjelmissa on huomio kiinnitetty viesti-, tiedustelu-, informaatio- ja johtamisjärjestelmiin sekä asevoimien kokonaisuudessa lisäksi avaruusulottuvuuden käytön vaatimuksiin<sup>39</sup>.

Yleisesti on arvioitu, että maavoimat on 80 %:sti täydennetty aseistuksen ja kaluston osalta. Näistä nykyaikaisiksi on venäläisten mukaan arvioitu: panssarivaunuista 41 %, panssaroiduista taisteluaajoneuvoista (esim. BMP) 38 %, panssaroiduista miehistönkuljetusaajoneuvoista (esim. BTR) 20 %, tykistöstä 31 %, ilmatorjuntaohjusaseistuksesta 28 % ja helikoptereista 2 %. Sen sijaan panssarintorjunta-aseistus kokonaan sekä suuri osa raketeista ja ampumatarvikkeista eivät vastaa nykyajan vaatimuksia<sup>40</sup>.

Vuonna 1997 ilmoitettiin, että helikoptereista oli toimintakunnossa 28 % ja vuoteen 2000 mennessä toimintakunnossa on korkeintaan 200 helikopteria.

<sup>37</sup> Makarevskii, Vadim: Hod vojennoi reformy v Rossijskoi federatsii, kratkii analititsheskii obzor. Rossijskaja akademija nauk, institut mirovoi ekonomiki i mezhdunarodnyh otnoshenii, Moskva 2000, s. 10. Tämä kategorian käyttö lienee perusteltua ainoastaan tilanteessa, jossa laajamittainen sota jatkuu huomattavan pitkiä aikoja.

<sup>38</sup> Esimerkiksi vuonna 1996 hankittiin 107 asetta: 23 panssarivaunua, 25 BMP:tä, 7 BTR:ää, 43 tykkiä, 3 panssarintorjuntatohjus- ja 6 ilmatorjuntajärjestelmää.

<sup>39</sup> Ivanov, Sergei: Perehod armii na kontraktnuju osnovu v blizhaishie dva goda brjad li vozmozhen, Strana.ru, 4.12.2001 (11.12.2001).

<sup>40</sup> Informatsionnyi bjulleten n:o 5, fevral 1998. Saatavissa <http://www.relils.ru/slavmir> (10.1.2002)

Viiden viimeisen vuoden aikana on hankittu 57 helikopteria tarpeen ollessa 70 – 75 kappaletta vuodessa.<sup>41</sup>

Venäjän maavoimilla on tärkeimpää aseistusta ja kalustoa seuraavasti<sup>42</sup>:

- **Taistelupanssarivaunut:** (suluissa IISS:n Military Balancen mukaan TAE-ilmoituksen 2001 määrät)

▪ T-90	150 kpl	(3)
▪ T-80	4 500 kpl	(2 921)
▪ T-72	9 700 kpl	(1 798)
▪ muita	7 520 kpl	(487)
▪ yht	21 820	(5 219, lisäksi 8 000 varastossa).

T-80 –taistelupanssarivaunut ja sitä uudemmat venäläiset luokittelevat nykyaikaiseksi. Tämä lisäksi on ilmoitettu uuden T-95 panssarivaunun olevan kokeiluissa.<sup>43</sup> T-80 ja T-90 panssarivaunujen määrän on ilmoitettu joukoissa kasvavan, mitä ei ainakaan Military Balancen mukaan ole absoluuttisina määrinä tapahtunut. Viime vuosina on mahdollisesti tapahtunut kaksi muutosta, joista ensimmäinen on se, että Pohjois-Kaukasian sotilaspiirin panssarikalusto on lisääntynyt noin 50:llä. Toinen muutos on, että Volgan-Uralin sotilaspiirin kalusto on vähentynyt noin 300:lla, muiden sotilaspiirien kokonaismäärän pysyessä ennallaan.

- **Panssaroidut taisteluaajoneuvot**

▪ BMP-3	100 kpl	(25)
▪ BMP-2	4 600 kpl	(3 038)
▪ BMP-1	7 500 kpl	(1 450)
Yht	14 700 kpl	(6 148)
▪ BMD-3		(103)
▪ BMD-2		(336)
▪ BMD-1		(697)
Yht	1 800 kpl	(1 136)

Mainituista ajoneuvoista luokitellaan nykyaikaiseksi BMP-3 ja BMD-3 -kalusto sekä osa BMP-2 ja BMD-2 -ajoneuvoista.

- **Panssaroidut miehistönkuljetusajoneuvot**

▪ BTR-80	(934)
▪ BTR-70	(723)

<sup>41</sup> Hronika razvala, Zavtra.ru n:o 22 (183), 3.6.1997, kts myös Informationsnyy bjulleten n:o 5, fevral 1998. Saatavissa <http://www.relils.ru/slavmir> (10.1.2002).

<sup>42</sup> The Military Balance 2001/2002, IISS, Oxford University Press, London, October 2001, s. 113.

<sup>43</sup> Makarevskii, Vadim: Hod vojennoi reformy v Rossijskoi federatsii, kratkii analititsheskii obzor. Rossijskaja akademija nauk, institut mirovoi ekonomiki i mezhdunarodnyh otnoshenii, Moskva 2000, s. 11.

▪ BTR-D	(491)
▪ MT-LB	(602)
Yht	11 275 (2 775)

Tämän kaluston osalta nykyaikaiseksi luokittelu on suhteellista, koska venäläisessä ajattelussa kyseiset ajoneuvot luokitellaan välineiksi, joiden avulla siirretään henkilöstöä paikasta toiseen ja joita ei varsinaisesti käytetä taistelutoimiin. Voitaneen arvioida, että kyseinen kalusto vastaa niille asetettua käyttötarkoitusta.

- **Tykistön** osalta on arvioitu, että kalustosta on vedettävää noin 10 065 (1972)<sup>44</sup>. Näistä raskasta, 152 mm:n kalustoa on lähes puolet toisen puolen ollessa 122 mm:n ympäriampuvaa kalustoa. Telatykkejä on arvioitu olevan 4 700 (2 395). Suluissa esitetyistä määristä käytännössä 2/3 -osaa on raskasta 152 mm:n kalustoa. Raketinheittimistön pääkalusto on 122 mm:n BM-21 -tyyppistä, jota arvioidaan olevan 1750 (408), raskasta 220 mm:n kalustoa 675 (402) ja järeää 300 mm:n kalustoa 106 (92). Raskaan raketinheittimistön selkeä painopiste on Ural-vuorten länsipuolella. Ylläpitohuollosta riippuen tykkikalusto säilyy toimintakuntoisina vuosikymmeniä. Telatykkien voidaan arvioida vanhenevan hitaammin kuin panssarikaluston yleensä. Tykistöön aselajina kuuluvat myös ohjusjoukot ja panssarintorjuntatykistö.
- **Helikoptereita** arvioidaan olevan yhteensä 1 700 (joista 600 varastoituna). Taisteluhelikoptereiden pääkalustona on Mi-24 , joita arvioidaan olevan 700 (583). Kuljetushelikopterikalusto käsittää Mi-6/8/17 -tyyppisiä helikoptereita. Asevoimilla on joitakin kappaleita uusia KA-50 -tyypin taisteluhelikoptereita. Käytännössä kaikki helikopterit (pl. KA-50) luokitellaan vanhentuneiksi.

Maavoimien laadullista kehittämistä kokonaisuutena ja erityisesti hankintoja on häirinnyt se, että puolustushaaralla ei ole ollut omaa budjettiluokkaa, vaan eri aloista vastaavat hallinnot rahoittivat maavoimia ns. jäljellejäävän periaatteella<sup>45</sup>. Erityisesti joukkojen suojan ja johtamisen osalta maavoimien kehittämisen painopistealueina on nähty olevan taistelijan henkilökohtainen varustus, taistelukentän valaisu, integroidut viesti- ja johtamisjärjestelmät sekä vaatetusmateriaali ja muona.<sup>46</sup> Suunnitelmia ja kehittämisohjelmia on laadittu ja vahvistettu, esimerkiksi yhtenäisen taktisen tason joukkojen johtamis- ja tulenkäyttö-

<sup>44</sup> IISS:n mukaiset TAE-ilmoituksen määrät suluissa.

<sup>45</sup> Suhoputnije voiska: mytarstva i ozhidaniya, Nezavisimoje vojennoje obozrenije 9.2.2001. Periaate on siis: kun muut tarpeet on tyydytetty, jäljelle jääneet varat käytetään maavoimien tarpeisiin.

<sup>46</sup> Suslov, V. F: Vojenno-ekonomitsheskii potentsial Rossijskoi federatsii. Julkaisussa Forsström, Pentti (toim): Russia's Potential in the 21<sup>st</sup> Century, MpKK:n strategian laitos, julkaisusarja 2, n:o 14, Helsinki 2001, s. 66 - 67.

järjestelmästä<sup>47</sup>. Tämän mukaisesti vuoden 2000 aikana maavoimiin on pienissä määrin toimitettu uusia, puheensekoituslaiteella ja salatulla yhteydellä varustettuja viestivälineitä<sup>48</sup>.

Joukkojen koulutustason laskun on sanottu olevan koko asevoimia koskevaa. Se on osin seurausta henkilöstötilanteen muutoksista ja osin vähentyneistä resursseista. Esimerkiksi vuodelle 1996 suunnitelluista taktisista harjoituksista ja taisteluammunnoista (yhteensä 1080 kpl) ainoastaan 578 (53,5 %) toimeenpantiin.

Maavoimien ilmavoimissa lentotuntiminimi on 100 tuntia lentoyksiköissä ja 45 – 60 tuntia sotakouluissa, kun se käytännössä on ollut vastaavasti 30 – 40 ja 15 – 20 tuntia<sup>49</sup>. Koulutusmenetelmien kehittämisessä yhtenä suuntana on se, että simulaattorien määrää pyritään lisäämään. Samalla vähennetään aseistuksen ja kaluston kulumista sekä polttoaineen kulutusta.

Maavoimien komentajan mukaan vuonna 2001 taistelukoulutuksen tason paranemista ei ollut havaittavissa, vaan pikemminkin nimenomaan taktisen koulutuksen määrällisen ja laadullisen tason alenemista<sup>50</sup>. On kuitenkin muistettava, että Venäjän maavoimienkin joukot ovat käyneet lähes viisi vuotta sotaa viimeisten kahdeksan vuoden aikana Pohjois-Kaukasiassa ja Keski-Aasiassa, Tadžikistanissa käytännössä kymmenen vuotta. Tämän lisäksi joukkoja on ollut 10 vuotta rauhanturvatehtävissä eri kriisipesäkkeissä entisen Neuvostoliiton alueella.

### 6.3 Katsaus tulevaisuuteen

#### *Nykyisestä osa tulevaisuutta*

Voidaan pitää lähtökohtana sitä, että maavoimien tärkeimmät asejärjestelmät ja kalusto ovat palveluskäytössä keskimäärin 15 – 20 vuotta. Tämän jälkeenkään ne eivät ole käyttökelvottomia, mutta ovat enemmän tai vähemmän – kuten venäläiset sanovat – ”tekniisesti ja moraalisesti” vanhentuneita. Mikäli halutaan, että aseistus ja kalusto pysyvät nykyaikaisena kyseisen elinkaaren ajan, olisi niitä uusittava tasaisesti noin 4 % vuosittain.

<sup>47</sup> Gazukin Pavel: Stroitelstvo i reformirovanije Vooruzhennyh sil RF 2000 – 2001. Vojennaja politika administratsii V. Putina. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppaa ”Panorama”, aprel 2001, s. 35.

<sup>48</sup> Rossii nyzhnyi moshtshnyje suhoputnyje voiska: Maavoimapäähallinnon päällikkö Juri Bukrejevin haastattelu, Nezavizimoje vojennoje obozrenije, 3.11.2000.

<sup>49</sup> Hronika razvala, Zavtra.ru n:o 22 (183), 3.6.1997. Kts myös Informatsionnyi bjulleten n:o 5, fevral 1998. Saatavissa <http://www.relils.ru/slavmir> (10.1.2002).

<sup>50</sup> Maavoimien komentajan, kenraalieversti Nikolai Kormiltsevin haastattelu: Armija silna bojevym masterstvom, Krasnaja zvezda, 1.12.2001.

Voidaan olettaa, että vuonna 2020 Venäjällä on nykyisestä kalustosta käytettävissä toimintakuntoisena tai ainakin lähes toimintakuntoisena noin 2 000 – 4 500 T-80 –tyyppistä taistelupanssarivaunua; 3 000 – 5 000 BMP –tyyppistä panssaroitua taisteluajoneuvoa ja runsaasti miehistönkuljetusajoneuvoja. Tykistön tilanne voi yleisesti olla parempi. Sen sijaan nykyisistä operatiivisessa käytössä olevista helikoptereista ei juuri yksikään ole lentokelpoinen.

Mainituista määristä voidaan muodostaa vuonna 2020 maavoimien yhtymiä, joiden kokoonpano ja vahvuudet ovat nykyisen kaltaisia<sup>51</sup>:

- 2 – 3 panssaridivisioonaa
- 10 – 15 moottoroitua jalkaväkidivisioonaa
- 9 – 12 moottoroitua jalkaväkiprikaatia ja
- 2 – 4 maahanlaskujoukkojen yhtymää.

Nykyisen rakenteellisen luokittelun perusteella näiden yhtymien voidaan arvioida kuuluvan säädeltävän valmiuden joukkoihin, joiden toimeenpanovalmius on 7 – 10 vuorokautta tai ensimmäisen luokan strategisiin reserveihin, joiden toimeenpanovalmius on yksi kuukausi.

Lisäksi asevoimilla olisi ainakin teoriassa käytettävissä T-72 – panssarivaunuilla ja BMP-1/BTR –kalustolla varustettuja yhtymiä:

- 4 – 7 panssaridivisioonaa
- 15 – 25 moottoroitua jalkaväkidivisioonaa sekä
- 12 – 20 moottoroitua jalkaväkiprikaatia.

Nämä yhtymät voidaan luokitella selkeästi toisen luokan strategisiin reserveihin, joiden toimeenpanoaika on vähintään kolme kuukautta.

Oletetaan, että Venäjä haluaa uusia vuoteen 2020 mennessä yhtymiensä tärkeimmän taistelukaluston juuri sotavarustukseen hyväksytyllä taistelupanssarivaunulla ja panssaroidulla taisteluajoneuvolla.

Lisäksi lähtökohdaksi asetetaan vuoden 2001 arvioitu jatkuvassa valmiudessa tai supistetussa vahvuudessa olevien joukkojen määrä (2 – 4 panssaridivisioonaa, 8 – 15 moottoroitua jalkaväkidivisioonaa ja 8 – 10 moottoroitua jalkaväkiprikaatia) ja oletetaan yhtymien olevan normaalissa kokoonpanossa ja kalustovahvuudessa.

Tällöin puolustusteollisuuden olisi tuotettava ja puolustusministeriön hankittava kalustoa keskimäärin vuodessa eri vaihtoehtoisissa seuraavasti:

<sup>51</sup> Laskentaperusteena on käytetty vaunumääriä: PsD: 300 tpsv, 100 psajon.; MtJvD: 300 psajon, 200 tpsv; MtJvPr: 200 psajon, 30 tpsv. Laskelmat eivät sisällä poistumia.



	Vaihtoehto 1	Vaihtoehto 2	Vaihtoehto 3
Yhtymä/ Kalusto	2 PsD, 8 MtJvD ja 8 MtJvPr	3 PsD, 11 MtJvD ja 9 MtJvPr	4 PsD, 15 MtJvD ja 10 MtJvPr
Tstpsv	98	135	180
Psajon	168	216	308

Hieman kärjistäen tämä tarkoittaa, että vuosittain olisi hankittava vähintään yhden panssarirykmentin ja yhden moottoroidun jalkaväkirykmentin kalusto. Määrä ei sinällään ole suuren suuri, joskin vuonna 2002 hankittua kalustoa jouduttaisiin todennäköisesti osittain peruskorjaamaan ja ehkä modernisoimaan vuodesta 2010 alkaen. Vuonna 2020, mikäli joukot on täydennetty kyseisellä kalustolla ja tekninen kehitys jatkuu nykyisellään, kyseinen vaunutyyppejä täyttää erinomaisesti 2000-luvun alun sodan kuvan asettamat vaatimukset.

Vaikuttaa siltä, että suuri osa nykyään käytössä olevasta kalustosta pyritään kunnostamaan ja mahdollisesti modernisoimaan seuraavien 15 vuoden kuluessa ja uuden kaluston hankinnat kokeiluja varten aloitetaan 5 – 10 vuoden kuluessa.

### *Arvioita jatkosta*

Asevoimien reformin osana maavoimien uudistamisen perustyö on loppusuoralla. Ensimmäisessä vaiheessa on kiinnitetty huomiota maavoimien rakenteeseen. Tämä on tarkoittanut sotatoimi- ja perusyhtymien, joukko-osastojen, yksiköiden ja laitosten ryhmitymisen, organisaatioiden, kokoonpanon ja vahvuuteen saattamista vastaamaan niiden käyttötarkoitusta. Toisena tehtävä on ollut keskittyminen taisteluvälmiuden parantamiseen, koulutusedellytysten kehittämiseen sekä aseistuksen ja kaluston toimintakunnon ylläpitämiseen. Erityinen merkitys tässäkin mielessä on annettava taistelutoimille Pohjois-Kaukasiassa. Tämä ja muut paikalliset konfliktit ovat tutkimuksen kohteena ja osa niistä saaduista kokemuksista on jo tänä päivänä siirretty käytäntöön.

Jatkossa on selkeästi painottumassa maavoimien kyvyn parantaminen niin määrällisesti kuin erityisesti laadullisesti. Määrällisessä kehittämisessä painopisteenä on jatkuvan valmiuden joukkojen potentiaali. Laadullisesti keskitytään siihen, että yhtymien ja yksiköiden kokoonpanot ja vahvuudet vastaavat tulevaisuuden haasteisiin. Lisäksi huomio kiinnitetään joukkojen operatiivisen, taistelu- ja liikekannallepanokoulutuksen järjestämiseen; olemassa olevan aseistuksen ja kaluston korjaukseen ja modernisointiin; tukijärjestelmien kehittämiseen; voimavarojen kohdentamiseen sekä sotatieteellisen ja -teknisen, kokeilutoiminnallisen ja tuotannollisen valmiuden parantamiseen.

On selvää, että uudistukset eivät toteudu kerralla ja yhtäkkisesti. Muutostöimenpiteet vievät aikaa. Vaikuttaa siltä, että jatkossakin

keskitytään edellytysten luomiseen sille, että uutta aseistusta ja kalustoa hankitaan aikanaan. Tämä edellyttää, että maavoimien ryhmitys, rakenne ja kokoonpano pääosin vastaavat niitä näkemyksiä, joiden ainakin lähitulevaisuudessa katsotaan olevan perusteltuja. On ikään kuin otettu strateginen aikalisä. Venäjän maavoimillakaan ei ole aikomuksena ”taistella koko maailmaa vastaan”<sup>52</sup>.

Uuden panssarivaunun käyttöönotto ei sinällään ole ongelma. Siitä muodostuu ongelma, jos se pitäisi tehdä samanaikaisesti kun käydään sotaa, muutetaan ryhmitystä, organisaatiota ja kokoonpanoa, vahvuutta, vaihdetaan koulutus- ja täydennysjärjestelmiä jne. Kuvaannollisesti siis on valmistettava pöytä ennen kattamista, on katettava pöytä ennen tarjoilua, on osattava käyttää lusikkaa ennen kuin soppa on lautasella. Kun nämä ovat järjestyksessä, on enemmän tai vähemmän sama, millaista soppaa lautaselle nostetaan. KA-50 –taisteluhelikopteria on kokeiltu jo ainakin neljä vuotta sitten.

Viime vuodet ovat osoittaneet, että maavoimiltakin edellytetään taistelu- ja liikekannallepanovalmiutta. Tämä koskee niin johtamisjärjestelmää kuin maavoimien yhtymiä ja yksiköitä. Tarkoituksena on nimenomaan se, että valmius on jatkuvaa ja sitä voidaan kohottaa portaattaisesti. Alueellisen koskemattomuuden turvaamiseen on pystyttävä viipymättä. Lähitulevaisuudessa on nähtävissä se, että on painotetaan joukon käyttötarkoituksen ja tehtävän mukaista koulutusta. Tämä tarkoittaa jatkuvan (taistelu)valmiuden yhtymien ja joukko-osastojen, säädeltävän valmiuden joukkojen ja liikekannallepanossa toimeenpantavien joukkojen koulutuksen eriyttämistä. Se tarkoittaa myös sitä, että tälle toiminta-periaatteelle on luotava ase-, kalusto- ja materiaaliresurssit.

Vaikka rakenteellinen ja organisaatioiden kehittäminen on ollut toteutumassa jo muutaman vuoden ajan, voidaan olettaa, että kouluttajahenkilöstön ammattitaito, koulutusvälineet ja –menetelmät edellyttävät edelleenkin huomattavaa panostusta<sup>53</sup>. Tämä pelkästään siitäkin syystä, että nuorista kouluttajista, materiaalista ja toiminnan ylläpitämiseen tarvittavista varoista on vielä 3 – 5 vuoden päästä ainakin osittaisia puutteita.

Jatkuvan valmiuden yhtymillä, joukko-osastoilla ja yksiköillä, joiden käyttötarkoitus on rauhan ajan valmiuksilla ja resursseilla torjua paikallisen ja alueellisen tason aggressio, on pystyttävä eristämään konfliktialue, pyrittävä lyömään vastustaja ja luomaan edellytykset voiman lisäämiselle. Tämä edellyttää sotataidollisesti ensinnäkin puolustusta ja sen jälkeen vastahyökkäystä. Lähtökohta on, että maavoimien yhtymät ovat paikallisen

<sup>52</sup> Maavoimien komentaja, kenraalieversti Nikolai Kormiltsev: Rossija formirujet sily bystrogo reagirovanija, <http://www.voron.ru>. 9.1.2002 (10.1.2002).

<sup>53</sup> Tähän viittasi maavoimien komentaja, kenraalieversti Nikolai Kormiltsevin haastattelussaan: Armija silna bojevym masterstvom, Krasnaja zvezda, 1.12.2001.

ja alueellisen voimaryhmän runko. Valtiollisen rajan suojaamiseen ja alueen hallussa pitämiseen ei ole muuta mahdollisuutta kuin fyysinen sotilaallinen maavoima. Muut aseellisen taistelun elementit ovat tätä tukevia tai edesauttavat maavoimia väliaikaisella vaikutuksellaan.

Jatkuvan valmiuden joukkojen määrä on jatkossakin rajoitettu, sen määrää sanelee strategisen suunnan olosuhteet ja sotilaspoliittinen tilanne. Resurssien rajallisuus johtaa joukkojen käyttöön painopisteisesti. Lähitulevaisuudessa on selkeästi nähtävissä voimien keskittäminen sinne, missä uhkakin on reaalisin. Käytännössä tämä tarkoittanee ainakin kahta strategista suuntaa. Toiminta-alueiden laajuus johtaa myös vaatimukseen kyvystä operatiiviseen ja taktiseen liikkuvuuteen.

Määrälliset rajoitukset johtavat myös siihen, että näiden joukkojen taistelutilan laajuus on aiempaa suurempi. Joukkojen on siis pystyttävä toimimaan pienemmissä yksiköissä. Voidaan nähdä pyrkimys siihen, että pataljoonan tasoinen yksikkö on peruselementti, jota modifioidaan tilanteen edellyttämällä tavalla. Vaatimuksena väistämättä on se, että jatkuvan valmiuden joukkojen ja yksiköiden on pystyttävä toimimaan taistelutilanteessa itsenäisemmin organisaation koosta riippumatta.

On ilmeistä, että yhteistoiminta on perusvaatimuksena taktisella, operatiivisella ja myös strategisella tasolla. Se koskee nimenomaan taistelukentällä tapahtuvaa yhteistoimintaa alistusten, yksiköiden, aselajien, puolustushaarojen ja myös eri viranomaisten kesken. Tämän on lainsäädännöllisesti strategisella tasolla, alueellisesti ja myös käytännössä mahdollistanut se, että Venäjän sotilashallinnollinen aluejako on yhtenäinen ja asevoimat sotilaspöörin puitteissa ovat vastuussa kaikkien alueella toimivien joukkojen puolustusvalmiuden kehittämisen koordinoinnista sekä testaamisesta poikkeus- tai sotatilan varalta.

Yhteistoiminta erityisesti jatkuvan valmiuden yhtymille on vaatimuksena laajempi. Suoritevaatimuksia asettaa se, että yksiköiden on pystyttävä toimimaan yhdessä joidenkin IVY-maiden asevoimien kanssa sekä rauhanturvatehtävissä muillakin alueilla. Asevoimien yksiköiden asetekninen, koulutuksellinen tai huollollinen yhteensopivuus ei ole vielä ongelma useaan vuoteen. Jatkossa on kuitenkin nähtävissä, että Venäjän sotatekniselle yhteistyölle IVY-maiden kanssa asetetaan erityisiä vaatimuksia, joissa tietty yhteensopivuus on otettava huomioon. Yksi keino on, että myös vanhentuvaa kalustoa toimitetaan maille, joilla on sotilaallinen liittosopimus Venäjän kanssa.

Maavoimien koulutusjärjestelmän kehittämisessä on nähtävissä suuntaus siihen, että joukko keskittyy sille käsketyn päätehtävän suorittamiseen eikä sen valmiutta häiritä toissijaisilla tehtävillä. Täten voidaan pitää lähtökohtana sitä, että jatkuvan valmiuden yhtymät ja joukko-osastot eivät anna henkilöstön peruskoulutusta, vaan keskittyvät tehtäväkohtaiseen

”työpaikka”koulutukseen ja tähtäävät siten puhtaasti päätehtävänsä suorittamiseen. Sen sijaan henkilöstön puolustushaara-, aselaji- ja tehtäväkohtaiset vaatimukset sekä henkilöstön tuotantomäärät on otettava huomioon säädeltävän valmiuden joukoissa ja erillisissä koulutuskeskuksissa tai –joukko-osastoissa<sup>54</sup>. Kyseinen erikoistuminen todennäköisesti koskee jatkossa myös rauhanturvatoiminnan koulutusta ja siihen osallistumista yleensäkin.

Koulutuksessa ja sen kehittämisessä nousevat lähivuosina keskeisiksi seuraavat tekijät: joukon käyttötarkoitus ja suunnitellun toiminta-alueen erityispiirteet (erikoistuminen), taistelukokemukset paikallisista konflikteista, vaatimukset yhteistoiminnasta sekä yhä enemmän itsenäisemmästä yksiköiden taistelukyvyistä kaikissa oloissa ja kaikkina vuorokauden aikoina (taistelunkuva). Näiden ohella kustannustehokkuuden parantaminen todennäköisemmin merkitsee simulaattoreiden (vast.) lisäämistä.

Erityisesti upseerien koulutuksessa painotetaan sotilaspoliittisen tilanteen tuntemusta, mikä sisältää myös mahdollisen vastustajan kokonaisvaltaisen analysoinnin. Koulutuksen painopiste asetetaan lähivuosina taistelu-tehtävän edellyttämän valmiuden saavuttamiseen ja ylläpitämiseen sekä toimintavalmiuteen. Vaatimuksena on nimenomaan se, että ilman lisäkoulutusta joukon on pystyttävä aloittamaan viiveettä käsketyt ensimmäisen tehtävän suorittaminen. Aloittamista eivät mahdolliset henkilöstö-, aseistus-, kalusto- tai muissa resursseissa olevat puutteet saa häiritä.

Säädeltävän valmiuden joukkojen tehtävänä on kouluttaa strategisia reservejä ja potentiaalisia rekrytoitavia. On mahdollista, että näille yhtymille asetetaan selkeät joukkotuotantovaatimukset liikekannallepanosuunnitelman mukaisesti. Yhtymien ja yksiköiden koulutus tapahtuu priorisoidussa järjestyksessä, minkä maavoimien ja asevoimien johto määrittävät. Koulutuksen painopistekohteena ovat mitä ilmeisimmin keskityssiirto ja -marssi, vastahyökkäys, ryhmittäminen puolustukseen sekä siihen liittyen rintamavastuun vaihto ja joukkojen vahventaminen.

Maavoimien tehtävät edellyttävät, että kertausharjoitusten määrää jatkossa lisätään. Koulutettavien määrää voidaan säädellä joustavammin, mikä edellyttää nykyisten ongelmien ratkaisemista sekä muutoksia varusmiespalvelusjärjestelyihin ja asevelvollisuuslainsäädäntöön. Oletettavana tavoitteena kertausharjoitusjärjestelmän osalta on se, että niissä

<sup>54</sup> Esimerkiksi Volgan-Uralin sotilaspiiriin on perustettu koulutuskeskus, joka toimeenpanee erikoismiesten koulutuksen eri joukko-osastoja varten, jotka toimivat tehtävissä Pohjois-Kaukasuksella. Maavoimien komentajan, kenraaliversti Nikolai Kormiltsevin haastattelu: Armija silna bojevym masterstvom, Krasnaja zvezda, 1.12.2001.

koulutetaan henkilöstöä toiminnallisena kokonaisuutena yksikön tai yhtymän puitteissa tai tehtäväkohtaisesti.

On selvää, että säädeltävän valmiuden yhtymien ja joukko-osastojen kaaderihenkilöstölle ei aseteta niin korkeita vaatimuksia kuin jatkuvan valmiuden yhtymien osalle. Tämä koskee erityisesti ikää ja taistelukokemusta. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö henkilöstön olisi tunnettava sen alueen erityispiirteet, joissa joukkoa on suunniteltu käytettävän. Tämä johtanee käytännössä kouluttajakiertoon, jossa jatkuvan valmiuden yhtymien henkilöstöä tietyillä perusteilla siirretään supistetun valmiuden yhtymään tai joukko-osastoon ja päinvastoin.

Toisena suuntauksena maavoimien koulutuksen kehittämisessä on se, että koulutettavana kohteena ei varsinaisesti ole nykyiset sotatoimi- tai perusyhtymät. Koulutuksen painopiste on joukko- tai perusyksikön tai erillisen osaston taistelussa yhtymän, joukko-osaston tai joukko-yksikön osana<sup>55</sup>, mihin liittyy vaatimus kyvystä toimia erillään pääjoukosta. Toisena koulutusmuotona on maavoimien yksiköiden taktiset harjoitukset, joissa pataljoonalle (komppanialle) on alistettu kokonaan tai tehtävällä eri aselajijoukkojen yksiköitä.

Taisteluteknisesti tarkasteluna kyse on taistelukestävyyyden lisäämisestä, maalien määrän lisäämisestä sekä yksiköiden operointimahdollisuuksien parantamisesta ja monimuotoistamisesta. Tämä puolestaan asettaa haasteita koulutusjärjestelmälle ja koulutettaville sekä huollollisille ja teknisille mahdollisuuksille ”hajautetun, mutta hallitun” taistelun toteuttamiseen.

Maavoimien rooli paikallisen ja alueellisen konfliktien ratkaisemisessa on jatkossakin merkittävä. Organisaatiouudistukset mahdollistavat maavoimien koordinoitun kehittämisessä puolustushaaran (yksikkönä) sekä maavoimien toimintakyvystä ja -valmiuden muutoksista huolehtimisen. Samalla tähän liittyy pyrkimys kokonaisuuteen: sotilaspiiri tai strateginen suunta on operatiivis-strateginen alueellinen yhtymä vasta, kun se koostuu tarvittavista meri- ja ilmaulottuvuuden sekä erikoistoimintojen komponenteista.

Vaikuttaa siltä, että seuraavana kymmenenä vuotena on vuorossa tavanomaisten voimien vuosikymmen. Asevoimien strategiset asejärjestelmät pidetään ”vähimmäisriittävyys” tasolla, jottei mitään ”yllättävää” pääse tapahtumaan ja jotta tavanomaisen voiman kehittäminen on strategisesti suojattu.

<sup>55</sup> Maavoimien taisteluohjesääntö 1:n osia (divisioona, prikaati, rykmentti) on maavoimien komentajan mukaan lähetetty joukkoihin lausunnolle. Krasnaja Zvezda, 28.12.2001.



## 7 VENÄJÄN SOTILASPOLITIikka VUONNA 2020

Seuraavaksi tarkastelen sitä, mitä asevoimien kehittämisen perusta, sotilaspolitiikka ja nykyiset ase- ja maavoimat voivat olla olemukseltaan esitetyissä skenaarioissa: eristetty Venäjä, kehittynyt Venäjä ja rappeutunut Venäjä. Tarkasteltavina kohteina ovat turvallisuus- ja sotilaspolitiikka, asevoimat ja maavoimat, sotalaitosjärjestelmä sekä osin sotataito – ainakin rivien välissä.

Luku on laadittu siten, että luvuissa 3 – 6 esitetyt muuttuvat tekijät ja niiden kehitys on sijoitettu luvun 2 perusteella laadittuihin skenaariotaulukoihin. Kutakin muuttujaa on tarkasteltu erikseen skenaarioiden osatekijöiden kanssa ja arvioitu myös kokonaisvaltaisesti sitä, millainen kyseisen muuttujan olemus voi olla kyseisessä skenaariossa. Yleistyksket skenaariotaulukoiden osatekijöistä on esitetty liitteessä 2.

### 7.1 Eristetty Venäjä

#### *Turvallisuuspolitiikka*

Eristyneisyys ilmenee erityisesti poliittisella tasolla, missä lopputuloksena on usein Venäjän rajoitettu osallistuminen ja sivuuttaminen erityisesti alueellisten ja globaalien turvallisuuskysymysten ratkaisussa. Tätä asetelmaa voimistaa Venäjän suhteellisen painoarvon muita hitaampi kehittyminen, mikä Venäjän kannalta on johtamassa turvallisuuspoliittisesti epätoivottavaan kehitykseen huolimatta siitä, että positiivinen taloudellinen kehitys on ollut jokseenkin tasaista useissa IVY:ön kuuluvissa maissa.

Venäjä kokee turvallisuutensa olevansa ulkoisesti uhattuna lähes kaikilla sen osa-alueilla. Tästä aiheutuu huolta valtiollisen olemassaolon ja erityisesti kansallisen kehittymisen suhteen sekä kasvavaa epävarmuutta tavoitteiden saavuttamisessa. Kokonaisuutena Venäjä on joutunut priorisoimaan uhat ja reagoi niiden reaalisuuden mukaan, mikä perustuu siihen, ovatko uhat Venäjälle tai IVY:lle välittömiä vai välillisiä. Yhtenä konkreettisenä ja reaalisena uhkana on ajoittain toistuvat yhteenotot militanttien ryhmittymien kanssa Kaukasuksella. Venäjä on pystynyt torjumaan ulkomaailman pyrkimykset osallistua lähialueensa kiistojen ratkaisuun.

Kansainvälinen kanssakäyminen on usein muodollista ja hankalaa. Venäjän politiikan harjoittamisessa on aistittavissa ärtyneisyyttä ja jopa vihamielisyyttä, mikä aiheutuu ristiriidasta tavoitteiden ja mahdollisuuksien välillä. Tämä kuitenkin lopulta jää sopeutumispakon varjoon. Poliitiikan valikoivuus näkyy erityisesti kannanotoissa muiden voimakeskusten välisiin kiistoihin ja pragmaattisena suhtautumisena uhkatekijöihin ja hyötynäkökohtiin.

Venäjän turvallisuuspolitiikka on siten luonteeltaan reagoivaa. Se lähtökohtaisesti perustuu siihen, että kansainvälisessä politiikassa olisi noudatettava kollektiivisuuden ja tasavertaisuuden periaatteita sekä käytettävä olemassa olevia turvallisuusrakenteita. Mikäli Venäjä ei toimisi näin, syntyy uhka, että kansainvälisiä periaatteita ja arvoja voidaan käyttää sitä vastaan. Venäjän kannalta ongelma on siis siinä, että sen osallistuminen turvallisuusrakenteisiin on kaksiteräinen miekka.

Venäjällä on kuitenkin mahdollisuuksia turvallisuuspoliittiseen aktiivisuuteen. Tämä perustuu tiettyyn omavaraisuuteen ja ennakointikykyyn sekä liittoumamaiden kapasiteettiin. Poliitiikan päämääränä on edelleen tasavertainen osallistuminen kansainvälisiin prosesseihin ja turvallisuuskysymysten ratkaisuihin. Strategiana on kompromissiaulais yhteistyövaraisuus sitä vaikutusvaltaisempien voimakeskusten kanssa. Muut voimakeskukset eivät kuitenkaan halua ärsyttää Venäjää liiaksi, mikä luo perustaa yhteistyölle ja jopa myönnetyksille. Venäjä tosin pohjustaa tätä ajoittain muistutuksilla sotilaallisesta mahdollistaan, minkä nähdään osin kompensoivan vaatimattomampaa poliittista ja taloudellista painoarvoa.

Yhteistyö kuitenkin selittyy lähes pakon sanelemalla sopeutumisella, mikä johtuu erityisesti taloudellisista syistä. Raaka-aineresurssien käyttö poliittisena kauppatavarana on kuitenkin usein retorista. Liittolaistensa suuntaan Venäjä perustaa yhteistyönsä usein lähes taloudellisesti vastikkeettomaan avunantoon.

Venäjän suurena haasteena globalisaatiossa on myönteisemmän ilmapiirin luominen ja siitä levitettävän usein voimakkaasti yksipuoleisen ja negatiivisen informaation oikominen. Ulkomaailman motiiviksi Venäjä kokee historialliseen taustaansa pohjautuvan pelon siitä, että sen liiallista voimistumista ei saa päästä tapahtumaan: IVY:n kehitys usein samaistetaan Neuvostoliittoon, minkä johdosta sen kansainvälistä asemaa ei ole haluttu tunnustaa.

Turvallisuuspolitiikka on kansalaisten ja IVY:n piirissä nähty oikeutettuna ja se on lisännyt yhteenkuuluvaisuutta siitä huolimatta, että suuri osa väestöstä joutuu tyytymään vaatimattomampaan elintasoon. Aktiivisuus erityisesti slaavilaisten IVY-maiden suuntaan on lisännyt patriotismia ja kansallista yhtenäisyyttä. Kansalaismielipide hyväksyy sotilaspolitiikan suhteellisen korostetun aseman turvallisuuspolitiikassa.

### ***Sotilaspolitiikka***

Venäjän katsoo riittävän sotilaallisen voiman olemassaolon olevan perusteltu ja oikeutettu. Sotilaspolitiikan tehtävä on kaksiulotteinen. Ulkopoliitiikan alueella priorisoidussa asemassa ovat konfliktien ennaltaehkäisy ja pyrkimykset sotilaallisen vastakkainasettelun



vähentämiseen. Toisena, edellistä tukevana tekijänä on itse sotilaallinen voima ja sen muodostama pelote. Strateginen ydinase katsotaan erityisesti poliittista auktoriteettia lisääväksi välineeksi.

Venäjän ennaltaehkäisevä politiikka pyrkii vaikuttamaan globaalien ja alueellisten turvallisuusjärjestöjen ja niiden käyttäytymissäännöstön avulla sekä kahdenvälisten suhteiden kautta. Käytännössä YK on ainoa globaalin turvallisuuden järjestö, jossa Venäjä on säilyttänyt asemansa ja jolla on maailmanlaajuisesta merkitystä erityisesti nykyisen kolmannen maailman suuntaan. Venäjän politiikka noudattaa pragmaattista hyötynäkökohtaista linjaa. YK:n merkitys kriisinhallinnassa on vähentynyt, mutta säilynyt esimerkiksi humanitaarisen avun toimittajana.

YK:n turvallisuusneuvoston jäsenyyspohjaa ei toistuvista yrityksistä ole pystytty laajentamaan. Alueellisella tasolla ETY-järjestössä aikanaan luodut mekanismit muodostavat käytännön normiperustan eurooppalaiselle vuorovaikutukselle, joskin sen mahdollisuudet ja myös tarve järjestöllisenä toimijana on keskittynyt tiedonvaihtoon ja vuoropuhelun edistämiseen. Konfliktinhallinnan alalla järjestön toimivuutta tai operationaalisuutta ei ole pystytty kehittämään. Venäjän lähiulkomaissa konfliktinhallintaa toimeenpannaan käytännössä IVY:n puitteissa tarpeen vaatiessa, mitä täydentää Venäjän sotilaallinen avunanto.

Euroopassa Venäjä osallistuu vuoropuheluun erityisesti Euroopan unionin kanssa, jossa konsultointi on kuitenkin usein muodollista, koska turvallisuuskysymysten ratkaisuihin unioni on pysyttäytynyt itsellisenä toimijana. Kokonaisuudessaan Venäjän osallistuminen on mahdollista ainoastaan, mikäli eurooppalaisten valtioiden kansalliset intressit tai käyttäytymissäännöt niin edellyttävät. Sotilaspoliittisesti kuitenkin EU on Venäjälle painopiste, koska Yhdysvaltojen sotilaallinen sitoutuminen Eurooppaan nähdään välillisenä ja ehdollisena osana eurooppalaista sotilaallista voimaa. Yhdysvaltojen sotilaallinen merkitys Euroopalle muodostuu nimenomaan sen strategisesta ja taktisesta ydinasepotentiaalista Venäjän vastapainona.

Asesääntelyä Venäjä pyrkii noudattamaan lähinnä poliittisista syistä. Venäjän ja Yhdysvaltojen kahdenväliset neuvottelut strategisista aseista 2000 -luvun alussa eivät johtaneet Venäjän tavoittelemaan sopimukseen. Strategisesta asearsenaalista on muodostunut nimenomaan Yhdysvalloille poliittinen ja taloudellinen painolasti. Aseiden varastoinnille ja käyttöön-ottovalmiuden säilyttämiselle ei löytynyt mitään uskottavaa selitystä teoreettisina pidettävien uhkia osalta. Venäjä ei edes tavoitellut Yhdysvaltojen ydinasehegemonian kiistämistä, vaan pyrki sen sijaan luomaan ilmapiiriä, joka ylläpitäisi Yhdysvaltojen sisäisiä sotilaallisia menoja.

Venäjän mukaan strategisten aseiden sääntelyjärjestelmän kohtalo oli selkeä peruste omaehtoisen politiikan harjoittamiselle sekä asevoiman kehittämislle omista ja liittolaistensa reaalisista lähtökohdista. Venäjä arsenaalinsa vähennysten jälkeen katsoi ydinaseidensa määrän ja laadun olevan riittävä ja tarkoitustaan vastaava. Strateginen ase kuitenkin on katsottu tarpeelliseksi erityisesti Kiinan ja Keski-idän maiden sotilaallisen potentiaalin varalta.

Venäjä ulosmittasi strategisten aseiden vähentämisestä saatavan informaatio- ja taloudellisen hyödyn ja pystyi edes jossain määrin luomaan otollista ilmapiiriä lähinnä taloudelliselle yhteistyölle. Tähän liittyy myös se, että Venäjä on noudattanut tiukasti ydinaseiden leviämistä ehkäisevää politiikkaa. Uusien ydinasevaltioiden potentiaalin nousu ei saa muodostua edes teoreettiseksi uhkatekijäksi Venäjälle.

Venäjän sotilaspolitiikan toinen ulottuvuus on puolustuksellisessa pelotteessa, mikä rakentuu ydinaseelle ja sen julistetulle ensikäytön optiolle tarvittaessa niitä maita vastaan, joiden kanssa ei ole solmittu ystävyys- tai liittolaissopimusta tai jotka ovat liittosuhteessa ydinasevaltion kanssa. Tätä täydentävänä tekijänä on ulkomaailmassa vallitseva osittainen epätietoisuus Venäjän todellisesta ydinasevalmiudesta – lähinnä niiden käyttöperiaatteista. Tavanomaiseen voimaan priorisoidun pelotteen tarkoituksena on estää aggressio Venäjää ja sen liittolaisia vastaan. Sen ylläpidon on mahdollistanut valtion puolustusmenojen keskimääräinen taso, noin 2,5 % BKT:sta.

Tavanomaisten aseiden osalta asesääntely on käytännössä järjestely länsi-Euroopan ja Venäjän välillä. TAE-sopimus on uudistettuna pysynyt voimassa ja valvontamekanismien avulla on syntynyt selkeäkö tietoisuus siitä, että Venäjän ja sen liittolaisten sotilaallinen kyky on mitoitettu puolustuksellisiin tarpeisiin. Vaikka tämä on ollut riittävä ehkäisemään suoranaiset aggressiot Venäjää vastaan, se ei ole kuitenkaan vastannut riittävästi epäsymmetrisiin uhkiin, mitkä ovat ilmentyneet ajoittaisina aseellisinä yhteenottoina Venäjän eteläisillä raja- ja IVY:n alueella.

### *Asevoimat*

Asevoimat jakautuvat toiminnallisesti kahteen komponenttiin: strategiseen ja tavanomaiseen voimaan, joiden toimintaedellytyksiä turvataan voimakkaalla tiedonhankinnalla keskitetysti johdetun tiedustelun keinoin. Asevoimien rauhan ajan kokonaisvahvuus on noin 800 000 sotilasta, joka jakautuu johto- ja tukiorganisaatioon (150 000), maavoimiin (270 000), ilmavoimiin (200 000) ja sotalaivastoon (170 000 sotilasta). Tämän lisäksi asevoimien 1. luokan strategisessa reservissä on noin 500 000 sotilasta.

Yleiseen asevelvollisuuteen pohjautuva sotalaitosjärjestelmä käsittää alokaskutsunnat ja sopimuspalkatun henkilöstön rekrytoinnin. Vuosittain

kahdessa saapumiserässä palvelukseen astuu vuoden mittaiseen varusmiespalvelukseen yhteensä noin 120 000 - 150 000 alokasta. Alokasaine on pääosin hyvätasoista. Strategisten suuntien koulutuskeskuksissa näistä koulutetaan sekä rekrytointiainesta jatkuvan valmiuden joukkoihin että sijoitettavaksi reserviin säädeltävän valmiuden joukkoihin. Osa jatkuvan valmiuden joukoista pystytään ylläpitämään sopimus-palkatulla henkilöstöllä. Pääosa säädeltävän valmiuden rauhan ajan joukoista on varusmiehistä kokoonpantuja. Reservin kertausharjoitukset, joita toimeenpannaan alueellisesti ja valtakunnallisesti, käsittävät noin 400 000 - 1 200 000 henkilövuorokautta vuodessa.

Strategisten voimien tehtävänä on estää laajamittainen tai ydinasein tapahtuva sotilaallinen aggressio Venäjää vastaan ylläpitämällä riittäväksi katsottua pelotetta. Triadirakenteisen strategisen ydinaseen painopistettä on pyritty siirtämään merelliseen komponenttiin, jota maa- ja ilmasijoitteinen ydinasekyky täydentäisi. Ydinkärkien määrää on vähennetty 1 000 - 1 500 kappaleeseen, joista osa on tarkoitettu sijoitettavaksi monikärkiohjuksiin.

Strateginen ydinase toimii ylipäällikön päätösvallassa ja yleisesikunnan operatiivisessa johdossa, mitä varten on perustettu erillinen strategisten voimien johtoporras (komentokeskus). Strategisen ydinaseen määrällinen vähennys on ollut edellytyksenä sille, että tarvittavia voimavaroja on pystytty kohdentamaan avaruuteen sijoitettuun tiedustelujärjestelmään, ydinasekomponentin säännöllisiin harjoituksiin ja ennakkovaroitussjärjestelmän edellyttäminen kustannusten kattamiseen sekä tavanomaisen asevoiman kehittämiseen. Maksukeinoina ulkomailla sijaitsevista kohteista ovat sotilaallinen avunanto ja energia.

Tavanomaisten voimien suoritevaatimuksena on ainakin yhden paikallisen tai alueellisen konfliktin ennaltaehkäisy ja ratkaisu. Asevoimien yhtenä tärkeimmistä tehtävistä on Venäjän ja sen liittolaisten alueellisen koskemattomuuden turvaaminen. Operatiivis-taktisen ydinaseen katsotaan olevan elimellinen osa asevoimien arsenaalia, millä lisätään merkittävästi alueellista pelotetta.

Alueellisen turvallisuuden tasolla on pystytty muodostamaan ensilinjan strategisiin suuntiin operatiivis-strategiset voimaryhmät, jotka sijaitsevat Läntisessä, Lounaisessa ja Keski-Aasian strategisessa suunnissa. Läntinen strateginen suunta käsittää lisäksi Valko-Venäjän asevoimat sekä osan Ukrainan ja Moldovan asevoimien joukoista. Ukrainan alueella toimii Venäjän asevoimien meripuolustusosasto. Lounainen strateginen suunta käsittää myös Armenian ja Georgian joukot. Alueellisten voimaryhmien johdon muodostaa IVY:n sotilaallinen koordinaatioesikunta, jolla on vastuullaan voimaryhmien toiminnan suunnittelu ja valtioiden välinen koordinointi. Operatiivinen johtovastuu voi olla kyseisellä Venäjän strategisen suunnan komentajalla.

Venäjän merellisiin strategisiin suuntiin, Luoteiseen ja Kaukoitään on muodostettu tavanomaisten joukkojen voimaryhmä, joka koostuu kaikista tavanomaisin asein varustetusta puolustushaaroista. Alueellisten voimaryhmien on katsottu olevan riittäviä ulkoisia uhkia vastaan. Toiminnallisesti ilmapuolustus on korostuneessa asemassa alueellisen koskemattomuuden turvaamisessa. IVY:n ilmapuolustusjärjestelmä toimii alueellisella periaatteella Venäjän ilmapuolustuksen operatiivisessa johdossa.

### ***Maavoimat***

Pääsikuntansa alaisuudessa maavoimat ovat 270 000 rauhan ajan sotilaallaan asevoimien runko. Vahvuudeltaan suurimman puolustushaaran joukot on rauhan aikana ryhmitetty kuuteen maavoimien suurimpaan sotatoimiyhtymään – strategiseen suuntaan, joista ainakin Siperian strateginen suunta on asevoimien reservi.

Strateginen suunta vastaa paikallisesta ja alueellisesta sotilaallisesta turvallisuudesta käytössään alueelle ryhmitetyt tavanomaisten asevoimien joukot sekä tarvittaessa muiden viranomaisten joukot ja tuki. Kriisiajan valmiutta ylläpidetään suunnittelulla ja valmisteluilla sekä säännönmukaisilla yhteisharjoituksilla alueellisessa johtamisjärjestelmässä.

Lounaiseen ja Keski-Aasian strategiseen suuntaan on muodostettu alueellinen voimaryhmä, joka vahvuudeltaan ja kokoonpanoltaan rauhan aikana vastaa noin armeijaa. Lisäksi siihen on suunniteltu liitettäväksi osia kyseisen alueen valtion tai valtioiden asevoimasta. Läntisessä strategisessa suunnassa Ukrainan maavoimien liittyminen alueelliseen järjestelmään on optio, mutta sotilaallisilta valmiuksiltaan yhteensopiva.

Rakenteellisesti maavoimien joukot on jaettu jatkuvan ja säädeltävän valmiuden joukkoihin sekä johto- ja tukiorganisaatioon. Jatkuvan valmiuden yhtymät on peruskokoonpanoltaan prikaateja tai divisioonia sotilaspoliittisesta tilanteesta ja geografiasta riippuen. Jatkuvan valmiuden yhtymiä on kokoonpantu siten, että tärkeimmissä strategisissa suunnissa kussakin on ryhmitettynä vähintään yksi käytännössä taisteluvalmis maavoimien yhtymä, jonka henkilöstö on pääosin sopimuspalkattua.

Sotilaspoliittisesta tilanteesta riippuen strategiselle suunnalle on alistettu maahanlaskujoukkojen yhtymä (joukko-osasto) sekä ilmakuljetusosasto alueelliseksi liikkuvaksi voimaksi. Maahanlaskujoukkojen pääosa toimii yleisesikunnan alaisena strategisena liikkuvana voimana strategisen painopisteen nopeaa luomista tai siirtämistä varten.

Maavoimien jatkuvan valmiuden joukkojen kalustoa on pystytty uusimaan siten, että osa yhtymistä toimii nykyaikaisessa johtamisjärjestelmässä. Joidenkin strategisten suuntien yhtymien varustaminen johtamis-

järjestelmillä on kesken. Yhtymien taisteluvoiman pääosat ovat suorituskykyisiä operatiiviselta ja taktiselta liikkuvuudeltaan sekä varustettu uuden sukupolven panssarikalustolla, joka pystyy toimimaan kaikissa sää- ja valaistusoloissa.

Osa jatkuvan valmiuden tulitukiyksiköistä on varustettu modernisoiduilla telatykistöillä ja -ohjuksilla sekä raketinheittimistöillä, joista osalla on myös kyky kauko- ja täsmävaikutteiseen tulenkäyttöön sekä liikkuvaan taktiseen kaukomiinoittamiseen. Osa jatkuvan valmiuden yhtymien henkilöstöstä ja yksiköistä on varustettu joksään- ja valaistusolojen toimintakyvyllä.

Koulutustehtäviä varten kussakin strategisessa suunnassa on erillinen koulutuskeskus, joka kuuluu samalla säädeltävän valmiuden joukkoihin. Koulutusta annetaan kahdessa osastossa, joista toinen keskittyy koulutukseen jatkuvan valmiuden joukkojen tarpeisiin ja toinen reserviyhtymien kertausharjoittamiseen. Strategiset suunnat kertausharjoittavat vuosittain lähes yhden yhtymän sekä joitakin eri tasojen johtoportaita. Kertausharjoituksia pyritään järjestämään myös joillekin 2. luokan strategisen reservin joukoille.

Koulutuskeskusten lisäksi strategiaan suuntiin on varastoitu strategisten reservien käyttöön suunniteltua kalustoa, jonka pääosin muodostaa 2000-luvun alussa käytössä ollut arsenaali peruskorjattuna ja huollettuna. Kokonaisuudessaan maavoimien 1. strategisen reservin kalusto käsittää noin 2 – 3 panssari- ja 10 – 15 moottoroitua jalkaväkidivisioonaa sekä 9 – 12 moottoroitua jalkaväkiprikaatia ja 2 – 4 maahanlaskujoukkojen yhtymää.

## **7.2 Kehittynyt Venäjä**

### ***Turvallisuuspolitiikka***

Venäjän osallistuminen myös alueellisten ja globaalien turvallisuus-kysymysten ratkaisuun on perusteltua sen voimakkaamman suhteellisen painoarvon johdosta. Tämä on johtanut siihen, että myös YK:n ja sen turvallisuusneuvoston asema ja toimintakyky on voimistunut. Päätöslauselmien normifunktio on lujittunut ja niiden merkitys konfliktitilanteiden hallinnassa on oleellinen. Voimakeskusten keskinäisten painoarvojen kehitys tasapainoisempaan suuntaan on edesauttanut sitä, että sotilaallisen turvallisuuden ohella ns. pehmeän turvallisuuden kysymykset ovat enenevässä määrin kansainvälisen politiikan asialistalla. Venäjä on usein hyväksytty ja merkittävä välittäjä alueellisissa kiistoissa. Voimakeskusten keskinäiset suhteet lähestyvät tasoa, jossa vahingon välttämiseksi usein haetaan pikemminkin kompromisseja.

Venäjän kokemat turvallisuusuhat alueellisella ja kansainvälisellä tasolla ovat luonteeltaan haasteita, joihin yleensä on löydettävissä lähes kaikkia

osapuolia tyydyttävä ratkaisu ja joissa harvoin on jouduttu harkitsemaan turvautumista voimapolitiittisiin keinoihin. Ongelman ratkaisussa oleellinen merkitys on voimakeskusten keskinäisellä kanssakäymisellä turvallisuusjärjestöjen puitteissa. Toinen vaikuttava tekijä on se, että Venäjällä on mahdollisuus energiavaroillaan ja -politiikallaan osittain säädellä kansainvälistä kanssakäymistä. Jossain tapauksissa Venäjä pystyy sanktiopelotteella aikaansaamaan kiistoihin ratkaisun tai tarpeelliseksi katsomansa myönnytyksen. Kolmantena tekijänä on IVY-maiden keskinäinen riippuvuus ja Venäjän kansainvälispoliittinen asema, jotka on nähty selkeänä mahdollisuutena islamilaisen maailman suuntaan.

Venäjä kokee turvallisuutensa olevan pääsääntöisesti hyvällä tasolla, mikä on heijastunut aktiivisuutena ja kompromissivalmiutena kansainvälisessä kanssakäymisessä sekä informaation vaihtona myös sotilaallisen turvallisuuden alalla. Toisaalta Venäjän ajoittaiset voimakkaat toimenpiteet kansainvälisen rikollisen toiminnan estämiseksi eivät ole jääneet huomaamatta, joskin ne on hyväksytty yhteisen edun nimissä. Sen sijaan sotilaallisen voiman korostaminen erikseen on tarpeetonta, koska asevalvontajärjestelmien avulla saatava tieto on ollut riittävää.

Venäjä on pystynyt lisäämään vaikuttavuuttaan osin lisäämällä liittolaistensa ja kumppaneidensa määrää. Toisena voimistavana tekijänä on ollut suhteellisen voimakas talouden kehitys, joka on mahdollistunut osin raaka-aineiden jalostusasteen kohoamisen ja tuotannon tehostumisen ansiosta. Venäjä on hankkinut varteenotettavan toimittajan roolin maailman energiamarkkinoillakin. Taloudellisen tilan kohentuminen näkyy myös väestön hyvinvoinnin lisääntymisenä myös alueilla, jotka vielä 2000-luvun alussa olivat käytännössä federaation tukien varassa. Yhteiskunnan kehittämisessä yhtenä kohteena on ollut maanseudun ja maatalouden toimintaedellytysten turvaaminen. Lisäksi panostus väestön koulutukseen on edesauttanut muuttovoittoa ja vähentänyt koulutetun väestön maastamuuttoa.

Turvallisuuden tunteen kohoaminen on johtunut sen epätietoisuuden vähentymisestä, joka vielä 2000-luvun alussa oli useasti havaittavissa. Globalisoituminen on osaltaan hälventänyt epätietoisuutta Venäjästä ja yhteistyömahdollisuuksien monipuolistuminen on lisännyt kanssakäymistä. Tätä on osaltaan edesauttanut informaatiovirtojen laajeneminen, joka Venäjän osalta on tullut mahdolliseksi yhteiskunnan teknologisen tason kohoamisen myötä erityisesti suuremmissä asutuskeskuksissa. IVY-maiden väestön kouluttautuminen Venäjän tiede- ja koulumaailmassa on tavanomaista.

Se, että voimakeskusten edut ovat ajoittain voimakkaastikin esillä, on mahdollistanut myös Venäjän politiikan ennustettavuuden. Osaltaan tämä on johtanut siihen, että kansainvälisen politiikan huomio on kiinnittynyt vähempiosaisten valtioiden tulevaisuuteen. Venäjästä on muodostunut

turvallisuuden tuottaja, mitä erikseen ei pyritä korostamaan sotilaallisella potentiaalilla. Sotilaallisesta turvallisuudesta huolehtiminen kuitenkin ei ole merkityksettömintä valtion politiikassa.

Huolimatta siitä, että sotilaalliseen turvallisuuteen resurssointi on ollut huomattavaa, se ei ole herättänyt suurempaa kansallista kritiikkiä. Tämä on osin johtunut siitä, että puolustusmenot eivät ole kasvaneet suhteellisesti kansantuotteen kasvun myötä muihin menoeriin verrattuna. Yhteiskunnallisia ja väestöllisiä ongelmia on pystytty tärkeimmiltä osiltaan ratkaisemaan. Yksilöstä on tullut osa yhteiskuntaa, mikä on edelleen voimistanut venäläiskansallista identiteettiä.

### ***Sotilaspolitiikka***

Sotilaspoliittisen sektorin merkitys Venäjän ulkopolitiikan harjoittamisessa on selkeästi alisteisessa asemassa. Sotilaallisen voiman olemassaolo nähdään tarpeellisena, mutta sen kehittämisessä määräävässä asemassa ovat kansalliset resurssit eikä välttämättömyys asevoimien perustoimintojen ylläpitämiseen. Valtion talouden positiivisena jatkunut kehitys on mahdollistanut puolustusbudjetin pitämisen lähes 3 %:ssa BKT:sta. Sotilaspolitiikan tärkeimpinä tehtävinä ovat konfliktien ennaltaehkäisy turvallisuusjärjestöjen avulla, asesääntelyjärjestelmän toimivuuden edistäminen ja tiedustelujärjestelmän kehittäminen. Toisena selkeänä painopistealueena turvallisuuden takaamisessa on IVY-maiden kansallisen puolustuskyvyn lisääminen puhtaasti Venäjän sotilaallisten velvoitteiden vähentämiseksi.

Venäjän aseellisen voiman katsotaan nimenomaan olevan osa pelotetta potentiaalisia IVY:n ulkoisia uhkia vastaan ja toisaalta tarvittava resurssi IVY-maan kansalliselle puolustukselle. Tämä perustuu IVY:n puitteissa kollektiivisen turvallisuuden järjestelmään, jonka ytimen muodostavat sotilaalliset avunantosopimukset. Järjestelmän johto käsittää sotilaallisen yhteistyön esikunnan, jolla ei kuitenkaan ole operatiivista kompetenssia, vaan mahdollisen sotilasoperaation johtosuhteet määritellään tarvittaessa. Kollektiivisen turvallisuusjärjestelmän toimintaa harjoitellaan erityisesti rauhanturvaamisen ja ilmapuolustuksen alalla alueellisen puolustusyhteistyön ollessa näiden perustana.

Gloaalien turvallisuuskysymysten ratkaisussa YK:n ja sen turvallisuusneuvoston toimintakyky on pystytty palauttamaan ja niiden päätösten sisältö mielletään yleisesti velvoittavaksi. Turvallisuusneuvoston pysyvien jäsenten keskinäiset vaikutusmahdollisuudet ovat tasapainottuneet Euroopan unionin voimistuneen kehityksen myötä, joskaan pysyvien jäsenten määrää ei ole lisätty. YK:n merkitys kriisinhallinnan ohjaamisessa on lisääntynyt, mitä täydentää alueellisella tasolla aikoinaan ETYJ:n puitteissa kehitetty normiperusta ja tavanomaisia aseita koskeva valvontajärjestelmä. IVY organisaationa huolehtii käytännössä alueensa



kriisinhallintatarpeista, mihin myös muut valtiot ovat voineet osallistua. Tämä on tullut lähes käytännöksi Kaukasuksen alueella.

Euroopassa alueellisella tasolla epäluuloja ja siten konfliktialttiutta on vähentänyt voimistunut taloudellinen kanssakäyminen Euroopan unionin ja Venäjän välillä. Laajentunut unioni on pystynyt tyydyttämään jäsenmaidensa kollektiivista turvallisuustarvetta ja myös huolehtimaan osallistumiskyvystään kansainväliseen kriisinhallintaan. Tässä yhteistyö Venäjän kanssa näyttelee merkittävää roolia. Yhteistyömahdollisuuksia on lisännyt se, että Yhdysvallat on ehdollistanut Euroopan puolustamisen ydinaseella. Venäjän osalta tämä on mahdollistanut sotilasdoktriinin ydinaseita koskevien määräysten lieventämisen. Venäjän ydinaseet ovat käytännössä poliittinen ase ja selkeästi tarkoitettu käytettäväksi kustoksi vain, mikäli valtio joutuu ydinaseen käytön kohteeksi. Tavanomaisen asevoiman kehittäminen on onnistunut siinä määrin, että taktinen ydinase on voitu ilmoittaa varastoiduksi puolustusministeriön keskusvarastoihin.

Sotilaspolitiikan kansallinen painopiste on ollut tavanomaisen asevoiman kapasiteetin kehittämisessä. Tuloksena on aikaansaatua riittävä puolustuksellinen pelote alueellisen ja paikallisen tason arvioituihin uhkiin nähden, mitä on edesauttanut Euroopan alueella toimiva asevalvontajärjestelmä. Puolustusulottuvuutta syventää Venäjän kyky osallistua merkittävässä määrin IVY-alueen ulkopuoliseen kriisinhallintaan erikseen nimetyillä ja koulutetuilla sotilas- ja siviilikontingenteilla. Sotilaallista avunantoa harjoitetaan kaupallisilla perusteilla ja mikäli se valtion kokonaisintressien kannalta on tarkoituksenmukaista.

### *Asevoimat*

Asevoimien toiminnallisista komponenteista tavanomaisen voiman osuus on korostuneessa asemassa ydinasekapasiteettiin nähden. Tämän on mahdollistanut osittain avaruudessaakin oleva kehittynyt tiedustelu- ja valvontajärjestelmä, mitä täydentää tiedusteluyhteisön keskitetty toiminta. Käytettävissä olevien taloudellisten resurssien selkeä painopiste on asetettu tavanomaisen asevoiman laadulliseen kehittämiseen.

Asevoimien rauhan ajan kokonaisvahvuus on runsas 850 000 sotilasta, joka jakautuu johto- ja tukiorganisaatioon (160 000), maavoimiin (300 000), ilmavoimiin (210 000) ja sotalaivastoon (180 000 sotilasta). Asevoimien koulutettu reservi käsittää rauhan aikana palveluksessa olevan ja kertausharjoituksilla nopeasti täydennettävän säädeltävän valmiuden joukkojen osalta 100 000 – 150 000 sotilasta ja 1. strategisen reservin osalta runsaat 500 000 korkeintaan 30-vuotiasta sotilasta.

Sotalaitosjärjestelmä pohjautuu yleiseen asevelvollisuuteen, mikä voidaan suorittaa myös vaihtoehtoisessa palveluksessa muualla kuin asevoimissa. Kutsuntajärjestelmän ja varusmiespalveluksen ensisijaisena tehtävänä on



tuottaa potentiaalista henkilöstöä sopimusperusteiseen palvelukseen. Varusmiespalvelus käsittää kahdessa vuosittaisessa saapumiserässä alle vuoden vakinaisen palveluksen ja päivämääriltään rajoitetun kertausharjoitusvelvollisuuden. Vuosittain varusmiespalveluksessa on runsaat 150 000 alokasta. Käytännössä yli 40 -vuotiaita kertausharjoitetaan ainoastaan johtoportaita ja liikekannallepano-organisaatiota varten yhteiskunnallisista syistä. Joukkojen kertausharjoitusten toimeenpanoa säätelee käytettävissä olevat taloudelliset resurssit ja erityisesti sotilaspoliittinen tilanne.

Pääosa jatkuvan valmiuden joukoista on täydennetty sopimuspalkatulla henkilöstöllä. Näissä joukoissa varusmiehiä käytetään täydentämään joitakin huolto- ja tukiyksiköitä sekä osaa säädeltävän valmiuden rauhan ajan joukkoja. Kertausharjoitukset painottuvat rauhan ajan alueellisten säädeltävän valmiuden joukkojen kouluttamiseen ja toissijaisesti 1. luokan strategisen reservin joukkoihin. Kertausharjoitusvuorokausien määrä vaihtelee vuosittain 500 000 – 1 500 000 välillä. Kertausharjoitusten määrää pyritään vähentämään.

Strategisen ydinaseen vähentäminen on ollut seurausta johtopäätöksestä, jonka mukaan laajamittainen tai ydinasein käytävän sodan todennäköisyys on pieni. Niiden määrä pidetään kuitenkin tasolla, jonka on katsottu riittävän siihen, että Venäjä säilyttää asemansa toisena ydinasesuurvaltana. Strategisten voimien tarkoitus on täten toimia poliittisena aseena sekä pelotteena ja esteenä mahdollisen sodan eskaloitumiselle. Ydinasetriadin sisäinen kokoonpano on pitkälti sotilaspoliittisen tilanteen arvioinnin tulosta. Osa aiemmin IVY-maissa sijainneista ennakkovalvontajärjestelmän rakenteista on pystytty korvaamaan muilla järjestelmillä.

Tavanomaisen asevoiman tehtävänä on pystyä ratkaisemaan tarvittaessa ainakin kaksi paikallista tai alueellista sotaa. Tämän on mahdollistanut se, että Venäjän strategisia suuntia vastaavasti on IVY:n puitteissa muodostettu strategiset alueelliset voimaryhmät, joiden tehtävänä on turvata IVY-maiden alueellinen koskemattomuus ja estää alueen hyväksikäyttö. Käytännössä IVY on pitkälti myös sotilaallinen liitto, jonka toiminnan koordinoinnista vastaa sotilaallinen yhteistyökeskus. Sille on pyritty kehittämään myös operatiivisia valmiuksia, mitkä käytännössä on saavutettu konfliktinhallinnan alalla. IVY:ssä alueellisella tasolla yhteistoiminnan ehdoksi on usein asetettu se, että taktista ydinasetta ei ilman asianomaisia konsultaatioita ryhmitetä Venäjän ulkopuolelle.

Tämä järjestelmä on mahdollistanut sen, että Venäjä on pystynyt kehittämään ja voimistamaan yli- ja alueellisen johdon liikkuvia strategisia reservejä. Ylijohdon reservien käyttö tulee kyseeseen erityisesti IVY-maahan rajoittumattoman strategisen suunnan vahvistamisessa. Periaate koskee myös kertausharjoitettavia joukkoja.

## *Maavoimat*

Maavoimien rauhan ajan vahvuus käsittää noin 300 000 sotilasta, joista pääosa on sopimusperusteisesti palveluksessa. Maavoimat asevoimien yhtenä puolustushaaranä on ryhmitetty kuuteen strategiseen suuntaan sekä maavoimien johdossa olevaan joitakin yhtymiä käsittävää liikkuvaan reserviin. Siperian ja Keski-Aasian strategiset suunnat toimivat valtakunnallisena asevoimien reservinä.

Strateginen suunta vastaa paikallisesta ja alueellisesta sotilaallisesta turvallisuudesta käytössään alueelle ryhmitetyt tavanomaisten asevoimien joukot sekä tarvittaessa muiden viranomaisen joukot ja tuki. Kriisiajan valmiutta ylläpidetään suunnittelulla ja valmisteluilla sekä säännönmukaisilla yhteisharjoituksilla alueellisessa johtamisjärjestelmässä.

Läntiseen, Lounaiseen ja Keski-Aasian strategiseen suuntaan on muodostettu alueellinen voimaryhmä, joka vahvuudeltaan ja kokoonpanoltaan vastaa armeijaa. Näissä suunnissa alueellisen voimaryhmän toimintaa on lisäksi harjoitettu yhdessä kyseenomaiseen suuntaan liittyvien valtioiden asevoimien kanssa. Ukrainan liittyminen alueelliseen yhteistyöhön on optio, jonka toteuttaminen on valmisteltu ja harjoitettu.

Maavoimat on rakenteellisesti jaettu jatkuvan ja säädeltävän valmiuden joukkoihin sekä johto- ja tukijärjestelmään. Maavoimien rauhan ajan kokonaisvahvuudesta lähes puolet ovat jatkuvan valmiuden joukkoja, jotka ovat prikaatin tai divisioonan kaltaisia sotilaspoliittisesta tilanteesta ja ryhmitysalueen geografiasta riippuen. Yhtymien kokoonpano on modulaarinen, jota voidaan vaihdella tilanteen ja tehtävän mukaan.

Maahanlaskujoukot toimivat pääosin yleisesikunnan johdossa. Osa ilmakuljeteisista joukoista on alistettu suoraan maavoimien pääesikunnalle, joka muodostaa alueellisella tasolla tarpeen ja tehtävän mukaan tarvittavan joukkoryhmittymän.

Hajautettu, mutta hallittu taistelu on tullut mahdolliseksi, kun strategisten suuntien taktisen ja operatiivis-taktisen tason tiedustelu- ja johtamisjärjestelmiä on uudistettu. Yhtymien yksiköiden taktista ja operatiivista liikkuvuutta on samalla parannettu kalustoa keventämällä, mikä mahdollistaa myös rajoitetusti ilmakuljeteisuuden.

Suojaa ja tulivoimaa on parannettu myös yhtymien panssarikaluston uudistamisella sekä erityisesti nykyaikaisella ammusteknologialla. Pääosa jatkuvan valmiuden yhtymistä pystyy toimimaan kaikissa sää- ja valaistusolosuhteissa. Tukevien tuliyksiköiden tulen ulottuvuutta, kattavuutta ja tarkkuutta on lisätty. Johtamis- ja ammunnanhallintajärjestelmät mahdollistavat yksiköiden hajautetun ryhmittämisen.

Koulutustehtäviä varten kussakin strategisessa suunnassa on koulutuskeskus, joka kuuluu samalla säädeltävän valmiuden joukkoihin. Koulutusta annetaan kahdessa osastossa, joista toinen keskittyy koulutukseen jatkuvan valmiuden joukkojen tarpeisiin ja toinen reserviyhtymien kertausharjoittamiseen. Strategiset suunnat kertausharjoituttavat vuosittain ainakin yhden yhtymän 1. luokan strategisesta reservistä. 2. luokan strategisen reservin joukkoja ei käytännössä kertausharjoiteta.

Koulutuskeskusten lisäksi strategisiin suuntiin on varastoitu strategisten reservien käyttöön suunniteltua kalustoa, jonka pääosin muodostaa 2000-luvun alussa käytössä olleen arsenaalin peruskorjatut ja osin modernisoidut versiot. Kokonaisuudessaan maavoimien 1. strategisen reservin kalusto käsittää noin 2 – 3 panssari- ja 10 – 15 moottoroitua jalkaväkidivisioonaa sekä 9 – 12 moottoroitua jalkaväkiprikaattia ja 2 – 4 maahanlaskujoukkojen yhtymää.

### **7.3 Rappeutunut Venäjä**

#### ***Turvallisuuspolitiikka***

Venäjän kyky ja toisten valtioiden hyväksynnän saaminen turvallisuuskysymysten ratkaisuun on oleellisesti rajoittunutta. Usein sisäpoliittiset tapahtumat kuluttavat osan käytettävistä olevasta potentiaalista ulkopoliittikan kustannuksella. Venäjän painoarvo on vähenemässä suhteessa muihin voimakeskuksiin. Osallistumista luonnehtii kriisiohjaavuus, jossa huomio kohdistetaan vain elintärkeisiin kysymyksiin, missä tulokset voivat olla Venäjälle epäedullisia.

Venäjä kokee olemassaolonsa ja kehittymisensä olevansa vakavasti uhattuna. Uhat nähdään reaalisiksi myös sotilaallisella alalla. Venäjän sisäiset ja paikalliset ongelmat ovat usein ensisijaisen huomion kohteena, jotka sitovat federaation voimavaroja ulkoisen turvallisuuden kustannuksella. Kyky ulkoisten uhkien hallintaan on rajoittunutta, mistä on aiheutunut Venäjän selkeä altistuminen painostukselle.

Osallistuminen globaaleihin prosesseihin on vaatimatonta, jotka usein on todettu olevan tavoittamattomissa. Kuilu muihin voimakeskuksiin kasvaa, mikä on johtanut voimakkaaseen osallistumisen priorisointiin. Talouskehitys mahdollistaa jossain määrin olemassaolevan yhteiskunnan kehitystason säilyttämisen.

Turvallisuuspolitiikka on jäsentymätöntä ja tavoiteasettelu oleellisen vaatimatonta, joskin realistista. Tavoitteena on ylläpitää toimintakyky valtiollisena kokonaisuutena. Poliittikan painopiste on paikallis- ja aluetason kysymyksissä. Tämä kuvastuu ulkopoliittisesti

ennustamattomuutena ja epäjohtonmukaisuutena. Aluetasolla suorat yhteydet lähiulkomaiden kanssa ovat korostuneita.

Venäjä on taloudellisesti altis myönnytyksille. Tuotanto on epävarmaa, konkurssit yleisiä sekä pitkäjänteiset kauppasuhteet harvalukuisia. Energiatuotannon ongelmat ovat ilmeisiä, mikä tekee toimituksista epävakaita. Energiankulutusta on alueellisesti jouduttu säännöstelemään ja aiemmin hankittuja strategisia reservejä on jouduttu ottamaan käyttöön.

Kanssakäymisen lähtökohtana on korostetun myöntyväinen sopeutuminen ulkomaailman haasteisiin ja tarpeisiin. Venäjistä on muodostumassa strateginen ongelma, mistä yhtenä ilmentymä ovat humanitaarisetkin avustukset Venäjälle.

Venäjän on pystynyt säilyttämään sotilaallista mahtiaan, mikä usein on ainoa peruste osallistumiselle kansainväliseen politiikkaan. Sen sijaan lähiulkomaidenkin ongelmien ratkaisussa Venäjällä on usein sivustakatsojan rooli. Muut voimak keskukset ovat pystyneet investoimaan ja hankkimaan kumppaneita sekä Kaukasukselta että Keski-Aasiasta. Venäjä on pystynyt ylläpitämään lähinnä liittolaissuhteet Valko-Venäjään ja Armeniaan.

Voimavarojen väheneminen on johtanut kasvaneeseen maastamuuttoon ja kansalaisten mielenkiinnon keskittymiseen oman elämänsä ylläpitämiseen. Venäjän demografiset ongelmat ovat kasaantuneet, mikä on johtanut maaseudun vanhenevan väestön toimeentuloon liittyviin ongelmiin. Turvallisuuspolitiikka nähdään Moskovan elitistisenä toimintana, jossa yksilö ja kansa ovat jääneet taka-alalle.

### ***Sotilaspolitiikka***

Venäjän sotilaallinen turvallisuus on vaarassa kansallisista syistä. Sen takaaminen on kyseenalaista johtuen toistuvista puolustusbudjetin maksuvajeista. BKT:n kasvu on ollut vaatimatonta. Ulkomaailman suuntaan pelotteen uskottavuutta pyritään voimistamaan sotilaallisella potentiaalilla, varsinkin ydinaseen ja sen käyttöperiaatteiden esilletuomisella. Sotilasdoktriinin yhtenä lähtökohtana on mahdollisuus turvautua ennakoivaan ydinaseen käyttöön konfliktin hallinnassa alueellisellakin tasolla.

Huolimatta Venäjän asemasta kansainvälisissä turvallisuusjärjestöissä sen vaikutusmahdollisuudet ovat rajalliset. On esiintynyt tapauksia, jolloin turvallisuuskysymyksiä ratkaistaessa Venäjän ääni jätetään huomioimatta. Venäjä on kuitenkin jatkanut osallistumistaan esimerkiksi YK:n turvallisuusneuvoston toimintaan. Sen sijaan alueellisiin kiistoihin liittyvässä päätöksenteossa Venäjällä on usein sivustakatsojan rooli. Sen

osallistuminen alueellisten kiistojen hallintaan on halusta huolimatta usein ehdollista taloudellisista syistä.

Asesääntelystä on muodostunut Venäjälle velvoite, jossa ei ole neuvottelumahdollisuuksia. Tosin asevalvonta on usein muodollisuus, mikä johtuu siitä, että ilmoitettu tilanne ei juurikaan ole muuttunut aiemmasta. Asevalvonnalla onkin usein se tarkoitus, että varmistuttaisiin siitä, että aseteknologiaa ei ole joutunut väärin käsiin. Huoli venäläisen joukkotuhoaseteknologian ilmestymisestä markkinoille on perusteltu.

Venäjän tärkeimpänä intressinä entisen IVY:n alueella on pyrkiä turvaamaan strategisen ydinaseen kannalta välttämättömän ennakkovaroitussjärjestelmän toiminta. Venäjä on usein joutunut edulliseen hintaan toimittamaan sotateknistä kalustoa ja energiaa vastikkeeksi kyseisten rakenteiden ylläpidosta. Käytännössä sotilaallista yhteistyötä tapahtuu Valko-Venäjän sekä osin Armenian kanssa.

Taloudellisia voimavaroja jaetaan suhteellisesti enemmän strategisten voimien komponenttien ylläpitoon kuin tavanomaisen asevoiman kehittämiseen. Tavanomaisen asevoiman kehittämisessä pyrkimyksenä on asevoiman säilyttäminen kokonaisjärjestelmänä. Toistuvia ongelmia alueellisen koskemattomuuden turvaamisessa aiheutuu aseellisista yhteenotoista erityisesti Pohjois-Kaukasian alueella. Tämä siitä syystä, että kriisinhallintaan osallistuvien joukkojen kokoonsaaminen ja lähettäminen on usein ongelmallista.

Euroopassa Venäjä osallistuu vuoropuheluun nimenomaan ydinasekapasiteettinsa ansiosta. Sotilaspoliittisesti Venäjä muodostaa pikemminkin uhan ja menetetyt mahdollisuudet kuin yhteistyökumppanin. Tätä asetelmaa on voimistanut Euroopan unionin sotilaspoliittinenkin profiloituminen, missä kuitenkin Yhdysvaltojen ydinasekyvyllä on oleellinen merkitys. Asevarustelun kiihdyttämiseen ei ole ollut tarvetta ja Euroopassa on pyritty painottamaan kriisinhallintarakenteiden kehittämistä.

Venäjän sotilaspolitiikka painottaa ydinasepelotteen ylläpitämistä, jonka päämääränä on ehkäistä aggressio Venäjää tai Valko-Venäjää vastaan. Tavanomaisen asevoiman tarkoituksena on pyrkiä ylläpitämään turvallisuutta paikallisella tasolla huolimatta siitä, että tiedustelujärjestelmän kyky on rajoittunut. Tätä pyritään kompensoimaan raja- viranomaisten ja muiden turvallisuusviranomaisten yhteistyöllä.

### *Asevoimat*

Toiminnallisista komponenteista ydinaseiden merkitys sotilaallisen turvallisuuden takaamisessa on korostunut. Asevoimien rauhan ajan vahvuus on saatu pidetyksi noin 750 000 sotilaassa, joka jakautuu johto- ja tukioirganisaatioon (140 000 sotilasta), maavoimiin (alle 250 000),

ilmavoimiin (190 000) ja sotalaivastoon (160 000). Asevoimien koulutettuun reserviin voidaan lukea runsaat 500 000 sotilasta, jota määrää voidaan lisätä, mikäli uhka valtion olemassaololle on kyseessä.

Yleinen asevelvollisuus on käytössä, mutta sen ylläpitämisessä esiintyy ongelmia. Ongelmat, jotka ovat osin suurempia verrattuna 2000-luvun alun tilanteeseen, koskevat erityisesti alokkaiden lähettämisestä palvelukseen kutsunta-alueen ulkopuolella oleviin joukkoihin. Ural-vuorten itäpuolella ja taloudellisesti köyhemmillä alueilla olevat joukot ovat vajaasti täydennettyjä. Vuosittain kutsutaan vuoden mittaiseen varusmiespalvelukseen kaksi saapumiserää, joiden yhteisvahvuus on runsas 100 000 alokasta ja joiden palveluskelpoisuudessa on toivomisen varaa.

Strategisten suuntien koulutuskeskuksissa varusmiehistä pyritään rekrytoimaan henkilöstöä sopimusperusteiseen palvelukseen jatkuvan valmiuden joukkoihin. Osa varusmiehistä joudutaan kuitenkin komentamaan palvelukseen jatkuvan valmiuden yhtymiin, jotta niiden toimintakyky pystytään ylläpitämään. Ainoastaan osa jatkuvan valmiuden joukkojen taisteluyksiköistä pystytään täydentämään sopimuspalkatulla henkilöstöllä. Eräissä tapauksissa, erityisesti rikkaimmilla federaation alueilla sijaitsevia joukkoja on täydennetty sopimushenkilöstöllä alueen kustannuksella.

Strategisissa suunnissa kertausharjoituksia pyritään toimeenpanemaan lähinnä 1. luokan strategisen reservin kouluttamiseksi. Nämä ovat selkeästi priorisoituja painottuen lähinnä ylijohdon yksiköihin ja esikuntiin. Harvalukuiset kertausharjoitukset ovat vuoden pääkoulutustapahtumia, joiden toimeenpanoa säätelee voimakkaasti taloudelliset resurssit. Koulutusohjelmia joudutaan usein soveltamaan henkilöstön vähäisyyden takia. Alueellisella tasolla toimeenpantavat harjoitukset ovat yleensä onnistuneempia.

Strategisten voimien ydiasetriadissa maakomponentti on säilynyt suhteellisesti suurimpana. Ydinase muodostaa käytännössä pelotteen kokonaisuudessaan, jonka tehtävänä on estää Venäjän joutuminen tavanomaiseenkin sotaan. Ydinkärkien määrän pitäminen aiemmin suunnitellulla noin 1 000 – 1 500 tasolla on ongelmallista. Ydinase toimii ylipäällikön päätösvallassa sekä operatiivisesti yleisesikunnan johdossa ja sen jatkuvassa valvonnassa. Avaruuteen sijoitettujen valvontajärjestelmien toimintakyky pyritään ylläpitämään kaikissa oloissa.

Tavanomaisen asevoiman tehtävänä on Venäjän alueellisen koskemattomuuden turvaaminen. Alueellisen konfliktin ennaltaehkäisyssä operatiivis-taktinen ydinase nähdään jokseenkin välttämättömänä. Konfliktin rajoittaminen tai ratkaisu voi edellyttää ylijohdon joukkojen käyttöä. Valko-Venäjän asevoimat on alistettu suoraan Läntiselle strategiselle suunnalle. Lounaisessa strategisessa suunnassa ilma-

puolustuksen kannalta Armeniassa ja Ukrainan Krimin niemimaalla olevat valvontajärjestelmät ovat ensiarvoisen tärkeitä.

### ***Maavoimat***

Pelotteen ylläpitämiseksi maavoimien vahvuus pyritään säilyttämään mahdollisimman suurena. Toisaalta maavoimat puolustushaaran ei ole houkuttelevin, varsinkin kun sen käyttö paikallisen tason yhteenotoissa on lähes jatkuva velvoite. Maavoimien perusrakenteen muodostavat kuitenkin kuusi strategisista suuntaa, joista Siperian suunta on asevoimien strateginen yhtymä- ja kalustoreservi.

Strategisen suunnan kyky täyttää tehtävänsä paikallisen ja alueellisen tason konfliktin hallinhallinnassa herättää usein epävarmuutta valtion ylimmässä sotilasjohdossa. Tosin paikallisella tasolla yhteistyö ja kriisiajan valmistelut eri viranomaisen kesken voivat olla tuloksellista. Ylijohdon strategisten reservien, kuten maahanlaskujoukkojen ryhmittäminen eri strategisiin suuntiin on sotilaallisten valmistelujen erityinen kohde.

Ainoastaan Läntisessä strategisessa suunnassa voidaan puhua alueellisesta voimaryhmästä, joka muodostuu käytännössä Moskovan alueen ja Valko-Venäjän joukoista. Sen puitteissa yhteistoimintaa on harjoiteltu toistuvasti. Muualla strategisten suuntien joukot käsittävät ainakin yhden jatkuvan valmiuden yhtymän, joita vahvennetaan tarvittaessa ylijohdon yhtymillä. Joitakin maahanlaskujoukkojen yhtymiä tai joukko-osastoja on suoraan alistettu strategiselle suunnalle. Niiden pääosa pidetään kuitenkin ylijohdon alaisuudessa strategisena reservinä huolimatta siitä, että strateginen tai operatiivinen ilmakuljetuskyky on rajallinen.

Rakenteellisesti maavoimat on jaettu jatkuvan ja säädeltävän valmiuden joukkoihin sekä johto- ja tukioorganisaatioon. Jatkuvan valmiuden yhtymät ovat kokoonpanoltaan nykyisen kaltaisia divisioonia tai useimmiten prikaateja johtuen erityisesti aseseäntelytarkoituksista sekä henkilöstön vähyydestä. Venäjä pyrkii tekemään välttämättömyydestä hyveen. Jatkuvan valmiuden yhtymien yksiköistä osa on täydennetty varusmiehistä. Joitakin yhtymiä on pystytään täydentämään sopimuserusteisella henkilöstöllä. Nämä yhtymät on ryhmitetty sotilaspoliittisen tilanteen perusteella uhanalaisimpaan suuntaan.

Ainoastaan osa maavoimien jatkuvan valmiuden yhtymistä on pystytty varustamaan uusimmalla kalustolla ja teknologialla. Joitakin kyseisten yhtymien taisteluyksiköistä on varustettu nykyaikaisella tiedustelu- ja johtamisvälineillä sekä henkilökohtaisilla suojavarusteilla. Pääosin joukot toimivat runsas kymmenen vuotta sitten hankitulla erikoisvälineistöllä, mikä mahdollistaa yksiköiden rajoitetun jokasään- ja pimeätoimintakyvyn. Kalustollinen kehittymättömyys koskee siten tiedustelua, pimeätoimintakykyä ja suojaa. Joitakin yhtymiä on varustettu esimerkiksi uusimmalla

panssarikalustolla, joita sijoitetaan painopisteisesti „kuumiin pisteisiin“. Pääosa käytössä olevasta kalustosta on modernisoitua, joka oli käytössä jo 2000-luvun alussa, mikä pätee myös huolto- ja tukiyksiköihin.

Koulutustehtäviä varten kussakin strategisessa suunnassa on koulutuskeskus, joka kuuluu säädeltävän valmiuden joukkoihin. Joissakin tapauksissa koulutuskeskus tai sen osa on tilapäisesti määrätty jatkuvaan valmiuteen. Koulutusta annetaan kahdessa osastossa, joista toinen keskittyy jatkuvan valmiuden joukkojen tarpeisiin ja toinen reserviyhtymien kertausharjoittamiseen. Strategiset suunnat pyrkivät kertausharjoittamaan yhden yhtymän taisteluyksiköt vuodessa. 2. luokan strategisia reservejä ei käytännössä ole varaa kouluttaa.

Koulutuskeskusten lisäksi strategiaan suuntiin on varastoitu reserviyhtymien käyttöön suunniteltua kalustoa, jonka pääosan muodostaa 2000-luvun alussa käytössä ollut kalusto. Osa kalustosta on käytetty täydentämään varaosapuutteita. Kokonaisuudessaan maavoimien 1. luokan strategisen reservin kalusto käsittää 1 – 2 panssari- ja 8 – 12 moottoroitua jalkaväkidivisioonaa sekä useita moottoroituja jalkaväkiprikaateja sekä joitakin maahanlaskuyhtymien joukko-osastoja tai yhtymiä.

\*\*\*\*\*

## Lopuksi

Tässä tutkimuksessa painopiste on ollut Venäjän sisäisissä sotilaallisissa resursseissa ja niiden kehittämisessä sekä niiden pohjalta tehtävissä johtopäätöksissä. Mielestäni nykyisen Venäjän tutkimuksessa tämän lähestymistavan avulla voidaan joltisellakin luotettavuudella ennakoida tulevaa kehitystä. Maailmanjärjestyksen rakenteen kehittymisen suhteen on varmasti olemassa useita mahdollisuuksia, mutta olen tässä tapauksessa kuitenkin nähnyt venäläisen tavoiteasettelun ja näkökulman tarkoituksenmukaisimmaksi. Tämä siitäkkin syystä, että vaikka maailman kehitys sanelee osittain suuntaa ja tavoitteita Venäjälle, sen omat resurssit mielestäni sanelevat sen kehityksen tahtia. Tämä sillä edellytyksellä, että voimavarojen äärimmäen vietyä uudelleen kohdentamista ei jouduta harkitsemaan.

Tutkimuksessa esitettyjen lähtökohtien ja resurssien kehittymisen pohjalta voi perustellusti esittää kysymyksen, että onko Venäjällä itse asiassa montaa kehitysvaihtoehtoa? Vaikuttaa siltä, että uuden Venäjän olemus on pyrittävä sopeuttamaan uusiin olosuhteisiin siten, ettei jatkaminen sotilaspoliittisesti entisen Neuvostoliiton jäljillä ole lähes millään tavalla mahdollista. Venäjän todellinen muutos on mielestäni tapahtunut tai jo tällä hetkellä ainakin tapahtumassa.



Sotilaspoliittisesti Venäjä on haastajan asemassa ja sen toiminta-vaihtoehtona on puolustautuminen näkyvissä olevassa tulevaisuudessa. Nähtäväksi jää, tapahtuuko puolustautuminen hyvällä vai pahalla – se riippuu muistakin kuin siitä itsestään. Pikemminkin katson, että Venäjä on mahdollisuus – joko saavutettu tai menetetty. Lopputulos riippuu myös muista kuin Venäjästä.

Tutkimus on varmasti yksipuolisesti painottunut, eikä Venäjän ulkoisten tekijöiden vaikutusta ole riittävästi otettu huomioon. Kärjistettynä voi sanoa, että niiden merkitys on huomioitu ainoastaan siinä, että Venäjän pakon sanelemaa resurssien uudelleenohjausta ei tapahtuisi, sehän ei ole kenenkään etu. Puutteista huolimatta toivon, että aiemmin mainittu täyttää yhtä aukkoa Venäjän tutkimuksessa.

Venäjän osalta aamu on vielä nuori sekä lastentauteja ja kasvukipuja esiintyy varmasti jatkossakin. Onhan kulunut ainoastaan runsas kymmenen vuotta siitä, kun Neuvostoliitto todellakin lakkasi olemasta. Yksi vuosi valtion kehityksessä on kuitenkin erittäin lyhyt aika. Ei maailmaa päivässä rakenneta, joku kai tapasi sanoa. Ennen 1990-luvun alun murroksia kansainvälinen ja sotilaspolitiikka reaktioineen olivat jokseenkin ennakoitavissa. Neuvostoliiton lakkaaminen aiheutti siten uudistustarpeita niin Venäjälle itselleen, mutta myös sitä ympäröivälle maailmalle. Argumentointi oli aloitettava enemmän tai vähemmän alusta.

Venäjä ei ole yksin, eikä se ei pysty ratkaisemaan kaikkea itse vaikka haluaisikin. Huolimatta siitä, että ensimmäinen skenaario kuvaa Venäjän eristettynä, se ei ole eikä voi olla kokonaan eristyksissä. Toisen skenaarion perusedellytyksenä on yhteistyö ja kolmannessa se taitaa lähestyä välttämättömyyttä. Minkä tahansa skenaarion toteutuminen on vähintäänkin „kahden kauppa“.

Joka tapauksessa Venäjän sotilaallisen elementin kehittäminen on välttämätöntä, mutta sitäkin haasteellisempaa. Toistan sen, mitä presidentti Putin sanoi asevoimien ylimmän johdon kokouksessa marraskuussa 2000: ”Kaikki perustavaa laatua olevat päätökset asevoimien kehittämistyölle on tehty. Liian vaikeina ne meille annettiin, liian suuri on niiden hinta Venäjän federaatiolle. On tullut aika niiden täyttämiseen...” Aika näyttää, onnistuiko Venäjä.



## LÄHTEET

### 1. JULKAISTUT LÄHTEET

Forsström, Pentti: Itsenäisten valtioiden yhteisön (IVY) sotilaallinen integraatio. Strategian tutkimuksia, Julkaisusarja 1, n:o 10, Strategian laitos, Helsinki 1998

Raportti Venäjän eri kehitysvaihtoehtoista ja niiden vaikutuksesta Suomen ja Venäjän välisiin suhteisiin 1990-luvulla. Ulkopoliittinen instituutti, Helsinki 1992

Sivonen, Pekka: Tulevaisuuden ennakointi kansainvälisen turvallisuuden tutkimuksen kohteena. MpKK, Strategian laitos, Julkaisusarja 1, n:o 11, Helsinki 1998

Venäjän federaation laki asevelvollisuudesta ja asepalveluksesta n:o 117-φ3, 21.7.1998

Venäjän presidentin ukaasi n:o 722, 16.6.1996

Venäjän presidentin ukaasi n:o 725s 16.7.1997 ”Ensisijaisista toimista asevoimien uudistamiseksi ja niiden rakenteen kehittämiseksi

Venäjän presidentin ukaasi n:o 900, 27.7.1998 Venäjän federaation sotilashallinnollisesta jaosta

Venäjän presidentin ukaasi n:o 901, 27.8.1998

Venäjän vt. presidentin ukaasi n:o 660/10.4.2000

Venäjän federaation kansallisen turvallisuuden konsepti. Presidentin ukaasi n:o 24, 10.1.2000

Venäjän federaation sotilasdoktriini. Presidentin ukaasi n:o 706, 21.4.2000

Venäjän federaation hallituksen asetus n:o 544/24.5.1994

Venäjän federaation hallituksen asetus n:o 768/12.10.2000

### 2. KIRJALLISUUS, OPINNÄYTTEET JA ARTIKKELIT

Alafuzoff, Georgij: Venäjän sotilasdoktriini ja sen kehittyminen. Julkaisussa: Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa. MpKK, Taktiikan laitos, julkaisusarja 2, n:o 1/1999

Aleksejev, A: Demografitsheskii ”krest” Rossii, Obozrevatel, n:o 1/2002  
Saattavissa: [http://www.nasledie.ru/oboz/N01\\_02/1/\\_14.HTM](http://www.nasledie.ru/oboz/N01_02/1/_14.HTM) (25.1.2002)

- Arbatov, A, Romahskin, P: Gosydarstvy sledujet opredelit kontury vojennoi reformy, Nezavisimaja vojennoje obozrenije, 3.3.2000
- Arbatov, A. ym: Razoruzhenije i bezopasnost 1999 – 2000, Rossija: sreda bezopasnosti v kontse XX veka, Nauka, Moskva 2001
- Armija silna bojevym masterstvom (Maavoimien komentajan, kenraalieversti Nikolai Kormiltsevin haastattelu), Krasnaja zvezda, 1.12.2001
- Balujevski, Juri: Vpervyje posle reformy Miljutina, Krasnaja Zvezda, 18.8.1998
- Balujevski, Juri: Novaja rol voennogo okruga, Voennaja mysl, 3/1999
- Balujevski, Juri: Voennaja organisatsija RF i jeje jadro – vooruzhonnye sily: perspektivy i razvitija. Kirjoitus julkaistu joulukuussa 2000, saatavissa <http://www.mediatext.ru/docs/1792> (1.11.2001)
- Bukrejev, Juri: Perspektivy razvitija Suhoputnyh voisk v uslovijah vojennoi reformyi. Voennaja mysl, n:o 5 (syys-lokakuu) 2001
- Cooper, Julian: Russian military expenditure and arms production. Kirjassa: SIPRI yearbook 2001, Armaments, Disarmament and International Security, Sipri, Oxford University Press, New York, 2001
- Cooper, Julian: The Russian Military-industrial Complex: Current Problems and Future Prospects. Julkaisussa: Forsström, Pentti (toim): Russia's Potential in the 21<sup>st</sup> Century, MpKK:n strategian laitos, julkaisusarja 2, n:o 14, Helsinki 2001
- Demografitsheskii ezhegodnik Rossii 1999, Goskomstat, Moskva 1999
- Demografitsheskii ezhegodnik Rossii, Goskomstat, Moskva, 2000
- Dick, Charles: Russian military reform: status and prospects. Julkaisussa: Toivonen, A (toim): Russia's security political prospects, MpKK:n Strategian laitos, julkaisusarja 2, n:o 3, Helsinki 1998
- Economically active people 1999 – 2000. Venäjän tilastokeskus (Goskomstat). Saatavissa: <http://info.gks.ru/> (9.12.2001)
- Feller, V: Mir 2030 i Rossija 2010. Problemy i Perspektivy Rossii v pervom desjatiletii XXI veka. Saatavissa <http://vf.narod.ru/RussiaXXI.htm>. (14.11.2001)
- Forss, Stefan ja Tielinen, Harri: Venäjän mahdolliset puolustusratkaisut. STYX-seminaariraportti 1.9.1998
- Gareev, Mahmut: Professionalnuju armiju mozhno sozdat za 5-6 let, Strana.ru, 27.11.2001 (24.1.2002)

- Gazukin, Pavel: Rossijskaja armija na paroge XXI veka. Problemy reformirovanija Vooruzhennyh sil i vojennoje stroitelstvo v Rossijskoi federatsii: 1992-1999. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppа "Panorama", Moskva 1999
- Gazukin Pavel: Stroitelstvo i reformirovanije Vooruzhennyh sil RF 2000 – 2001. Vojennaja politika administratsii V. Putina. Informatsionnaja-ekspertnaja gruppа "Panorama", aprel 2001
- Hlebnikov, I.: Rossiya v XXI veke: Demokatastrofa. Obozrevatel n:o 5 - 6, Saatavissa: [http://www.nasledie.ru/oboz/N5-6\\_01/5-6\\_24.HTM](http://www.nasledie.ru/oboz/N5-6_01/5-6_24.HTM) (9.12.2001)
- Ignatov, Aleksandr, A: Strategija "globalizatsionnogo liderstvo" dlja Rossii (Rossiya kak lider "Novogo mirovogo porjadka"). Saatavissa <http://pravosl.narod.ru/library/strategia.htm> (23.10.2001)
- Iivonen, Antti: Venäjän sotilasreformi ja sen toteutumisenäkymät. Julkaisussa: Saarelainen, Jorma ym: Venäjän asevoimat 2000-luvun alussa, MpKK:n taktiikan laitos, julkaisusarja 2, n:o 1, Hakapaino Oy, Helsinki 1999
- Ivanov, Sergei: Vojennaja reforma kak neobhodimaja tshast preobrazovanii v Rossii, Krasnaja Zvezda, 25.4.2001
- Ivanov, Sergei: Perehod armii na kontraktuju osnovu v blizhaishie dva goda brjad li vozmozhen, Strana.ru, 4.12.2001 (11.12.2001)
- Izvekov, N: Otsherk demografitsheskogo razvitii Rossii v XX veke. Obozrevatel n:o 5 - 6, 2001. Saatavissa: [http://www.nasledie.ru/oboz/N5-6\\_01/5-6\\_23.HTM](http://www.nasledie.ru/oboz/N5-6_01/5-6_23.HTM). (9.12.2001)
- Kasjanov, Mihail: Tshasti postajannoi gotovnosti dolzhny formirovatsja iskljutshitelno iz kontraktnikov, Strana.ru, 7.12.2001 (11.12.2001)
- Klokotov, N. P ja Kasenkov, M. M: Vojennaja bezopasnost Rossii, deklaratsija i realii. Vojennaja Mysl 8/1993
- Kvashnin A: Osnovnyje napravlenija reformirovanija VS RF, Vestnik vojennoi informatsii 2/1998
- Kvashnin A: Voprosy oborony i bezopasnosti budut reshatsja kompleksno, Strana.ru, 19.1.2002 (6.2.2002)
- Kormiltsev, Nikolai: Rossiya formirujet sily bystrogo reagirovanija, <http://www.voron.ru>. 9.1.2002 (10.1.2002)
- Kozhemanin, V: Kto zavtra stanet v stroi, Orientir n:o 5/2000
- Luukkanen, Arto: Hajoaako Venäjä? Venäjän valtiollisuuden kehitys vuosina 862 – 2000. Edita, Helsinki 2001

Lutovinov, V. I. ja Nikipelyi, I. A: Vojennaja politika Rossijskoi federatsii. Saatavissa: [http://www.e-journal.ru/p\\_besop-st1-14.html](http://www.e-journal.ru/p_besop-st1-14.html). (6.2.2002)

Makarevskii, Vadim: Hod vojennoi reformy v Rossijskoi federatsii, kratkii analititsheskii obzor. Rossijskaja akademija nauk, institut mirovoi ekonomiki i mezhdunarodnyh otnoshenii, Moskva 2000

Maksimov, N: Demografitsheskije strahi, [http://old.vesti.ru/nauka/2000/07/14/birth\\_rate](http://old.vesti.ru/nauka/2000/07/14/birth_rate)

Manilov, V: Optimizatsija, katshestvo, effektivnost, Vestnik vojennoi informatsii 8/1997

Manilov, V: Usloviye i zalog vozrozhdenija Rossii, Vestnik vojennoi informatsii 5/1998

Manilov, V: Strategija reformy, Vestnik vojennyi informatsii 1/1999

Martynov, V.: Vysovy, realii i shansy Rossii. Mirovaja ekonomika i mezhdunarodnye otnoshenija, n:o 10, 2001

Medvedev, Sergei: Russia's Futures. Implication for the EU, the North and the Baltic Region. Ulkopoliittinen instituutti ja Institut für Europäische Sicherheit, Kauhava 2000

The Military Balance 2001/2002, IISS, Oxford University Press, London 2001

Moshes, Arkady: Armed forces reform in Russia: Current State and Prospects., Julkaisussa Toivonen, A (toim): Russia's security political prospects, MpKK:n Strategian laitos, julkaisusarja 2, n:o 3, Helsinki 1998

National Intelligence Council: Four Alternatives Global Futures/Global Trends 2015, Dec 2000. Saatavissa <http://www.cia.gov/nic/pubs/index.htm>

Perevedentsev, Viktor: Nashe demografitsheskoe budushtsheje. Saatavissa [http://ww.chelt.ru/5/dem\\_5.html](http://ww.chelt.ru/5/dem_5.html)

Porutsheno suhoputnym voiskam (Maavoimien pääesikunnan päällikön haastattelu), Krasnaja zvesda, 28.12.2001

Prohozhev, Aleksei: Rossija i natsionalnaja bezopasnost, Vojennyje znaniya 1/2000

Rogov, Sergei: Ekonomitsheski realii i priority oboronnoi bezopasnosti, saatavissa: <http://www.csr.ru/conferences/rpgov.html> (6.2.2002)

Rossii nyzhnyi moshtshnye suhoputnye voiska (Maavoimapäähallinnon päällikkö Juri Bukrejevin haastattelu), Nezavizimoje vojennoje obozrenije, 3.11.2000

Safrantshuk, Ivan: Dolgosrothnye posledstvija kosovskogo krizisa dlja Rossii i Zapada. Evropa XXI: novye ugrozy i riski bezopasnosti, kesäkuu

2000. (Materialy Minskogo foruma po problemam evropeiskogo bezopasnosti). Saatavissa  
<http://www.pircenter.org/russian/articles/index.htm> (10.12.2001)
- Sailas, Anne; Susiluoto, Ilmari ja Valkonen, Martti: Venäjä - jättiläinen tuuliajolla. Edita, Helsinki 1996
- SIPRI Yearbook 2001, Armaments, Disarmament and International Security, Sipri, Oxford University Press, New York, 2000
- Sergejev, Igor: Reforma – nasha obshtshaja rabota, Vestnik Vojennoi Informatsii 7/1997
- Sergejev, Igor: Novaja Rossiya – Novaja armija, Vestnik Vojennoi Informatsii 10/1997
- Sergejev Igor: Vojennoje stroitelstvo: uverennyje shagi, Vestnik Vojennoi Informatsii 2/1998
- Suslov, V. F: Vojenno-ekonomitsheskii potentsial Rossijskoi federatsii. Julkaisussa: Forsström, Pentti (toim): Russia's Potential in the 21<sup>st</sup> Century, MpKK:n strategian laitos, julkaisusarja 2, n:o 14, Helsinki 2001
- Trenin, Dmitri: Rossiya i Zapad: perspektiva na 2020 god. Saatavissa  
<http://www.intellektualcapital.ru/iss2-44/icissue44-1.htm>. (23.10.2001)
- UN Population division: Russian federation; demographic profile. Saatavissa: <http://esa.un.org/unpp/p2k0data.asp> (28.1.2002)
- Utkin, A. I.: XXI vek v prognozah i predvidenijah. Obzor sovremennyh futurologitshekkih kontseptsii. Saatavissa  
<http://archive.1september.ru/his/2000/no17.htm>. (10.8.2001)
- Vapaavuori, Matti (toim.): Miten tutkimme tulevaisuutta? Kommunikatiivinen tulevaisuudentutkimus Suomessa. Painatuskeskus Oy, Helsinki 1993
- Venäjän tilastokeskuksen väestöennuste vuoteen 2016. Saatavissa:  
<http://www.demoscope.ru/analit02.html>
- Visuri, Pekka (toim.): Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan linjaukset, Otava, Helsinki 2001
- Vojennaja entsiklopedija, 1 Tom, Vojennoje izdatelstvo, Moskva 1997
- Vorobjov, I. N: Eshtshe raz o vojennoi reforme. Vojennaja mysl, 4/1998
- Which world? Scenarios for the 21<sup>st</sup> Century. Saatavissa  
<Http://www.hf.caltech.edu/whichworld/explore/russia> (28.10.2001)
- Zolotarjov, Vladimir: Vojennaja bezopasnost otetshestva, Kanon-Press Kutshkovo Pole, Moskva 1998

Yergin, Daniel ja Gustafson, Thane: Venäjän 2010 – ja sen merkitys maailmalle. Otava, Helsinki 1995

### 3. LEHDISTÖ

Krasnaja Zvezda. Venäjän puolustusministeriön päivälehti, vuosikerrat 2000 - 2002

Nezavisimaja Gazeta n:o 24.2.1995 sekä vuosikerrat 2000 - 2002

Nezavisimoje vojennoje obozrenije. Viikkolehti, vuosikerrat 1999 – 2002

Orientir n:o 6/2001, sekä vuosikerrat 2000 - 2000

Vestnik vojennoi informatsii, numerot 8/1996, 7/1997, sekä vuosikerrat 2000 – 2001

Vojennyi mysl, vuosikerrat 2000 - 2001

#### *Lehdistö internetissä:*

Alaviitteissä merkitty artikkelin tiedot, mikäli ne olleet saatavilla ja www - osoitteen perässä suluissa hakupäivämäärä mikäli se on muu kuin julkaisupäivämäärä.

[gazeta.ru](http://gazeta.ru)

[grani.ru](http://grani.ru)

<http://info.gks.ru> (Venäjän tilastokeskus)

[interfaks.ru](http://interfaks.ru)

[kommersant.ru](http://kommersant.ru)

[lenta.ru](http://lenta.ru)

[ntv.ru](http://ntv.ru)

[rbc.ru](http://rbc.ru)

[strana.ru](http://strana.ru)

[zavtra.ru](http://zavtra.ru)

Informatsionnyi bjulleten n:o 5, fevral 1998. Saatavissa  
<http://www.relils.ru/slavmir> (10.1.2002)

Komplektovaniye Vooruzhonnyh sil. Problemy s ezhegodnym prizyvom.  
Saatavissa: [http://www.nasledije.ru/vojenpol/14\\_18/19.html](http://www.nasledije.ru/vojenpol/14_18/19.html). (7.12.2001)



#### 4. MUUT LÄHTEET

Federaatio-, kansallisuus- ja muuttoliikeministeri Aleksandr Blohinin haastattelu. Saatavissa: <http://www.rbc.ru> 15.2.2001.

Venäjän työ- ja sosiaaliministeri Aleksandr Potshinokin haastattelu 19.5.2001. Saatavissa: [http://www.nasledije.ru/politvnt/19\\_11/dem5.htm](http://www.nasledije.ru/politvnt/19_11/dem5.htm) (9.12.2001)

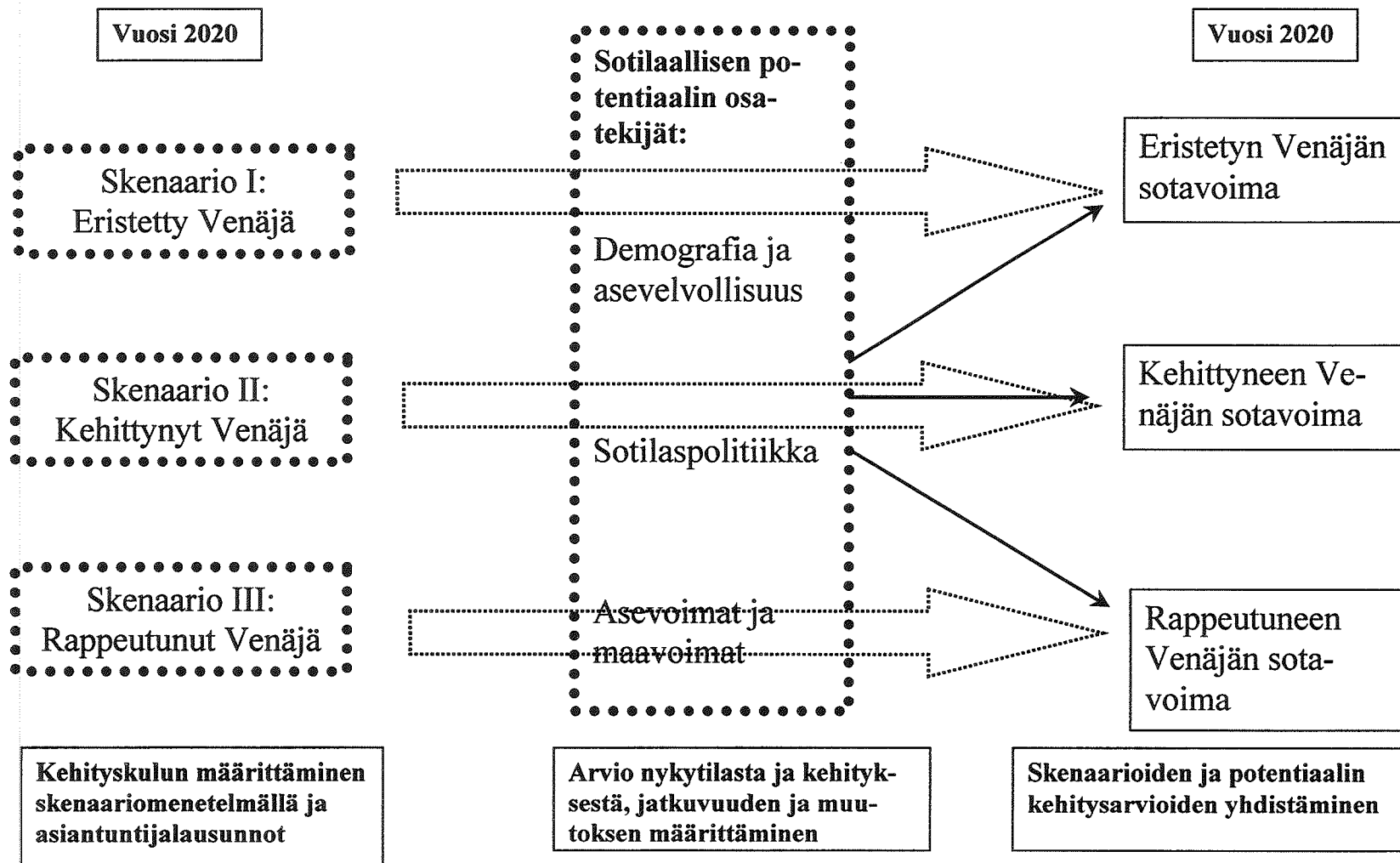
Asevoimien yleisesikunnan järjestely- ja liikekannallepäähallinnon päällikön, kenraalieversti Putilinin haastattelu, Strana.ru 23.11.2001 ja Krasnaja Zvezda 29.11.2001

Vuoteen 2010 ulottuvan valtiollisen politiikan perusteet (konsepti) sotilaalliselle kehittämistyölle luonnos. Saatavissa: [http://www.grani.ru/putin\\_army/facts/strategy2010](http://www.grani.ru/putin_army/facts/strategy2010) (6.2.2002)



# TUTKIMUSASETELMA JA -MENETELMÄT

## LIITE 1





**LIITE 2****VENÄJÄ JA SKENAARIOT**

	<b>I: Eristetty Venäjä</b>	<b>II: Kehittynyt Venäjä</b>	<b>III: Rappeutunut Venäjä</b>
<b>Kansainvälisen järjestelmän rakenne</b>	Yksinapainen	Moninapainen	Epätasapainoinen moninapaisuus
<b>Turvallisuus ja sen taso</b>	Potentiaalisia uhkia  Rajoitettu	Hallittavia, yhteistyövaraisia haasteita Turvattu	Reaalisia uhkia  Epävarma
<b>Politiikka</b>	Olemassaolon turvaaminen	Tasavertainen yhteistyö	Kriisien ohjaama
<b>Talous</b>	Vastikkeeton resurssi	Kehittyvän hyvinvoinnin perusta	Romahtava resurssi
<b>Väestö</b>	Patrioottinen	Kehittyvä	Kuoleva
<b>Toiminnallinen kuvaus</b>	Epätoivottava	Tavoite	Epäonnistuminen



Aikaisemmin tässä sarjassa on julkaistu

Julkaisusarja 2: Tutkimuseloiteita

No 1, 1997

Military Cooperation and its Prospects in the Baltic Sea Region

No 2, 1997

Ahti Kannisto - Tapio Palmunen - Pasi Välimäki: Muuttuuko turvallisuuspolitiikan linja? Valtioneuvoston eduskunnalle vuosina 1995 ja 1997 antamien turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selonteiden vertailu

No 3, 1998

Aaro Toivonen (ed.): Russia's Security Political Prospects

No 4, 1998

Aaro Toivonen (ed.): The Present and Near Future of the Nordic Defence

No 5, 1999

Lea Ahoniemi: Suomea koskevat uudet ei-sotilaalliset turvallisuusuuhkatekijät

No 6, 2000

Krista Huhtala (ed.): Russia's Security Policy at the Turn of the Millennium

No 7, 2000

Tomas Ries (ed.): NATO Tomorrow

No 8, 2000

Pekka Sivonen (ed.): Security-Political Prospects in Northern Europe at the Beginning of the Millennium

No 9, 2000

Mika Kerttunen (ed.): Security in the North – Change and Continuity –

No 10, 2001

Suomen turvallisuusympäristö 2000-luvun alussa

No 11, 2001

Marc-André Rytter: EU Capabilities for Autonomous Military Crisis Management: Possibilities and Limits

No 12, 2001

Ossi Kervinen: Euroopan Unionin kriisinhallintatoimen päätöksenteko:  
Rakenteet ja toimintamahdollisuudet

No 13, 2001

Tomas Ries, Axel Hagelstam (eds.): Sweden and Finland. Security  
Perceptions and Defence Policy

No 14, 2001

Pentti Forsström (ed.): Russia's Potential in the 21st Century

Strategian laitos  
Maanpuolustuskorkeakoulu  
PL 266  
00171 HELSINKI

Department of Strategic and Defence Studies  
National Defence College  
POB 266  
FIN - 00171 HELSINKI  
FINLAND

Tel: +358 9 181 26320  
Fax: +358 9 181 26324  
E-mail: [strategian.laitos@mil.fi](mailto:strategian.laitos@mil.fi)  
Internet: <http://www.mpkk.fi/>





ISBN 951-25-1358-7  
ISSN 1455-2108  
Maanpuolustuskorkeakoulu  
National Defence College